«جۇڭگو سەرخىل ژۇرناللار سىپىرى»دىكى نەشرىي ئەپكار

入选《中国期刊方阵》的刊物

«شىنجاڭ ژۇرنال مۇكاپاتى»غا ئېرىشكەن نەشرىي ئەپكار

荣获《新疆期刊奖》的刊物

双效期刊
中华人民共和国新闻出版总署

XINJIANG CIVILIZATION XINJIANG CIVILIZATION XINJIANG CIVILIZATION

2-سان

ISSN 1008-6498
03>
9 771008 649003

2003

شىنجاڭ مەدەنىيىتى

新疆文化

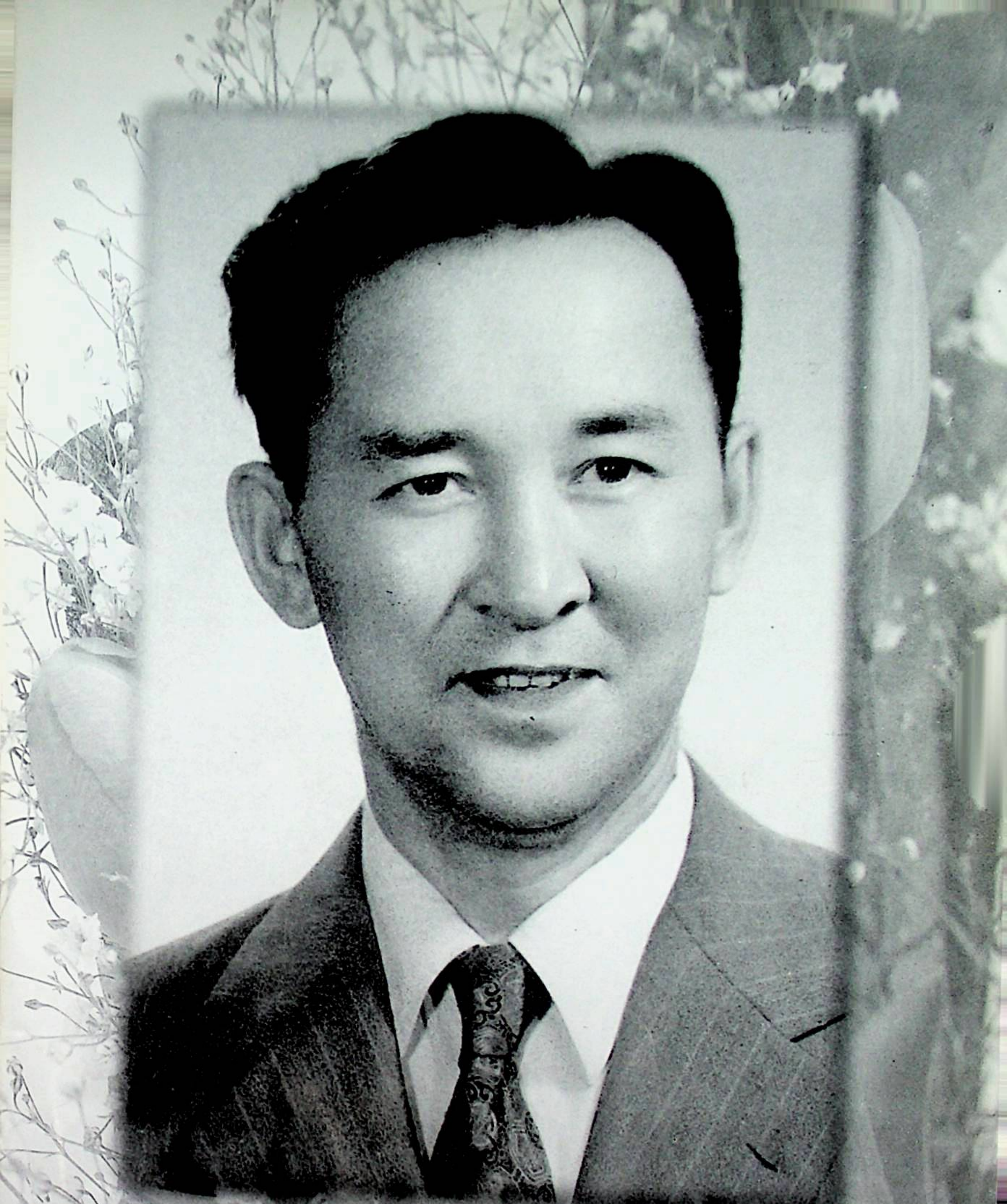

ئۇيغۇر هازىرقى زامان مۇزىكا سەنئىتىنىڭ مەشھۇر ۋەكىللىرىدىن: تالانتلىق كومپوزىتور، «باهار مۇزىكىسىدىن پارچە»، «بۇلبۇل»، «كارۋان ناخشىسى» «كۆركەم تەكرىتاغلىرى» قاتارلىق ئۆلمەس ناخشا - مۇزىكىلارنىڭ ئىجادچىسى ئابدۇرىشىت توختى ئەپەندى

شىنجاڭ مەدەنىيىتى

(52-يىل نەشرى)

قوش ئايلىق ئۇنىۋېرسال ئىلمىي ژۇرنال

2003-يىل 2-سان

(ئومۇمىي260-سان)

باش مۇھەررىر:

قۇربان مامۇت

(ئالىي مۇھەررىر)

مۇئاۋىن باش مۇھەررىر:

رسالەت مۇھەممەت

(كاندىدات ئالىي مۇھەررىر)

شۇئارىمىز: ● خەلقچىللىق، ئىلمىيلىك، ئاممىبابلىق، ئوقۇشچانلىق ●

بۇ سانىدا

زامان تەقەززا پىكىرلەر

قىلىشقا تېگىشلىك گەپنى نېمىشقا قىلالمايمىز؟..... ت . ئارتىشى تەرجىمىسى 2

قانۇن مۇقەددەس

قانۇن ھەققىدە مۇلاھىزىلەر ..... لى . ئەمەت قاتارلىقلار تەرجىمىسى 5

قانۇنىنىڭ ھۆرمىتى ۋە سىياسەتنىڭ ھەيۋىسى ..... ئىبراھىم ئەمەت 9

تېپەككۇر كۆزى

ئەقىل مېۋىلىرى..... ئا . ئابدۇرېھىم قاتارلىقلار 13

ئاڭلىمىدىم دېمەڭلار

شەيتانىنىڭ 2-قۇرۇلتىيى ..... مۇھەممەد مەتنىياز دانىش 22

رو ھ چۇقانلىرى

«يىگانە ئارال»غا سەپەر ..... ن . ئۇچقۇن، س . قەيۇم 28

دېھقان نېمە دەيدۇ

دېھقانىنىڭ نالىسى ..... لى تۇڭگېن 42

ئەل قاتارى پاراكلار ..... ئابدۇراخمان ئەزىز 44

دېھقانىنىڭ دەيدىغانلىرى ..... يۈسۈپجان ساۋۇت شورلۇق 47

ئاچچىق كۈلكىلەر

قىرتاق پاراكلار ..... كۈمەن مىن، م . ئابدۇۋەلى قاتارلىقلار 56

خانىم قىزلىرىمىز نېمە دەيدۇ

يېڭى دەۋر شەھەر قىزىنىڭ ئۆزىنى «تەكشۈرۈشنامە»سى..... ر . ئابلىكىم 61

ئىرەتلىك پاراكلار

ھەق گەپنىمۇ ئاكلاپ قويۇڭ ..... ت . ئارتىشى قاتارلىقلار تەرجىمىسى 66

ئۇمۇر تەلقىنلىرى

سەرگۈزەشتىلەردىن بىركەلىمە ..... ئا . ئابدۇللا زوقىي 79

تەقدىرنىڭ تەدبىرىنگە باغلىق

ئېشەكنىڭ تەقدىرى ..... ت . ئىبراھىم تەرجىمىسى 80

مۇقاۋىدا: ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ناخشا سەنئىتىنىڭ مەشھۇر ۋەكىللىرىدىن: ئۇستاز ناخشىچى رابىيە مۇھەممەت خانىم. مۇقاۋا لايىھىلىگۈچى رسالەت مۇھەممەت

قىلىشقا تېگىشلىك گەپنى نېمىشقا قىلالمايمىز؟

ئاچقۇچلۇق سۆزلەر:

▲ هەر قانداق بىر مەسىلە مىللىي مۇناسىۋەتكە تاقىلىپ قالسىلا ئېھتىيات قىلغاننىڭ ئۈستىگە ئېھتىيات قىلىدىغان بوپقالدۇق. مىللىي مۇناسىۋەت مەسىلىسى چىڭ مەسىلە، ئېھتىيات قىلىش كېرەك، ئەلۋەتتە. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا پايدىسى يوق گەپنى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا زىيانلىق ئىشنى قىلماسلىق كېرەك. لېكىن هازىر گەپ شۇ يەردىكى ، مىللىي تەرەققىيات ۋە بۇكسىلىشكە پايدىلىق بولغان بىر مۇنچە مەسىلىلەرنىمۇ ئېغىزغا ئېلىشتا ئەندىشە كۆپ.

▲ قىلىشقا تېگىشلىك گەپنى قىلالماسلىقتا مەسىلە قەيەردە؟ ئىنچىكىلەپ ئويلايدىغان بولساق، مەسىلە شۇ يەردىكى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى توغرىسىدىكى چۈشەنچىدە چاتاق بار. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ مەقسىتى-مىللەتلەرنى ئىتتىپاقلىق ئارقىلىق ئورتاق راۋاجلاندۇرۇش هەم بۇكسەلدۇرۇش. ئىتتىپاقلىقنى ئەنە شۇ تۈپ مەقسەتنى بىر چەتكە قايرىپ قويغان هالدا تىلغا ئالساق، ئۇ چاغدا ئىتتىپاقلىق ئۈچۈنلا ئىتتىپاقلاشقان بوپقالىمىز. ئىتتىپاقلىشىش مۇهىم، ئىتتىپاقلىشىشتىكى مەقسەت-مۇددىئا تېخىمۇ مۇهىم. هەر قايسى مىللەت تەرەققىيات ۋە بۇكسىلىشكە قاراپ تىرىشىپ ماڭغاندا، ئۆزىنىڭ يامان تەرەپلىرىنى باشقىلارنىڭ ياخشى تەرەپلىرى ئارقىلىق يوقىتىشى، ئۆز كەمچىلىكلىرىنى تۈزىتىشى، ئۆزئارا ئەقىللىشىپ-مەسلىهەتلىشىپ ئىش قىلىشى لازىم.

▲ ئىسلاهات ۋە ئېچىۋېتىشتىن بۇيان مىللەتلەر ئارا پارچىلانماس بىر پۈتۈنلۈك بارلىققا كەلدى. بۇگۈنكى دەۋردە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى تىلغا ئالغاندا، تېخىمۇ ئۈستۈن مەزمۇن بولۇشى لازىمكى، دىققەتنى ئىتتىپاقلىشىشنىڭ مەقسىتىگە-يەنى تەرەققىيات ۋە يۈكسىلىشكە بۇراش لازىم. ئەنە شۇ مەقسەتكە ئۇيغۇن كېلىدىغان گەپنى دادىل سۆزلەش كېرەك، بۇ جەهەتتە جامائەت پىكرى پەيدا قىلىش كېرەك.

ئىجتىمائىي روهىي هالەت توغرىسىدا تەهلىل: مەخسۇس مۇخبىر لولۇ

بىر مۇخبىر ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارنىڭ خەنزۇچە مەكتەپكە كىرىپ، خەنزۇ تىلىدا ئوقۇشىنى بايان قىلىدىغان بىر پارچە ماقالىنى خېلى ئۇزاق ۋاقىتتىن بۇيان يېزىپ پۈتتۈرەلمەپتۇ. بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىسام: ئەندىشىدە قالدىم، دەيدۇ. نېمە ئەندىشە ئىكەن دەپ سورىسام، چوڭقۇر خيالغا چۆكۈپ كەتتى، ئېنىق بىر نەرسە دەپ بېرەلمىدى.

بۇنداق ئەهۋال دائىم ئۇچراپ تۇرىدۇ. هەرقانداق ئىش مىللىي مۇناسىۋەتكە تاقىلىپ قالسىلا، كىشىلەر ئېھتىيات قىلغاننىڭ ئۈستىگە ئېھتىيات قىلىدىغان بوپقالدى. مىللىي مۇناسىۋەت مەسىلىسى چىڭ مەسىلە، ئېھتىيات قىلىش كېرەك، ئەلۋەتتە. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا پايدىسى يوق گەپنى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا زىيانلىق ئىشنى قىلماسلىق كېرەك، شۇنداق قىلىش تامامەن توغرا،

زامان تەقەززا پىكىرلەر

كۆپ مىللەتلىك رايوندا ھەر بىر ئادەم بۇنى تۇرمۇش ئەقىدىسى قىلىۋېلىشى لازىم. لېكىن ھازىر مەسىلە شۇيەردىكى، مىللىي تەرەققىيات ۋە يۇكسىلىشكە پايدىلىق بولغان بىر مۇنچە مەسىلىلەرنىمۇ ئېغىزغا ئېلىشتا ئەندىشە كۆپ. مەسىلەن، يۇقىرىدا تىلغا ئالغىنىمىزدەك، ئاز سانلىق مىللەتلەر ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ خەنزۇچە مەكتەپلەرگە كىرىپ ئوقۇشى، خەنزۇ تىلىنى ئۆگىنىشى - بۇ ئىش مىللىي يۇكسىلىشكە پايدىلىق تۇرسا، بۇنىڭدىن نېمە ئۈچۈن شۇنچە خۇدۇكسىرەيمىز؟ جۇڭگولۇقلارنىڭ ئىنگلىز تىلىنى ئۆگىنىشىنى ئاخبارات ۋاستىلىرى چوڭ داۋراڭ بىلەن تەرغىب قىلىۋاتىدۇ، بۇنى يامان بولدى دېگەن ئادەم يوق؛ جۇڭگولۇقلار چەتئەللەرگە چىقىپ ئوقۇۋاتىدۇ، بۇنىمۇ يامان بولدى دېگەن ئادەم يوق، شىنجاڭدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەر ئوقۇغۇچىلىرى خەنزۇچە مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇسا، خەنزۇتىلىنى ئۆگەنسە نېمىشقا بۇنىڭدىن غەم - ئەندىشىگە قالىدىغانلار بولىدىكەن؟ ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ غەم - ئەندىشىسى خەنزۇچە مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇش، خەنزۇ تىلىنى ئۆگىنىش مەسىلىسىدىلا ئەمەس؛ دەھرىيلىكنى تەشۋىق قىلىش، دىنىي مەدەنىيەت ھاۋاسىنى بوشاشتۇرۇش قاتارلىق مەسىلىلەردە غەلىتە ئەندىشىلىرى بار. بۇنداق مەسىلىلەر ئوستىدە گەپ قىلغاندا، ھېچكىم قارشى چىقمايدۇ دېگىلى بولمايدۇ، قارشى تۇرۇدىغانلارمۇ چىقىدۇ؛ لېكىن بۇنداق قارشىلىق شۇ ئادەملەرنىڭ تونۇش-چۇشەنچە جەھەتتىكى سەۋەنلىكى بولۇپ، شۇ ھەقتە گەپ قىلغان ئادەملەرنىڭ قانداقتۇر توغرا ئىش قىلمىغانلىقى ئەمەس. ئەگەر قارشى تۇرۇدىغان ئادەملەرمۇ بار ئىكەن دەپ، قىلىشقا تېگىشلىك گەپنى قىلمىساق، مانا ئۇ مىللىي يۇكسىلىشكە پايدىسىز بولىدۇ. بۇنداق ئەھۋال پەۋقۇلئادە ئىجتىمائىي روھىي ھالەتتۇر. بۇنداق روھىي ھالەت 21-ئەسردىكى بۇگۈنكى كۈندىمۇ مەۋجۇد بولۇپ تۇرسا، شۇنداق دېيىش كېرەككى، زامانغا زادىلا مۇناسىپ كەلمەيدۇ.

قىلىشقا تېگىشلىك گەپنى قىلالماسلىقتا مەسىلە قەيەردە؟ ئىنچىكىلەپ ئويلايدىغان بولساق، مەسىلە شۇ يەردىكى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى جەھەتتىكى چۇشەنچىدە چاتاق بار. كۆپ مىللەتلىك رايونلاردا مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقى مۇھىم. لېكىن مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاق بولۇشىنىڭ ئۆزى مەقسەت ئەمەس. مەقسەت - مىللەتلەرنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇش ئارقىلىق ئورتاق راۋاجلاندۇرۇش ۋە يۇكسەلدۇرۇش، ئىتتىپاقلىقنى ئەنە شۇ تۈپ مەقسەتنى بىر چەتكە قايرىپ قويغان ھالدا تىلغا ئالمىدىكەنمىز، ئۇ چاغدا پەقەت ئىتتىپاقلىق ئۈچۈنلا ئىتتىپاقلاشقان بولىمىز-دە، پرىنسىپال مەسىلىلەردىن قېچىپ، ئۆز ئارا مادارا قىلىپ، بوپتۇلا دەپ ئۆتكۈزۈۋېتىدۇ-خان، باشقىلارنىڭ ئېزىپ-قايمۇقۇپ يۈرگەنلىكىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ مەيلىگە قويۇۋېتىپ كارىمىز بولمايدىغان، پاتقاقتا پېتىپ كېتىۋاتسىمۇ پەرۋا قىلمايدىغان، پەقەت يۈزەكى ئىناقلىقنىلا كۆزلەيدىغان بوپقالىمىز. بۇنداق ئىتتىپاقلىق بىز ئارزۇ قىلىدىغان ھەقىقىي ئىتتىپاقلىق جۇملىسىگە كىرمەيدىغان، ئەپلەپ-سەپلەپ ئۆتۈدىغان ياسىما ئىتتىپاقلىقتۇر. يۇقىرىدا ئېيتقىنىمىزدەك، چىن-رەسمىي مەسىلىلەر ئوستىدە گەپ قىلىشتا ئەندىشە قىلىشنىڭ ئۆزى چىن مەنىدە ئىتتىپاقلىشىشنى ئەمەس، ئەپلەپ سەپلەپ ئۆتۈشنى كۆزلىگەنلىك بولىدۇ. ئىتتىپاقلىقنى توغرا چۈشەنگەندە، ئىتتىپاقلىقنى ئىتتىپاقلىشىشتىكى مەقسەت - مۇددىئادىن ئايرىۋېتىشكە يول قويۇلمايدۇ. ئىتتىپاقلىشىش مۇھىم، ئىتتىپاقلىشىشتىكى مەقسەت - مۇددىئا تېخىمۇ مۇھىم. ئىتتىپاقلىقنىڭ نەتىجىسىنى مەقسەت - مۇددىئانىي ئەمەلىيەتكە ئايلاندۇرغاندىلا بىلگىلى بولىدۇ. ئىتتىپاقلىشىشتا كۆزلىگەن نىشان بولغاندا، شۇ ئىتتىپاقلىق تۇرغۇن ھالەتتە توختاپ قالمايدۇ، ھەرىكەت قىلىپ تۇرىدۇ؛ ئىتتىپاقلىشىش جەريانى ئۆزئارا ئەقىللىشىش جەريانى، ئۆزئارا ئەقىللىشىش-مەسلىھەتلىشىش، ئۆزئارا ئارتۇقلۇقلارنى ئۆگىنىش، كەمچىلىكلەرنى تۈگىتىش جەريانىدۇر. ھەر مىللەتنىڭ ئۆزىنىڭ مەدەنىيەت ئەنئەنىسى، ئۆزىگە خاس ياخشى تەرەپلىرى ۋە يامان تەرەپلىرى بولىدۇ. بۇنداق ياخشى - يامانلىق تار مىللىي نۇقتىئىنەزەر بىلەن باھالانمايدۇ، ئۇنىڭباھالاپ بېرەلەيدىغان بىرلا ئۆلچەم - زامانىۋى مەدەنىيەت. ياخشىلىق دېگىنىمىز - زامانىۋى مەدەنىيەتكە ئويغۇن كەلگەن تەرەپلىرىدۇر؛ يامانلىق دېگىنىمىز - زامانىۋى مەدەنىيەتكە ئويغۇن كەلمەيدىغان تەرەپلىرىدۇر. تەرەققىيات دېگىنىمىز - سىياسەت، ئىقتىساد، مەدەنىيەت جەھەتتە تەرەققىي قىلىشتۇر؛ يۇكسىلىش دېگەندە زامانىۋى مەدەنىيەتكە ئىنتىلىشنى كۆزدە تۇتىمىز. تەرەققىي قىلىش ۋە يۇكسىلىش ھەممە مىللەتنىڭ ئورتاق ئارزۇسى، ئومۇمىي نىشانىسىدۇر. ھەرقايسى مىللەتلەر شۇ ئومۇمىي نىشانغا قاراپ تىرىشىپ ئىلگىرىلەش جەريانىدا ياخشى تەرەپلىرىنى تېز ئىلگىرىلىتىپ ماڭالىسا، يامان تەرەپلىرىنىڭ ئىلگىرىلەش سۈرئىتى ئاستىلىشى مۇمكىن؛ ئۆزىنىڭ يامان ھالەتلىرىنى باشقىلارنىڭ ياخشى ھالەتلىرى ئارقىلىق يوقاتسا، تەرەققىيات قەدىمىنى ۋە زامانىۋى مەدەنىيەتكە قاراپ يۇكسىلىشىنى تېزلەتەلەيدۇ؛ ئۆزىنىڭ يامان ھالەتلىرىنى ئېغىزغا ئېلىشتىن خۇدۇكسىرەپ، باشقىلارنىڭ ياخشى تەرەپلىرىنى ئېتىراپ قىلمىسا، نەتىجىدە ئۆزىنى قالاق ھالەتتە توختىتىپ قويىدۇ. ئەپلەپ-سەپلەپ ئۆتۈش ئىدىيىسىنى ئىنكار قىلىش لازىم، چۈنكى ئۇ ئەنە شۇنداق قالاق ھالەتكە

چىقىلالمايدۇ.

ئازاد بولغان چاغدىن تارتىپ ھازىرغا قەدەر يېرىم ئەسىردىن كۆپرەك ۋاقىت ئۆتتى، مىللەتلەر مۇناسىۋىتىدە زور ئۆزگىرىشلەر بولدى، مىللەتلەر ئارا چۈشىنىش ۋە مەدەنىيەت ئورتاقلىقى تېخىمۇ كۆپەيدى. مەدەنىيەت جەھەتتىكى پەرقلەر تۇپەيلىدىن ئۆتمۈشتە ئاسانلا يۈز بېرىدىغان ئۇقۇشۇلماسلىقلارنى ئويلىساق، بەزىسىگە ھازىر كۈلگىمىز كېلىدۇ. ئىسلاھات ۋە ئېچىۋېتىشتىن بۇيان مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدا گىرەلىشىپ كەتكەن مەنپەئەت مۇناسىۋەتلىرى بارلىققا كەلدى، تېخىمۇ زور مەنپەئەت بىرلىكى پەيدا بولدى. ھازىرقى مىللەتلەر مۇناسىۋىتىدە ئىتتىپاقلىق ئۈستىدە گەپ بولغاندا، بۇ مىللەت ئۇ مىللەتنىڭ يېتىم بالىسىنى بېقىۋالدى، ئۇ مىللەت بۇ مىللەتتىن سۈغا چۈشۈپ كەتكەن ئايالىنى قۇتقۇزۇۋالدى، دەيدىغان گەپلەر ھازىر ئېتىبار بېرىپ قېلىپ، تۇرمۇشتىكى ئادەتتىكى ئىش بوپقالدى. بۈگۈنكى دەۋردە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئۈستىدە گەپ بولغاندا، تېخىمۇ ئۈستۈن مەزمۇن بولۇشى لازىم. ئىتتىپاقلىق دېگەندە دىققەتنى ئىتتىپاقلىقنىڭ مەقسىتىگە - تەرەققىيات ۋە يۈكسىلىشكە قويۇش لازىم. ئەنە شۇ مەقسەتكە ئۇيغۇن كېلىدىغان گەپنى دادىل سۆزلەش كېرەك. ھەقىقەت ھەممىدىن بەك بويسۇندۇرۇش كۈچىگە ئىگە. توغرا نەرسە ھەرقاچان كىشىلەرنى قايىل قىلىدۇ، مانا مۇشۇ جەھەتتە جامائەت پىكرى پەيدا قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. «ئۆزىگە قاراڭغۇ بولۇپ تۇرغان ئىش باشقىلارغا ئايدىڭ كۆرۈنىدۇ» دەيدىغان ماقال بار. زامانغا مۇناسىپ كەلمەيدىغان بەزى نەرسىلەر، ئۆز مىللىتىمىز تەرەپتىن قارىغاندا، ئەنئەنىۋى قىممەت قارىشى چەكلەپ تۇرغانلىقتىن، ئەقىلغە ئۇيغۇن بولۇپ كۆرۈنۈشى، باشقا مىللەت نۇقتىسىدىن قارىغاندا، ئەقىلغە ئۇيغۇن بولماسلىقى مۇمكىن. كۆپ مىللەت بىللە ياشىغاندا، روھىي ھالەت ساغلام بولسىلا ئۆزىدىكى مەسىلىنى باشقا مىللەتنىڭ پوزىتسىيىسىنى ئەينەك قىلغان ھالدا بىلىۋېلىش مۇمكىن، مانا بۇ كۆپ مىللەت بىللە ياشاشنىڭ ئەۋزەللىكى. مۇشۇنداق ئەۋزەللىكنى ئوبدان جارى قىلدۇرۇپ، ھەممە مىللەتنىڭ تەرەققىياتى ۋە يۈكسىلىشىنى ئىلگىرى سۈرەيلى.

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئورگان گېزىتى «شىنجاڭ ئىقتىساد گېزىتى» نىڭ 2003-يىل 6-يانۋار سانىدىن

توختى باقى ئارتىشى تەرجىمىسى(M2)

چەت ئەللەردىكى مۇشتەرىلەر سەمىگە

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى»ژۇرنىلىغا چەت ئەللەردىن مۇشتەرى قوبۇل قىلىشنى جۈڭگو كىتاب ئىمپورت - ئېكسپورت(گۇرۇھى)باش شىركىتى ۋاكالىتەن بېجىرىدۇ. ژۇرنىلىمىزنىڭ چەت ئەللەرگە تارقىتىش ۋاكالەت نومۇرى:6498BM، ژۇرنىلىمىزغا مۇشتەرى بولماقچى بولغان چەت ئەللەردىكى ئوقۇرمەنلىرىمىزنىڭ جۈڭگو كىتاب ئىمپورت - ئېكسپورت (گۇرۇھى)باش شىركىتىنىڭ ئېكسپورت بۆلۈمى بىلەن ئالاقىلىشىشنى ئۈمىد قىلىمىز.

شىركەت ئادرېسى: جۈڭگو بېيجىڭ چاۋياڭ رايونى ئىشچىلار تەنتەربىيە ساربىي شەرقىي يولى 16-قورۇ

告海外读者

《新疆文化》杂志向海外发行事宜由中国图书进出口(集团)总公司代理。如海外读者要订阅本刊,与中国图书进出口(集团)总公司出口部联系。本刊海外发行代号:6498BM

代理者地址:中国北京朝阳区工体东路16号

CHINA NATIONAL PUBLIKATIONS IMPORT & EXPORT CORPORATION

P.O. Box 88,16 Gongti East Road, Beijing 100020 China

FAX:(010)65063101

قانۇن

ھەققىدە

مۇلاھىزىلەر

قانۇن ھەققىدە ئۇزۇك خىياللار

1

قانۇن بولمىغان جەمئىيەت تەرتىپسىز جەمئىيەتتۇر. بۇنداق جەمئىيەتتە ھايۋانلار دۇنياسىدىكى ھاياتلىق قانۇنىيىتى رول ئويناپدۇ - ئاجىزلار كۈچلۈكلەرگە يەم بولىدۇ، ماسلىشالمىغانلار ھايات قالمىدۇ.

قانۇن بولمىغان جەمئىيەتتە ھۆكۈمرانلارنىڭ ئىرادىسى قانۇن ئورنىدا يۈرگۈزۈلىدۇ. پۇقرالار خۇددى يەرگە تېرىلغان كۈدىگە ئوخشاپ قالىدۇ. ھۆكۈمرانلار ئۇنى يېگۈسى كەلسە ئورۇپ يەۋېرىدۇ. يېگۈسى كەلمىگەندە يەنە ئۆسۈۋېلىشىغا ئىمكانىيەت بېرىدۇ.

قانۇن بولمىغان جەمئىيەتتە خەلقنىڭ پىكىر قىلىشىغا، بىرەر نەرسىدىن گۇمانلىنىشىغا، مۇستەقىل ئىدىيە-كۆز قاراشنىڭ بولۇشىغا يول قويۇلمايدۇ. خەلق گويا ئوخشاش بىر ھۇجەيرىدىن «كلونلاشتۇرۇپ» چىقارغاندەك، ئوخشاش نەپەستە سۆزلەيدۇ.

قانۇن بولمىغان جەمئىيەتنىڭ مەۋجۇد بولۇپ تۇرۇشىنىڭ ئاساسى شۇكى: ئۇنىڭدا پىكىر قىلىش ئىقتىدارىنى يوقاتقان، ئاسان ھاياجانلىنىدىغان بىر

قانۇن مۇقەددەس

تۈركۈم ئامما بولىدۇ. تەربىيە كۆرگەن، ئەقلى ئالىي ھۆكۈمرانلارغا سادىق بىر ئوچۇم ئەمەلدارلار بولىدۇ.

قانۇن بولمىغان جەمئىيەتتە ھۆكۈمرانلار ئىنتايىن كۈچلۈكتەك كۆرۈنىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئاجىزلىقتا بەئەينى يەرگە بور بىلەن سىزىلغان رەسىمگە ئوخشاش بولۇپ، يامغۇر يېغىپ قالسا پاك-پاكىز يۇيۇلۇپ، ھېچقانداق بىرەر ئىزناسىمۇ قالمايدۇ.

قانۇن بولمىغان جەمئىيەت - مۇقەررەرکى، مۇستەبىت جەمئىيەتتۇر. قانۇن بولمىغان جەمئىيەت - مۇقەررەر ھالدا تەرتىپسىزلىكنىڭ قاراڭغۇ زۇلمىتىنى يارىتىدۇ.

2

قانۇننىڭ بولۇش-بولماسلىقى بىر مەسىلە، قانۇننىڭ دېموكراتىك، ئىلمىي بولۇش-بولماسلىقى بولسا، باشقىلا بىر مەسىلە. قانۇن ھۆكۈمراننىڭ ئىرادىسىنى زورلۇق كۈچ بىلەن ئىجرا قىلدۇغان، خاتا لۇشيەن، سىياسەتلەرنى يۈرگۈزۈدىغان قورالغا ئايلىنىپمۇ قالىدۇ. ھەتتا ئىچكى جەھەتتە خەلقنى باستۇرۇدىغان، سىرتقا قارىتا كېڭەيمىچىلىك، تاجاۋۇزچىلىقنىڭ قورالغا ئايلىنىپ كېتىدۇ.

دېموكراتىك، ئىلمىي روھقا ئىگە بولمىغان قانۇننىڭ تۈرغۇزۇلۇش جەريانىنىڭ ئۆزىلا ئىلمىي ئەمەس - ئۇنىڭدا ئاۋامنىڭ قاتنىشىشى رەت قىلىنىدۇ. ئازساندىكى بىرقانچە «سەرخىللار» ياكى نەپكە ئېرىشكۈچى ئورۇن ئۆزئالدىغا تۈزۈپ چىقىدۇ. ئاندىن گۇرۇھنىڭ چاڭگىلىغا ياكى باشقۇرۇشىغا چۈشۈپ قالغان قانۇن تۈرغۇزۇش ئورۇنلىرىنىڭ ماقۇللىقىدىن «ئۆتىدۇ». بۇنداق قانۇننىڭ «ساختا قانۇن» دېگەن تۈزۈك.

«ساختا قانۇن» نىڭ قوغدايدىغىنى ھۆكۈمراننىڭ مەنپەئىتى، نەپكە ئېرىشكۈچىنىڭ مەنپەئىتى، جەمئىيەتتىكى مۇشتۇمزور تائىپىنىڭ مەنپەئىتىدۇر. ئۇنىڭدا جەمئىيەتنىڭ ئەڭ تۆۋەن قاتلىمىدا ياشايدىغان بىقۇۋۇل ئامما نەزەرگە ئېلىنمايدۇ. ئاۋام شۇڭا: «قانۇن ئەمەلدارغا ئەمەس، پۇقراغا تۈزۈلگەن» دەيدۇ.

«ساختا قانۇن» نىڭ بەزىدە خەلقنى قوغداپ سېلىشى، ماھىيەتتە بىر چۈمپەردىدىن ئىبارەت بولۇپ، خەلقنى ئەخمەق قىلىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. شۇڭا «پۇقرانىڭ ئەمەلدار ئۈستىدىن ئەرز قىلىشى»، «ئەمەلدار چىرىكلىكى» دېگەندەك دېلولارغا تېگىپلا قويسا، ئۇنىڭ ساختا ماھىيىتى خەلقى ئالەمگە «مانا مەن» دەپلا ئاشكارا بولىدۇ - «ئەمەلدارلار بىر-بىرىگە يانتاياق بولۇشۇپ»، ئەزمىلىرىنى ئېزىشىپ، قانۇن بويىچە ئىش قىلغىلى قويماي، چولاق ئىشنى كىچىكلىتىپ، كىچىك ئىشنى بولسا يوق قىلىشىدۇ.

«ساختا قانۇن» قانچە مۇكەممەل بولسا، خەلق شۇنچە بالايىئاپەتكە ئۇچرايدۇ. چۈنكى خەلقنىڭ ئەدىپىنى بېرىش تېخمۇ «قانۇن» نى ئاساسقا ئىگە بولىدۇ.

«ساختا قانۇن» ھۆكۈمرانلىقىدىكى جەمئىيەتمۇ مۇستەبىت جەمئىيەتتۇر.

قانۇن مەۋجۇد بولغان جەمئىيەتمۇ ئوخشاشلا تەرتىپسىزلىكنىڭ قاراڭغۇ زۇلمىتىنى پەيدا قىلىدۇ.

3

دېموكراتىك، ئىلمىي روھنى ئۆزىگە مۇجەسسەم قىلغان قانۇن يالغۇز جەمئىيەت تەرتىپىنى قوغداشتىلا گەۋدىلىنىپ قالماي يەنە شەخسنىڭ ئەركىنلىكىنى قوغداش، ئىنسانىي قەدىر-قىممەت ھەمدە قانداق قىلىپ خەلقنى ۋە خەلقنىڭ ئىجادكارلىقىنى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە ئازاد قىلىش جەھەتتىمۇ ئىپادىلىنىدۇ.

ھەقىقىي قانۇن كىشىلىك ھوقۇق، باراۋەرلىك، ئەركىنلىك، دېموكراتىيە، مېھىر-مۇھەببەت، ئىنسانپەرۋەرلىك، ئەدلى-ئادالەت قاتارلىق ئىنسانىيەتكە ئورتاق بولغان ئومۇمىي قىممەت قاراشنى يۇكسەلدۇرۇش ۋە قوغداشتا گەۋدىلىنىدۇ.

ھەقىقىي قانۇن ئاستىدىكى جەمئىيەت - مۇقەررەرکى، قانۇن بويىچە باشقۇرۇلىدىغان جەمئىيەتتۇر. بۇنداق جەمئىيەتتە دېھقان، تازىلىق ئىشچىسى ۋە رەئىس جۇمھۇر (زۇڭتۇڭ) نىڭ قانۇن ئالدىدا ھېچقانداق پەرقى بولمايدۇ. قانۇن ئالدىدا ھەممە ئادەم باراۋەر بولۇش ھەقىقىي يوسۇندا ئىشقا ئاشقان بولىدۇ. قانۇن بويىچە باشقۇرۇلىدىغان جەمئىيەت - مۇقەررەرکى، دېموكراتىك جەمئىيەت. بۇنداق جەمئىيەتتە مۇھىم چوڭ سىياسەتلەرنى ئۆزلىرىنى «زامانىنىڭ قەھرىمانلىرى» دەۋالغانلار ئەمەس، بەلكى خەلق ئۆزى بېكىتىدۇ. بۇنداق جەمئىيەت چوقۇمكى تەرتىپلىك جەمئىيەت.

پەقەت مۇشۇنداق جەمئىيەتلا خەلق ئىنتىزار بولغان كۆڭۈلدىكىدەك جەمئىيەتتۇر.

فېلىك يۈەنلى قەلىمىدىكى بۇ مۇلاھىزە «ئەمەلىيەت» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 6-سانىدىن «فېلىيەتونلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 9-سانىغا كۆچۈرۈپ بېسىلغان. **ئىبراھىم ئەمەت** تەرجىمىسى

ئەمەلىيەلەشتۈرۈش تەس بولغان «126-ماددا»

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئاساسىي قانۇنى» نىڭ 126-ماددىسىدا ئېنىق قىلىپ: «خەلق

سوتى قانۇندىكى بەلگىلىمىلەر بويىچە سوت قىلىش هوقۇقىنى مۇستەقىل يۈرگۈزىدۇ. مەمۇرىي ئورگان، ئىجتىمائىي گۇرۇھ ۋە شەخسلەرنىڭ دەخلى-تەرۇز قىلىشىغا ئۇچرىمايدۇ» دەپ ئېنىق بەلگىلىگەن. بۇ شۇنداق مەشھۇر «ئەدلىيە مۇستەقىللىقى» نىڭ مۇھىم ئاساسى. ئۇنداقتا بۇ «قانۇن» نىڭ ئەمەلىيلىشىشى زادى قانداق بولۇۋاتىدۇ؟ مەملىكەتلىك 9-نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى ۋەكىلى فەن فاڭچېڭنىڭ يېقىنقى سۆزىگە ئاساسلانغاندا، بۇ «قانۇن» نى تۈپتىن ئەمەلىيلەشمىدى، دېيىشكە بولىدۇ. فەن ۋەكىل ئەيىبلەپ مۇنداق دېگەن: «بەزى رەھبىرىي كادىرلار ئەدلىيە دېلولىرىغا تەستىق پىكرى يېزىشقا ئادەتلىنىپ كەتكەن. بۇ ئەمەلىيەتتە مۇستەقىل سوت قىلىشقا، ئەدلىيىنىڭ ئادىللىقىغا دەخلى - تەرۇز يەتكۈزگەنلىك بولىدۇ». لياۋنىڭ ئۆلكىلىك يۇقىرى خەلق سوت مەھكىمىسى بىر دېلونى سوتلايدىغان ۋاقىتتا، «مېنىڭ گەپ قىلىش هوقۇقۇم بار» دەپ قارىغان 15 نەپەر رەھبىرىي كادىر بۇ دېلوغا تەستىق پىكىريازغان... تەستىق پىكرىنىڭ مەزمۇنى بىلەن ئەمەلىي ئەھۋال ئوتتۇرىسىدا ناھايىتى چوڭ پەرق بولۇپ، بۇ ئەھۋال سوت مەھكىمىسىنى ناھايىتى تەڭلىكتە قويغان. بۇ خىل ئەھۋاللارنى ئەدلىيە ۋە سوت مەھكىمىسىدە ئادەتكە ئايلاندى، دېيىشكە بولىدۇ. ئۆزگىچە «ئات» دە، بۇ!

فەن ۋەكىل لياۋنىڭ ئۆلكىلىك يۇقىرى خەلق سوت مەھكىمىسىنىڭ سابىق مۇئاۋىن باشلىقى ئىدى، هازىر ئەدلىيە مىنىستىرلىكىنىڭ مۇئاۋىن مىنىستىرى. ئۇنىڭ سۆزىنىڭ هەقىقەتەنمۇ ئاساسى بار. ئەگەر مەسىلە بۇنچە ئېغىر بولمىغان بولسا، بۇنچە ئومۇملىشىپ كەتمىگەن بولسا، ئۇمۇ هەرگىز بۇ ئىشنى «ئەدلىيىنىڭ ئادىللىقىغا تەسىر يەتكۈزدى» دەرىجىسىگە كۆتۈرمىگەن بولاتتى.

سوت مەھكىمىسىگە «تەستىق پىكرى» يېزىش سالاهىيىتىگە ئىگە كىشىلەر روشەنكى، هەرگىزمۇ ئادەتتىكى كىشىلەر ئەمەس. پېقىرمۇ نەچچە ئون يىلدىن بۇيان نۇرغۇن ماقالە يازدىم. ئەمما ئەزەلدىن سوت مەھكىمىسىگە «تەستىق پىكرى» يېزىش مۇددىئاسىدا بولۇشقا جۈرئەت قىلغان ئەمەسمەن. بۇ خىل «تەستىق پىكىر» نى يېزىشقا جۈرئەت قىلالايدىغان هەمدە سوت مەھكىمىسىگە ياۋاشلىق بىلەن «قوبۇل قىلغۇزالايدىغانلار» پەقەت «رەھبەرلەر». ئادەتتىكى نورمال قائىدە-تەرتىپلەرگە ئاساسەن شۇنداق هۆكۈم قىلىشقا بولىدۇكى، شۇنچە كۆپ رەھبەرسوت مەھكىمىسىگە «تەستىق پىكىر» يېزىشنى ياقتۇرغانىكەن، ئۇنداقتا بۇنىڭغا «ئۇنۇمسىز» چوقۇم ناھايىتى «ياخشى» بولىدۇ. بولمىسا، ئۇلار ئاشۇ ئەقىل-ئىدرىكى بىلەن مۇشۇنداق «ئۇنۇمسىز ئىش» نى قىلارمۇ؟ ئەمما چۈشىنىكسىز يېرى شۇكى، سوت مەھكىمىسى نېمەئۈچۈن ئۇلارنىڭ «تەستىق پىكرى» نى رەت قىلىشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ؟ ئەكسىچە «تەڭلىكتە قالىدۇ؟» «ئاساسىي قانۇننىڭ 126-ماددىسى» بولغاچقا، ئۇلار ئەسلىدە «مەردانىلىق بىلەن» ئوتتۇرىغا چىقىشى كېرەكتىغۇ؟ فەن ۋەكىل بۇ توغرىلىق گەپ قىلمىدى. ئېھتىمال دېيىشنى بىئەپ كۆرگەن بولسا كېرەك. يەنىلا «نورمال قائىدە-تەرتىپ» گە ئاساسەن هۆكۈم قىلىدىغان بولساق، سودىيىلەر «تەستىق پىكرى» يازدىغان بۇ «ئاپتور» لارنى چوقۇم ناھايىتى «هۆرمەت قىلىدۇ». نېمە ئۈچۈن؟ چۈنكى هازىر يولغا قويۇلۇۋاتقان تۈزۈلمىگە ئاساسلانغاندا، سوت مەھكىمە-سىنىڭ «مۇستەقىللىقى» يوق. بۇ «ئاپتور» لار سوتچىلارنى ۋەزىپىسىدىن قالدۇرۇش، ۋەزىپىسىنى ئۆستۈرۈش قاتارلىق جەھەتلەردە هەل قىلغۇچ رول ئويناىدۇ. سوت مەھكىمىسىنىڭ خىراجىتى، ئۈسكۈنە-ئەسلىھەلىرىنى هەل قىلىشتا مۇشۇ قالتىس «ئاپتور» لارغا تايىنىشقا توغرا كېلىدۇ. قېنى ئويلاپ بېقىڭ، سىزنىڭچە، ئۇلار بۇ ئەمەلدارلارنى «كۆزگە ئىلماسلىق» قا جۈرئەت قىلالارمۇ؟ گەپنىڭ راستىنى ئېيتسام، ناۋادا مەن سودىيە بويىچا قالغان بولسام، مەنمۇ جۈرئەت قىلالمايتتىم.

فەن ۋەكىل جۇڭگو تۈزۈلمىسىنىڭ مېغىزىنى پىششىق بىلىدۇ. هەددىدىن زىيادە يۇقىرى تەلەپ قويمىدى. پەقەت رەھبەرلەرگە سوت مەھكىمىسىگە قارىتا ئىمكانقەدەر ئازراق تەستىق پىكىر يېزىش «تەكلىپى» نىلا بەردى، خالاس.

شۇنى بىلىش كېرەككى، ئاساسىي قانۇن قانۇننىڭ ئانىسى. «ئاساسىي قانۇنغا خىلاپلىق قىلىش» نىڭ ۋەزنى ئادەتتىكى «قانۇنغا خىلاپ قىلىش» قا قارىغاندا خېلىلا ئېغىر.

قارىغاندا، «126-ماددا» نى ئەمەلىيلەشتۇرۇش ئانچە ئاسان ئەمەستەك تۇرىدۇ.

خۇجىچۇەن قەلەمدىكى بۇ مۇلاھىزە «هازىرقى زامان فېلىيەتونلىرى گېزىتى» نىڭ 2002-يىل 8-ماي سانىدىن «فېلىيەتونلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 8-سانىغا كۆچۈرۈپ بېسىلغان. **توختىهاجى يۇنۇس** تەرجىمىسى

«χ نى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» نىڭ ئەدەپ كېتىشى

دۆلىتىمىزنىڭ «دۆلەتنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» فاكۇلتېتىنى بېكىتىلگەندىن كېيىن، «شەھەرنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش، «يېزىنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» ، «مەكتەپنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» ، «ساقچىلارنى قانۇن بويىچەئىدارەقىلىش» ، «سۇنى قانۇن بويىچە ئىسدارە قىلىش» دېگەندەك شوئارلارچىقىۋېرىپ، «χ نى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» كىم دېسە بولۇۋېرىدىغان شوئارغا ئايلىنىپ قالاي دېدى. ھەتتا جۇڭگو پۇتبولچىلار بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى يەن شىدۇ يېقىندا سىياسىي

قانۇن ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئېلىپ بېرىلغان مۇھاكىمە يىغىنىدا «پۇتبولنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» دېگەن شوئارنى كۆتۈرۈپ چىققان. بۇخىل دورامچىلىق ئەمەلىيەتتە كىشىلەرنىڭ قانۇنغا بولغان چاكىنا، بۇرنىنىڭ ئۇچىنىلا كۆرۈشتەك چۈشەنچىسىنى ئېچىپ تاشلىدى.

«χ نى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» ئاڭلىماققا ئادەمگە ھەممىلا جايدا قانۇن بويىچە ئىش قىلىش دېگەندەك تۇيغۇنى بەرسىمۇ، ئەمەلىيەتتە بەزى كىشىلەرنىڭ يۈرىكىنىڭ پوك-پوك، تىلىنىڭ تۇتۇق ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. چۈنكى «مۇناسىۋەتلىك تارماق» لىرىمىزغا قانۇن بويىچە ئىش قىلىش خۇشياقمىغاچقا ۋە بەزىدە قانۇنغا خىلاپ ئىشلارنىمۇ قىلغاچقا، «χ نى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىمىز» دەپ داۋراڭ سالىدۇ. بۇ خۇددى سېمىزلەرنىڭ ئورۇقلايمەن دەپ، ئورۇقلارنىڭ سەمىرىمەن دەپ كوتۇلدىغىنىغا ئوخشايدۇ. 2001-يىلى 16-دېكابىردا مەركىزىي تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ «ئاخبارات تەكشۈرۈش» پروگراممىسىدا خۇبېي ئۆلكىسى چيەنجاڭ شەھىرىدىكى جياڭخەن بازىرىنىڭ يېپىق باشقۇرۇلغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر بېرىلدى. چيەنجياڭ شەھىرىدىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلار شەھەرلىك پارتكومنىڭ «4-ئاۋغۇستيىغىنىروھى» غا ئاساسلىنىپلا يېپىق باشقۇرۇلىدىغان جياڭخەن بازىرىنى قۇرغان. يېپىق باشقۇرۇش دېگىنى، چيەنجياڭ شەھىرىدىكى چوڭ بازارلارنىڭ ئىشلىرىغا بازار باشقۇرۇش كومىتېتى بىر تۇتاش مەسئۇل ولۇش، جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسى، سودا-سانائەت مەمۇرىيىتى ئىدارىسى، سۇپەت-تېخنىكا نازارەتچىلىكى ئىدارىسى، باجخانا قاتارلىق فۇنكىسىيىلىك تارماقلار بۇ بازارلارنى تەكشۈرمەسلىكى، بۇ بازارلاردا قانۇن ئىجرا قىلماسلىقى كېرەك، دېگەنلىك ئىكەن. يېپىق باشقۇرۇش نەتىجىسىدە، ئاشۇ چوڭ بازاردا قورال-ياراق، زەھەرلىك چېكىملىكتىن باشقا ھەننىۋاكى نەرسە سېتىلغان، بازاردا ساختا، ناچار تاۋارلار يامراپ كەتكەن، شەھۋانىيلىق ئەدەپ، «سەتەڭ» لەر مىڭدىن ئېشىپ كەتكەن. يەرلىك بىرەيلەن بۇ ئەھۋالنى: «بۇ بازاردىن بىر ‹سەتەڭ› تېپىش بىر قاپ تاماكا ئالغاندىنمۇ ئوڭاي» دەپ ئوخشاتقان. مەركىزىي تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ مۇخبىرى جياڭخەن بازىرىدىكى بىر ئوقەتچىدىن: «سىزنىڭ نەزىرىڭىزدە ئاساسىي قانۇن ۋە باشقا قانۇنلارنىڭ نوپوزى چوڭمۇ ياكى ‹4-ئاۋغۇست يىغىنى ھۆججىتى› نىڭ نوپۇزى چوڭمۇ؟» دەپ سورىغاندا، ئۇ: «ھازىرچە، قانۇننىڭ نوپۇزى چوڭ» دەپلا جاۋاب بەرگەن. گەپنىڭ ئورامىدىنلا «4-ئاۋغۇست يىغىنى ھۆججىتى» نىڭ «كارغا كېلىۋاتقانلىقى» مانا مەن دەپ چىقىپ تۇرىدۇ. مۇخبىر چيەنجياڭ شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ مۇئاۋىن باش كاتىبىدىن: «بازارلارنى يېپىق باشقۇرۇش دۆلەتنىڭ قانۇنلىرىغا زىت ئەمەسمۇ؟» دەپ سورىغاندا، ئۇ: «زىت كەلمەيدۇ دېسەك بولىدۇ، چۈنكى بۇ جانلىق ئىشلىتىش» دەپ جاۋاب بەرگەن.

مانا بۇ، «χ نى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» نىڭ كەينىگە يوشۇرۇنغان ئەھۋال. رېئال تۇرمۇشىمىزدا بىر تەرەپتىن «χ نى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» تەكىتلىنىۋاتىدۇ، يەنە بىر تەرەپتىن بەزى «ھەرىكەت نىزاملىرى»، «مەمۇرىي بۇيرۇقلار»، «يىغىن روھى» نىڭ رولىنىڭ ئاساسىي قانۇن ۋە قانۇنلارنىڭ رولىدىن ئېشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈۋاتىمىز. شۇڭلاشقا، بەزى «χ نى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» لارنى قۇيرۇق كۆرسىتىپ قويۇپ ئۆپكە ساتقانلىق دەپ ئېيتالايمىز.

«χ نى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىمىز» دەپ كۇنبويى داۋراڭ سالىدىغان بەزىلەرنىڭ نەزىرىدە قانۇن جانلىق ئىشلەتكىلى بولۇدىغان قورال. قانۇننىڭ قوراللىق خاراكتېرگە ئىگە دەيدىغان بىر تەرىپى بار. بىراق، قانۇن قورال بولغىنى بىلەن، ھەرگىزمۇ خالىغانچە «جانلىق ئىشلىتىدىغان» قورال ئەمەس. مېنىڭچە، بۇنداق ئەھۋالنىڭ پەيدا بولۇشىدىكى سەۋەبنىڭ بىرى «χ نى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» دېگەن شوئارلارنىڭ يامراپ كەتكەنلىكىدۇر.

«χ نى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» نىڭ تەكىتلەيدىغىنى «ئىدارە قىلىش» تۇر. بىراق «ئىدارە قىلىش» قانۇننىڭ ئۆزى ئەمەس، بەلكى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىشنىڭ قوراللىق خۇسۇسىيىتى، خالاس. «دۆلەتنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» توغرا ئىكەنلىكى، دوراپ قوللىنىلغان «χ نى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» نىڭمۇ توغرا ئىكەنلىكىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. ئەگەر ھەرقايسى جايلار، ھەرقايسى ساھەلەر «χ نى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» دېگەن شوئارنى قوللىنىۋەرسە، قانۇننىڭ ئىشلىتىشچانلىق، قوراللىق خاراكتېرىنى گەۋدىلەندۈرۈپ، قانۇننىڭ ئىنسانىيلىق ئىدىيىسىگە ۋە ئىنسانىيلىقنى قوغدىشىغا سەل قارىغانلىق بوپقالىدۇ. ئەسكەرتىشكە تېگىشلىكى شۇكى، ئاساسىي قاتلامدىكى بەزى تەشكىلاتلار ھەتتا «پۇقرالارنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» دېگەن شوئارنى كۆتۈرۈپ چىقتى. بۇ، ئەمەلىيەتتە ئۆز تەۋەلىكىدىكى پۇقرالارنى غىڭ-پىڭ قىلدۇرماي «ئىدارە قىلىش» قا بويسۇندۇرۇش، يۇقىرىغا ئەرز قىلغۇزماسلىق، ئىش چىقارغۇزماسلىق، ئەمەل-مەنسىپىنىڭ ئۆسۈشىگە ھېچقانداق پۇتلىكاشاڭ قالدۇرماسلىق ئۈچۈندۇر. شۇنداق بولغاچقا، «χ نى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» بەزى ئەمەلدارلارنىڭ قولىدىكى پۇقرالارنى «كۆندۈرۈدىغان» «قامچا» غا ئايلىنىپ قالغان. بۇ خىل ئەھۋال بىلەن قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىشنىڭ جەۋھىرى - ئەمەلدارلارنىڭ ھوقۇقىنى تېخىمۇ كۆپرەك چەكلەش، پۇقرالارنىڭ ھوقۇقىنى تېخىمۇ كۆپرەك قوغداش ئىدىيىسى تۈپتىن زىت، شۇنداقلا ئات ئايلىخانغا، يول سارىخانغا، دېگەندەك قىلغانلىقتۇر.

جېڭ لىيەنگېن قەلىمىدىكى بۇ مۇلاھىزە «بىرلەشمە گېزىت» نىڭ 2002-يىل 9-ئاۋغۇست سانىدىن «فېلىيەتونلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 10-سانىغا كۆچۈرۈپ بېسىلغان. **ئازاد نىزامىددىن ئەنجانى** تەرجىمىسى(M1)

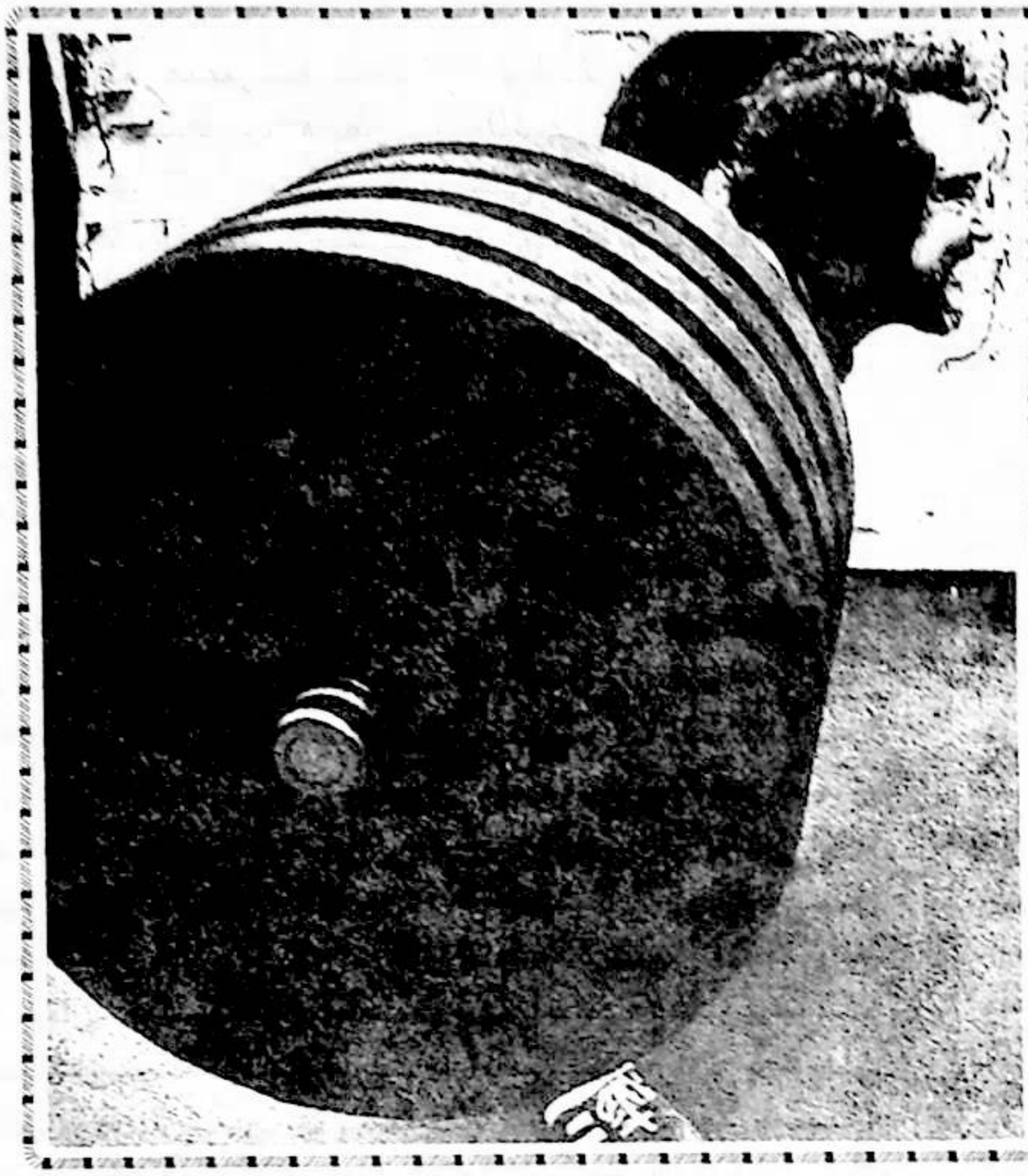

قانۇننىڭ ھۆرمىتى ۋە سىياسەتنىڭ ھەيۋىسى

ئىبراھىم ئەمەت

1

قانۇن ھۆكۈمران سىنىپنىڭ ئىرادىسىنى ئەكس ئەتتۈرگىنى ئۈچۈن، ھۆكۈمران سىنىپقا نىسبەتەن مۇقەددەس، پۈقراغا نىسبەتەن دەخلسىزدۇر. قانۇن ئۆز ئىچىگە ئالغان ماددىلىرىنىڭ شەرتسىز ئىجرا قىلىنىشى بىلەن مۇقەددەستۇر.

يىراق ئۆتمۈش زامانىدا، ئاۋامنىڭ ئىش - ھەرىكەتلىرىنى بىرەر مۇۋاپىق ئۇسۇل بىلەن بىرلىككە كەلتۈرۈش ۋە چەكلەپ تۇرۇش ۋەجىدىن قانۇن تۈرغۇزۇش زۆرۈرىيىتى تۇغۇلغان. قانۇننىڭ پەيدا بولۇش زۆرۈرىيىتىدىن قارىغاندا، ئۇ ئەسلى بىر تارازىغا ئوخشايدۇ. زامانىمىزدىكى قانۇن ئىجراچىلىرىنىڭ پاگونلىرىغا تارازىنىڭ بەلگىسى چۈشۈرۈلگەنلىكى بەلكىم شۇ سەۋەبتىن بولسا كېرەك. بۇ تارازا ئادەملەرنىڭ ئىش-ھەرىكەتلىرىنى ئۆلچەش (ئىجرا قىلىنىش) جەريانىدا چوقۇم ئادىل ۋە لىللا بولۇشى، ھەقىقەتكە ۋەكىللىك قىلىشى كېرەك. ھەقىقەتتىن چەتنىگەن قانۇن ئۆزىنىڭ ئىززەت-ئابرويىنى يوقىتىدۇ.

يولداش جياڭ زېمىن كۆپ قېتىم: «دۆلەتنى قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىش كېرەك»، «قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىنىدىغان جەمئىيەت بەرپا قىلىش كېرەك» دەپ تەكىتلىدى. يېقىندا ئاياغلاشقان ج

ك پ 16-قۇرۇلتىيىدا «قانۇن بىلەن ئىدارە قىلىنىدىغان جەمئىيەت بەرپا قىلىش» چاقىرىقى گەۋدىلىك ئورۇندا سۆزلەندى ھەم پارتىيىنىڭ تۈزىتىش كىرگۈزۈلگەن يېڭى نىزامنامىسىغا كىرگۈزۈلدى. سەۋەبتىن زۆرۈرىيەت تۇغۇلدۇ!

نېمە ئۈچۈن دۆلەتنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش زۆرۈر بوپقالدى؟ بۇ، جۇڭگودا دۆلەتنى ئادەم ئارقىلىق ئىدارە قىلىش ئېغىر ھالدا مەۋجۇد دېگەنلىكمۇ؟

ئەمەلىيەتتە، ئادەم ئارقىلىق دۆلەتنى ئىدارە قىلىش، ماھىيەتتە سىياسەت ئارقىلىق ئىدارە قىلىش دېگەنلىكتۇر. سىياسەت تۇپ نېگىزىدىن ئېيتقاندا، ئازساندىكى نوپۇز ئىگىسىنىڭ ئىرادىسىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ. ھەرقانداق بىر سىياسەتنىڭ يولغا قويۇلۇش ئېھتىياجىدىن قارىغاندا، ئۇ مەلۇم سىياسىي ياكى ئىجتىمائىي مەقسەتكە يېتىشنى كۆزلەيدۇ. ئۇنىڭ قانۇنغا ئوخشاش مەجبۇرلاش كۈچى بولمىسىمۇ، لېكىن نوپۇز ئىگىسىنىڭ قولىدىكى زاكون تايىقىنىڭ ھەيۋىسىدە ئۆزىنىڭ ھەيۋىسىنى كۆرسىتەلەيدۇ.

جۇڭگو تارىخىغا نەزەر سالساق، ئەلمىساقتىن تارتىپ تاكى يېقىنقى دەۋرگىچە دۆلەت سىياسەت (ئۆتمۈشتە خان يارلىقى، ھازىر رەھبەرنىڭ يولىيورۇقى) بىلەن ئىدارە قىلىنىپ كەلگەن. جۇڭگودا خېلى بۇرۇنلا (تارىختا ۋاڭ ماڭنىڭ قانۇن ئۆزگەرتىشى بولغان) قانۇن تۈزۈلگەن بولسىمۇ،

لېكىن ئۇ قەغەز يۈزىدە، كۈتۈپخانىلاردا توپا باسقان ھالەتتە تاشلىنىپ قالغان. 5000يىللىق ئۇزۇن تارىخقا ئىگە جۇڭگو خەلقى بۇنداق باشقۇرۇش ئۇسۇلىغا كۆنۈپ كەتكەن. بۇنداق كۆنۈپ كېتىش جۇڭگولۇقلارنىڭ تەپەككۇر ئۇسۇلىغا تەسىر كۆرسەتكەن ھەم جۇڭگونىڭ ئۆزگىچە تەپەككۇر ئۇسۇلىنى شەكىللەندۈرگەن. شۇڭا تاھازىرغىچە جۇڭگولۇقلار ھەرقانداق بىر ئىشنى قىلغاندا ئۆزىنىڭ قەدىر-قىممىتىنى ئەمەس، نوپۇز ئىگىسىنىڭ چىشىغا تېگىپ قويماسلىقنى، ئۇنىڭ شەخسىي ئىرادىسىگە خىلاپلىق قىلماسلىقنى ئاساسىي ئورۇنغا قويىدۇ. بۇنداق تەپەككۇر ئۇسۇلى جۇڭگو پۇقرالىرىنىڭ ئېڭىدا قانۇندىن نوپۇز ئىگىسىنىڭ ئەمر-مەرۇپلىرىنىي ئۇستۇن كۆرۈش، ئوچۇقراق ئېيتقاندا، قۇلچىلىق ئىدىيىسىنى شەكىللەندۈرگەن. جۇڭگو تارىخىدا كالك يۈزىي، تەن ستۇلك، لياك چىچاۋلار قوزغىغان «ۋۇشۇي قانۇن ئۆزگەرتىش ھەرىكىتى» ئونتۇرىغا چىققان بولسىمۇ، لېكىن شۇ چاغدىكى جۇڭگو جەمئىيىتىنىڭ رېئاللىققا نىسبەتەن ھېچقانداق ئاممىۋى ئاساسى بولمىغاچقا، ئاخىرى ئۇلارنىڭ ئېچىنىشلىق ئۆلۈمى بىلەن مەغلۇب بولغان. قانۇننىڭ نېمىلىكىنى ئەزەلدىن ئاڭلاپ باقمىغان، قانۇننىڭ تەمىنى تېتىپ باقمىغان ئەينى ۋاقىتتىكى جۇڭگولۇقلارغا نىسبەتەن قانۇن ئىدىيىسى، دۆلەتنىڭ قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىمەن، دېيىش ئىنتايىن ئەخمىقانىلىق ھەم قوبۇل قىلغىلى بولمايدىغان ئىش ئىدى. نوپۇز ئىگىسىنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، قانۇن ئالدىدا ھەممە ئادەمنى باراۋەر قىلىمەن، دېيىش تۇزكورلۇق ھېسابلىناتتى. جۇڭگولۇقلارنىڭ تەپەككۇرىچە، ئۆزىنىڭ ئادەمىيلىك قەدىر-قىممىتىنى قانۇن ئارقىلىق قوغدايمەن، دېيىش بىر چوڭ ئەخمەقلىق ئىدى. ئۇلارچە، ئادەمىيلىك قەدىر-قىممەتنى نوپۇز ئىگىسىنىڭ ئىنسابىدىن تىلەش ئەڭ توغرا ئۇسۇلدەك قىلاتتى...

2

ياۋروپالىقلاردىن ئەنگلىيىلىكلەر تۇنجى بولۇپ ئاساسىي قانۇنلۇق دۆلەت بەرپا قىلدى. پادىشاھنىڭ ھوقۇقى - نوپۇزى ئاساسىي قانۇن تەرىپىدىن چەكلەندى. بۇ، دۇنيا تارىخىدىكى بىر ئۇلۇغ بۇرۇلۇش ھېسابلىنىدۇ، شۇنداقلا ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىنىڭ دەۋرىنىڭ باشلانغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ.

1640-يىلى باشلانغان ئەنگلىيە بۇرژۇئا ئىنقىلابى پادىشاھنىڭ مۇستەبىت ھۆكۈمرانلىقىنى ئۇزۇل-كېسىل ئاغدۇرۇپ تاشلىدى. 1649-يىلى 19-يانۋاردا پادىشاھ كارل ستوئارت لوندونغا ھەيدەپ كېلىندى. 27-يانۋاردا 135كىشىدىن تەركىب تاپقان ئالىي سوت كارل ستوئارتنى: «زالىم پادىشاھ، خائىن، قاتىل، دۆلەتنىڭ ئورتاق دۈشمىنى، ئۇنىڭغا ئۆلۈم جازاسى بېرىلسۇن» دەپ ھۆكۈم چىقاردى. 30-يانۋاردا پادىشاھ كارل ئامما ئالدىدا ئۆلتۈرۈلدى. شۇ يىلى مارتتا پارلامېنت قارار ماقۇللاپ پادىشاھلىق تۈزۈمنى بىكار قىلىپ، يۇقۇرى پالاتانى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، 19-مايدا جۇمھۇرىيەت قۇرۇلغانلىقىنى جاكارلاندى. جۇمھۇرىيەت مەزگىلىدە پارلامېنت ئالىي قانۇن چىقىرىش ئورگىنى ئىدى. دۆلەت مەجلىسى مەمۇرىي ھوقۇقنى باشقۇردى. ھوقۇقنى بۆلۈپ يۈرگۈزۈش ئۇسۇلى (قانۇن چىقىرىش ئورنى بىلەن مەمۇرىي ھوقۇقنى ئايرىش، بىر-بىرىگە نازارەت قىلىش) دۆلەتنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش ئۇسۇلىنىڭ دەسلەپكى ئەندىزىسى ئىدى. بىز جۇڭگولۇقلار ياۋروپالىقلاردىن ئازكەم تۆت يېرىم ئەسىردىن كېيىن دۆلەتنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش چاقىرىقىنى ئاڭلىغان بولساقمۇ، ئۆزىمىزنى يەنىلا تەلەيلىك ھېسابلىمايمىز.

20-ئەسىرنىڭ 80-يىللىرى جۇڭگودا ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلىپ، جۇڭگو خەلقى تەپەككۇردا ئويغاندى، پىكىر قىلىش ئۇسۇلى ئۆزگەردى. ئىسلاھات كومموناننىڭ كۆكىرىپ كەتكەن سېسىق ئۇمىچىنى تولا ئىچىپ، سەسكىنىپ كەتكەن مىليونلىغان جۇڭگولۇقنىڭ قورسقىنى توق قىلدى، يانچۇقى پۇل كۆردى. جۇڭگولۇقلار دائىم كولدۇرلاپ تۇرۇدىغان قورساق ۋەھىمىسىدىن قۇتۇلۇپ، تاشقى دۇنياغا چەكچىيىپ قاراپ، دۇنيادا ئادەمىيلىك قەدىر-قىممىتى بىلەن ياشاۋاتقان مەدەنىي ئەللەر خەلقلىرىنى كۆرگەن چاغدا ئۆزلىرىنىڭ ئادەملىكىنى ئەسلەپ قېلىشتى. جۇڭگو ئىسلاھاتىنىڭ ئەڭ زور مۇۋەپپەقىيەتلىرىدىن بىرى شۇ بولدىكى، ئۇ جۇڭگولۇقلارغا ئادەمىيلىك قەدىر-قىممەتنىڭ نېمىلىكىنى، قانداق ياشاشنى، ئۆزۈم ھوقۇق-مەنپەئىتىنى قانداق قوغداشنى ئۆگەتتى. خەلق دېموكراتىيىگە، باي-باياشاتچىلىققا، ئەركىن-باراۋەر مۇئامىلىگە ئىنتىزار بولدى. بۇ، جۇڭگو پۇقرالىرى ۋە جۇڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ دۇچ كەلگەن، ھەل قىلىمسا بولمايدىغان رېئاللىق ئىدى. خەلقنىڭ كۆچلۈك سادالىرى، ئاۋامنىڭ ئېچىرقاپ كەتكەن دېموكراتىيە ئېڭىنىڭ تەسىرىدە جۇڭگو كومپارتىيىسى «دۆلەتنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» ئىستراتېگىيىسىنى ئوتتۇرىغا قويدى. بۇ خۇشھاللىنارلىق ئىش. جۇڭگو پۇقرالىرى دۆلەتنى قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىشقا ھەرقانداق دەۋرىدىكىدىنمۇ بەكرەك موھتاج. خەلق ئۆز ھۆكۈمىتىنىڭ بۇ جەھەتتە زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىشىنى ئۈمىد قىلىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن

ھۆكۈمەت بەدەل تۆلىمەي بولمايدۇ. جۇڭگونىڭ ھازىرقى رېئاللىقى بۇنى بەلگىلىگەن.

3

بىز رېئاللىققا نەزەر تاشلايدىغان بولساق، بىر قىسىم ئەھۋالدا، قانۇنغا قارىغاندا سىياسەتنىڭ كۆپرەك تەكىتلىنىۋاتقانلىقىنى بايقايمىز. «دۆلەتنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» تەكىتلىنىۋاتقان مۇشۇنداق چوڭ ياخشى ۋەزىيەتتە، قانۇننىڭ نوپۇزىنى تىكلەش، قانۇننىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش، نۆۋەتتىكى ئەڭ ھالقىلىق مەسىلە بولسا كېرەك.

سىياسەتنى ھەددىدىن ئارتۇق گەۋدىلەندۇرۇش، مەلۇم مەنىدىن ئالغاندا، قانۇننىڭ ھەيۋىسىنى يەرگە ئۇرىدۇ. گەرچە قانۇن بىلەن سىياسەت بىر-بىرىگە زىت نەرسە بولمىسىمۇ، ئەمما سىياسەت ئازساندىكى بىر قىسىم ھوقۇقدارلار (نوپۇز ئىگىلىرى) نىڭ قولىدا ئۆزىنىڭ ئەسلى قۇدرىتىدىن ھالقىپ، قانۇن ھەل قىلالمايدىغان مەسىلىلەرنى ھەل قىلىدىغان دەرىجىگە بېرىپ يەتكەن. بۇنى نورمال ئەھۋال دېگىلى بولمايدۇ. سىياسەت چوقۇم قانۇن يول قويغان دائىرىدە ئۆزرولىنى جارى قىلدۇرۇشى زۆرۈر. بىز دائىم: «بۇ مەسىلە سىياسەتكە خىلاپ»، «بۇ ئىشنى سىياسەت بويىچە قىلغان تۈزۈك»... دېگەندەك تېتىقسىز گەپلەرنى ئاڭلاپ قالىمىز. نېمە ئۈچۈن قانۇنغا ئۇيغۇن بولغان مەسىلىلەر سىياسەتكە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ؟ چۈنكى زامانىمىزدا بەزىلەرنىڭ نەزىرىدە قانۇن تارازىغا ئوخشىغان بىلەن، سىياسەت تارازىنىڭ تېشىغا ئوخشايدۇ. بۇ تاشلارنىڭ ئېغىرلىق بىرلىكى بولمايدۇ. تارازا تېشىنىڭ ئېغىرلىق بىرلىكىنى سىياسەت بەلگۈلىگۈچىلەر (ھەرگىزمۇ قانۇن تۈزگۈچىلەر ئەمەس) بېكىتىدۇ. شۇڭا رېئال تۇرمۇشتا قانۇنلۇق بولغان نەرسىلەر سىياسەتكە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. بۇ، تۈزۈلمىدىكى بىر ئىجتىمائىي كېسەللىك! ئۇنىڭدىن باشقا، جۇڭگودا سىياسەتنىڭ باشقا شەكىللىرىمۇ بار. بىرقىسىم قانۇن ئىجراچىلىرىنىڭ نەزىرىدە قانۇن دېگەن «ئۆلۈك» نەرسە. لېكىن ئادەم دېگەن «تىرىك» مەخلۇق. قانۇندا ئېنىق بەلگىلىمە، ماددا بولمىغان ئەھۋالدىمۇ، ئەگەر مەلۇم زۆرۈرىيەت تۇغۇلسا، «قانۇن» نى «ئىجادىي يوسۇندا» ئىجرا قىلغىلى بولىدۇ. سىياسەت بۇنداق ئەھۋالدا قانۇننىڭ ۋاستىچىسىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. بۇ، جۇڭگو جەمئىيىتىدە سىياسەتنىڭ باشقىچە بىر شەكلى، قانۇننى ئۆز ئەينى بويىچە ئەمەس، ئەكسىچە «ئىجابىي يوسۇندا» ئىجرا قىلىش. بۇنداق قىلىش ئەمەلىيەتتە قانۇنغا بولغان ھاقارەت ۋە ئاسىيلىق. ئۇ، ھوقۇقدارلارنىڭ ھوقۇقىنى قالايمىقان ئىشلىتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. جەمئىيەت تەرتىپى قالايمىقانلىشىپ كېتىدۇ. پۇقرالار قانۇن ئارقىلىق ئۆز ھوقۇق-مەنپەئىتىنى قوغداش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشەلمەيدۇ. سىز ئەتراپىڭىزغا نەزەر سالسىڭىز، بۇنىڭغا سانسىزلىغان مىساللارنى تاپالايسىز. دېمەك، بىز ياشاۋاتقان رېئال تۇرمۇشتا سىياسەتتىن ئىبارەت بۇ تارازا تېشىنىڭ ۋەزنى ئىنتايىن ئېغىر بولۇپ كەتكەندەك تۇرىدۇ. سىياسەت جۇڭگودا سىياسىي ئۆرپ-ئادەتكە ئايلانغان. ئۆرپ-ئادەت دېگەن مۇئەييەن تارىخىي تەرەققىيات جەريانىدا شەكىللەنگەن نەرسە. سىياسىي ئۆرپ-ئادەتمۇ شۇنداق. ئۇنىڭمۇ تارىخىي تەرەققىيات جەريانى بار. سىياسىي ئۆرپ-ئادەتنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن مەلۇم تارىخىي دەۋردىن ھېساب ئالماي بولمايدۇ.

جۇڭگودا نېمە ئۈچۈن سىياسەتسىز ئىش ئاقمايدۇ؟ سىياسەت نېمە ئۈچۈن جۇڭگودا شۇنداق مۇنبەت تۇپراققا ئىگە بولالايدۇ؟ سىياسەتنىڭ ھەيۋىسى نېمە ئۈچۈن شۇنچە زور بولىدۇ؟...

شۇنداق بىر ئىجتىمائىي قاتلام باركى، ئۇلار سىياسەت تۈزەلەيدۇ، ھەرخىل سىياسىي پەتىۋالارنى چىقىرالايدۇ. ئۇلارنىڭ نەزىرىدە، قانۇن دېگەن كىتاب جازىسىدا تۇرۇدىغان نەرسە. قانۇن دېگەن ئاۋام پۇقرالار ئۈچۈن تۈزۈلگەن، سىياسەت بەلگۈلىگۈچىلەر قانۇنغا بويسۇنمىسىمۇبولىدۇ. سىياسەتنىڭ ئالدىدا قانۇننىڭ نەرقى بىر تىيىن. دەل شۇنداق بولغاچقا، جۇڭگو ئەمەلدارلىرىدا پارىخورلۇق باش كۆتۈردى. ئۇلار پارا ئېلىشنىڭ قانۇنغا خىلاپ ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ، لېكىن پىسەنت قىلمايدۇ. دەل مۇشۇ تەبىقىنىڭ قانۇننى كۆزگە ئىلماسلىقى تۈپەيلىدىن، كىشىلەرنىڭ قانۇن تەرىپىدىن قوغدالغان مال-مۈلكى، ئىززەت-ھۆرمىتى، كىشىلىك ھوقۇقى، قەدىر-قىممىتى سىياسەت تەرىپىدىن دەپسەندە قىلىنىدۇ. سەن ئۆز ھوقۇقىڭنى قانۇنىي ماددىلارغا كۆتۈرۈپ چىقىپ قوغدايمەن، دېسەڭ، سىياسىي پەتىۋالار تەرىپىدىن دەككەڭنى يەيسەن، خورلىنىسەن، ئاياغ ئاستى بولىسەن، ئۈمىدسىزلىنىسەن، چىشلىرىڭ غۇچۇرلايدۇ، مۇشتلىرىڭ چىڭ تۈگۈلىدۇ، ئەسەبىيلىكىڭ مېڭەڭنى قىزىتىدۇ، قانلىرىڭ قايناپ تاشىدۇ، ئۆزۈڭنى تۇتۇۋالالمايسەن. بىرەرسىنى ۋاققىدە ئۇرۇپ سالىسەن ياكى بوغۇپ قويىسەن، شۇنىڭ بىلەن سەن ئىنتىزار بولغان، سېنى قوغداشقا قۇربى يەتمىگەن قانۇننىڭ پالانىنچى ماددىسىغا ئاساسەن سوتلىنىسەن، تۈرمىگە كىرىسەن... پۈتۈن ئۆمرۈڭ تۈرمىدە ئۆتىدۇ. بۇنىڭغا كىم ئەيىبلىك؟ سەنمۇ؟ بۇيەردىكى سەۋەب - نەتىجە مۇناسىۋىتىنى ھېچكىم سۈرۈشتۈرۈپ يۈرمەيدۇ. سەن ئۆزۈڭنى ئاقلاپ: «مەن قانۇننىڭ پالانى ماددىسىغا ئاساسەن ھەرخىل ھوقۇقلاردىن بەھرىمەن بولۇشۇم كېرەك

ئىدى. پالانى مېنىڭ بۇ ھوقۇقۇمنى تارتىۋالدى. قانۇننى ھېمات قىلىپ، ئۇنىڭدىن بۇ ھوقۇقنىڭ قايتۇرۇپ بېرىشنى ئۆتۈنسەم، قايتۇرۇپ بەرمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئاچچىقىمغا پايلىماي ئۇرۇپ سالدىم ياكى بوغۇپ قويدۇم، مەن گۇناھسىز» دېگەنلىرىڭ ئاقمايدۇ. چۈنكى سېنىڭ ئۇرغىنىڭ ئادەم ئەمەس، نوپۇز، سىياسەت، سەن سىياسەتكە، نوپۇزغا شىلتىڭ ئاتتىڭ-دە!

ئەگەر ھەممىلا ئادەم قانۇن بويىچە ئىش قىلسا، قانۇننىڭ ھەممە ماددىلىرى تولۇق ئىجرا قىلىنسا، بۇ كارامەت ئىش. بۇنداق جەمئىيەت زىددىيەتتىن خالىي ئوتوپىيىلىك جەمئىيەت بوپقالمىدۇ. بۇنداق جەمئىيەتتە زىددىيەتمۇ بولمايدۇ. جەمئىيەتتە زىددىيەت بولمىسا، ئۇ قانداق تەرەققىي قىلمىدۇ؟ سىياسەت دېگەن جەمئىيەتنىڭ قوچۇپ تۇرۇدىغان كاتالىزاتور. جەمئىيەت ئۆزلۇكسىز قوچۇلۇش جەريانىدا ھەرخىل زىددىيەتلەر ئوتتۇرىغا چىقىپ، جەمئىيەت تەرەققىي قىلىپ بارىدۇ. لېكىن قوچۇلۇش ئاۋامنىڭ قوبۇل قىلىش چېكىدىن ئېشىپ كەتكەندە تارىخ ئېغىر گەۋدىسىنى قاتتىق سىلكىيدۇ-دە، ھەممە نەرسىنى ئۈستىدىن غولىتىپ تاشلايدۇ.

4

«قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» ئىنسانىيەت يارانقان سىياسىي مەدەنىيەت سەمەرىسى سۈپىتىدە جەمئىيەت تەرەققىياتىدا ھەل قىلغۇچ رول ئويناپ كەلگەن. قەدىمقى گرېتسىيىدە، ئارستوتېل: « قانۇن ئارقىلىق باشقۇرۇش ئادەم ئارقىلىق باشقۇرۇشتىن ئەلا» دېگەن ئىدىيىنى ئوتتۇرىغا قويغان. جۇڭگودا ئۇرۇشقاق بەگلىكلەر دەۋرىدە شاڭ ياڭ، فەن فېيلارمۇ قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىش ئىدىيىسىنى ئوتتۇرىغا قويغان بولسىمۇ، ئەينى چاغدىكى تارىخىي شارائىتتا، ھەقىقى مەنىدىكى قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. يېقىنقى زامانغا كەلگەندە، بۇرژۇئازىيىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ بىر تۈركۈم بۇرژۇئا مۇتەپەككۇرلىرى فېئودالىزمنىڭ مۇستەبىت ھۆكۈمرانلىقىنى «تەنقىد قىلىش» بىلەن بىرگە بۇرژۇئازىيىنىڭ قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىش ئىدىيىسىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، بۇرژۇئا ئىنقىلابىنىڭ گۈللىنىشىگە تۈرتكە بولدى. بۇ، ئىنسانىيەت تارىخىدىكى مۇھىم بىر ئىلگىرىلەش. لېكىن بۇرژۇئازىيىنىڭ قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش ئىدىيىسى ئۆزىنىڭ سىنىپىي چەكلىمىسىدىن خالىي بولالمىدى.

جۇڭخۇاخەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغاندىن كېيىن ھەقىقىي مەنىدىكى قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىش قېلىنىدىغان جەمئىيەت بەرپا قىلىش ئۈچۈن پۈختا ئاساس قىلىندى. ئازادلىقتىن كېيىن سوتسىيالىستىك قانۇن - تۈزۈم قۇرۇلۇشى زور نەتىجىلەرگە ئېرىشكەن بولسىمۇ، كېيىنچە، «سول» چىللىقنىڭ كاشىلىسى، بولۇپمۇ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نىڭ بۇزغۇنچىلىقى تۈپەيلىدىن قانۇن -تۈزۈم قۇرۇلۇشى ئېغىر تالاپەتكە ئۇچرىدى. ج ك پ 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن دېڭ شىياۋپىڭ قانۇن-تۈزۈم قۇرۇلۇشىنى تەكىتلەپ: « خەلق دېموكراتىيىسىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن قانۇن-تۈزۈمنى كۈچەيتىش كېرەك، دېموكراتىيىنى تۈزۈملەشتۈرۈش ، قانۇنلاشتۇرۇش زۆرۈر. بۇ خىل تۈزۈم ۋە قانۇن رەھبەرنىڭ ئىرادىسى بويىچە ئۆزگەرمەسلىكى. . . لازىم» دەپ كۆرسەتتى. 1996-يىلى جياڭ زېمىن «دۆلەتنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» ئىدىيىسىنى ئوتتۇرىغا قويدى. 1999-يىلى مارتتا 9-نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى 2-يىغىنى ئاساسىي قانۇنغا تۈزىتىش كىرگۈزۈش يولى بىلەن «دۆلەتنى قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىش» ئىدىيىسىنى قانۇنلاشتۇردى ۋە مۇلاھىزىمىزنىڭ بېشىدا ئالاھىدە كۆرسىتىپ ئۆتۈلگەندەك، يېقىندا ئاياغلاشقان ج ك پ 16-قۇرۇلتىيىدا «قانۇن بىلەن ئىدارە قىلىنىدىغان جەمئىيەت بەرپا قىلىش» چاقىرىقى گەۋدىلىك ئورۇندا سۆزلىنىپ ھەم پارتىيىنىڭ تۈزىتىش كىرگۈزۈلگەن نىزامنامىسىغا ئالاھىدە كىرگۈزۈلدى.

«دۆلەتنى قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىش» ماھىيەتتە كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ئاساسىي قانۇن ۋە قانۇنلاردىكى بەلگىلىمىلەرگە ئاساسەن دۆلەتنى، دۆلەتنىڭ ئىقتىساد، مەدەنىيەت ۋە ئىجتىمائىي ئىشلىرىنى باشقۇرۇشنى كۆرسىتىدۇ. بۇنىڭدا ھەرخىل قانۇنلارغا، بولۇپمۇ ئاساسى قانۇنغا ھۆرمەت قىلىش مەسىلىنىڭ يادروسى ھېسابلىنىدۇ. ئاساسىي قانۇن دۆلەتنىڭ نېگىزلىك قانۇنى بولۇپ خەلقنىڭ مەنپەئىتى ۋە ئارزۇسىنى ئەكس ئەتتۈرگەن ھەمدە يۇكسەك نوپۇزغا ئىگە. ھەرقانداق شەخس ۋە تەشكىلاتنىڭ ئۆز مەيلىچە، باشقىلارنىڭ ئاساسىي قانۇندا قوغدالغان ھوقۇقىنى تارتىۋېلىشىغا يول قويۇلمايدۇ. «دۆلەتنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» جەمئىيەتنىڭ مەدەنىيىلىك تەرەققىياتىدىكى مۇھىم بەلگە. دۆلەتنىڭ ئۇزاق مۇددەتلىك تىنچ - ئەمىنلىكىنىڭ كاپالىتى. ئىشىنىمىزكى، زامانىمىزدا «قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىش» چوقۇم كىشىلەر قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالىدۇ.

2002-يىل 29-دېكابىر، شەھىرى ئۈرۈمچى

ئاپتور: ش ئو ئا ر 4-تۈرمىنىڭ باشلىقى(M1)

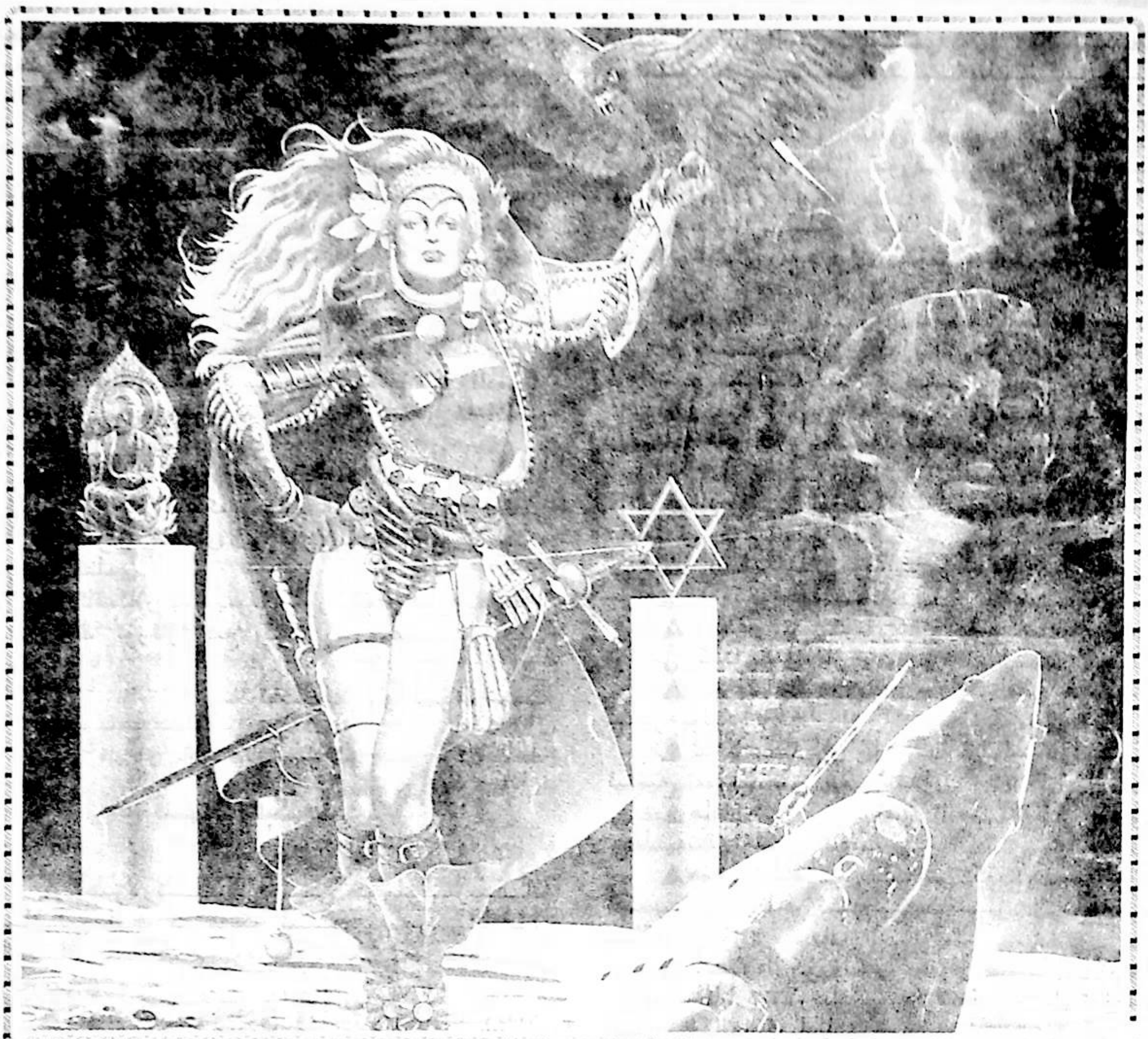

ئەقىل مېۋىلىرى

▲ باتۇرلارنىڭ تەقدىرى ئۆز قولىدا، قورقۇنچاقلارنىڭ تەقدىرى بولسا باشقىلارنىڭ قولىدىدۇر.

- ئابدۇرېشىت ئابدۇرېھىم

ئاپتور: ئىلى پېداگوگىكا ئىنىستىتۇتى سەنئەت فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

زامانداشلىرىمغا دەيدىغانلىرىم

▲ قانۇن-تۈزۈم، نىزام-سىياسەتلەر...

تەپەككۇر كۆزى

هەددىدىن زىيادە كۆپ ئەلدە كىشىلەر بىرتالاي قۇرۇق نەزەرىيىلەر بىلەن قوراللانغان بولۇپ، قايسىسىغا رېئايە قىلىشىنى بىلىپ بولالماي، ئۆزىنىڭ خاتالىق ئۆتكۈزگەنلىكىنى سېزەلمەي قالىدۇ.

▲ ئاگاھلاندۇرۇش كۆپەيگەنسېرى ئىشلار بۇزۇلۇشقا باشلايدۇ.

▲ زورلاپ تېڭىلغان ھەقىقەتنىڭ سەپسەتىچىلىكمۇ قىممىتى بولمايدۇ.

▲ رەسمىيەت كۆپەيگەنسېرى جەمئىيەت ساختىلىققا قاراپ يۈزلىنىدۇ.

▲ سىرىم بوينۇمغا كىشەن بوپقالمىسۇن دېسەڭ، ھەرگىزمۇ ئۆزۈڭدىن كۈچلۈكلەرگە ئېيتما.

▲ ھامىلدارلىقتىن ساقلىنىش بۇيۇملىرى ئەر-ئاياللارنىڭ يۈرىكىنى يوغىنىتىپ، «ئەركىن» جىنسىي مۇناسىۋەتنىڭ جەمئىيەتلىشىشىگە سەۋەب

بولغىنىغا ئوخشاش ، ھۆججەت ۋە گۇۋاھنامىلەر . . . قويمىچىلارنىڭ خورىكىنى تېخىمۇ ئۆستۈرۈپ، نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ مال-مۇلكىدىن ئايرىلىپ قېلىشىغا سەۋەب بولدى.

▲ ئاياللارنىڭ شوخلۇقى ئەرلەرگە ھالاكەت ئەكېلىدۇ، ئەرلەرنىڭ شوخلۇقى ئاياللارنى يولدىن چىقىرىدۇ.

▲ «گۇمان ئىماننى قاچۇرىدۇ» . تەڭسىزلىك قارشىلىقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. پىتنىخورلۇق ئادەمنى ھالاكەتكە يۈزلەندۈرىدۇ. ئارتۇقچە خۇشھاللىق قايغۇ-ھەسرەت ئەكېلىدۇ. بىخۇدلۇق مەڭگۈلۈك پۇشايمانغا قالدۇرىدۇ. زىيادە ئېھتىياتچانلىق ئادەمنى قورقۇنچاق قىلىپ قويىدۇ. چەكتىن ئاشقان قاراملىق ئويلىمىغان نەتىجە بېرىدۇ.

▲ ئىنسانلار ئۆز سەۋەنلىكلىرىنى تەقدىرگە دۆڭگەپ قويۇۋەرگەچكە، ھازىرغا كەلگىچە تەقدىر ئۇلارغا چىراي ئاچماي، نۇرغۇن بەدەللەرنى تۆلەشكە مەجبۇر قىلدى.

▲ ئاقىللار بىر-بىرىگە ئورا كولاۋاتقان يەردە ، نادانلارنىڭ ئۆزئارا تىغ كۆتۈرۈشى ھېچقانچە گەپ ئەمەس.

- ئابدۇللا روزىمۇھەممەت

ئاپتور: قاراقاش ناھىيە كاۋاك يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ كادىرى

قىسمەت ھېكمەتلىرى

▲ ئاجىزلارنىڭ تارىخى كۈچلۈكلەرنىڭ ئەپسانىسىچىلىك قىممەتكە ئىگە ئەمەس. مانا بۇ، بۇگۈننىڭ بىمەنىلىكى ۋە ھالاكىتىنىڭ مۇھىم بىرتەرىپى.

▲ زاماننىڭ بىخۇدلۇق ۋە بۇزۇلۇشلىرىدىن چىقىۋاتقان ئېغىر تىنىقلىرىنى سەزگەنلەر دانىشمەنلەردۇر. دانىشمەنلەر نىجاتلىق يولىنىڭ خەرىتىسىنى سىزغۇچىلاردۇر.

▲ مەنسەپ - بىرخىل قالقان، ئالدىراپ تېشىلمەيدۇ. لېكىن ھەقىقىي زەربىگە ئۇچرىغاندا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ.

▲ مىللەتنىڭ خارابلىقى ئاياللارنىڭ چۈشكۈنلۈكىدىن باشلىنىدۇ. ئاياللارنىڭ چۈشكۈنلۈكىگە ئەرلەرنىڭ كۈچسىز، ئىرادىسىزلىكى ۋە مېھرىبان بولالماسلىقى سەۋەب بولىدۇ. ئەرلەرنىڭ چۈشكۈنلىكىگە ئېتىقادسىزلىق، مۇشەققەت، نامراتلىق، كەيپكە بېرىلىش سەۋەبچى بولىدۇ.

▲ مىللەتنىڭ ۋۇجۇدىدا ئەسلىدىن بار بولغان گېن مەلۇم تارىخىي دەۋرلەردە يوشۇرۇن ئىپادىلىنىدۇ، مەلۇم دەۋرلەردە ئوچۇق ئىپادىلەنمەيدۇ، مەلۇم دەۋرلەردە يامان سۈپەتلىك تۈستە كۆرۈنىدۇ، لېكىن ئۆزگىرىپ يوقىلىپ كەتمەيدۇ.

▲ قانۇننىڭ تۈزۈلۈشى ھاكىمىيەتنىڭ ئادالەتكە يۈزلەنگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. قانۇننىڭ ئىجرا قىلىنىشىنىڭ تەسلىكى ھاكىمىيەتنىڭ تۈگىشىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. قانۇننىڭ ئىجرا قىلىنماي، ئاياغ ئاستى قىلىنىشى ئورۇن ئالمىشىدىغان ھاكىمىيەتنىڭ پىشىپ يېتىلمىگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

▲ قەھرىماننى خەلق ئەزىزلەپ ئۇنتۇمايدۇ، دۈشمەنلىرى ئەبەدىي قورقۇپ ۋە ئاغرىنىپ ئۇنتۇمايدۇ.

▲ ھاياجان بىلەن ياشايدىغان ئادەم، ھاياتىدا كۆپ پۇشايمان يەيدىغان، كۆپ خار بولۇدىغان ئادەمدۇر.

▲ سۈكۈت غايەت زور تەھدىت ۋە خىرىستۇر.

▲ ھەقىقەت كۆپ ھالدا تەس تولغاقتا تۇغۇلغان بوۋاقتەك مۇرەككەپلىك ئارقىلىق نامايان بولىدۇ.

▲ ئۆزى ئۈچۈن ئەمەس، باشقىلار ئۈچۈن ياللانغان ئادەملەر ۋەھىمە بىلەن ياشاپ، ئىزسىز كېتىدۇ.

▲ ئادەملەرنى ئۆزىنىڭ ئىشەنچى ئەمەس، پاك ۋە ھالاللىقى قوغداپ قالىدۇ.

▲ تەمكىنلىك مۇۋەپپەقىيەتنىڭ يېرىمى، يېرىمى تەۋەككۈلچىلىكتۇر.

▲ ئاشكارا تىغ كۆتۈرگەن دۈشمەندىن ئاسىيلىق تۇغىنى كۆتۈرگەن يار يامان.

▲ ئوقۇمۇشلۇقلارنىڭ جاۋابكارلىقى ھەممىدىن ئېغىر بولىدۇ.

▲ ئىخلاسمەنلىرى جان پىدا قىلمايدىغان ئىدىيە، ئىدىيە ئەمەس، نەق سەپسەتىدۇر.

▲ ھاقارەتنى سەزمىگەن ئادەم بىچارە ئەمەس، ئەمەلىيەتتە ئۆلگەن ئادەمدۇر.

▲ دۈشمەننىڭ قورقىدىغىنى كۆپ دۈشمەنلىرىلا ئەمەس، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئازسانلىق پىداكارلاردۇر.

▲ بالىلاردا كۆرۈلگەن سەۋەن - خاتالىقلارنىڭ مەنبەسى ئاتا-ئانىلارنىڭ پەردازلانغان جىنايىتىنىڭ ئۇششاق ھالدا ئىپادىلىنىشىدۇر.

▲ ئىنسان ئۆزىدەك ئىنساندىن ئۈمىد كۈتۈپ ياشايدىغانلىقى ئۈچۈن ھاياتتا پارلاقلىق ۋە يېڭىلىق ئانچە كۆپ بولمايدۇ.

▲ ئاقنى قارا دېگەنگە قارا بوپكەتمىسىمۇ قارامتۇل كۆرۈنىدىغان بوپقالىدۇ.

▲ رەزىل ئادەم - خىجىل بولۇۋاتقان ئادەمنى ئۈستىلەپ تەنقىد قىلىدىغان ئادەمدۇر.

▲ قەرز ئېلىۋاتقاندا نومۇس، قەرزنى قايتۇرۇۋاتقاندا مۇھەببەت زىيانغا ئۇچرايدۇ.

▲ بايلىقنىڭ ئىككى خىل ئالامىتى بولىدۇ: بىرى، ئىقتىسادچىللىق، يەنە بىرى ئىسراپخورلۇق.

▲ مەغلۇبىيەتتە ھېچقانداق خاسىيەت بولمايدۇ، باشقا گەپلەر تەسەللىيدىن باشقا نەرسە ئەمەس .

▲ سەنئەت ماھىيىتىدىن ئېيتقاندا بىرخىل ئازابنىڭ، ئازابلىق جەرياننىڭ نەتىجىسى بولغىنىدەك، ئۇنىڭ بىلەن قارىغۇلارچە ھەپىلىشىش، سەنئەتتىن ئومۇمىي قىممەت ئىزدەش يەنىلا بىرخىل زور ئازاب بىلەن خۇلاسە قىلىنماي قالمايدۇ.

▲ سەنئەتتىن تەسەللىي تېپىش ئىستىخىيىلىك تاللاش بولسىمۇ يەنىلا بىچارىلىك، تارىختىن تەسەللىي ئىزدەش خىيالپەرەسلىك، پەلىسەپىدىن تەسەللىي

تېپىش ئاقىلانىلىق بولىدۇ.

▲ تارىخىي ساۋاقلارنى قوبۇل قىلمىغان مىللەت مەڭگۈخار مىللەت بولۇپ قېلىۋېرىدۇ.

▲ ھەقىقىي مۇھەببەت ، مەڭگۈلۈك ھىجران ئۆلۈمدىن كېيىن رەسمىي سىنىلىدۇ.

▲ رېئاللىق كۆپ تەكىتلەۋاتقان نەرسىلەر مۇھىم نەرسىلەر ئەمەس، پەقەت بولمىسا بولمايدىغان زۆرۈر نەرسىلەر بولىشى مۇمكىن. نۇرغۇن نەرسىلەر ۋاقىت ئۇزۇرىشى بىلەن قىممىتىنى يوقىتىدۇ.

▲ شانلىق تارىخى بار مىللەت، شانلىق تارىخ يارىتىۋاتقانلىقىنى بىلگەن مىللەت ھېچقاچان تارىخ بىلەن ھەپىلەشمەيدۇ. تارىخى گۇمانلىق ۋە كۈلپەت-شەرمەندىچىلىككە تولغان مىللەتلا تارىخ بىلەن توختىماي ھەپىلىشىدۇ. چۈنكى تارىخ بىلەن رېئاللىقنىڭ ھەم كەلگۈسىنىڭ مۇناسىۋىتى مۇرەككەپ باغلىنىشقا ئىگە.

▲ ئادەملەرنىڭ چوڭى بولۇش ھەممىگە كېلىدىغان نۇسرەت ئەمەس، بىراق ئوڭى بولۇش ھەممىگە كېلىدىغان مەسئۇلىيەتتۇر.

▲ دېيىلگەن گەپنىڭ ئىگىسى كۆپ، دېيىلمىگەن گەپنىڭ ئىگىسى ئامانلىق.

▲ ئەپسانىلەر ئىنسانلارنىڭ گۈدەكلىك دەۋرىنىڭ تارىخىدۇر.

▲ ئۇلۇغ مەقسەتلەرنى دىلىغا پۈككەن ئادەملەرنىڭ ئىككى توپ دۈشمىنى بولىدۇ: بىر توپ دۈشمىنى ھاراق-شاراب، ئىشرەت ۋە پىتنىخور يېقىن ئادەملىرىدۇر. ئاخىرقى توپى - ئۇنىڭ تۇگىمەس گۇمان ۋە بىھۇدە ئەنسىرەشلىرىدۇر.

▲ چېكىدىن ئاشقان غەزەپ، ئۆزقەرەلىدە كەلمىگەن غەزەپ، قەرەلىدىن بالدۇر كەلگەن غەزەپ ھامان ئۇلۇغ ئىشلارنىڭ غالىبىيىتىگە تەتۇر تەسىر كۆرسىتىدۇ.

▲ كۈچ-قورالغا مەنسۇپ بولغان قەيسەر ئادەملەرنىڭ ھايات تىزگىنى ئىككى خىل ئادەملەردە: بىرى ئالىملاردا، يەنە بىرى ساتقىنلاردا بولىدۇ.

▲ ئىرادە، رەھىمسىزلىك، قەيسەرلىك، يىراقنى كۆرۈش ۋە پۇرسەتنى بىلىش - ئايرىم ئالاھىدە ئادەملەردىكى ئىقتىدار. شۇنداق ئادەملەرنىڭ قولىدىن تارىخ بولغىدەك ئۇلۇغ ئىشلار ۋۇجۇدقا كېلىدۇ.

▲ ئومۇمىي خاس مۇھىت، ئىقلىم شۇمۇھىتتىكى مىللەت ۋە جانلىقلاردا بىرخىل ئورتاقلىقنى - ئالاھىدىلىكنى شەكىللەندۈرگەن بولىدۇ:

بورانلىق، قۇرغاق، ئومۇمەن پەۋقۇلئاددە مۇھىتتا رەھىمسىز قەيسەر، باتۇر ئادەملەر ۋە شۇنىڭغا ماس جانلىقلار بولىدۇ.

ئىسسىق مۇھىتتا چىدىماس، ھىيلە-مىكىرلىك، بوشاڭ-ئېزىلەڭگۈ قەۋملەر بولىدۇ ۋە شۇلارنىڭ خاراكتېرىگە ماس ھالدىكى - خۇيدىكى جانلىقلار ئۇلۇغلىنىدۇ ۋە سىمۋولغا ئايلىنىدۇ.

▲ رەنجىتىپ قويغاندىن كېيىن رەنجىمەسلىكنى ئۆتۈنمەسلىك زوراۋانلىق، رەنجىمەسلىكنى ئۆتۈنۈش قىسمەن ئادالەتنى ياقىلاش، ئەپۇ قىلىشنى ئۆتۈنۈش نورمال پەزىلەت.

▲ قەھرىماننى تۇغۇدىغىنى ھامان قەيسەرلىكى يوقالمىغان مىللەت. ئۇنى قەھرىمانغا ئايلاندۇرۇدىغىنى - قەھرىمانلىققا باشلايدىغىنى كۆز ياش، قان ۋە ئېغىر ئالقىشلار، ئېنىقكى، تارىخنىڭ مۇقەررەر ئۇلۇغ-كىچىك تىنىقلىرىدۇر.

▲ ساۋاق - كېسەللىك. ساۋاقنى قوبۇل قىلىش ساقايغان بىلەن باراۋەر. تارىخىي ساۋاقلار تېخىمۇ شۇنداق.

▲ نامەرد ئادەملەر ھامان ئۆزىگە يۆلەنچۈك ھەمدە ئەگەشكۈچى ئىزدەيدۇ ۋە مەقسىتى ئىزچىل شۆھرەت قازىنىپ ئۆرلەش. ئەگەر ئىش تەتۇرىسىگە ماڭسا بالايىئاپەتنى يۆلىگەن ۋە ئەگەشكەنلەرگە دۆڭگەيدۇ.

▲ پەرزەنتنىڭ ئائىلىدىن چىقىپ كېتىشىدە ئاتا-ئانىنىڭ زوراۋانلىقىدىن ئىبارەت سەۋەبنى يوق دېگىلى بولمايدۇ.

▲ خاتالىشىدىغان ئادەم باشقىلارنى ياراتمايدىغان ئادەم، ئەڭ كۆپ خاتالىشىدىغان ئادەم بەك كۆپ مەسلىھەت قىلىدىغان ئادەم، ئازراق خاتالىشىدىغان ئادەم مۇستەقىل پىكىر قىلىدىغان ئادەم، پەقەت خاتالاشمايدىغان ئادەم تۇغۇلمىغان ئادەمدۇر.

▲ ئەڭ ئۇلۇغ ئادەملەر جاھاندا ئۇلۇغۋار ۋەقەلەرنى تېرىغانلار ئەمەس، ئىدىيىنى ئىجرا قىلغۇچىلارمۇ ئەمەس، بەلكى ئىدىيە ياراتقۇچىلاردۇر.

▲ ئۇرۇش - سىياسەت ئارقىلىق شۆھرەت قازانغانلارغا قارىغاندا مەرىپەتچىلىك رىيازىتىنى چەككەنلەرنىڭ ھاياتلىق دۇنياسىدىكى ئۆمرى تولىمۇ ئۇزۇن بولىدىغانلىقى ھەقىقەتتۇر.

▲ ئالىملارنى قىسقان جەمئىيەت قاراڭغۇ، ھالاكەتكە يۈزلەنگەن جەمئىيەتتۇر.

▲ سەنئەت بۇزۇلغان مۇھىتتا لايغەزەل، چىدىماس ئەۋلاد يېتىشىپ چىقىدۇ. ئۇلارنىڭ قولىدىن ئاساسەن ئىش كەلمەيدۇ.

▲ ئۆزىنى تۆۋەن كۆرۈش بىرى نامراتلىقتىن، بىرى بىلىمسىزلىك سەۋەبىدىندۇر.

▲ ئالىملارنىڭ ئېرىشكىنى ھەقىقەت، قوغدايدىغىنى ئېتىقاد، ئاۋامنىڭ قوغدايدىغىنى گۇماندا، ئىشىنىدىغىنى بولسا تەييار، مانا بۇ نۇسرەت بىلەن كۈلپەتنىڭ نەق سېلىشتۇرمىسى.

▲ خاتالىق تەكرارلانسا ھالاكەت تېزلىشىدۇ.

▲ ھوقۇق بىلەن بويسۇندۇرۇش مۇمكىن، لېكىن بىرلىشىش مۇمكىن ئەمەس.

▲ رەھبەرنىڭ ئاۋامدىن ئۈستۈن تۇرۇدىغان تەرىپى، كۆپ ھاللاردا چىداپ تۇرۇپ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشىدا.

▲ غەرەزسىز ئەل خىزمىتى ئىنسان ئورنىنى ئەڭ يۈكسەك قىلىدۇ.

▲ سۇيىقەستچىنىڭ ئىش - ئەمەلى سۇيىقەست بىلەن بولغاندەك، ئەجىلىمۇ سۇيىقەست بىلەن بولىدۇ.

▲ مۇناپىقلارغا ياشاش ئىمكانىيىتى بېرىش - دۈشمەننى ئېمىتىپ چوڭ قىلغانلىق ھېسابلىنىدۇ.

▲ ئىنساننىڭ ئەڭ پەسكەش - رەزىللىرى

سۆيىقەستچىلەر ۋە غەيۋەتخورلاردۇر.
▲قولىدىن ئىش كەلمەيدىغانلار خىيالغا ئامراق كېلىدۇ. دۇنيا تەۋەككۇلچىلىكتىن جەزبىدارلىققا تولىدۇكى، خىيالپەرەسلىكتىن بۇرۇقتۇرما بولىدۇ.
▲چۈشىنىشسىزلىكەن ئادەمگە سىر بېرىش ئۆلۈمنامىگە ئوقۇماي قول قويغان بىلەن ئوخشاش.
▲ھاماقەتتىن ئاغرىنىش چوڭ ھاماقەتلىكتۇر.
▲مىللەتنىڭ ھالاكىتى ئۆزىنى بىلمەسلىكتىن باشلىنىدۇ.
▲بالىلار ئەركىگە، ياشلار قۇدرىتىگە، ياشانغانلار بولسا ئەقلىي كامالىتىگە تايىنىدۇ.
▲ساۋاقنى قوبۇل قىلىش - بىر قېتىملىق خەتەرلىك كېسەلدىن ساقىيىش دېمەكتۇر.
▲كۆز يېشى تەبىئىيكى ۋۇجۇدتىكى قان.
▲نامەردلەر ئۆزىنى باققان كىشىلەرنى دەسسەپ شۆھرەت شوتىلىرىغا يامىشىدۇ.
▲ھەقىقەت كۆپ ھاللاردا بىردىنبىر توغرا نەرسە ئەمەس، مۇڭاپىق كەلگەن نەرسە ھالىتىدە ئايان بولىدۇ.
▲ھايات تەمكىن ياشىغۇچىلارنىڭ كۆپرەك سىنايدۇ ۋە جازالايدۇ.
▲بۇگۈننى ئەھمىيەتلىك ئۆتكۈزۈڭلار ئادەم كەلگۈسى ئۈچۈن يول ئېچىڭلار ئادەم شۇنداقلا بەختلىك ھەم قابىل ئادەمدۇر.
▲ھېسسىيات ئەقىلدىن غالىب كەلگەندە ئادەم سارالىغا ئايلىنىدۇ. ئەقىل كۆچلىنىپ چەكتىن ئاشقاندا ھەقىقىي سارالىق - تالانتلىقلار بارلىققا كېلىدۇ.
▲ئادەمنىڭ ئۆزىنى دانا ھېسابلىغان ۋاقتىنىڭ ئەخمەقلىق ۋە نادانلىق مەكتىپىگە ئوقۇشقا تىزىملاتقان ۋاقتىدۇر.
▲ئاشقىلىق ئۆچمەنلىككە ئايلانسا پەرىشتىلىك شەيتانلىققا ئايلىنىدۇ.
▲تەمكىنلىك - شاھلىق مەنسىپى بىلەن باراۋەر.
▲دوستلۇقنىڭ ئېسىلى - ئۈستاز بىلەن شاگىرت ئوتتۇرىسىدا بولىدۇ.
▲ئاياللارنىڭ دوستلۇقى شارابقا ئوخشايدۇ، شاراپ - خۇشھاللىق، ئازادىلىك، مۇھەببەتمۇ ئەكېلىدۇ. ۋەھالەنكى ، ئازاب، خانۋەيرانچىلىق ۋە نەپرەتمۇ ئەكېلىدۇ.
▲ئۆزىنى چۈشەنمەيدىغان ئادەم باشقىلارنىڭ چۈشىنىشكە قىزىقىدۇ، شۇ سەۋەبتىن ئادەملەرنىڭ ئۆمرى زايە كېتىدۇ.
▲دۇنيادا ئىككى خىل ھېس دەرىجىدىن تاشقىرى بولىدۇ. بىرى ئۇلۇغ خىيال، يەنە بىرى رەزىل ئويلار.

- كۆرەشچان ھۈسەيىن

ئاپتور: «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرى

* * *

▲نادان تەنقىدنى، دانا ماختاشنى خالىمايدۇ.

- مەتسەيدى مەتقۇربان

ئاپتور: كېرىيە ناھىيە سىيەك باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى

تەپەككۇردىن تامچىلار

- «ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن ھېكمەتلىرى»نى ئوقۇشتىن دەسلەپكى تەسىرات

▲بىلىمسىلىك ئىنسان ئۈچۈن جىنايەت، بىلىمسىلىك ئەقىل ئۈچۈن خىيانەت.
▲مەڭگۈ - مۇمكىنسىزلىككە قويۇلغان چېكىت.
▲تەبىئىيلىك ھەقىقەتنىڭ قىپىالىڭاچ ھالىتى.
▲مۇھەببەت ھېسسىيات ۋە ئەقىل ئۈچۈن تەڭشەك.
▲قانۇنىيەت - مۇكەممەل قانۇن.
▲ئىنسان ئۆزىدىكى گۈزەللىكنى بايقىمىغۇچە باشقا گۈزەللىكنى ئەسلا سېزەلمەيدۇ.
▲ئۆزىنى تاشلىۋېتىش ۋەيران بولۇشتۇر.
▲بىرلا نۇقتىنى مەركەز قىلىۋېلىش ئادەمنى ئەڭ ئەسەبىي كۆچكە ئايلاندۇرۇپ قويىدۇ.
▲ئىنسانىنى سۆيۈش مۇھەببەتنىڭ تۇنجى قەدىمى ھەمدە تەڭرىنى سۆيۈشنىڭ ئاساسى. شۇنىڭ ئۈچۈن دۇئالىرىمىز بىرىنچى ئاسماندىن ساداسىز قايتماقتا.
▲بىر ئىنسان بىر دۇنيا. ئىنسانىنى سۆيگەنلىك دۇنيانى سۆيگەنلىك، دۇنيانى سۆيگەنلىك تەڭرىنى سۆيگەنلىك، تەڭرىنى سۆيگەنلىك ئۆزىنى سۆيگەنلىك.
▲ئادەم خۇدانىڭ ئاشىقى، خۇدامۇ ئىنسانغا ئاشىق. ئىنسان خۇدانىڭ تامچە يېشىدىن يارىتىلغان ۋە يارىتىلۋاتىدۇ.
▲ھەقىقەتنى ئاددىي كۆزىمىز بىلەن كۆزەتسەك، ئۇ، كېلىشكۈنى جىمجىت كۈتۈپ تۇرغان تەقدىر، تەپەككۇر كۆزى بىلەن قارىساق، ئۇ، رەھىمسىز ئېلىشىشنىڭ شەكلەن كۆرۈنۈشى.
▲ھەقىقەت جىمجىت، خۇددى تەڭرىدەك، سەپسەتە شۇنچىلىك نايناق، خۇددى شاللاق خوتۇندەك.
▲ھەقانىيەتچىلەرنىڭ ھەربىر تىنىقى خۇددى ۋولقاندەك. چۈنكى ئۇ ئىنسان ئىچىگە سىغدۇرۇشى مۇمكىن بولمىغان ئازاب ۋە نەپرەت يالقۇنى.
▲ياخشى بالىلار بىزنىڭ بۇدۇنياغا قالدۇرۇپ كېتىدىغان قىممەتلىك بەلگىلىرىمىزنىڭ بىرى.
▲بالىلارنىڭ ۋايىغا يەتكەن «كۆچەت» كە ئايلىنىشىدا ئائىلە يىلتىزىنىڭ، مەكتەپ غولنىڭ، جەمئىيەت يوپۇرماقنىڭ رولىنى ئوينايدۇ.
▲پەقەت ھۇر ئادەملا روھىيەت ئىنژېنېرى بولالايدۇ.
▲دەبدەبە - ساختىلىقنىڭ چوڭايتىلغان كۆرۈنۈشى.
▲نېمىشقا شائىرنىڭ تىنىقى ئاچچىق؟ چۈنكى ئۇ بارلىق مەنىۋى ئەخلەتلەرنى سۈمۈرۈۋالغان.
▲پۇشايمان - كېچىككەن دەرس.

- ئابدۇرېھىم قادىر

ئاپتور: لوپ ناھىيە ناۋا يېزا كوتتۇرا مەكتىپى ئوقۇتقۇچىسى

* * *

▲ يەز ھەدىسىلا: «دېھقان بېيىماي ئەل بېيىماس» دەيدىكەنمىز، ئۇنداق بولسا دېھقانلىرىمىزنىڭ ئالڭاڭ-سىلىقلىرىنى بىكار قىلىپ، شۇلارنىڭ باي قىلىش ئارقىلىق ئەلنى بېيىتمۇەتسەك بولمامدۇ؟

▲ ئىلغار مىللەت ئىختىساسلىق ئىز باسارلارنى كۆپلەپ يېتىشتۇرسە، شورپىشانە مىللەت بىكار نان يەيدىغانلار (نانقېپىلار) نى كۆپلەپ يېتىشتۇرىدۇ.

▲ بىز تېخى كومۇنىزمغا يەتمەكچى بولۇۋاتىمىز، ئەمەلىيەتتە بىز تېخى ئىپتىدائىي جەمئىيەتنىڭ كىشەنلىرىدىن قۇتۇلۇپ كېتەلمىدۇق. ئىشەنمىسىڭىز قارا-ئۇچۇ، دېھقانلىرىمىزنىڭ قولىدىكى ئوتىغۇچ، كەتمەنگە... بۇلار دەل ئىپتىدائىي تېرىقچىلىقنىڭ ماددىي پاكىتى ئەمەسمۇ؟!

▲ دېھقان-ئېغىزدا مەدھىيلىنىپ كۆككە كۆتۈرۈلىدىغان، رېئاللىقتا بولسا كەمستىلىپ ئېزىلىۋاتقان، پۈتكۈل ئۆمرىنى ئون-تۆنسىز مۇشەققەت ئىچىدە ئۆتكۈزىدىغان قوي سۈپەت بىچارە ئىنسان.

▲ بىز قاپقان قۇرۇپ جەرەن، توشقانلارنى چۇشۇرۇپ كەلدۇق-يۇ، لېكىن يەنە بىر تەرەپتىن باشقىلارنىڭ ھېيلە قاپقانلىرىغا چۇشۇپ كەلدۇق.

- ئىبراھىمجان خۇدابەردى

ئاپتور: ئاقسۇ ۋىلايەتلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى

▲ جەمئىيەت تەرەققىي قىلغانسېرى ئاتا-بالىلىق مۇناسىۋەت 18ياشتا ئۈزۈلىدۇ، ئەر-خوتۇنلۇق مۇناسىۋەت كەچلىك تاماقتىن كېيىن بىرگەپ بولىدۇ.

▲ مىلىتسىنىڭ بېسىمى تاشقى بېسىم، ئۇنىڭدا ئادەمنىڭ جىسمى ئۆلىدۇ؛ مەدەنىيەتنىڭ بېسىمى ئىچكى بېسىم، ئۇنىڭدا ئادەمنىڭ روھى ئۆلىدۇ. روھنى ئۆلتۈرۈش ئالدى بىلەن روھنى ئۆزگەرتىشتىن باشلىنىدۇ.

- مۇسەنجان نامان

ئاپتور: ئاۋات ناھىيە 3-ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى

▲ ھازىرقى ئەركەكلىرىمىزنىڭ يالىڭاچ قىزلارنى ياخشى كۆرۈشى ئۇلارنىڭ قەلبىدە مېھىر-مۇھەببەتنىڭ ھەم گۈزەللىك ئۇقۇمىنىڭ يوقلۇقىنى، قەلبىدە پەقەت ھايۋانلارغا ئوخشاش جىنسىي ئىنتىلىشنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ.

▲ «دۆلەتنى قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىش» نىڭ ئالدىنقى شەرتى قانۇننىڭ ھوقۇقتىن ئۈستۈن تۇرۇشىدۇر.

▲ جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىكى ساغلام كىشىلەر بىردىن دۆلىتى بار كىشىلەردۇر.

▲ بەش-ئالتە ئايالنىڭ بىرەر ئىشتا ھەمكارلىشىپ، ئىتتىپاقلاشقانلىقىنى كۆرگىنىڭدە، ئاندىن «ئىتتىپاقلىق» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىنى تولۇق چۈشىنەلەيسەن.

▲ بۇرۇن تاجاۋۇزچىلىق قورال-ياراغلار بىلەن بولغان بولسا، ھازىر گېزىت-ژۇرنال، رادىئو-تېلېۋىزىيە ۋە كومپيۇتېر قاتارلىق ۋاستىلەر بىلەن بولۇۋاتىدۇ.

▲ ئەرلەر بىر قېتىم ئۆلىدۇ. ئاياللار 99قېتىم ئۆلۈپ - تىرىلىپ 100-قېتىم ئاندىن راست ئۆلىدۇ.

▲ يېرىم يالىڭاچ قىزلارغا ئەگەشكەن يىگىتلەر ئاقىۋىتىتە ئۆزى «تۇغما» ھالەتكە چۈشۈپ قالىدۇ.

▲ پەلەستىنلىكلەر ئۆز زېمىنىنى قوغداش ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىۋىدى، «تېررورچى» دەپ ئەيىبلەندى. شۇبھىسىزكى ئىسرائىلىيە پەلەستىنگە تاجاۋۇز قىلىپ بىگۇناھ خەلقلەرنى، «غۇنچىلار» نى قىرغىن قىلىپ، زېمىنلارنى ئىشغال قىلدى، ئىسرائىلىيە «ئالىيجاناب» دۆلەت دەپ ئاتالدى. مانا بۇ جاھاندىكى ئادىل بولمىغان «ئادىللىق» تۇر.

▲ بىز قىلغان ئىشمىزدىن ئۇنۇم ھاسىل قىلالمىغاندا ۋاقىراپ-جارقىراپ ئۆزۈلدۈرمەي شۇئار توۋلايمىز.

▲ بىزنىڭ نۇرغۇن نەرسىلەرگە بولغان چۈشىنىشىمىز خاتا. چۈنكى بىز شۇ نەرسە ئەسلى قانداق بولسا شۇنداق چۈشەنمەستىن، باشقىلارقانداق چۈشەندۈرۈپ بەرگەن بولسا شۇنداق چۈشەنگەنلىكىمىزدۇر.

▲ باشقىلارنىڭ شەخسىي ھېسسىياتىغا چېتىلىدىغان ئىشلارغا ئارىلاشقان ئادەم ئۆزىگە پالاكەت يولىنى ئاچقان ئادەمدۇر.

▲ ئىللەت ئومۇملاشسا ئادەتكە ئايلىنىپ قالىدۇ.

▲ سېنى ئاغزىدا تونۇغان كىشى كۆزىدە تونۇمايدۇ.

▲ روھىيەت ئېكولوگىيىسىدىكى ئېغىر بۇلغىنىشنى ئوخشىماي تۇرۇپ مۇھىت بۇلغىنىشىنى ئوخشاش مۇمكىن ئەمەس.

▲ قەبرە ئىنسانلارنىڭ ئاخىرقى قاتناش بېكىتى.

- ئابلىكىم روزى

ئاپتور: يېڭسار ناھىيە 1-ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى

▲ بالاڭنى ئەتىۋارلاپ پادىشاھ قىلىۋالدىڭمۇ، بولدى، ئۇ چاغدا سەن قۇل بولمىساڭ بولمايدۇ.

- مۇھەممەتجان توختى

ئاپتور: كەلپىن ناھىيە ساي ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ پراكتىكانت ئوقۇتقۇچىسى

▲ توقۇنۇشۇپ قېلىشتىن ساقلىنالماسلىق - بۇ دەل تەلەي ساڭا يۈزىنى تەتۈر قىلغان چاغدۇر.

- كەرىمە ئەھمەتجان

ئاپتور: ئىلى پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ ستودېنتكاسى

▲ ھەرقانچە تاتلىق نەرسىمۇ ئېغىزدا تۇرۇۋەرسە تەمسىز يوقىتىدۇ.

▲ ئاياللارنىڭ يېرىم يالىڭاچ يۈرۈشى - ھەقىقىي ئەركەكلەرنىڭ يوقلىشى.

- مەھمۇتجان ئابدۇۋەلى

ئاپتور: ئاقتۇ ناھىيە بارىن يېزا ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

▲توغرا يول پەقەت بىردۇر، خاتا يوللار كۆپتۇر. شۇڭلاشقا، ئىنسانلار كۆپىنچە ۋاقىتلاردا خاتالىشىپ كەلدى.

- يۈسۈپجان سەمەت

ئاپتور: شىنجاڭ ئىسلام دىنىي ئىنستىتۇتىنىڭ تالىبى

▲تالاي مۇستەبىتلىكنىڭ ھەممىسى ئالدى بىلەن خەلقنىڭ مايىللىقىنى قولغا كەلتۈرۈپ ئېلىپ بېرىلغان.

- ئابدۇكېرىم ئەبەيدۇللا

ئاپتور: كۇچا ناھىيە 5-ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى

شەيتان لۇغەت سۆزلۈكلىرى

سىياسەت

يۇقىرىدىن سۈزۈك - تازا ئاققىنى،
بىز كۆرگىچە لېيىپ، مۇزلاپ - قاتقىنى.

مېھنەت

قان-تەر تۆكۈپ يەر ئىگىسى ئىشلىگەن،
تەييارتاپلار ئوڭدا يېتىپ چىشلىگەن.

بازار ئىگىلىكى

ئىنساب قالماي، شورئىگىزنىڭ قاتقىنى،
بالىئىگىزنىڭ سىزگە نەرسە ساتقىنى.

شوئار

ئارقىسىغا ئۇندەش بەلگە قويۇلغان،
كۈندە ئون‌ۋاق چاپلانغان ۋە سويۇلغان.

پىكىر ساندۇقى

ئەمەلدارلار پۇقراسى ئۈچۈن ساقلاشقان.
ئاچقۇچ يىتتۈپ قۇلپىسى ھەم داتلاشقان.

شائىر

جىقلاپ كەتكەن خۇشامەتچى قەلەمگەر،
ھەقىقىيسى - خەلقى سۆيگەن پەيغەمبەر.

دېھقان

قانۇنلاردا «ھاكىمىيەتنىڭ ئىگىسى»،
ئىتىزلاردا چاكىرى ھەم دېدەكى.

- ئابدۇراخمان ئەزىز

ئاپتور: قىرغىز، يېڭىشەرناھىيىسى ئەرمىدون يېزىسىدىن، دېھقان

ھەقىقەت تۇمانى ۋە سەپسەتە غەلىيانى

▲«تۇن قانچە قاراڭغۇ بولسا، يۇلتۇزلار شۇنچە روشەنلىشىدۇ». بۇ سۆزدىن گۇمان قىلمەن، ئەگەر تۇن قاراڭغۇ بولۇپلاقالماي، تۇمانلىق بولسىچۇ؟

▲«بىسىم‌قانچە كۆچلۈك‌بولسا، قارشىلىقمۇ شۇنچە كۆچلۈك‌بولىدۇ». مېنىڭچە: «ناتايىن». چۈنكى بىسىمغا ئۇچرىغۇچى كۆچلۈك بولسا بەلكىم ئۇنىڭ قارشىلىقى كۆچلۈك بولار. ئەمما ئىنتايىن ئاجىز، قارشىلىق كۆچى يوقالغان ھەتتا بىسىمنى سەزمەس دەرىجىدە بولسىچۇ؟

▲سەپسەتە ئىككى خىل ئەھۋال ئاستىدا ئۆزىنىڭ نوپۇزىنى كۆرسىتەلەيدۇ: بىرى، ھەقىقەتنى سۆزلەش مۇمكىنچىلىكى پەقەت بولماي، ئاقىللار زوراۋانلار ئالدىدا سۈكۈت قىلىشقىلا مەجبۇر بولغاندا؛ يەنە بىرى، خۇشامەتچىلەر ئەۋج ئېلىپ، ئاۋام خۇشامەتنى، ساتقىننى ئەيىب ھىسابلىمايدىغان ھالغا يەتكەندە.

- ئابدۇخالىقجان ئابلىمىت

ئاپتور: يەكەن پېداگوگىكا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

* * *

▲مۇھەببەتنىڭ نامىنى سېتىپ جان بېقىش يوشۇرۇن پاھىشە قىلىش، تېنىنى سېتىپ جان بېقىش بولسا ئاشكارا پاھىشە قىلىشتۇر.

- ئەھەت مامۇت

ئاپتور: كۇچا ناھىيە چىمەن يېزا دابوز 1-كەنتىدىن، دېھقان

▲مەن سېنى مەڭگۈ سۆيىمەن، لېكىن مەڭگۈ سېنىڭ بولمايمەن. مانا بۇ مۇھەببەت.

▲ جاھاندا مەڭگۈ يوقالمايدىغان نەرسە يوق، بىراق مەڭگۈ ئۇنتۇلمايدىغان نەرسە بار.

- قۇربان ئابلىمىت

ئاپتور: يېڭىشەھەر ناھىيە يامانيار يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

تەپەككۇردىن تامچىلار

▲يازنىڭ سەھىرىدە تاتلىق ئۇيقۇدا ئۇخلاۋاتقان چېغىمدا ئۆيۈمگە كىرىۋېلىپ، باش ئۇستۈمدە گىزىلداپ تۇرۇۋالغان روچىۋىنىگە ئۇنچە بەك ئۆچلۈك قىلىپمۇ كەتمە. چۈنكى ئۇ، سېنى بىزار قىلغىنى بىلەن، ئەتىگەنلىك بىھۇدە ئۇيقۇدىن ئويغىتىپ قويدى ئەمەسمۇ.

▲ كىشىلەر نېمە ئۈچۈن خورازنى سوقۇشتۇرۇشقا شۇنچىۋالا ئامراق؟ چۈنكى ئۇنىڭ بىر-بىرىنى كۆرسە سوقۇشۇپ كېتىدىغان تەبىئىيىتى بولغانلىقى ئۈچۈن.

▲ئون ئەسىر ئىلگىرى مەھمۇد كاشغەرىي‌بوۋام يەر شارىنىڭ خەرىتىسىنى سىزىپتىكەن. لېكىن ھازىر مەن كۆز ئالدىمدىكى تەييار خەرىتىنىمۇ تۇزۇك كۆرەلمەي ھەلەكمەن.

- غوجىئەھمەت نۇرمۇھەممەت

ئاپتور: توققۇزتارا ناھىيە سۇباشقۇرۇش باش بولكىتىنىڭ خادىمى

* * *

▲ئادەم ئەڭ ئاۋۋال ئەل-جامائەتنىڭ، ئاندىن تەڭرىنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈپ قالمىدۇ.
▲بەزىدە تۇنۇگۈنكى مەردلىك بۈگۈنكى موھتاجلىققا سەۋەب بوپقالمىدۇ.
▲ئۆز نەپرىتىنى كۆرەش ئارقىلىق ئىپادىلىگۈچىلەر قەھرىمان، كۆلكە ئارقىلىق ئىپادىلىگۈچىلەر ھەقىقىي دانىشمەنلەردۇر.
▲ئۆز ئېھتىياجى ئۈچۈن باشقىلارنى ساتقان خائىنغا قارىغاندا، ئۆز تېنىنى ساتقان پاھىشە ياخشىراقتۇر. چۈنكى ئالدىنقىسى ئۆز قەۋمىنى ساتقان بىلەن كېيىنكىسى پەقەت ئۆزىنىلا ساتىدۇ.
▲دەرەخ شامال تەسىرىدىن ئەمەس، بەلكى ئۆز ئىچىدىن چىرىپ ھالاك بولىدۇ.
▲ئادەم بىر بولسا نەسلىكتىن، بىر بولسا مەستلىكتىن ھالاك بولىدۇ.
▲قەھرىمانلىق كۆپىنچىسى دۈشمەن قىلىچىدا ئەمەس، بەلكى ئۆز دوستلىرىنىڭ قولىدا ھالاك بولىدۇ.

- شىرمۇھەممەت تۇردى (تارىم)

ئاپتور: غۇلجا ناھىيە ئۇچئون خۇيزۇ يېزا 2-ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى

▲ئۆزئۆمرىدە كۆرسەتكەن بىرەر قېتىملىق باتۇرلۇقىدىن ئۆزى قانائەت ھاسىل قىلغان ئادەم ئارمانسىز ياشىغان بولىدۇ.
▲ئادەملەر ئۈچ خىل بولىدۇ: بىرى، قەلەمدە يوق، ئەلەمدە بار، بۇ - پۇقرالار؛ يەنە بىرى، قەلەمگىمۇ، ئەلەمگىمۇ ماھىر، بۇ- ھەقىقىي زىيالىيلار؛ ئۈچىنچى بىرى، قەلەم ئارقىلىق ئەلەمدارلارنى يېتەكلەيدۇ، بۇ - سىياسىيئونلاردۇر.
▲باشقىلارغا چەكسىز ئىشەنگەن ئادەمنىڭ ئۆزىگە ئىشەنچىسى ناھايىتى ئاز بولىدۇ.
▲ياشانغان تۇرۇپمۇ ئۆزھاياتىدىن ئەقلىي يەكۈن چىقىرالمىغان ئادەم مەڭگۈ گۆدەك ئادەمدۇر.
▲سۆزلىمەسلىك ئالتۇندۇر، سۆزلەش تۆمۈر، ئەمما، ئالتۇنغا قارىغاندا تۆمۈرنىڭ رولى كۆپتۇر.
▲چۈشەنگىلى بولمايدىغان كىشىلەرلا ئەڭ خەتەرلىكتۇر.
▲خاسلىقىنى قانچە كۆپ ساقلىغان ئادەم شۇنچە دانادۇر.
▲ھەسەتخورلۇق - ئاچكۆزلۈكتىن، گۇناھ- ئادا- ۋەت ئاجىز-بىچارىلىقتىن كېلىپ چىقىدۇ.
▲ياخشىلاردىن يامانلىق كۆرسەڭ توۋا، دەپ ئىنساب تىلە؛ يامانلاردىن ياخشىلىق كۆرسەڭ شۇكۇر، دەپ ئۆمۈر تىلە.
▲تۇرمۇشنى چۈشەندۇرۇش ئۈچۈن، «تۇر-مۇش» دېگەن سۆزنى «تۇر، مۇشت!» دەپ بىلىش كېرەك.
▲زىيالىي مېڭىسىدىن ، دېھقان تېرىسىدىن قېرىيدۇ.
▲كامالەتكە يېتەي دېسەڭ سەۋرچان بول.
▲ئەڭ ياخشى نىقاب تىلدۇر.

- مەتتۇرسۇن مۇھەممەت

ئاپتور: لوپ ناھىيە ناۋا يېزا مەدەنىيەت پونكىتى خادىمى

تەپەككۇر ھاسلاتلىرى

▲ھەددىدىن ئارتۇق ياۋاشلىق، ئاقكۆڭۈللۈك بەزىدە ئىنسان دۇچ كېلىدىغان ئازابنىڭ ئوت پىلىكى بوپقالمىدۇ.
▲ئىنسان ئۆزىنى ئالداپ ياشاش جەريانىدا ئاخىرى ئۆزىنىڭ قاتىلىغا ئايلىنىپ قالمىدۇ. گەرچە بۇخىل قاتىللىق سوتقا تارتىلمىغىنى بىلەن ئىنسان ۋۇجۇدىدىكى پۇشايمان سوتىنىڭ مەڭگۈلۈك مەھبۇسىغا ئايلىنىپ قالمىدۇ.
▲ھېچنېمە بىلمەس نادانلار ئالدىدا يالغان ئىشلارمۇ ھەقىقىي سانىلمىدۇ.
▲تارىخنى بىلگۈچىلەر ئازايغانسېرى تارىخنى سۆزلەيدىغانلار كۆپىيىدۇ.
▲ھوقۇقنىڭ نوپۇزى ئاشقان جەمئىيەتتە ھوقۇقدارلارنىڭ ئۆتكۈزگەن خاتالىقى بويسۇنغۇچىلارغا يۈكلەنگەن بولىدۇ.
▲ئۆزتارىخنى بىلمىگۈچىلەر ۋە بىلىشكە قىزىقمىغۇچىلار ۋاقىت ئۆتكەنسېرى باشقىلارنىڭ تارىخ ئۈستىدە چىقارغان ئەخمىقانە يەكۈنىنىڭ قۇربانىغا ئايلىنىپ قالمىدۇ.
▲سەن ئۆزۈڭنىڭ تارىخىنى يازماقچى بولساڭ چوقۇم ئۆزۈڭنى غالىبلىق ئورنىغا كۆتۈر. ئاجىزلارنىڭ تارىخى ھەقىقىي ۋە نۇرلۇق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ھازىرقى دۇنيا غالىبلارغا چوقۇنۇش دۇنياسىدۇر.

- ئابلىز مۇھەممەت

ئاپتور: كېرىيە ناھىيىلىك خەلق مۇكۇمىتىنىڭ ئىشخانىسى خادىمى

▲قۇياشنى پەقەت سەبىي رەسساملارلا سىزىشقا جۇرئەت قىلالايدۇ.
▲ئائىلىلەردە كۆپ ھاللاردا كىتاب ئەڭ ئېسىل، كۆزگە ئاسان چېلىقمىدىغان يەرلەردە ياكى ھاجەتخانىلاردا ساقلىنىدۇ.
▲ئېقىن ئىچىدە توسالغۇ (مەسىلەن تاش) بولمىسا، سۇ تېخىمۇ جۇشقۇن، دولقۇنلۇق بولالمايدۇ.
▲ئېتىقاد ئادەمنى پەرىشتىلىككە، ئۇمىدسىزلىك شەيتانغا يېقىنلاشتۇرىدۇ.

- دىلمۇھەممەت جەفەر

ئاپتور: توققۇزتارا ناھىيە ناشتۇپە يېزا يېڭىتام كەنتىدىن، دېھقان

تەپەككۇر چاقماقلىرى

▲بەزىلەر ئېگىز يەرگە چىقسا يىراقنى كۆرگىلى

بولىدۇ، دەيدۇ. ئەمما كۆرگەن مەنزىلگە يەتمەك ئۈچۈن يەنىلا ئېگىز دۆڭدىن چۈشۈشكە توغرا كېلىدۇ.

▲ ئادىل هوشۇر ئۇيغۇر دارۇازلىقىنىڭ پولات ئارغامچىسىنى شەرقتىن غەربكە تۇتاشتۇردى.

جۇرئەت ئوبۇلقاسىم ئات ئۈستى مەدەنىيىتى يارانقان مىللەتنىڭ ئوبرازىنى جاكارلىدى.

ئەختەمجان ئەنۋەر فوتو سۈرەتلىرى بىلەن روھىيىتىنى ئىپادىلىسە، كومپيۇتېردىكى ماھارىتى بىلەن بىزگە غۇرۇر ئاتا قىلىپ، دۇنيا بالىلىرىنىڭ ئۇلگىسىگە ئايلاندى.

گۈلزۆھرە ئەبەيدۇللا تەكلىماكانىنىڭ بىر چېتىدىن چۆكۈپ كىرىپ، يەنە بىر چېتىدىن ئانا ماكانغا كۆمۈلگەن ئەجداتلىرىمىزنىڭ مۇقەددەس روھىنى، قىز-ئاياللىرىمىزنىڭ ئۆزىنى ھەقىقىي نامايان قىلىش جاسارىتىنى ئاچىقتى.

▲ دېھقان نېسۋىسىنى تەبىئەتتىن ئېلىپ، ھۆكۈمدارلارغا قەرزدار بولىدىغان كىشى.

▲ يولۋاسنىڭ ھەيۋىسىنى قەپەستىنمۇ ھېس قىلالايسەن.

▲ ئائىلىنىڭ تېمپېراتورىسى دۆلەتنىڭ ئاتموسفېراسىغا ماس كەلگەندىلا ، ئاندىن دۆلەتتە گۈللىنىش بولىدۇ.

- ئەيسا جان ئابدۇقەييۇم

ئاپتور: پەيزاۋات ناھىيە قىزىلبۇيا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

تەپەككۇردىن تامچىلار

▲ گۈل پۇراقلىق بولغىنى بىلەن ئەزىز ئەمەس، تىكەنلىك بولغىنى بىلەن ئەزىز.

▲ ھەرقانداق كۈچلۈك باتۇرنىڭ ئۆزىگە مۇناسىپ رىقابەتچىسى بولمىسا بەربىر ئاجىزدۇر.

▲ ساختىلىقتىن ئازاب تۇغۇلغاندىلا ھەقىقەت ئۆز مەۋجۇدلۇقىنى تاپالايدۇ.

▲ نادانلار بىلەن تەڭ تۇرۇش - ئاقىللار ئۈچۈن پالاكەتنىڭ باشلىنىشىدۇر.

- روزىنھاجى نەزەر

ئاپتور: پەيزاۋات ناھىيە گۈللۈك يېزا يېزامەركىزي باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى

ئاچچىق - چۈچۈكلەر

▲ پىيادىلەر يولىنىڭ تارلىقىدىنمۇ «خەلق - جەمئىيەتنىڭ خوجايىنى» دېگۈچىلەرنىڭ كاززاپلىقى چېقىپ تۇرىدۇ.

▲ ئاسفالىت يوللار دەسلەپتە سەھرا يوللىرىغا گىدەيگەنىدى، ئەمما كېيىنكى قىسمىتىدىن ئازابقا چۆكتى. چۈنكى ئۇ يالاڭئاياق قەدەملەرنىڭ ھارارىتىدىن مەھرۇم؛ يامغۇر-يېشىنلارنىڭ لەززىتىدىن مەھرۇم؛ سۈكۈناتقا چۆمگەن ئېتىز-دالىلارنىڭ ئايدىڭ ئاخشاملىرىدىن مەھرۇم؛ كېچىدىكى ھاشارەتلەرنىڭ «چىر-چىر» لىرىدىن، يۇلتۇزلارنىڭ جىمىر-جىمىرلىرىدىن مەھرۇم؛ سەھەردىكى قۇرت-قوڭغۇز، تورغاي-پاختەك، قوي-كالىلارنىڭ، غىچىر-غىچىر ھارۇنلار ۋە دۆپۈر-دۆپۈر جامائەتنىڭ شاۋقۇن-سۈرەنلىرىدىن مەھرۇم...

ئۇ - پىژغىرىم ئىسسىقنىڭ لۆمۈشتەپ كۆيدۈرۈشىگە، قار-مۇز تازىلىغاندا گۈرجەك - جوتۇلارنىڭ چوقۇلاشلىرىغا، گۈلدۇر-گۈلدۇر ماشىنىلارنىڭ تىترىتىشلىرىگە، تىكىشى يوق بۇيرۇقلارنىڭ بۇزۇپ - تۇزەشلىرىگە، جايىنى تاپالمىغان ئەخلەت-يوندىلارنىڭ بۇلغاشلىرىغا مەھكۇم!

▲ سەن ھەممىدىن زېرىككەن ۋاقتىڭدا خۇدامۇ سېنى تاشلىۋەتكەن بولىدۇ.

▲ زەھەرخۇمارلار ئۆزى ۋە ئائىلىسىدىكىلەرنى نابۇت قىلىدۇ، ئەمەلخۇمارلار پۈتكۈل جەمئىيەتنى ۋەيران قىلىدۇ.

▲ قىيامەت تەڭرىنىڭ زېمىندىكى ئەڭ ئاخىرقى كۆڭۈل خۇشى، غەزىپى ۋە خۇلاسىسى، شۇنداقلا بۇگۈنكىلەرنىڭ ئۆزىنى قۇتقۇزۇشتىكى بىردىنبىر دەسمايىسى.

- ئالىم ھاشىم

ئاپتور: خوتەن ناھىيىلىك پىلانلىق تۇغۇت كومىتېتىنىڭ خادىمى

تەپەككۇردىن تامچىلار

▲ مەلۇم بىر جەمئىيەتتىكى سىياسەتنىڭ قاتتىقلىقى شۇجەمئىيەتكە تەھدىت ئەكەلسە، قانۇننىڭ قاتتىقلىقى يۇكسىلىش ئەكېلىدۇ.

▲ چىرىكلەشكەن ئەلدىكى ئەمەلدارلاردا خىيانەت ئەۋج ئالسا، پۇقرالاردا خۇشامەت ئەۋج ئالىدۇ.

▲ تەشۋىقات ۋاستىلىرى قانچىكى دەبدەبىلىك سۆزلىسە، شۇجەمئىيەتتىكى يالغان سۆز ۋە ساختا ئىدىيە شۇ جەمئىيەت ھاكىمىيىتىنىڭ دەرپەردىسى بوپقالىدۇ.

▲ ھەممە ئادەم ئۆزھەقىقىتىنى ئىزدەپ يۈرگەچكىلاھەقىقەتنى تاپالماي يۈرىمىز.

▲ دەۋر قەھرىمانىنى يېتىلدۈرىدۇ، قەھرىمان دەۋرنى يارىتىدۇ.

▲ ھاكىمىيەتنىڭ ھۆلى - ئىسسىق قان ۋە سىياسەتتۇر.

▲ خاتالىق ئەڭ كۆپ جايدىن كامالەت ئەڭ كۆپ تېپىلىدۇ.

▲ جىنايەتچىلەرنىڭ جىنايىتىنى قانۇن مۇئەييەنلەشتۇرىدۇ. خەلق باھا بېرىدۇ. ... ئەمما بەزى ھاللاردا جىنايەت ۋە باھا، خەلق ھەم قانۇن تەتۇر تاناسىپلىق مۇناسىۋەتتە بوپقالىدۇ.

▲ تىلىمىز، دىنىمىز، يولىمىز... بىر، دىلىمىز بىر ئەمەس، مانا بۇ بىزنىڭ تارىختىكى ئېچىنىشلىق قىسمەتلىرىمىزنىڭ سىپايە پاكىتى.

▲ بۇدۇنيادا چېقىلمايدىغىنى - پۇشايمانىنىڭ

قاچىسىدۇر.

- مەھمۇتجان يانتاق

ئاپتور: يېڭىشەھەر ناھىيە يامانيار يېزا گەمەساڭ كەنتىدىن

* * *

▲مەن تۇنجى مائاشىمنى ئېلىپ غېرىبسىنىپ تۇرغان ھېكمەت كوچىسىغا ئەمەس، ئادەملەر توپى شىددەت بىلەن سىلجىۋاتقان ئىشرەت كوچىسىغا قاراپ ماڭدىم. چۈنكى ئىشرەت كوچىسىدا ئاكا-ھەدىلىرىم ھەتتا ئۇستازلىرىممۇ ئالدىراش كېتىپ باراتتى.

- ئۇممىيە ياسىن

ئاپتور: توققۇزتارا ناھىيە ئۇتتۇر بۇلاق كەنتىدىن، دېھقان

▲قىينچىلىق ئالدىدا باش ئېگىش - قىينچىلىقنىڭ ھامىلدار بولۇشىغا ھەسسىلەپ پۇرسەت يارىتىپ بەرگەنلىكتۇر.

▲زاماننىڭ چېگىرىسى - تەرەققىياتتا.

- ئىمىن تاجى

ئاپتور: كونىشەھەر ناھىيە بۇلاقسۇ يېزىسىدىن، دېھقان

▲يىقىلىش - ئىرادىلىك كىشىلەر ئۈچۈن قىسقىغىنە دەم ئېلىش، ئىرادىسىز كىشىلەر ئۈچۈن ئۆلۈمدۇر.

- يۈسۈپجان ئىسمائىل قاراتېكىن

ئاپتور: بۇگۇر ناھىيە ئاقساراي يېزا ئۆتەڭ كەنتىدىن، دېھقان

▲ھەقىقەت چۈشەنمەكچى بولغانچە سىرلىق نەرسىگە، بىلمەكچى بولغانچە تىلسىمغا، كۆزنۈرى يەتكىچە قويۇق تۇمانغا، يېقىنلاشقانسېرى كۆزيەتكۈسىز مۇساپە قالدۇرۇپ كېتىدىغان ئىزىتقۇ دېڭىزىغا ئايلىنىدىكەن.

- ئىسكەندەر ئەھمىدىي

ئاپتور: پىچان ناھىيە چىقتىم بازىرى تەزە كەنتىدىن، دېھقان

▲مېھرىبانلىق بولىدىكەن ئالدىنىش تۈگىمەيدۇ، بەدنىيەتلىك بولىدىكەن، قويۇلۇش تۈگىمەيدۇ.

▲دەرەخنىڭ كىچىك شاخلىرىغا ئېسىلغان ئادەم دەرەختىن يىقىلغانغا ئوخشاش، باشقىلارنىڭ كىچىك خاتالىقلىرىغا ئېسىلىۋەرگەن ئادەم، ئەل نەزىرىدىن چۈشۈپ قالىدۇ.

▲ئادەم دۈشمەن قەستىدىن ھۇشيار بولمىغاندا، دۈشمەن غەلىبىسى بىلەن ھالاك بولىدۇ.

▲ھەممە يەر قاراڭغۇ بولغان بولسا كىشىلەر يورۇقلۇق دەۋاسى قىلمايتتى.

▲بۇش زۇڭتۇڭ ئېيتىدۇ: مۇسۇلمانلارنىڭ پىداكارلىقىغا بىزنىڭ ئىلغار پەن-تېخنىكا بىرلەشسە، مۇسۇلمانلاردىكى پىداكارلىق ئاندىن ۋايىغا يېتىدۇ. لېكىن شۇۋاقىتتا بىزگە كۈن يوق.

- ئابدۇرەززاق مۇھەممىدىي

ئاپتور: ئۇرۇمچى شەھەريەنئەن يولى شامالباغ كوچا 51-قورۇدا، خۇسۇسىي دوختۇر

ئاچچىق قەتىرلەر

يېيىش مۇھىممۇ، بىلىشمۇ؟

ناۋادا يۇقىرىقى سوئال سورالسا، كىشىلەرنىڭ زور كۆپچىلىكى: ئەلۋەتتە بىلىش مۇھىم، دەپ جاۋاب بېرىشى مۇمكىن. ئەمما ئۇلارنىڭ زور كۆپچىلىكى يەنىلا بىلىش سورۇنلىرىغا قارىغاندا يېيىش سورۇنلىرىغا ئىنتىزار.

ئەجىبا، تولىمۇ ئەقىللىق دەۋرىمىز كىشىلىرىدە تېخىچە تەڭرىنىڭ ئىنساننىڭ قورسىقىنى بىر قاچا تاماق بىلەن تويۇدىغان، كاللىسىنى بولسا ئۆمۈر بويى ئۆگەنسىمۇ «تويمايدىغان» قىلىپ يارىتىشىدىكى ھېكمىتىنى چۈشەنگۈدەك ئەقىل يوقمىدۇ؟

ئېتىز ۋە جەمئىيەت

مەن ئېتىزدا دېگۈدەك چوڭ بولغان دېھقان قىزى. ھېلىمۇ ئېسىمدە، كىچىك ۋاقتىمدا ئېتىزدا ئوت-چۆپ ئوتاۋېتىپ، ئوتاپ-ئوتاپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان، پاك-پاكىز قىلىۋېتىپ ئىككى كۈندىن كېيىن كەلسە، غايىبتىن پەيدا بولغاندەك زىرائەتلەر ئارىسىدا يەنە پەيدا بولۇۋالىدىغان ئوت-چۆپلەردىن تولىمۇ زېرىكىپ، ئاپامدىن: ئاپا، نېمىشقا بۇ ئوت-چۆپلەر شۇنچە ئوتاپ تۇرساقمۇ يەنە چىقىۋېرىدۇ؟ يەنە كېلىپ، شۇنچە تېز ھەم بولۇق ئۆسىدۇ؟ زىرائەتلىرىمىز بولسا شۇنچە پەرۋىش قىلىپ تۇرساقمۇ سارغىيىپ قۇرۇپ قالىدىغانغا ئارانلا تۇرىدۇ؟ دەپ سورىسام، رەھمەتلىك ئاپام ماڭا:

- قىزىم، ئوت-چۆپ دېگەن يەرنىڭ ئۆز بالىسى، شۇڭا ئۇ ھەم تېز، ھەم ياخشى، بولۇق ئۆسىدۇ. زىرائەت بولسا يەرنىڭ ئۆگەي بالىسى، شۇڭا ئۇ ئاشۇنداق سارغىيىپ تەستە چوڭ بولىدۇ،- دەپ جاۋاب بەرگەنىدى.

مانا ئەمدى چوڭ بولۇپ ئەقلىمنى تاپقىنىمدا، جەمئىيەتتىن ئىبارەت مۇرەككەپ بىر ئېتىزدا ياشاۋاتىمەن. قارىسام ھەممە جاھاننى پىتنە-پاسات، ئاچكۆزلۈك، رەزىللىك ۋە خىيانەت ئوت-چۆپلىرى بېسىپ كەتكەن. ئاشۇ ئوت-چۆپلەر ئارىسىدا ئاندا-ساندا كۆزگە چېلىقىدىغان ھەقىقەت بولسا، دېھقان ئېتىزىدىكى پەرۋىشسىز قالغان مايسىدەك سارغايغان.

مەن شۇندىلا ئېتىزنىڭ ئۆگەي بالىسى زىرائەت بولغىنىدەك، جەمئىيەتنىڭ ئۆگەي بالىسى ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم.

- ھۈرنىسا توختى (ئارمانە)

ئاپتور: ئائىلىدە

▲يىتتۇرۇپ ئېرىشكەن نەرسەڭ ئەڭ سۆيۈملۈكتۇر.

- مۇختار يۈسۈپ

ئاپتور: خوتەن پېداگوگىكا ئالىي تېخنىكومى ئوقۇغۇچىسى

(M1)

شەيتاننىڭ 2-قۇرۇلتىبى

مۇھەممەد مەتنياز دانىش

4-ئاپرېل (سەپەر ئېيىنىڭ 4-كۈنى) مەستلىكتە زاۋال ۋاقتى بولغاندا ئۇخلاپ قاپتىمەن. بىر چاغدا جىن راكشاس يېنىمغا كېلىپ:

- بۈگۈن شەيتان ئالىيلىرى 2-قۇرۇلتىيىنى ئاچماقچى. سېنى شۇ كاتتا قۇرۇلتاينىڭ مۇخبىرلىقىغا تەكلىپ قىلىپ كەلدىم، - دېدى.

- نېمە ئۈچۈن مېنى تاللاپ قالدىڭلار؟! - دېدىم ھەيران بولۇپ.

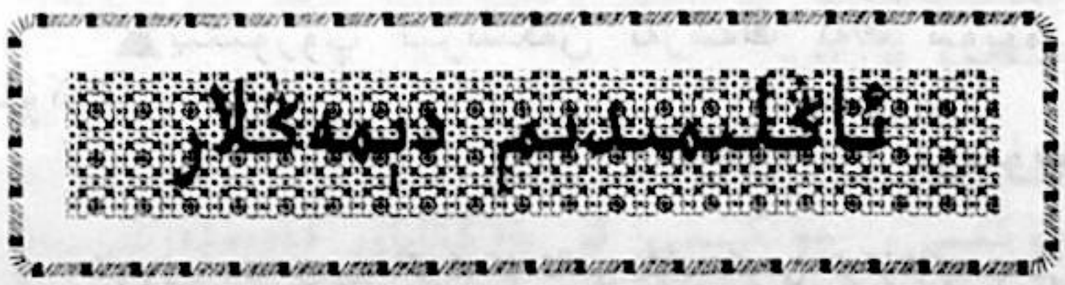
ئاڭلىمىدىم دېمەڭلار

- مۇھەممەد ئاللانىڭ ئەڭ يېقىن دوستى. شۇڭا ئاللا مۇھەممەد دېگەن بۇ ئىسىمغا بەك ئامراق. ئاتاڭمۇ ئەنە شۇ ئۇلۇغ پەيغەمبەرنىڭ يولىنى تۇتسۇن دەپ ساڭا بۇ مۇھەممەد دېگەن ئىسىمنى قويغان. ساڭا بۇ ئىسىم قويۇلغاندا بىز جىنلار خېلىلا چۆچىگەنىدۇق. لېكىن، كېيىن سەن بىز بۇيرىغان بەزى ئىشلارنى ئوبدانلا قىلدىڭ، شۇڭا شەيتان ئالىيلىرىمۇ سېنى ياقتۇرۇپ قاپتۇ. قېنى، نەرسىلىرىڭنى ئېلىپ مەن بىلەن يۈر.

مەن جىن راكشاسنىڭ يول باشلىشى بىلەن كوھىغەم (غەم تېغى) دېگەن تاغدىن ئۆتۈپ زۇلمەت تېغىدىكى كوھىقاپ غارىغا كىردىم. راكشاس يالقۇن چاچرىتىدىغان كۆزى بىلەن غار ئىچىنى يورۇتتى: غار سان-ساناقسىز ئىسكىلىتلار، ئىسكىلىتلار ئۈستىدە

تىنىم تاپماي يۈگۈرۈپ يۈرگەن ئۆمۈچۈكلەر ۋە ئۆمۈچۈك تورلىرى بىلەن تولۇپ كېتىپتۇ.

- بۇلاركىملەرنىڭ ئىسكىلىتلىرى؟ - دەپ سوريدۇم راكشاستىن.

- ماڭۇ سەن ئولتۇرغان چوققا ھاراقكەشلەرنىڭ ئىسكىلىتلىرى، ئاۋۇ تاغدەك دۆۋىلىنىپ تۇرغىنى زىناخورلارنىڭ ئىسكىلىتى. ئۇلارغا ئۆمۈچۈكلەر سىيىپ، ئۇلارنىڭ ھاراملىقىنى ئەبەدىي ساقلاپ تۇرىدۇ. ئەنە ئاۋۇ سەھنە ھاراق ئىشلەپچىقارغان، پاھىشخانا ئاچقانلارنىڭ ئىسكىلىتىدىن ياسالغان، - دەدى راكشاس كۆزىنى سەھنىگە تىكىپ.

سەھنىدە ئۇزۇن بۇرنىنىڭ ئۇچى قىزىل، چىرايىنىڭ قالغان يەرلىرى كۆمۈردەك قارا شەيتان، ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە چىرايى سېسىغان ئۆپكىدەك كۆكۈش ھەم قىزغۇچ، ياڭاق شۆپىكىدەك بۇدۇر-بۇدۇر، ھەربىر تال چېچىغا ئوننەچچە خىلدىن ھىيلە-مىكىرلىنىتىلىرى چېگىلگەن دەججال، ئۇ ئالدىدا ئاغزىنى ئېچىپ تۇرغان بىرنىڭ ئاغزىغا بىر ئاز سىيىپ قويۇۋىدى، ھېلىقى ئادەم شەيتانىنىڭ سول تەرىپىدىكى ئوتتەك قىزىل چاچلىرى يوغان كۆكسىگىچە چۈشۈپ تۇرغان ئالۋاستىنىڭ ئالدىغا باردى. ئالۋاستى كۆكۈش كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا تىكىپ، ئۇزۇن ھەم قىزىل تىرناقلىق قولى بىلەن ئۇنىڭ يۈرىكىنى سۇغۇرۇۋېلىپ، قېنىنى سۇمۇرۇشكە باشلىدى.

شەيتان زىنادىن تۇرەلگەن بوۋاق بالىنىڭ ئىسكىلىتى بىلەن ئالدىدىكى زىناخورلارنىڭ ئىسكىلىتىدىن ياسالغان ئۈستەلگە ئۇرۇپ:

- ھازىر مېنىڭ 2-قۇرۇلتىيىم رەسمىي ئېچىلدى! - دەپ جاكارلىدى.

راكشاس كۆزىنى غار سىرتىغا تىكتى. مەن غار سىرتىدىكى ئەرۋاھ-سەرۋاھ كىيىنگەن سان-ساناقسىز جىنلارنىڭ ئۈچ ئاچماق نەيزە، قالقان ۋە بايراقلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ، سەكرىشىپ، ۋارقىرىشىپ قۇرۇلتايىنىڭ ئېچىلغانلىقىغا تەنتەنە قىلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم.

- بۇ قۇرۇلتايغا قاتناشىدىغان ۋەكىل قانچە؟ - دەپ سورىدۇم راكشاستىن.

- پەقەت ئەنە ئاۋۇ سەھنىدە ئولتۇرغان ئۈچ، - دەدى راكشاس.

- ئۈچ!؟

- ھەيران قالما. 1-قۇرۇلتايغا تېخى شەيتان ئالىيلىرى ئۆزى يالغۇزلا قاتناشقان. شۇنداقتىمۇ ئۇ ئاللا ئەڭ ئۈلۈغ بىلىپ بارلىق پەرىشتىلەرنى سەجدە قىلدۇرغان ئادەمنى جەننەتتىن قوغلاندى قىلىشتەك ئۈلۈغۋار نىشاننى ئەملىگە ئاشۇرغان. بۇ قېتىمقى قۇرۇلتايغا ئۈچەيلەن قاتناشتى. ئەمدى بەلكىم ئادەمنى يەرشارىدىن يوقىتىۋېتىشتەك زور ئىشلار ئەملىگە ئېشىشى مۇمكىن.

- بىزنىڭ ئۇ يەردە يىغىن - قۇرۇلتاي ئېچىلسا يۈزلەپ ، مىڭلاپ ئادەم قاتنىشىدۇ، تېخى ھەپتە دېگىنە.

- بۇرۇن« قاسىم پېرىخوننىڭ مىڭ جىنى بىر تۇپ بۇغداينى يۇلالماپتۇ» دەيدىغان گەپ بار ئىدى. ھازىر ئادەملەر مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالدى. يىغىنلا ئاچىدۇ، قىلغان ئىشنىڭ تايىنى يوق. ئادەملەرنىڭ توختىماي يىغىن ئېچىشى - شەيتان ئالىيلىرىنىڭ زەررىدەك ھىيلىسىنىڭ كىچىككىنە كارامىتى دېگىنە.

شەيتانىنىڭ تەكلىپى بىلەن ئالۋاستى ئالدىغا چۈشۈپ قالغان قىزىل چاچلىرىنى كەينىگە قايرىۋېتىپ ، ئېغىزىدىن تامچىلىرى دەپ تۇرغان قانلارنى يالاپ يۇتۇۋېتىپ دوكلاتىنى ئوقۇشقا باشلىدى:

- سىلى مېنى دۇنيادىكى ئۈچ خىل جانلىقلا كۆز-قۇلاق بولۇشقا قويغانىدىلە. بۇ ئۈچ خىل جانلىقنىڭ ئەھۋالى تۆۋەندىكىچە: ئادەم بۇ دۇنياغاچىقىشتىن ئىلگىرى يەرشارىنىڭ% 65تىن كۆپرەك قۇرۇقلۇقنى بۇك-باراقسان ئورمان قاپلاپ تۇراتتى. ھازىر يەرشارى قۇرۇقلۇقنىڭ ئاران % 9يېرىدىلا ئورمان قالدى①.

- ئادەملەر ھەرىيلى ئورمان بىنا قىلىۋاتقان تۇرسا، يەنە نېمە ئۈچۈن ئورمان شۇنچە تېز كېمەيمەپ كېتىدۇ؟ - دەپ سورىدى شەيتان.

- ئادەملەر ھەرىيلى 60مىليون مو ئورمان بىنا قىلىدۇ، لېكىن ھەرىيلى 750مىليون مو ئورماننى ۋەيران قىلىدۇ. يەنە تېخى بىزنىڭ بۇ كوھىقاپ غارىمىزدىن ئەۋەتىدىغان بوران، قۇرغاقچىلىق ئاپەتلىرىمىزمۇ ئورمانغا ئوبدانلا زىيان سالالايدۇ. شۇڭا ئورمانىنىڭ ۋەيران بولۇش سۈرئىتى ئاۋالقىدىن 200ھەسسە ئاشتى②، ئالىيلىرى.

- ھە، مۇنداق دېگىن. ناھايىتى ياخشى بولۇۋېتىپتۇ. ئەمدى ھايۋاناتلارتوغرىسىدىكى دوكلاتىڭنى ئاڭلاي، - دەدى شەيتان.

- ئەسلى 1مىليارد 700خىلدىن كۆپرەك ھايۋانات بار ئىدى. ھازىر ئادەملەر ھەر يىلىغا 100خىلدىنئاتۇق ھايۋاناتنىڭنەسلىنى قۇرۇتماقتا③، ئالىيلىرى.

- ئەسلىدە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئادەملەرنىڭ ئاچىسى، ھايۋاناتلارنى ئادەملەرنىڭ ئاكىسى دېيىشكە - ئۇلارنى بىر تۇغقان قېرىنداش دېيىشكە بولاتتى. مەن ئاللانىڭ «دۇنيادىكى بارلىق مەۋجۇداتلارنى ئادەمنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن يارىتتىم » دېگەن سۆزىنى ئۆزخاھىشىم بويىچە ئادەملەرگە ئازراقلا چۈشەندۈرۈپ قويۇۋېدىم، ئادەملەر بۇ ئىككى قېرىنداشنىڭ ئۆزلىرىگە يەتكۈزۈدىغان مەنپەئىتىنى بىراقلا ئونتۇپ، ئۇلاردىن تېزىپلا كەتتى. قېنى ئەمدى ئادەملەر ھەققىدىكى مەلۇماتىڭنى ئوتتۇرىغا قوي، - دەدى شەيتان.

ئالۋاستى دوكلاتىنىڭ بىر ۋارىقىنى قايرىۋېتىپ ئوقۇشقا باشلىدى:

- سىلىگە مەلۇم، بۇدۇنياغا ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن ئىبارەت ئىككىلا ئادەم چىققان. ئېيسا تۇغۇلغان دەۋرگە كەلگەندە ئۇلارنىڭ ئەۋلادلىرى 200مىليونغا يەتكەن. ھازىر ئۇلارنىڭ سانى 8مىليارددقا يەتتى④. يەنە ئاز ۋاقىتتىن كېيىن ئۇلار بۇ دۇنياغا سىغمىشماي، ئۆسۈملۈك ۋە ھايۋاناتلار

ياشاۋاتقان شۇ ئازغىنە زېمىننىمۇ تارتىۋالىدۇ.
- ئەمىسە، ئۇ چاغ بولغاندا يەرشارىدا ئادەملەرلا ياشايدىكەن-دە، - دېدى دەججال.
- ئاغزىڭنى يۇم! - دەپ ۋارقىرىدى شەيتان، - ئۇ چاغ بولغاندا ئادەملەرگە ئىككى قېرىندىشى ئورنىدا بىز قېرىنداش بولۇپ، ئۇلار بىلەن بىللە ياشايمىز.
- ئۇنداق دېگەنلىرى بىلەن بىزنى ئۆسۈملۈك ۋە هايۋاناتلارنى يېگەندەك يىگىلى بولمىسا، ئادەملەر قانداق ياشايدۇ؟ - دېدى ئالۋاستى.
- شۇنىڭدىنمۇ غەم قىلامسەن؟- دېدى شەيتان، - ئۇ چاغ بولغاندا ئادەملەر بىر-بىرىنى يەيدۇ، - دېدى شەيتان ۋە دەججالنى دوكلات بېرىشكە بۇيرىدى.
دەججال هاسىسىنى ئىرغىتىپ تاشلىۋېتىپ، هىڭگاڭ چىش مومايدىن ساهىبجامال ۋە چىرايلىق بىر قىزغا ئۆزگەردى-دە، دوكلاتىنى ئوقىدى:
- مېنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپەم ئادەملەرنى ئازدۇرۇش. مەن بۇيرۇقلىرىغا بىنائەن ئالدى بىلەن ئادەملەرنىڭ دىنىنى هەرخىل قىلىۋەتتىم. ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنى شۇ دەرىجىدە نادانلاشتۇرۇۋەتتىمكى، ئۇلار ئۆزلىرى ياسىۋالغان بۇتلارنى خۇدا دەپ سەجدە قىلىدىغان هالغا يەتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئادەملەرنىڭ ئاشلىق ۋە مېۋىلەردىن ياسىغان ئىچىملىكىگە سىلىدىن سېغىۋالغان مۇبارەك سۈيدۈكلىرىدىن بىر تامچىنى تېمىتىپ، ئۇنى هاراققا ئايلاندۇردۇم. سۈيدۈكلىرىدىن هاسىل بولغان شۇ نىجىسنى هازىر دۇنيادىكى 200دۆلەت ئىچىدە 150دۆلەتتە ئىچىشنى ئومۇملاشتۇردۇم. هاراق ناهايىتى ئوبدان نەرسە، ئۇنى ئىچسە ئادەمنىڭ شەهۋانىي نەپىسىنى قوزغايدۇ. مەن بۇنۇقتىنى كۆزدە تۇتۇپ سىلىنىڭ بۇ ئالۋاستى خانىملىرىنىڭ ئۇلگە كۆرسىتىپ ئۆگىتىشى بىلەن ئادەملەرگە زىناخورلۇقنى ئۆگەتتىم.
- نېمە! ؟ سەن مېنىڭ خانىمىم تۇرۇپ ئادەملەر بىلەن زىنا قىلىشتىڭما؟ - دېدى شەيتان قولىدىكى بوۋاق ئىسكىلىتىبىلەن ئالۋاستىنى ئۇرماقچى بولۇپ.
- شۇنداق! - دېدى ئالۋاستىمۇ شەيتانغا دېۋەيلەپ، - مەن بىلەن زىنا قىلىشقان ئەركەكلەر ماڭا ئوخشاش شەهۋانىي نەپسى مەڭگۇ قانمايدىغان زىناخورغا ئايلاندى. ئەمدى سىلىدىن سوراپ باقاي، قېنى ئېيتسىلىچۇ، سىلىنىڭ سۈيدۈكلىرىنى بۇ دەججال قانداق سېغىۋالدى؟
- بولدى، هەرئىككىلىرىنىڭ بۇ ئىشلىرى ئادەملەرنى ئازدۇرۇپ، ئاخىرزاماننىڭ كېلىشىنى تېزلىتىشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار نىشانىمىز ئۇچۇنغۇ. بۇنىمۇ بۇ كاتتا قۇرۇلتايدا تەگەش كېتەمدۇ، بولدى قىلىشقايلا، - دەپ شەيتان بىلەن ئالۋاستىغا تەڭلا سالا قىلدى دەججال.
- بولىدۇ، بولدى قىلايلى. قېنى دوكلاتىڭنى داۋاملىق ئوقۇ، - دېدى شەيتان قولىدىكى بوۋاق ئىسكىلىتىنى ئۈستەلگە قويۇپ.
- قاراپ باقسام ئەرلەر كۈچىگە تايىنىپ پۇل تاپالايدىكەن، ئاياللار ئاجىز ئىكەن. شۇڭا ئاياللارنى خورىماس مېلىنى بازارغا سېلىپ پۇل تېپىشقا قىزىقتۇردۇم. بۇنىڭ بىلەن 150دۆلەتتە ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن هالدا پاهىشىخانىلار قۇرۇلدى. بەزى دۆلەتلەردە زىنا سودىسى هەتتا يۇقىرى دولقۇندا ئەۋج ئالدى.
- ئىلگىرى، - دېدى شەيتان ئاسمانغا قاراپ، - ئاللانىڭ پەرىشتىلىرى ئاسماندا تۇرۇپ بۇ زېمىندىكى تارتىنچاق، هايالىق، ساهىبجامال قىزلارغا هەۋەسلىنىپ قارايتتى. بەزىلىرى هەتتا نۇرغا ئايلىنىپ ئەڭ چىرايلىق قىزلارنىڭ ئاغزىدىن كىرىپ ئەۋلاد قالدۇرۇپمۇ قوياتتى. پەرىشتىدىن هامىلدار بولغان شۇقىزلار شۇ پەرىشتىنىڭ ئىشقىدا ئۆمۈر بويى باشقا بىرىگە ياتلىق بولماي ئۆتۈپ كېتەتتى.
- سىلىنىڭمۇ ئادەم قىزلىرىنىڭ تەمىنى تېتىپ باققۇلىرى بارمۇ؟ - دېدى دەججال.
- ئادەملەر ماڭا لەنەت ياغدۇرۇپ تاش ئاتىدىغان تۇرسا، ئۇلارنىڭ قىزلىرى ماڭا ئۇنارمۇ؟
- هازىرقى قىزلار بۇرۇنقى قىزلارغا ئوخشىمايدۇ. پۇل بولسا ئۇلارنى هەرنېمە قىلدۇرغىلى بولىدۇ. 1991-يىلى سمون كۆچمە مۇزلۇقىدىن 5300يىل بۇرۇن مۇزغا ئايلانغان بىر مۇز ئادەم چىقىۋىدى، نەچچە مىڭ قىز مۇز ئادەمنىڭ ئىسپىرمىسىنى قوبۇل قىلىپ ئەۋلاد قالدۇرۇشنى تەلەپ قىلىشتى⑤، - دېدى دەججال.
- مۇز ئادەم ئاق هەم پاك بولغىنى ئۈچۈن ئۇ قىزلار شۇنداق قىلغاندۇ. لېكىن سىلى قارا هەم ناپاك تۇرسىلا ئادەم قىزلىرىنىڭ سىلىگە ئۇنىشى ناتايىن. ئەسلىرىدىمۇ، مەنمۇ ئەسلى ئەڭ چىرايلىق ئادەم قىزى ئىدىم، سىلىنىڭ پەرىشتە سۈرىتىگە كىرىپ بىر قېتىم زىنا قىلىپ قويۇشلىرىغا ئۇچراپ ئالۋاستىغا ئايلىنىپ، ئادەملەر ئارىسىدا تۇرغىدەك يۈزۈم قالماي، نەدە ئادەم ئاياغ باسمايدىغان چۆل-جەزىرە ياكى تاشلاندۇق خارابىلەردە مۆكۈپ يۈرۈدىغان هالغا چۈشۈپ قالدىم، - دېدى ئالۋاستى.
- هازىرقى قىزلارنىڭ بەزىلىرى پۇلنى كۆرگەندە كېيىنلىكىنىڭ قانداق بولۇشىنى ئويلاپ ئولتۇرمايدۇ. مەسىلەن فرانسىيىلىك چىرايلىق قىز فرارىي ئۈچ قېتىم ئەمچەك چوڭايتىش ئوپېراتسىيىسى قىلدۇرۇپ، هەربىر ئەمچىكىنىڭ ئېغىرلىقىنى 2.8كىلوگرام، ئايلانمىسىنى 137.2سانتىمېترغا يەتكۈزۈپ دۇنيادىكى ئەڭ داڭلىق كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىنىڭ ئەڭ ئەتىۋارلىق يالىڭاچ ئۇسسۇلچىسىغا ئايلانغان. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئون بارمىقى هەتتا پۇت بارماقلىرىمۇ ئالتۇن ئۈزۈككە تولغان⑥.
- دېگىنىڭگە قارىغاندا، ئادەم قىزلىرىنىڭ ئىچىدە ئەمچىكى مېنىڭ خانىمىم ئالۋاستىنىڭ ئەمچىكىدىنمۇ يوغانلىرى باركەن-دە، - دېدى شەيتان دەججالنىڭ سۆزىگە هەيران قېلىپ.
- ئالۋاستى خانىمنىڭ ئەمچىكى بۇرۇن دۇنيادا بىر ئەمچەك ئىدى. لېكىن ئالۋاستى خانىم ئەمچەكنى

كۆز-كۆز قىلىشنى ئادەم قىزلىرىغا ئۆگىتىپ قويغاندىن كېيىن ئادەم قىزلىرى ئىچىدە ئەڭ ئالۋاستى خانىمنىڭكىدىن نەچچە ھەسسە چوڭلىرى بار بولدى. فراڭىنىڭ ئەڭ ئالۋاستى خانىمنىڭكىدىن چوڭ بولۇپلا قالماي، ساڭگىلاپ تۇرمايدۇ. تېرىسى تارتىشىپ ھازىرلا پارتلاپ كېتىدىغاندەك تۇستە تۇرىدۇ. يەنە كېلىپ فراڭي «دۇنيا بويىچە ئەڭ يوغان قىز» دەپ ئاتىلىپ «جىنىس رېكورتى بۇيۇك قامۇسى» غا كىرگۈزۈلدى⑦.

- مەن فراڭىنىڭ ئەڭ مېنىڭ ئەڭ چوڭلۇقىغا ئىشەنمەيمەن، - دېدى ئالۋاستى بىر ئەڭ، بىر دەججالغا قاراپ.

- ئىشەنمىسىلە كۆرۈپ كەلسەك بولىدۇ، - دېدى دەججال.

- ئۇ نەدە؟ - دېدى شەيتان بىلەن ئالۋاستى تەڭلا. دەججال:

- فراڭي 30ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭ خېرىدارى قالمىدى. شۇڭا ئۇ قىلىدىغان قىلىق تاپالماي ئاخىرى دورا ئىچىپ ئۆلۈۋالدى. ئۇ، بىز سىزغان سىزىقتا ئۆمۈر بويى ماڭغان ئېسىل شاگىرتسىز بولغاچقا، ئۇنىڭ جەسىتىنى قويغان يەرلىكىدىن بۇ غارىمىزغا ئەكېلىۋالدۇق. ئۇنەنە ئاۋۇ يەردە، - دېدى.

- چۇشمۇ بوپقاپتۇ، يىغىننى ۋاقتىنچە توختىتىپ دەم ئالغاچ بېرىپ فراڭىنى كۆرۈپ كېلەيلى، - دېدى شەيتان ئورنىدىن تۇرۇپ.

دەججال بىزنى باشلاپ بېرىپ بىر ئىشىكنى ئاچتى. ئىشىك ئېچىلىشى بىلەن تەڭ بۇرنۇمغا پوقتەك سېسىق بىرنەرسە پۇرىدى. بۇرنۇمنى ئېتىۋېلىپ قاراپ ئالتىنچى ئاي ئىسسىقىدا ئۆلۈپ سېسىغان تاپتەك بىرنەرسىنى لوم-لوم قۇرت بېسىپ كەتكەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئىككى يېنىدا قان-يىرىڭ ئارىلاشقان پوقتەك نەرسە قاچىلانغان ئىككى يوغان خالتىدەك نەرسىنى كۆردۇم.

- بۇ فراڭىمۇ؟ ئۇ نېمە ئۈچۈن بۇ ھالغا قالىدۇ؟ - دەپ سورىدى ئالۋاستى.

- ئاللا ئاياللارنىڭ ئەڭ بالىسىنى ئېمىتىش ھەم ئېرىنىڭلا كۆڭلىنى شاد ئېتىش ئۈچۈن ياراتقان. بۇ قىز ئەڭ بالائېمىتىش، ھالال ئېرىنىڭ كۆڭلىنى شاد ئېتىشكە ئىشلەتمەي، ئۇنى ئالاھىدە چوڭايتىپ، ئۇنىڭ نۇرغۇن كۆز ۋە قول زىنالىرىنى قوبۇل قىلىشقا ئىشلەتكەن. بۇ ئۇنىڭ بۇ دۇنيادا تارتىۋاتقان ئازابى. ئۇ ئالەمدە بەلكىم ئاشۇ يوغان ئىككى ئەڭ ئارقىدىن ئوتلۇق دارغا ئېسىپ قويۇش جازاسىنى تارتىۋاتقاندۇ، - دېدى شەيتان.

فراڭىنىڭ يېنىدىن قايتىش يولىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە قىپيالىڭاچ ھالدا ئوڭدىسىغا يېتىپ ئەركەك كۆتۈۋاتقان قىزلار، سول تەرىپىدە قىزلارغا ئوخشاش ھالدا يېتىپ ئايالغا تەشنا بوپكەتكەن ئەرلەرنى كۆردۇم.

- سەن«قىزلارنىڭ مەيدىسىدە شاپىلاقچە ئىككى پارچە، چاترىقىدا شاپىلاقنىڭ يېرىمچە بىر پارچە لاتا قالدى» دېۋىدىڭ، بۇلاردا مەن ئۇنداق نەرسىلەرنى كۆرمىدىمغۇ؟ - دېدى شەيتان ئوڭ تەرەپتىكى قىزلارنى كۆرسىتىپ.

- ئۇلار ئالۋاستى خانىمنىڭ تۇنجى شاگىرتلىرى بولۇپ، قانىماس شەھۋانىي نەپسىگە ئىگە. شۇڭا ئۇلار ھايا دېگەننى قىلچە بىلمەيدۇ. بۇ دېگەن مېنىڭ كىچىككىنە كارامىتىم. سىلىنىڭمۇ خەۋەرلىرىدە باردۇ، يېقىندا مەن 2500نەپەر قىز-يىگىتنى ئامېرىكىنىڭ ئاۋات كوچىسىدا مۇشۇ ھالدا يانغۇزۇۋەتتىم⑧، - دېدى دەججال.

- ئېسىڭدە مەھكەم ساقلا. ئادەملەر 30سېكۇنت-لۇق زىنا لەززىتى سەۋەبىدىن بۇ دۇنيادا كۈندۈزى ئەل ئارىسىغا تۇغۇشلۇق چىقالمايدۇ، ئەۋلادىدىن ئەۋلادىغا پەس ئاتىقى ھەمرا بولىدۇ. ئۇ ئالەمگە بارغاندىچۇ، مەھشەرگاھتا(قىيامەت كۈنى ئىنسانلار جەم بولىدىغان مەيداندا) يۈزى مېنىڭ يۈزۈمدەك قارا ھالدا رەسۋا بولىدۇ. 30سېكۇنتلۇق زىنا لەززىتى ئۈچۈن ئاللا ئۇلارنى ئوتتىن ياسالغان تولۇققا 30مىڭ يىل مىنگۈزۈپ قويىدۇ. بۇلاردىن ئادەملەر ھەرگىز خەۋەر تېپىپ قالماسلىقى كېرەك.

شەيتان يالىڭاچلارغا يېقىنلاپ قالغاندا، ئۇنىڭغا ھاراق پۇرىدى:

- بۇلار تېخى ھاراق ئىچكەن ئوخشىمامدۇ؟- دەپ سورىدى ئۇ.

- ئۇلاردىن ھايانى كەتكۈزۈۋېتىش ئۈچۈن ئۇلارغا ئالدى بىلەن سىلىنىڭ مۇبارەك سۈيدۈكلىرىدىن ھاسىل بولغان ھاراقنى ئىچۈرۈش كېرەك، - دېدى دەججال.

- ياخشى، ياخشى قىپسەن. ھاراقەشنى ئاللانىڭ قانداق جازالايدىغانلىقىنى بىلەمسەن؟ ھاراقەشنىڭ قېنىغا قوشۇلغان مېنىڭ سۈيدۈكۈمنى قۇرۇتۇش ئۈچۈن ئاللا ھاراقەشنىڭ ئاغزىغا دوزاق ئوتىنى تاشلاپ تۇرىدۇ. ھەي، بۇقىزلارنىڭ چېچى، كالپۇكى، تىرنىقى قىزىلغۇ؟

- قارىسىلا، ئالۋاستى خانىمنىڭمۇ شۇنداق تۇرامدۇ، ئۇلار ئالۋاستى خانىمدىن ئۆگىنىپ بويىۋالغان.

- بىرىيەرلەردە كۆرسەم ئايالىم ئوخشايدۇ، دەپ قۇچاقلاپ سالغۇدەكمەن بۇلارنى، - دېدى شەيتان.

- ئاياللىرى بولمىساقمۇ كېلىۋەرسىلە، تارتىنمىسىلا شەيتان ئالىيلىرى، - دەپ شەيتاننى چاقىرىشتى قىزلار.

شەيتان ئېختىيارسىز قىزلار ئارىسىغا قەدەم باستى. پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلگەن ئالۋاستىمۇ ئۆزىگە ئىشارەت قىلىپ چاقىرىۋاتقان ئەركەكلەرنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئۆزىنى تاشلىدى.

مەن راكشاسنىڭ قولىدىن تارتىپ:

- ئاتا-ئاناڭغۇ ئۇچىغا چىققان شەرمەندە، ھايا دېگەننى قىلچە بىلمەيدۇ. سەنمۇ بولساڭ ھايا قىلغىن، يۇر، چىقىپ كېتىمىز، - دېدىم.

- مەن زىناخورلۇق ھەرىكەتلىرىنى كۆرۈشكە بەك ئامراق، چىقىپ كەتمەيمەن. سىنئالغۇيىڭنى قويۇپ ئۆزۈڭ كەت. مەن ئاتا-ئانامنىڭ زىناخورلۇق ھەرىكەتلىرىدىن شەھۋانىي سېرىق فىلىم ئىشلەپ،

ئادەملەر ئارىسىغا تارقىتىمەن، - دېدى راكىشاس سىنئالغۇغا ئېسىلىپ. مەن ئۇنىڭ بىلەن سىنئالغۇنى تالىشۇۋېتىپ، شەيتان بىلەن ئالۋاستىنىڭ ئىشقا كىرىشەيلا دەپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم-دە، سىنئالغۇنى راكىشاسقا تاشلاپ بېرىپ يېنىپ چىقتىم.

ئىككى سائەتتىن كېيىن ئۇلار قايتىپ چىقىشتى. ھەرقايسىسى ئۆز جايلىرىغا كېلىپ ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن شەيتان زىناخورلۇقتىن توختىلگەن بوۋاقنىڭ ئىسكىلىتى بىلەن ئالدىدىكى ئۈستەلگە ئۇرۇپ:

- ئەمدى چۈشتىن كېيىنكى يىغىنىمىزنى باشلايمىز. بۇ يىغىندا ئاساسلىقى ئاخىر زامانىنى تېزراق ئىشقا ئاشۇرۇش تەدبىرلىرى مۇزاكىرە قىلىنىدۇ. قېنى، تەدبىرلىرىڭلارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ بېقىڭلار، - دېدى.

- فراڭىنىڭ قىلىدىغان قىلىق تاپالماي، 30يېشىدىلا ئۆلۈم يولىنى تۇتقىنىغا قارىغاندا، دەججالنىڭ ئازدۇرۇش ھىيلىسىنىڭمۇ كۈچى بەك چەكلىك ئىكەن. بۇنىڭغا تايىنىپ ئاخىر زامانىنى ئەملگە ئاشۇرۇش مۇمكىن ئەمەستەك قىلىدۇ. مېنىڭچە، بىز تەبىئەت ھادىسىلىرىنىڭ كۈچىگە تايىنىپ ئاخىر زامانىنى ئەملگە ئاشۇرساقمىكىن.

- ئالۋاستى خانىم، بۇ تېخىمۇ مۇمكىن بولماسمىكىن، - دېدى دەججال.

- مۇمكىن بولمايدىغان نېمىسى بار. يەنە سەككىز مىليارد يىلدىن كېيىن قۇياش ئەسلىدىكى قۇياشتىن ئون ھەسسە ئارتۇق ئىسسىقلىق چىقىرىدۇ. ئۇچاغدا دېڭىز سۇلىرى قاينايدۇ، بارلىق جانلىقلار ھايات كەچۈرۈشكە ئامالسىز قالىدۇ. قۇياش بىرنەچچە مىليون يىل ئەنە شۇنداق دەۋر سۈرۈپ، يىقىلغۇسى تۇگەيدۇ-دە، ئۆلۈشكە يۈزلىنىدۇ⑨. پۈتكۈل جاھان بىزنىڭ بۇ زۇلمەت تېغىمىزدىنمۇ ئۆتە قاراڭغۇلۇقتا قالىدۇ، مانا بۇ ئاخىر زامان بولماي نېمە؟ - دېدى ئالۋاستى. خېلى ئويلانغاندىن كېيىن شەيتان سۆز قاتتى:

- ھازىر «مۇھەممەد دۇنيا بويىچە تەسىرى ئەڭ زور يۈز مەشھۇر شەخسنىڭ بىرىنچىسى» دەپ ئېتىراپ قىلىندى. مۇسۇلمانلارمۇ كۆندىن كۈنگە كۆپىيىۋاتىدۇ. سېنىڭ دەۋانقىنىڭ يەنە سەككىز مىليارد يىلدىن كېيىن بولىدىغان ئىشكەن. ئويلاپ باققىنە، ئۇ كەمگىچە بىزنىڭ ھىيلىمىزگە ئىشىنىدىغانلار قالارمۇ؟ مېنىڭ ھىيلەمگە ئىشىنىدىغانلار قالمىغان چاغدا ئەملگە ئاشقان ئاخىر زامانىنىڭ ماڭا نېمە پايدىسى ؟ ماڭا پات يېقىندىلا ئەملگە ئاشىدىغان ئاخىرزامان كېرەك. چۈنكى ھازىر مېنىڭ ھىيلەم بىلەن ئازغان ئادەم ئىنتايىن كۆپ. مۇشۇنداق ياخشى پۇرسەتتە ئاخىرزامان بولغاندىلا مەھشەرگاھتا مەن ئاللادىن ئۇلۇغ سانىلىمەن.

- ئەمسە قانداق قىلىمىز؟ - دېدى ئالۋاستى بىلەن دەججال تەڭلا.

- سىلەر، «شەيتان بىزنى ئادەملەرنى ئازدۇرۇشقا سېلىپ قويۇپ، ئۆزى جىم ياتتى» دەپ ئويلىغانسىلەر. لېكىن مەن جىم ياتمىدىم، ئىنتايىن زور بىر مەخپىيەتلىكنى ئىگىلىدىم.

- قېنى ئېيتسىلىچۇ، قانداق مەخپىيەتلىك! ؟

- ھازىر ئادەملەر يىلىغا 800مىليارد دوللار خەجلەپ قىرغۇچى يادرو قورالىرى ۋە پارتلىغۇچى ماددىلارنى ياساۋاتىدۇ. ھازىر ياساپ بولغان يادرو قورالىرى ۋە پارتلىغۇچى ماددىلارنىڭ ئومۇمىي قۇۋۋىتى 18مىڭ مېگا توننا بولۇپ، كىشى بېشىغا ئوچ توننىدىن توغرا كېلىدۇ(11). قېنى ئېيتىڭلارچۇ، نۇرغۇن پۇل خەجلەپ ياسىغان بۇ قىرغۇچى يادرو قورالىرىنى ۋە پارتلىغۇچى ماددىلارنى ئادەملەر ھايۋانلارنى قىرىشقا ئىشلىتەمدۇ. ياق، ياق. ئۇلار بۇنى ئۆز-ئۆزىنى قىرىش ئۈچۈن ئىشلىتىدۇ. 2-دۇنيا ئۇرۇشىدا ئادەملەر پارتلىغۇچى دورىلارنىڭ پەقەت ئوچ مېگا توننىسىنىلا ئىشلىتىپ 57مىليون قېرىندىشىنى جېنىدىن جۇدا قىلغان. قېنى ھېسابلاپ كۆرۈڭلارچۇ، 18مىڭ مېگا توننا پارتلىغۇچى ماددا تولۇق ئىشلىتىلسە قانچىلىق ئادەم جېنىدىن جۇدا بولار؟ بولدى، ھېسابلاپ ئولتۇرۇشماڭلار، بۇ 18مىڭ مېگا توننا پارتلىغۇچى ماددا ھەربىر ئادەمگە ئوچ توننىدىن توغرا كېلىدىغان تۇرسا، ئۇ تولۇق پارتلىسا يەرشارىدا ھايات ئادەم قالاتتىمۇ؟ بەلكىم شارقىراپ ئاققان قاننىڭ ئاۋازى قالار.

ئالۋاستىنىڭ كۆزئالدىغادەريا-دەريا قانلار كېلىپ تامشىپ قويدى. غار سىرتىدىكى جىنلار: «شۇچاغ تېزكەلگەي، شۇچاغ تېزكەلگەي! » دەپ ۋارقىراشتى.

جىنلارنىڭ چۇقان-سۈرەنلىرى بېسىققاندىن كېيىن شەيتان ئىككى يېنىغا قاراپ:

- ئەمدى گەپ ئۇرۇشخۇمارلارنى تېخىمۇ قۇتراتىپ، ئۇلارنى شۇ 18مىڭ مېگا توننا پارتلىغۇچى ماددىنى تېزرەك پارتلاتقۇزۇشتىلا قالدى. ئالۋاستى خانىم، سەن ھەمراھلىرىڭنى ئېلىپ بۇشىنىڭ يېنىغا بارساڭ قانداق؟ - دېدى.

- پاھ، سىلى مېنى تازا كۆڭلۈمدە كۈتكەن ۋەزىپىگە بۇيرىدىلا! مېنىڭ ئەسلىلا بۇشتىن ئىبارەت بۇ ئەركەكنىڭ قېنىنى بىر تېتىپ باققۇم كېلىپ تۇراتتى. ھە راست، ئۇنىڭ بىلەن زىنا قىلىشامۇ بولامدۇ؟

- نېمە قىلىشاڭ قىلىش، ئىشقىلىپ بۇشنى قولىدىكى نەچچە مىڭ مېگا توننا پارتلىغۇچى ماددىنىڭ پىلىكىگە ئوت يېقىشقا كۆندۈرسەڭلا بولدى!

- مەنچۇ ئالىيلىرى؟ - دېدى دەججال.

- سەن ئىسلام دۆلەتلىرىگە بېرىپ ئۇلارغا غەرب دۆلەتلىرىنىڭ يامان گېپىنى بار كۈچۈڭ بىلەن تەشۋىق قىلىپ بەر.

- سىلى ھەقىقەتەن ئۇلۇغ-تە! مېنى كۆڭلۈمدىكىدەك ۋەزىپىگەقويدىلا! ئىسلام دۆلەتلىرىگە ھاراق ئىچىشنى، زىناخورلۇقنى ئومۇملاشتۇرالماي ئىچىم دەردكە توشۇپ يۈرەتتىم. ئىسلام دۆلەتلىرىگە ھاراق ئىچىشنى، زىناخورلۇقنى ئومۇملاشتۇرۇش قولۇمدىن كەلمىگەن بىلەن، ئۇلارغا غەرب دۆلەتلىرىنىڭ يامان گېپىنى قىلىپ بېرىپ، ئۇلار بىلەن غەرب دۆلەتلىرىنى دۈشمەنلەشتۇرۇش قولۇمدىن ئەلۋەتتە كېلىدۇ، - دېدى دەججال مەيدىسىگە

ئورۇپ.

قۇرۇلتاي ئەھلى شەيتانىڭ ئاخىرزامانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش مەسلىسىدە ئوتتۇرىغا قويغان تەدبىرى ئەقىلگە بەك مۇۋاپىق دەپ قاراپ، ئۇنى قايتا بىر قېتىم ئۆزلىرىگە «ئۇلۇغ پېشۋا» قىلىپ سايلىۋالدى. بۇ قېتىمقى ئوستىگە ئالغان ۋەزىپىسىنىڭ مۇھىملىقىنى كۆزدە تۇتۇپ ئالۋاستىنى ئوك قول پېشۋالىققا، بۇرۇنقى ۋەزىپىسىنىڭ ئونۇمىنىڭ زورلىقىغا قاراپ دەججالنى سول قول پېشۋالىققا شەيتان ئۆزى تەينىلىدى.

قۇرۇلتايىنىڭ يېپىلىش مۇراسىمىدا شەيتان قىزغىن ئالقىش بىلەن سۆزگە چىقىپ:

- ئاللا بىر چاغدا «ئاخىرزامان مېنىڭ سەۋەبىمدىنمۇ ئەمەس، بەلكى ئادەملەرنىڭ ئۆزئارا دۇشمەنلىشىش سەۋەبىدىن بولىدۇ» دېگەنىدى. دۇنيا ئادەملىرى زىددىيەتلىشىپ، ئىككىگە بۆلۈنۈپ 18 مىڭ مېگا تونىنا پارتلىغۇچى ماددىلارنى پارتلىتىپ بىر-بىرىنى قىرغىلى تۇرسا، بۇ ۋەھشىيلىكنى كۆرگەن ئىسرافىل سۇرنى جەزمەن تارتىدۇ! مەن قۇرۇلتايىنىڭ غەلىبىلىك ئېچىلغانلىقىنى تەبرىكلەش، ئىشلىرىمىزنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇپ ئىسرافىلنىڭ سۇرنى تېزرەك تارتىشىنى تىلەپ سىلەرگە ئادەم قېتىدىن زىيادە بېرىمەن! - دېدى.

چوشلۇك دەم ئېلىشتا شەيتان ۋە ئالۋاستى بىلەن زىنا قىلىشقان ھېلىقى 300 زىناخور غارغا سۆرەپ ئەكىرىلىپ، غار تورۇسىدىكى دارلارغا ئېسىلدى. ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرى سۇغۇرۇلۇپ قانلىرى سۇمۇرۇلگەندىكى جېنى قىينىلىپ، قاقشاپ چىرقىراشلىرى، قان سۇمۇرگۈچىلەرنىڭ شادلىنىپ ۋارقىراشلىرى غارنى دوزاقنىڭ بىرىگە ئايلىنىپ قالغاندەك تۇسكە كىرگۈزدى.

زىيادە تىنىن كېيىن ئالۋاستى ھەمراھلىرىنى ئېلىپ غەرب دۆلەتلىرىگە، دەججال ھەمراھلىرىنى ئېلىپ ئىسلام دۆلەتلىرىگە يول ئالدى. شەيتان ئۇلارنى ئۇزىتىپ قويغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ غەلىبە ئونۇمىنى كۆرۈش ئۈچۈن مەھشەرگاھقا يۈرۈپ كەتتى.

راكشاس مېنى ئۆيۈمگە ئېلىپ ماڭدى. مەن ئونىڭدىن:

- سەن زىيادەتتە نېمە ئۈچۈن قان ئىچمەيسەن؟ سېنىڭ ئۇ زىناخورلارغا ئىچىڭ ئاغرىپ قالدىمۇ-يە؟ - دەپ سورىدۇم.

- مەن سەندىن سىنئالغۇنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن مۇنبىر سىياقىغا كىرىپ بىر قىزنى زىيارەت قىلدىم. ئۇ قىزنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇ 300 زىناخورنىڭ ھەممىسى زىناخورلۇق قىلىش جەريانىدا ئەيدىز كېسىلىنى يۇقتۇرۇۋالغانلار ئىكەن. يەنە كېلىپ ئۆمرى ئاخىرلىشايلا دەپ قالغانلار ئىكەن. ئۇلار نەچچە كۈنلا قالغان ئۆمرىنى قۇربان قىلىش بەدىلىگە ئۆزلىرىنى ئازدۇرغۇچىلاردىن قىساس ئېلىش ئۈچۈن كۆھىقاپقا كەلگەنىكەن. شۇڭا مەن ئۇلار بىلەن زىنامۇ قىلمىدىم، قېنىنىمۇ ئىچمىدىم.

- زىناخورلاردا ئەيدىز كېسىلىنىڭ بارلىقىدىن ئاتا-ئاناڭنى نېمىشقا خەۋەرلەندۇرمەيسەن؟ - دەپ سورىدۇم. راكشاس بىر تىنىۋېلىپ:

- ئاتام ئەرشتە ئاللادىن كېيىنلا تۇرۇدىغان ئۇلۇغ پېشۋا ئىدى. ئۇچاغدا ئۇنىڭدىكى نۇر پەرىشتىلەرنىڭ دىلىنى يورۇتۇپ، ئۇلارنى دائىم توغرا يولغا باشلايتتى. ئاتام يەر يۈزىگە سۇرگۈن قىلىنغاندىن كېيىن ئاتامدىكى ھېلىقى نۇر ئادەملەرنىڭ ئەقلىنى بۇلغاپ، ئۇلارنى خاتا يولغا باشلايدىغان نۇرغا ئۆزگەردى. ئاتام شۇ نۇرى بولغاچ ئەرشتە پەرىشتىلەرگە، يەرىۈزىدە جىنلارغا كۇرمىڭ يىل ئۇلۇغ پېشۋا بولدى. كېيىن ئۇنىڭدىكى نۇر ئانام ئالۋاستىغا ئۆتۈپ، ئانام ئالۋاستى ئادەملەر ئۈچۈن ئەڭ قورقۇنچلۇق، بىز ئۈچۈن ئەڭ ئۇلۇغ پېشۋاغا ئايلاندى. ئۇ نۇر ھازىر مەندە. مەن خالىسام شەيتان ۋە ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىنىڭ ئادەملەرنى ئازدۇرالىشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس. نۇر كىمدە بولسا، شۇ ئۇلۇغ پېشۋا بولىدۇ. شۇڭا ئەيدىزنىڭ ئۇلارغا يۇقىشى بەرھەق، - دېدى.

«ئاپلا، ئالۋاستى بۇشقا ئەيدىز كېسىلىنى يۇقتۇرۇپ قويمىغىدى. بۇشنى خەۋەرلەندۇرۇپ قويايلى، تېلېفون قېنى؟ تېلېفون قېنى؟» قولۇمغا بىرنەرسە تۇتقۇزۇلدى.

كۆزۈمگە پىلىلدىغان بىرنەرسە كۆرۈندى. «ئاپلا، بۇش 18 مىڭ مېگا تونىنا پارتلىغۇچى دورىنىڭ پىلتىسىگە ئوت ياققان ئوخشايدۇ.» قولۇمغا شارىلدىغان ئاۋازئاڭلاندى. «بۇ، قانىنىڭ ئاۋازىمىدۇ؟ » بېشىمنى سەل كۆتۈرۈپ ئايالىمنىڭ مەشكە ئوت يېقىپ، چاي قاينىتىش ئۈچۈن قازانغا سۇ قۇيۇۋاتقانلىقىنى كۆردۈم ۋە «ئۇھ» دەپ چوڭ بىر تىنىۋېلىپ ئۆزۈمنى قايتا ئورنۇمغا تاشلىدىم: «ئوت-يالقۇن ئەرۋاھى راكشاس ئۇلۇغ پېشۋا بولمىغاي ئىلاھىم».

ئىزاھلار

①، ②بۇ مەزمۇنلار «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنىلىنىڭ 1993-يىل 6-سانىدىن ئېلىندى.

③بۇ مەزمۇن «دۇنيادىكى ئىشلار» دىن ئېلىندى.

④ «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنىلىنىڭ 2000-يىل 7-سانىدىن ئېلىندى.

⑤ «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنىلىنىڭ 1994-يىل 2-سانىدىن ئېلىندى.

⑥، ⑦ «شىنجاڭ ئاياللىرى» ژۇرنىلىنىڭ 2000-يىل 7-سانىدىن ئېلىندى.

⑧ «ئۇرۇمچى كەچلىك گېزىتى» نىڭ 2001-يىل 29-مايدىكى سانىدىن ئېلىندى.

⑨ «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنىلىنىڭ 1984-يىل 9-سانىدىن ئېلىندى.

⑩ «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنىلىنىڭ 1992-يىل 11-سانىدىن ئېلىندى.

ئاپتور: پىچان ناھىيە لۇكچۈن ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى (M1)

«يېگانە ئارال»غا سەپەر

ئەركەكلىكنى نەدىن تاپىمىز؟

ـ ئەختەم ئۆمەرنىڭ شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلغان«يېگانە ئارال»رومانىدىن ئويلىغانلىرىم

نۇرمۇھەممەت ئۇچقۇن

تارىختىكى ھەربىر غەلىبە تالاي-تالاي ئەزىمەتلەرنى يارىتىدۇ. ئەزىمەتلەرنىڭ تارىخ يارىتىشى بىر ئەپسانىگە ئايلىنىپ قالدى. ئەزىمەتلەر شۇ ئەپسانىلەرنىڭ كىشىنى مەست قىلىدىغان جەلپكار سېھرىي كۈچى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ئەركەكلىكىنى سۇغۇرۇپ، دەۋرنىڭ ئۆزىگە پۇرسەت يارىتىپ بېرىشىنى ئارمانلاپ ياتىدىغان بولدى. شىر يۈرەك ئەركەكلەر 20-ئەسىر ئىشخانا مەدەنىيىتىنىڭ تۈزۈملەشكەن، فورمىلىلاشقان «ئەركىن» سەھنىسىدىن، رىقابەت سۇپىسىدىن ئۆزىنىڭ ئاللا بەرگەن ھاياتىي قۇدرىتىنى نامايان قىلغۇدەك، ئەل ئۈچۈن تەر ئاققۇزغۇدەك ياكى ئۆزىنىڭ خۇسۇسىي ئېھتىياجى ئۈچۈن بولسىمۇ كۈرەش قىلغۇدەك باراۋەر، مەردلەرچە، ئىمانى ئەركەكلىك بىلەن كۈچ سىناشقۇدەك بىرەر قەدەم دەخلىسىز جايمۇ تاپالماي سېسىپ تۈگەيدىغان، ئەرلىك كۈچىنى بىھۇدە، ئەرزىمەس ئۇرۇنۇشلار بىلەن خورىتىپ تۈگىتىدىغان بولدى. تېپىلغان مۇھىتمۇ يەنىلا ساختىلارچە، لاۋزىلارچە ياسىما كۈلكىلەر بەدىلىگە كەلگەن بىرخىل زېرىكىشلىك، كىشىنىڭ ئىچىنى سىقىدىغان بۇرۇقتۇرما، دىمىق تۇرمۇش، خىزمەت مۇھىتىدىن ئىبارەت بولدى، خالاس.

يېقىندىن بېرى مەندە بۇخىل بۇرۇقتۇرملۇق، زىيادە بىزارلىق كەيپىياتى دەرىجىدىن تاشقىرى كۈچىيىپ كېتىدىغان بوپقالدى. كىشىدىكى بىزارلىق بۇخىل كەيپىياتنى شەكىللەندۈرگۈچى شەيئىي ۋە مۇھىتنىلا ئەمەس، كىشىنىڭ ئەقلىي كۈچىنىمۇ، ئۆزلۈكىنىمۇ، مەۋجۇدلۇق ھالىتىنىمۇ ئىنكار قىلىشقا باشلايدۇ. ئاڭ سىرتقا پارتلاپ چىقالمىغاندا ئىچكى قىسىمغا پارتلايدۇ. ئۇنىڭ پارتلاپ چىقارغىنى ئىچكى قىسىمدىكى تىندۇرمىدىن ئاشقان قىسمى، خالاس. ئەگەر ئاڭدىكى سىرتقى پارتلاش ئۈزۈپ تاشلانغاندا

روھ چۈقانلىرى

ياكى ھوقۇلغاندا ئۇنىڭ ئىچكى تويۇنۇشى پەۋقۇلئاددە تۇستە چىڭىغا چىقىدۇ-دە، يا سىياسىي تۇگەيدۇ، ياكى بولمىسا تەسۈرلەپ بولغۇسىز ھادىسىلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئاتومدىكى پارتلاشنىڭ كۈچى ئەنە شۇنداق ئىچكى پارتلاشنىڭ نەتىجىسىدە كېلىپ چىققان. لېكىن، مەن بۇنداق خەتەرلىك پارتلىيالمايتتىم. لەيلىۋەشتەك بوشاڭ، سوزسا لەۋمەن، تۇگسە مانتا بولىدىغان بۇ خىل ئىچكى-تاشقى تۈرمۈش كىشىنى شۇ قەدەر بىزار قىلاتتى ھەمدە قورقۇنچلۇق خىياللارغا ئېلىپ كېتەتتى. ئۇنىڭ قورقۇنچلۇق خىياللارغا ئېلىپ كېتىدىغان يېرى ئەركىگە بويسۇنماي نەچارە؟ تەن، جىسمانىيەت، سەقىلىش، قىسىلىش مەھكۇملۇقىدىن قۇتۇلالمىغان بىلەن تەپەككۇرغا سولاق يوق.

قىزىقارلىق يېرى شۇكى، تەپەككۇرمۇ ئۆزىنىڭ قۇدرىتى، چېكىسى يېتىدىغان يەرگە باشلايدۇ. ئۇنىڭدىكى پايانسىزلىقنىڭمۇ، مول تەسەۋۋۇرنىڭمۇ، چېكىدىن ئاشقان بىمەنە خىياللارنىڭمۇ ئەلۋەتتە چېكى بولىدۇ. تەپەككۇردىكى ھەرقانچە ئۇلۇغ يۇكسەكلىكمۇ بىر ئىنسانىنىڭ ئاتا يىلتىزىدىن ئالغان ئۇزۇقىغا يارىشا بولىدۇ.

ئاتا يىلتىز دېگەن نېمە؟

ئادەمئاتىنىڭ نۇرانە سىماسىنى خۇسۇسىي رەسەتخانامغا ئاستا-ئاستا باشلاپ ئەكىردىم. تىنىمسىز چىكىلداپ تۇرغان ئۇستەل سائىتىنىڭ باتارىيىسىنى ئېلىپ تاشلاپ، كۆزۈمنى يۇمدۇم. ۋاقىت ئۇقۇمى تامامەن يوقالغان ئاشۇ بوشلۇقتا مەن تامامەن ئېرىپ كېتىشنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتىم. بارلىق قانۇن، چېگرا-توساق، تام، تۇزۇم، سەككىز سائەتلىك مەشغۇلىيەت، تاماق، ئۇخلاش، ئىشقا چىقىش ۋاقتى، مىللەت كاتېگورىيىسى، رايون تېررىتورىيىسى... ھەممىسىنى ئۇنتۇپ كەتمەكچى بولدۇم. بىر شەيتان بىر يەرلەردە قۇترىماقتا... بىر پەرىشتە سۇبھى نۇرىدەك پاكىز نۇر-چاچقىنىچە ھۇجرامغا يېنىپ كىرىپ كەلمەكتە...

ۋەھالەنكى، قەپەس ھاياتىنى بىر قېتىم باشتىن كەچۈرگەن قۇش تەبىئەت ئەركىنى تاپقاندىن كېيىنمۇ قەپەس زۇلمىتىنى ئەسلا ئۇنتۇپ قالمايدۇ. قەپەس ئۇنىڭ كىچىككىنە يۈرىكىگە مەڭگۈ ئۆچمەس بىر تامغا بېسىپ قويىدۇ... قۇش پۈتكۈل ئۆمرىدە چۆچۈپلا ئۆتىدۇ... مانا بۇ قورقۇنچلۇق ئىش ئىدى.

بۇخىل يۈرەكئالدىلىق نەدىن كەلگەن؟...

ئويلىغۇم كەلمىدى. تۇرۇپلا، ئادەمئاتا بىلەن مەندىكى ئادىمىيلىكنىڭ ئارىلىقى قانچىلىك كېلەر، دەپ ئويلاپ قالدىم. جىممىدە كۆزۈمنى يۇمدۇم. ئەمدى ئادەمئاتىنى كۆرەلمىدىم. ئىچىمدە مۇنداق ئويلىدىم: ئادەمئاتىمۇ چەكلەنگەن مېۋىگە قول ئۇزاتقان ۋاقتىدا ئاللانىڭ مەرھىمىتى چەكسىز ئىلتىپات ساريىدىكى شۇنچە ئەركىن، باياشاتلىق ئىچىدىكى ئاشۇ كىچىككىنە چەكلەشتىنمۇ تۇزۇمنىڭ، ئىنتىزامنىڭ شۇنچىۋالا قاتتىقلىقىنى، بوغۇلۇشنىڭ دەھشەتلىك قىسىش-سىقىشىنى ھېس قىلغان بولغىيمىتتى؟...

كۆز ئالدىمدىن خەلقنىڭ تۇرمۇش - تۇيىنىڭ ئارقىسىدىن ئەمەس، ئۆز ھارام نەپسىنىڭ كەينىدىن پاپىپاسلاپ يۈگرۈپ بېشىدىكى تۇكىنىڭ يېرىمى چۈشۈپ بولغان، خەلق چىن ھۆرمەت، ئىخلاس، تەپ تارتىش بىلەن ئەمەس، ئىچىدە غەزەپ-نەپرەت، قورساق كۆپكى بىلەن ئاچچىقتىن مىڭ-مىڭ ئۆلۈۋاتسىمۇ، تېشىدا كۈلۈپ قول باغلاپ «باشلىق»، «غوجام» دەپ مەجبۇرىي زور ۋۇقۇپ ھىجىيىپ تەۋزۇ بىلدۈرۈۋاتقان، ۋۇجۇدىدىن بىر ئەلگە باش بولغۇدەك ئەركەكچىلىكنىڭ سىرتىق تۇكىمۇ تېپىلمايدىغان ۋىجدان-ۋۇجۇدى ئۆلگەن غۇرۇسىزلار قاتارىغا ئۆتتى. ئەيسابەگ ئۇلارنىڭ رەزگى قىياپىتىگە كۆز ئالايتىپ قويۇپ، ئۆزىگە دۇشمەنلىك بىلەن قاراۋاتقان ئات چاپار ئاۋاتلىقلارنى كۆرگەندەك«... يوقال! ھەممىڭ يوقىلىش، ئىمانسىزلار... يوقال!... سەنلەرگە بەرگەن تۇزنى مۇشۇ تۇپراق يېسۇن، ئىت يېسۇن... يوقىلىش!...» دەپ ۋارقىراپ كەتتى. ... خىزمەتنى ئەل، خەلق ئۈچۈن ئەمەس، باشلىقى ئۈچۈن قىلىپ بېرىپ، ئىگىسىدىن نان تاشلاپ بېرىشىنى كۈتۈپ ياتقان لالما ئىتتەك بوسۇغىلاردا قۇيرۇق شىپالاشتىپ ماراپ ياتقان، خەلققە پايدىلىق بولامدۇ، زىيانلىقمۇ، بىرەر «ھۆكۈما» نىڭ ئەمرىگە ئويغۇن بولسىلا خەلقنى قىشتا يالىڭاچ دەريادا ھەيدەشكە ئاران تۇرۇدىغان، دىلىدىن ئىمانىنىڭ، غۇرۇرنىڭ، خەلقچىللىقنىڭ نۇرى ئۆچكەن بەچچىغەرلەرگە ئوخشىمايدىغان ھالدا ھېززىبەگ ھاجى كۆزىدىن ئوت چاچرىتىپ تۇرۇپ، دولانلارنى يۇرتىدىن كۆچۈرۈش يارلىقىغا قاش كۆتۈرۈپ قارامايلىق بىلەن ئۆستەك ئالماقچى بولدى ۋە «كاللامنى دو قويدۇم، خەق دارغا ئاسامدۇ، چالما كېسەك قىلامدۇ، مانا مەن ئەلھۆكمىللالا دەيمەن» دەپ ھاكىمغا قادىلىپ تۇرۇپ ئۆزىنىڭ مەغرۇرانە مەردانىلىقىنى ۋە ئۆزىگە قالتىس ئىشىنىدىغان ئەركەكچىلىكىنى ئاشكارىلىدى. ئۇ ھەتتا ئىمانىنىڭ، غۇرۇرنىڭ قەتئىيلىكىنى قىلىچ بىسىدەك جۇلالىتىپ تۇرۇپ، دولانلاردىن قىز ئالماقچى بولغان ھاكىمغا: «جانابلىرى، بۇخىياللىرىنى تەرك ئەتسىلە، ناۋادا بۇ خىياللىرىنى تەرك قىلماي قالسىلا، مەقسەتلىرىگە يېتىشلىرى بەرھەق، ئەمما، ئۆمۈرلىرى ئۇزاق بولماي بىئەجەل كېتىپ قېلىشلىرىمۇ ھەم بەرھەق. بۇ خەلقنىڭ ئالتىشەھەردە يارمىچى، پىچاقچى، بەدەۋى، تەلۋە، ياۋايى، قارام، ھەممىسى يىغىلىپ كېلىپ بالادىن قورقمايدىغان، قوتۇز يېگەن سارىڭ دولان دەيدىغان نامى بار...» دەپ ئېيتقان سۆزلىرى غۇرۇرسىز زەيپانىلەرنىڭ رەزگى خاراكتېرىنىڭ قىلىنى قىرىق يېرىۋېتىدىغان، كىشىنى سۆيۈندۈرۈۋېتىدىغان ئەركەكلىكنىڭ، ئوغۇلبالىلىقنىڭ تېپىلماس ئۇلگىسى ئىدى. خېنىيا سايىت ئەرلىكىنى جارى قىلدۇرۇدىغان سورۇننىڭ نەدىلىكىنى تاپالمای، ئاللانىڭ نەزىرىدىكى ئۇلۇغ ئەرلىكىنى ھاراق، تاماكا، زىناخورلۇق، بەچچىۋازلىق بىلەن خورىتىپ، ئۆزىنىلا ئەمەس، جەمئىيەتنىمۇ پاسكىنا داشقازانغا ئايلاندۇرۇۋاتقان، ئانىسىنى قورقىتىپ، خوتۇنىدىن تىترەپ جان باقىدىغان، ئاق كۆڭۈللۈك، راستچىللىق، مەردلىك، غۇرۇر، ۋىجدان، ھالال نىيەت بىلەن ئەمەس، ھارامخورلۇق، ئالدامچىلىق، مەككارلىق، سۇخەنچىلىك، قويمىچىلىق، پاسىقلىق بىلەن بۇرنىغىچە قاپلىنىپ تۇرۇپمۇ «ئەلھەمدۇلىللا مۇسۇلمانمەن، ئەركەكمەن» دەپ تەپتارتماستىن مەيدىسىگە مۇشتلاۋېرىدىغان، يارانقۇچىدىن ئازراق بولسىمۇ ھېيىقىپ، ئۆزىنى قىيامەتتىلىك سوئال-سوراقلىرى ئۈستىگە تاشلاپمۇ باقمايدىغان، «بىرگە بىرنى قوشسا قانچە؟» دەپ سورىسا ئەركەكلەرچە جاۋاب بېرەلمەي، «ئۆزلىرىچە قانچە بولار؟» دەپ خوجايىنىنىڭ ئىغىزىغا لالىملارچە خۇشامەت بىلەن تەلمۇرۇپ پوكۈلۈپ تۇرۇدىغان،

دىلىدىن ئىمان، ئېتىقاد، غۇرۇر، ۋىجدان دېگەنلەرنىڭ زەررىسى تېپىلمايدىغان تالاي-تالاي «ئادەم» لەرگە قاراپ: «مەن ئادەملەردىن ئىتتنى ياخشى كۆرىمەن» دەپ تەلۈلەرچە ۋارقىرايتتى. ئانارخان ئاجايىپ مەردانىلىق بىلەن ئۆلۈم پەيتلىرىدىمۇ هايانى، قىزىلىق بۇيۇك پەزىلىتىنى يۇرىكىگە ئېلىپ قويۇپ، «نىكاھ پەتىسى ئوقۇلۇك» دەيتتى مەردانە ئاۋازدا...

«ئۇھ، گۇناھىمنى مەغپىرەت قىلغايسەن تەڭرىم. نامەردلەر دۇنياسىغا يارىتقىچە يارىتمىغان بولساڭ، شۇنچە گۇناھكار بولۇپ دەرد تارتماستىم»...

دارغا ئېسىلىش ئالدىدا تۇرۇپمۇ ئۆزىنىڭ جېنىغا ئەمەس، نادان قالغان خەلقە ئىچ ئاغرىتىپ قاراۋاتقان مەنسۇر ھەللاجنىڭ ئۇلۇغلۇقىنىڭ سىرى چېقىلىرىنى خېنىا سايىتنىڭ ئەلەملىك پىچىرلاشلىرىدىن ئاڭلاپ يېتەلەيمىز. شۇنداق، پاسىق جاھاننىڭ دەردىنى، بارلىق رەزىللىكنىڭ ئاچچىق كۇلپەتلىرىنى مەردلەر تارتىدۇ. ھېيلىگەر، ساختىپەز، ۋىجدانسىز، نامەرد، زەيپانە، غىلجىڭ، تۇزكور، چوكان مىجەز ئەركەكلەرنىڭ دەردىنىمۇ، ئار-نومۇسنى، ھايانى، ئىپپەتنى، ئاللانىڭ قىز-ئاياللارنىڭ ئېتىقادىنى سىنايدىغان بىردىنبىر ھاياتىي جۇلاسى قىزىلقىنى ئەرزىمەس ئېھتىياجلارنىڭ قۇربانى قىلىۋېتىپ يەنىلا غەم-تارتماي ئويناپ-كۇلۇپ كۇن ئۆتكۈزۈۋېرىدىغان «ئانا» لىرىمىزنىڭ، «پەخىرلىك» قىزلىرىمىزنىڭ دەردىنمۇ، بارلىق بۇزۇقچىلىق، پاسكىنىچىلىق، ئىپلاسلىقلارنىڭ دەردىنمۇ جاھاننى كۆزى بىلەن ئەمەس، يۇرىكى بىلەن كۆرۈپ كۆڭىلەر بىلىدۇ، يەتكىچە تارتىدۇ. ئۇلار دەۋرنىڭ تەرەققىيات خىرىسىنىمۇ، قاششاقلىقنىڭ جانباقتىلارچە تاللاشلىرىنىمۇ قوبۇل قىلىشقا مەجبۇر. شۇڭا ھەقىقىي ئەركەكلەرنىڭ تۇرقىدىن ھەمىشە ئېغىر-بېسىقلىق، تەمكىنلىك بىلەن قوپال تەلۈلۈك، رەھىمسىزلىك، چەكسىز ئىنسانىي سۆيگۈ، مېھىر-مۇھەببەت بىلەن زەھەرخەندە نەپرەت تەڭلا تۇكۇلۇپ تۇرىدۇ.

«جاھان نامەردلىشىپ كەتتى، ئالەمنى نامەردلەر قولىغا ئېلىۋالدى، شۇڭا مېنىڭ بۇ ئادەملەرنى كۆرەر كۆزۈم يوق...»

خېنىا سايىت ئاچچىق ۋارقىرىغىنىچە كېتىپ قالدى بىر «يېگانە ئارال» غا!...

ئىچىمدىكى بۇرۇقتۇرمىلۇق، بىزارلىق بىرئاز بېسىققاندەك بولدى. لېكىن سىرتقا چىقىشتىن قورقىمەن. كىشىلەر ئۆيىدە بېكىنىپ ئولتۇرۇشتىن زېرىكىدۇ، سەيلە-ساياھەتكە، ئويۇن-تاماشىغا توختىمايلا قاتنايدۇ. ئۇلار مەن ئۇچۇن خۇددى قەپەستەك بېسىم ھېس قىلدۇرۇپ تۇرۇدىغان مۇھىتتىنمۇ ئۆزگىچە لەززەت تاپالايدىكەن. كىشىنىڭ كۆزقارىشى، ئېستېتىك ئېھتىياجى ئوخشىمايدۇ. شۇڭا ھەر قانداق بىرنەرسىدىن بەھرلىنىشمۇ ئوخشمايدۇ. لېكىن ئاشۇ ھۇزۇرلىنىش، بەھرلىنىش ۋە ئېستېتىكىنىڭ مەنبەسى بىرئىدىغۇ؟! پاسقلىق بىلەن تولغان مۇھىت ۋە ئۇنىڭدا ياشاۋاتقان ئادەملەردە غۇرۇر، ساپ ئېتىقاد، ئەركەكچىلىك، ۋىجدانىي مەسئۇلىيەت بار دەپ ئېيتالامدىمەن؟ مۇشۇنداق مۇھىتتا بوغۇلماي، قازاقلارغا ئۆزۇمنى بەنت قىلماي تۇرالامدىمەن؟...

مەن تەبىئەتتىن ئەمەس، تۆت ئەتراپى مۇزدەك سوغۇق تام بىلەن قورشالغان، كۇندۇزىمۇ ئىچىدىن مەھكەم تاقۇالىدىغان ھۇجرامدىن ئەركىنلىك ئىزدەيدىغان بوپقالدىم. ئۇيەردىن ياشلىقنىڭ هارارىتى تەپچىپ تۇرغان ئىسسىق يۇرىكىمنى پايانسىز ئاسمانغا، چاراقلاپ يېنىپ تۇرغان يۇلتۇزلار توپىغا سۇنۇشقا مەجبۇر بولدۇم. مەن ئاشۇ تارچۇق ۋەتەندە ئۆزۇمنىڭ بۇيۇك ئادىمىيلىكىمنى يەتكىچە ئىزدىدىم. تەبىئەتتىن، ئادەملەردىن، جەمئىيەتتىن ئەمەس مۇزدەك سوغۇق، گۆردەك قاراڭغۇ قازناقتىن. مەن ئۆز-ئۆزۇمنىڭ مەھبۇسى. مانا بۇ مەھبۇسسىمان ئەركىنلىك... مانا بۇ زامانىۋى مەدەنىيەت قەسىرىدىكى ئەركەكلەرنىڭ ۋەتىنى!...

بىز ياشاۋاتقان زېمىن تەبىئەتنىڭ مۆجىزىلىك نامايانىسى. بىزدە ساپ، چىن، ھەقىقى تەبىئەت بار، تەبىئەت قارىشى يوق. شۇڭا بىزدە ۋەتەن توغرىسىدىكى ئۇقۇمۇ يوقنىڭ ئورنىدا، مۇھەببەت سۇنئىي، ئەرك تۇيغۇسى ئاجىز... تەبىئەتنىڭ ئاتا يىلتىزى بولغان ئەركەكلىك تېخىمۇ يوقنىڭ ئورنىدا. «يېگانە ئارال» ئاشۇ ئاتا يىلتىزغا بولغان چەكسىز ئىنتىلىشنىڭ سەمەرىسى.

بىزنىڭ يازغۇچىلىرىمىز ئادەتتە پېرسوناژلىرىنىڭ قىياپىتىنى، خۇلق-مىجەزىنى، يېيىش-كىيىنىش ئادەتلىرىنىمۇ بىر-بىرلەپ تونۇشتۇرۇشقا ئامراق. شۇڭا ئەدەبىي ئەسەرلىرىمىز-دىن ئوخشىتىش، مۇبالىغە، سۈپەت ۋاستىلىرى، قۇرۇق سۆز دۆۋىلىرى كۆپەيگەك ئۇچرايدۇ. بىزدىكى ئەدەبىيات تېخى پېرسوناژلارنىڭ تېرىسى ئۇستىدە توختاپ قالغان. بىر پېرسوناژنىڭ روھىنى، قېنىنى تىرىك پېتى يېزىپ چىقىش بىزنىڭ يازغۇچىلىرىمىزغا تۇزۇكرەك نېسىپ بولغىنى يوق. تېپ دەرىجىسىگە كۆتۇرۇلگەن، كىشىنى سۆيۈندۇرۇۋېتىدىغان، قەغەز دۆۋىسىدە ئەمەس ئارىمىزدىمۇ خاسلىقى بىلەن ياشىيالايدىغان پېرسوناژلارنى ئەدەبىيات ئاسمىنىمىزدىن يۇلتۇز سۈپىتىدە سانايدىغان بولساق، مېنىڭچە، ئون بارماق توشمايدۇ. يازغۇچىلىرىمىز تېخى پىسخىكا، چىنلىق، ئىدراك دېگەنلەرنىمۇ يېزىش ھەقىقىدە ئوبدانراق ئويلىنىپ باقسا، ئىزدىنىپ باقسا بولىدىغاندەك تۇرىدۇ.

ئەختەم ئۆمەر رومانىدا پېرسوناژلىرىنىڭ تاشقى سۈپىتىنى ئاساسەن نەزەردىن ساقىت قىلغاندەك تۇرىدۇ. بىز مەيلى ئەيسا بەگ بولسۇن ياكى ھېزىربەگ ھاجى بولسۇن، مەيلى مامۇت شەيخ، ھەمزە ئاققاش ياكى خېنىا سايىت، راخمان قالماق، ئانارخانلار بولسۇن ئۇلارنىڭ سىرتقى-تاشقى كۆرۈنۈشى بىلەن ئۇنچىۋالا زورۇقۇپ تونۇشۇپ كەتمەيمىز. ئەمما ھەربىر پېرسوناژ كۆز ئالدىمىزغا چىققان ھامان ئۆز خاسلىقى بىلەن پەيدا بولىدۇ-دە، تەبىئىي ھالدا ئۆزىنىڭ سىرتقى قىياپىتى، خاراكتېرى، ھەتتا تەن قۇرۇلۇشلىرىدىنمۇ مۇئەييەن دالالەت بېرىدۇ. رومانىنىڭ قىسقا، ئەمما تۇزدەك تېتىملىق بولۇشىغا ھاياتىي كۇچ ئاتا قىلغان بۇ ئاممىلار، مېنىڭچە، تىلدىن يارىتىلىدىغان مەنزىرە مۇھىتىدىن كەلگەن.

ئەختەم ئۆمەر تىل ئىشلىتىشكە ئالاھىدە ماھىر يازغۇچى. ئۇنىڭلا ئەمەس پېرسوناژلىرىنىڭ قېنىدىمۇ دولانلارنىڭ قېنى شاۋقۇنلايدۇ، تىلىدىن دولانلارنىڭ زاغرا تىلى تۆكۇلۇپ تۇرىدۇ. يۇرىكىدىن دولانلارغا خاس بولغان ئەركەكچىلىك تېپىپ تۇرىدۇ. ئەسەر تىلىدىنمۇ، مەنزىرە مۇھىتلىرىدىنمۇ بىرخىل

مەردانىلىق، قوپال، ئەمما كىشىنى ئىختىيارسىز «پاھ» دېگۈزۈدىغان سىدام ئەمما ئاجايىپ يېقىملىق، ئەركەك تىل سەنئىتى چىقىپلا تۇرىدۇ. ئۇنىڭ ئىپادىلىگەن، تەسۋىرلىگەن مەنزىرە مۇھىتلىرىمۇ ئەسەرگە مۇنداقلا سىغدىلىپ قالغان تەسۋىر بولماستىن، پېرسوناژلىرىنىڭ پىسىخىك ئالاھىدىلىكى، ۋەقەلىكنىڭ راۋاجى، ئادەملەرنىڭ روھىي دۇنياسى بىلەن جان-قاندەك بىرىكىپ كەتكەن تىرىك ۋاستىگە ئايلانغان. بىز روماندىكى توقايلىقنىڭ كۆيۈشىدىن يۇرتتىكى ئۇلۇغ روھنىڭ كۆيۈشىنىڭ ئاچچىق پۇرىقىنى كۆرۈۋالالايمىز. بىلىدىن قىلىچلاپ تاشلانسىمۇ رۇس ئەسكىرىنىڭ خىرنىكىدىن چىشلەپ جان بەرگەن ئاق چۈپۈرلۈق تايغاندىن يېڭىلمەس، تىز پۈكمەس بىر روھىي كۈچنىڭ ئىپتىدائىي شولىسىنى كۆرۈپ يېتەلەيمىز. قاتتىق سوغۇق بولغان كۈنى كالىنىڭ پايخان سۆڭىكىنى ئامالسىز غاجىلاپ ياتقان قارا ئىت بىلەن، دەل شۇ ۋاقىتتا مامۇت شەيخنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلگەن ھەمزىنىڭ شەيخنىڭ ئايالى قەمبەرنىسا خېنىم بىلەن چىشلىشىپ قېلىشلىرى ئارىسىدىكى سىرلىق ئىشارە بىزنى تېخىمۇ قايىل قىلىدۇ. بىر توپ ئاق بويۇن ئۆردەكنىڭ كۈن پاتاردىن ھارغىن سوزۇلۇپ ئۇچۇپ كەتكىنىنى كۆرۈپلا: «ھىم، كاساپەت... بۇ ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى ئەمەس...» دەپ ئۇلگۈرگەن خېنيا سايىتنىڭ دانىشمەنلەرچە ئالدىن كۆرەرلىكى، تۇرەك چەكەدىنىڭ بوۋا قاپاق چۈشۈشىنى ئامەت دەپ ھېسابلاشلىرىنىڭ ھەممىسى بىزنى تېخىمۇ ھەيرەتتە قالدۇرىدۇ ۋە ئاپتورنىڭ مەنزىرىدىن خاراكتېرگە ئۇلاش، ئەپسانىدىن چىنلىققا يەتكۈزۈش ماھارىتىگە ئاپىرىن ئېيتقۇزۇۋېتىدۇ.

«ھاي-ھاي تۇرەك چەكەدى، تاڭ ئاتقىلى نەۋاق، چۈشكىچە كۈرۈك توخۇدەك ئۇخلاۋېرەمسەن؟ مۇسۇلمانغا سەھەرنىڭ ئۇيقۇسى ھارام.

- ئاناڭنىڭ قېشىدا چۈشكىچە ئۇخلامدۇ، خوتۇنتالاق كىسپۇرۇش.

- ناشتىدا ئېغىزىڭنى بۇزما، قېرىغىنىنى تۇيمايدىغان پوق ساقال.

- ئەمدى كۆزۈم ئىلنىشقان. نەس بېسىپتىكەن بۇگۈن. ئىتنىڭ بۇرنىدىن چۈشكەنلەر...».

بۇ دېئالوگلارنى ئوقۇغان ئادەم ئوڭايلا بۇيەردىكى يېقىنچىلىقنى، پېرسوناژلارنىڭ روھىي ھالىتى، تەققى-تۇرقى ۋە ئىش-ھەرىكەتلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەلەيدۇ. «ئىسسىق يەر بېتىگە تېپىشى بىلەنلا قومۇشنىڭ ئىنچىكە سۇيىسى[1] تۇپراقنى يېرىپ چىقىپ، بىگىز ئۇچىدەك ئۆتكۈر بېشى يۇمران تۇكچىلەر بىلەن قوشۇلۇپ پارقىرايدۇ. بۇجۇق توپىلىق يەر، چەش قۇملۇقلار، بەزدەك قاتتىق ئاق پوستەك يەرلەر، شەلۋەرەپ تۇرغان سازلىقلار، تېرىلغۇيەرلەر، باغلاردا، دۆڭلەردە ساناقسىز يۇمران مايسىلار باش كۆتۈرىدۇ. قىشىچە جىگدە ئۇرۇقى شۇمۇپ كاماردا قىشلىق ئۇيقۇسىنى قېنىپ ئۇخلىغان ھۆپۈپ، ئالا بالداقلار قاناتلىرىنى كېرىپ مەھەللىمۇ مەھەللە ئۇچۇپ سايرايدۇ. ئەنجان پاختىكىمۇ پېشايۋانغا قونۇۋېلىپ (خوتۇنىدىن قورقىدۇ) دەپ سايراپ، قاپىقى تۇرۇلۇپ قالغان ئەر-خوتۇنلارنى كۈلدۈرۈپ يەملەشتۈرۈۋېتىدۇ. قىز-جۇۋانلارنىڭ كۆڭۈل بوغۇچلىرىنى يېشىپ، مەشرەپكە بارمىسا تاڭ ئاتقۇزالماس قىلىپ قويىدۇ. بالىلار بېدىلىكلەرگە قارا قاغىدەك يامراپ، يەرگە سالجىدەك چاپلىشىپ تۇرۇپ تېرىپ كەلگەن بېدە كۆكلىرىدە ئانىسىنىڭ چۆچۈرە، مونەك، سامسا تۇگۇپ بېرىشىنى كۈتۈشىدۇ. يەرلەر ئۇرۇق چۈشسىلا تۇتال[2] بولىمەن دەپ تازا ئېسىلىپ كۈلۈپ تۇرىدۇ».

مانا بۇ «يىگانە ئارال» رومانىدىكى ۋايىغا يەتكەن تىل سەنئىتى! بولۇپمۇ خېنيا سايىتنىڭ چېدىرغا كىرە-كىرمەيلا پۇتىدىكى ئۆتۈكنى سېلىپ تاشلاپ «ئەجەب قاملاشمىدىم بۇ ئۆتۈك بىلەن، قېنى مېنىڭ چورۇقۇم» دەپ قايناشلىرى كۆز ئالدىمىزدا سۈرەتتەك ئۇيۇپ قېتىپ قالىدۇ. «خېنيا سايىت قېرى تورپاقتەك ئىنجىقلاپ -قاقشاپ ئىشتاننى بىر ئاش پىشىمدا ئاران سالدى» دېگەن جۈملىلەرنى ئوقۇغان ئادەم يازغۇچىنىڭ ئاجايىپ سۆيۈملۈك تىل سەنئىتىگە ئاپىرىن ئېيتىۋەتمەي قالمايدۇ. ئانارخاننىڭ «نىكاھ پەتىسى ئوقۇڭ» دېگەن مەردانە نىداسىنى ئاڭلىغان ئادەم قىزنىڭ مۇشۇنداق جىددىي پەيتلەردىكى ھايالىق ئەركەكزەدەكلىكىگە ئاپىرىن ئېيتىۋەتسە، خېنيا سايىتنىڭ «يۇرىكى ئۆپكىسى بىلەن پۇلاڭلاپ بوغۇزىغا كەپلىشىپ قالغاندەك تىنالماي ھاسىراپ، ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتكەن» ھالىتىگە قاراپ ئۆزىمۇ ئىختىيارسىزلا تىترەپ كېتىدۇ، ئارقىدىنلا مىيىقىدا كۈلۈمسىرەشكە مەجبۇر بولىدۇ. ئۇچ پۇتلۇق تايغاننىڭ ئۇلارغا نان توشۇپ، ئوغرىلاپ ئەكىلىپ بەرگەندىكى تەسۋىرلىرىنى ئوقۇغاندا بولسا، ئىنسان بىلەن ھايۋان، ئىنسان بىلەن تەبىئەت ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتلىك ئۇلۇغ بىرىكىشنىڭ سەنئەتلىك جۇلاسىدىن مەست بولۇپ يىغلىۋېتىشكە تاسلا قالىدۇ...

ئاپتور روماندا ئۆزىنىڭ ۋايىغا يەتكەن تىل سەنئىتىنى ئۇستىلىق بىلەن جارى قىلدۇرۇپ، ئەسەرنى گاھ تراگېدىيىلىك يۇكسەكلىككە كۆتۈرسە، گاھ سۆيگۈ-مۇھەببەت تەپچىرەپ تۇرغان لىرىك كۈينىڭ ئەڭ ھاياجانلىق، كىشىنى مەست قىلىدىغان بوشلۇقىغا كۆتۈرىدۇ. بىر پۈتۈن غوۋا كۆرۈنۈپ تۇرۇدىغان تارىخىي پاجىئە، تارىخىي تەكرارلانما پالاكەتلەر، مۇھەببەتنىڭ ئۇلۇغلۇقى بىلەن ھايۋانىيلىقى ئەكس ئەتكەن ئەركەكلىكنىڭ ئورنى ۋە ئۇنىڭ ئىنسانىي ئاڭدىكى قىممىتى يوشۇرۇن شەرھلەنگەن ئالاھىدە تەپسىلات، ۋەقەلەر ۋە قويۇق خاسلىققا ئىگە پېرسوناژلارنىڭ روھىي دۇنياسىنىڭ ماھىرلىق بىلەن قېزىلىشى ئارقىلىق خېلىلا جانلىقلىققا ئىگە قىلىنغان. ۋەھالەنكى، بۇ جانلىقلىق كىشىلەرگە خېنيا سايىت، ئەيسابەگ، ھېززىبەگ ھاجىلار ئارقىلىق روياپقا چىققاندەك كۆرۈنىدۇ. شۇڭا بىز بۇ نۇقتىدا روماندىكى ئاساسلىق پېرسوناژ بىلەن قوشۇمچە پېرسوناژلارنى بەزىدە ئاجرىتالماي قالىمىز. ئەمەلىيەتتىمۇ، روماندا پېرسوناژلار تەخسىملەنگەن رول ئېلىش ۋەزىپىسى بويىچە ئەمەس، بەلكى تولۇق ھوقۇقلۇق پائالىيەتچى، يەنى روماندا ئۆزىگە خاس ئورنى، قىممىتى، ھوقۇقى، ئەركى، خاسلىقى بار ھالدا ئوتتۇرىغا چىققان-دە، ئەدەبىياتىمىزدا ئىزچىل داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ئاساس ئۈچۈن قوشۇمچە يارىتىش، قوشۇمچىنى ئاساسقا قۇل قىلىپ بېرىش ئەندىزىسىنىڭ قات-قېتىنى بۆسۈپ تاشلىغان. مۇستەقىللىق ئاساسىدىكى باغلىنىش ئەسەرنىڭ جېنى بوپقالغان.

---

① سۇيا - قومۇشنىڭ يېڭى چىققان مايسىسى
② تۇتال - يېڭى چىققان تۆرەلمە

* * *

خېنيا سايىت توقايغا كىرىپ كەتتى. ئۆزىنىڭ يېگانە ئارىلىغا كەتتى. ئۇنىڭ كېتىشى روبىنزون كىروزوچە كېتىشكە ئوخشىمايدۇ. روبىنزون كىروزو دېگىنزدىكى ئۇ ئارالغا تاسادىپىي ھادىسە بىلەن يولۇققتى ۋە ئۆزىنىڭ كېيىنكى بۇرۇقتۇرمۇق ئىچىدىكى چۈشكۈن تۇرمۇشىنى يەنە شۇ ئارالنىڭ گۈزەل جەننىتىدە يۈيۈپ تاشلىماقچى بولدى. ۋەھالەنكى، خېنيا سايىت تاسادىپىي كۈچنىڭ تۇرتكىسى بىلەن ئەمەس، ئۆزىنىڭ كۆڭۈل ئىختىيارلىقى بىلەن كىرگەن ۋە تەكلىماكاننىڭ غايەت زور مېھىر پېچىدا جۇلالىنىپ تۇرغان يېگانە ئارال - توقايلىقتا، تەبىئەتتە ئۆزىنىڭ ئىنسان، ئادىمىيلىك، ھايات ھەققىدىكى تەلقىنلىرىنى تاۋلاپ چىققان، تەبىئەتنىڭ تەكلىماكاندىن ئىبارەت ئالتۇن سوۋغىسىنىڭ غەرەزسىز شاملى، قەھرىلىك بوران-چاپقۇنى، ئەپسانىگە باي پەپلىتىشلىرى، ئېزىقتۇرۇشلىرى، شۇنداقلا رەھىمسىز خىرىسلىرىدا تاۋلىغان، ئەركەك سۆيىدە سۇغۇرغان. شۇڭا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن روبىنزونچە چۈشكۈن، يىغلاڭغۇلۇق، ئاجىز، سۈيۈق ئېتىقاد ئەمەس. ئالماستەك قەتئىي، كەسكىن، قوپال، قارام، تەۋرەنمەس ئەقىدە-ئېتىقاد ئۇرغۇپ تۇرىدۇ.

خېنيا سايىت دونكىخوتقىمۇ ئوخشىمايدۇ. ئۇنىڭ جىسمىدىن بىز سۆيگۈ ئىزدەپ چىقىپ كەتكەن ئىسيانكار شائىرىمىز مەشرەپنىڭ ئۇلۇغۋار نۇرىنى كۆرۈپ يېتەلەيمىز، شۇنداقلا ئەنئەنە ئۇلۇغلۇقىنى ئېنىق ھېس قىلالايمىز.

خېنيا سايىت پۈتكۈل ۋۇجۇدى تامامەن سۆيگۈ بىلەن تولۇپ تاشقان پېرسوناژ. خېنيا سايىت ۋارقىرىغاندا ئۇنىڭ ئەسەبىيلىك قاپلىغان ئاۋازى زېمىننى سەيىرىدەك ئايلىنىپ، يەنە ئۆز ئورىتىسىغا شەربەت بولۇپ تامىدۇ. ئۇنىڭ تەلۈلەرچە ھۆركىرىشى، قوپاللارچە ھەربىر سىلكىشلىرى شەكلىي ئۆزگەرگەن سۆيۈش، ئۇداري ئۆزگەرگەن كۆي. باشقىلار سۆيگەندە كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ لەززەتلەنگەن بولسا، ئۇ كۆزىنى يوغان ئېچىپ تۇرۇپ سۆيدى. شۇنچە يەردىن ھېرىپ-ئېچىپ ئۆلەر ھالەتتە كەلگەن مامۇت شەيخكە ئاتىنىڭ ئۇستىدىكى ئىگەر، خورجۇن، يۈگەنلىرىمۇ يۇدكۇزۇپ ئۆزىنىڭ يۈكسەك ئىنسانپەرۋەرلىكىنى نامايان قىلغاندا؛ مامۇت شەيخ پەتىگە قول كۆتۈرگىلى قوپقاندا پەرۋاسىزلىق بىلەن كىرىپ كېتىپ مامۇت شەيخنىڭ شۇنداقلا بىر پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ چىن ھۆرمەتتىن ياتلاشقان قۇرۇق رەسمىيەت، قائىدە-يوسۇنلىرىنىڭ ۋەتۋەرىكىنى چىقىرىۋەتكەندە؛ «جاھان نامەردلىشىپ كەتتى، ئالەمنى نامەردلەر قولىغا ئېلىۋالدى، شۇڭا مېنىڭ بۇ ئادەملەرنى كۆرەرگە كۆزۈم يوق...» دەپ تەلۈلەرچە ھۆركىرىگەندە؛ رۇس ئايرۇپلانلىرى توقايىنى پارتلىتىپ، ئوت قويۇۋەتكەندە يۇرىكىنى ئاشۇ ئۇلۇغ ئوتتا كۆيۈۋاتقان بارلىق بىچارىلەرنىڭ ئېچىنىشلىق قىسمىتىگە ئۆزىتىپ تۇرۇپ: «ئۇلۇغ ئاللا، ئالدىڭدا نېمە كۇپۇرلۇقلار ئوتتى؟ نېمە كەلگۈلۈك بۇ؟ توقاي بىلەن ھەممە نېمەمدىن ئايرىۋېتەمسەن؟ توقايىنى مەندىن ئايرىغاندا جېنىمنى تېنىمدىن ئايرىشنى ئۇنتۇمىغايسەن؟» دەپ ئايانچلىق ئىگىرىغاندا ۋە رۇسلارنىڭ ئاڭلاش-ئاڭلىماسلىقى بىلەن كارى يوق ھالدا: «بۇ جاھانغا بالا تېرىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان سېسىق ئورۇسلار، تەكلىماكاندىكى بۇ توغراقلىق، بۇ جانىگال ئاناڭنى بىرنېمە قىلغانمۇ؟» دەپ تەلۈلەرچە ۋارقىراپ كەتكەندە؛ غازاتچىلارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن توقايلىقنىڭ كۆيۈشى، يۇرتنىڭ ئاسىي-مۇناپىقلارنىڭ قولىدا ياتلارنىڭ چەيلەپ-يەنچىشىگە قالغىنىغا خورسىنىپ قاراپ قويۇپ، كۆزۈم كۆرمەسۇن دېگەندەك، يېتىپ كېلىۋاتقان خەۋپنى قىزغىن كۆتۈۋېلىۋاتقاندەك ئەشىسىنى دۆڭ تارتقىنىچە خورۇلداپ ئۇيقۇغا كەتكەندە؛ ئۆلگۈدەك قىينىغان، ئاسماقتا ئاسقان، ھەتتا زەكىرىدىن قىزىتىلغان سىم ماڭدۇرۇلغاندىمۇ خەلقنىڭ قان-تەر بەدىلىگە كەلگەن ئامانەت ئۇچۇن ئۆلۈمنى بۇرنىغا ئېلىپ قويۇپ بەرداشلىق بەرگەندە؛ جاننى جاق قاقشىتىدىغان پەيتلەردىمۇ ئانارخاننىڭ ئۆزىنى دەپ ئىشتانىبىغىغا ئېسىلىشىنى ئىتتىرىپ تۇرۇپ: «بىز ئەلھەمدۇلىللا مۇسۇلمان. ھەرقانداق بالايىبەتتەر ئاستىدا قالغاندىمۇ بىز مۇسۇلمانچىلىقنىڭ قائىدە-يوسۇنلىرىنى ئەستىن چىقىرىۋەتسەك ئىمانىمىزغا نۇقسان يەتكۈزۈپ قويىمىز» دەپ ئىمانىنىڭ، پاكىز ئېتىقادنىڭ، شەرەم-ھايانىڭ ئۇلۇغ ئېقىنىغا قوشۇلۇپ كەتكەندە ۋە شۇنداق ئاغرىق ئازابى ئىچىدە ئويغانغان سۆيگۈ غەلىيانىنىڭ تۇرتكىسىدە قىزنىڭ دېگىنى بويىچە ياۋاشلىق بىلەن نىكاھ پەتىسى ئوقۇغاندا، «ماڭا قارا شەيخ، مەن ئادەملەردىن ئىتنى ياخشى كۆرىمەن، شۇڭا ئىت بىلەن بىللە ياشاۋاتىمەن، ئىت نامەرد، ۋاپاسىز ئەمەس...» دەپ ساختىلىشىپ كېتىۋاتقان كىشىلىك تۇرمۇش ۋە زەيپانلىشىپ كېتىۋاتقان ئەركەكلىكنى ئىت ئايىغى ئاستىغا تاشلاپ رەسۋاسىنى چىقىرىۋەتكەندە؛ مامۇت شەيخنىڭ ئۇزۇن ئۆمۇر تىلىشىگە «ئاغزىڭغا پوق شۇم ئېغىز مەخلۇق، ماڭا خاسىيەتلىك جۇمە، ھېيت كۈنىدىكى ئۆلۈمنىڭ پاتراق كېلىشىنى تىلە» دەپ ئاچچىق چىرقىراۋاتقاندا؛ «ئۇيقۇم قىستاۋاتىدۇ» دەپ ھېززىبەگ ھاجى قاتارلىقلارنىڭ تۇتقىنىغىمۇ قارىماي ئۆزىنىڭ چىن-ئىنسانلىقىنى تاپالايدىغان، دەخلىسىز ئارامىلىق، چىن-سەمىمىي سۆيگۈ تاپالايدىغان توقىيىغا ئات سېلىپ يۇرۇپ كەتكەندە؛ مامۇت شەيخ ئاۋاتلىقلارنىڭ ئېتىنى ئۆلتۇرۇۋېتىش پىكرىنى ئېيتقاندا، «مېنى كوي گەپ، نېمىدېگەن پەسكەشلىك، نامەردلىكنىڭ ئەڭ رەزگىسى. ئاتىنىڭ نېمە گۇناھى بار؟ ئۇ خۇدانىڭ ھايۋاناتلارئارىسىدىكى ئەزىزى... ئۇ تۇلپار، ئۇچقۇر، ئاتلارنىڭ سەرخىلى بولغاچقىلا ئۆلتۇرەمدۇق؟ ھەيي، بىز ئادەملەر ھەممە ۋەھشىي يىرتقۇچلاردىنمۇ ۋەھشىي مەخلۇقمىز. كۆرەلمەسلىك-ئۇرۇق-نەسلىمىزنىڭ جېنى» دەپ ئاچچىقلاپ، خورسىنىپ، پۇشقىنىپ، نامەردلىكنى تىللاۋاتقاندا ۋە نامەردلىكنى قىلىپ تۇرۇپمۇ يۈكسەك ئىنسانپەرۋەرلىكنى نامايىش قىلىۋاتقاندا؛ ئاتقا «نامەردلىكىمنى ئەپۇ قىلارسەن» دەپ ئىچ ئاغرىتىش، ھەسرەت بىلەن يېلىنىۋاتقاندا؛ «ئۇھ، گۇناھىمنى مەغپىرەت قىلغايسەن تەڭرىم، نامەردلەر دۇنياسىغا ياراتقىچە يارىتىمغان بولساڭ، شۇنچە گۇناھكار بولۇپ دەرد تارتماستىم» دەپ ئەلەملىك پېچىرلىغىنىچە ئاللاغا بولغان چىن ئېتىقادتا ئېزىلىپ يىغلاۋاتقاندا... خېنيا سايىتنىڭ ساددا، غەرەزسىز، ساپ سۆيگۈ-مۇھەببەت بىلەن تولغان ئادەمىيلىكى، ئۇلۇغلۇقى، ھەقىقىي مەردۇ-مەردانە خاراكتېرى، كەم تېپىلىدىغان ئەركەكچىلىكى پەۋقۇلئاددە يۈكسەكلىكتە نامايان بولىدۇ. بىز ئۇنىڭ قوپاللارچە ھەر بىر سىلكىشىدىن چىن ئىنسانلىققا،

باراۋەرلىككە، ھەققانىيەتكە، ھەقىقىي ئەركەكلىككە ئىنتىلىشىنىڭ، سېغىنىشىنىڭ يارقىن نۇرلىرىنى كۆرۈپ يېتەلەيمىز. قىنىمىزغا ئىسسىق بىر رېتىمنىڭ قوشۇلۇۋاتقانلىقىنى سېزىپ يېتەلەيمىز. ئۇنىڭ قوپال، تەلۈە خاراكتېرى ھېچقانداق قائىدە-ئەھكام، ئادەت ، پەتىۋا تەلەپ قىلمايدىغان ئىنسان تەبىئىيىتىنىڭ چىنلىق بىلەن ئاشكارىلىنىشى بولۇپ، خېنىيا سايىت مۇشۇ خىل توسقۇنسىز ، تەبىئىي ئاشكارىلىنىشىنىڭ تۈرتكىسىدە روشەنلىشىدۇ. ئۇ، تەبىئەتنى جېنىدىنمۇ بەك ياخشى كۆرىدۇ. تەبىئەت دۇنياسىدىكى ھەربىر خىل مەۋجۇداتنى خۇسۇسىي مەنپەئەت، ئېھتىياجىنىڭ قۇلىغا ئايلانغان قارنى بىلەن ئەمەس، ئاللا بەرگەن كۆزى بىلەن كۆرىدۇ. ئۇ ، ئادەملەرنىڭ ھوقۇق، نوپۇز، شۆھرەت، قورساقنىڭ قۇلىغا ئايلىنىپ ماڭقۇرتلارچە جان تالىشىۋاتقانلىرىغا چىش-تىرنىقىغىچە ئۆچ. چوكانچە ئاجىزلىققا ئۆچ. ئۇ، زەنجىرلەرگە قامىلىپ قېلىشنى، ئەركىنىڭ بوغۇلۇشىنى خالىمايدۇ. شۇڭا ئۇ ھەتتا ئۆتۈكىنىمۇ پېرقىرىتىپ تاشلاپ چورۇقىنى كىيىۋالىدۇ. يۇرتتا، ئېسىل تۆشەكلەردە، ئايۋان-سارايلاردا ئەمەس، توقايدىكى بىيابان ئاسمان كۆرۈنۈپ تۇرۇدىغان داق يەردە يۇلتۇزلارنىڭ سېھىرلىك پىچىرلىشىنى، زېمىننىڭ ئېغىر تىنىقىنى تىڭشاپ ياتىدۇ. مامۇت شەيخنىڭ پەتىگە قول كۆتۈرگىنىنى كۆرسىمۇ مەشرەپنىڭ «ئىبراھىمدىن قالغان ئول ئەسكى دۇكاننى نەقىلاي» دەپ سۆزلەۋەرگىنىدەك پەرۋا قىلماي كېتىۋېرىدۇ. زېمىندا پاراسلاپ ئوت كۆيۈۋاتسىمۇ نەشىسىگە خىرامان ئوت يېقىۋېرىدۇ. باشقىلار ئەندىشىدە تىك ئولتۇرسا، ئۇ «خۇدانىڭ ئۆزىگە ئامانەت» دەپ ئۇخلىغىلى ماڭىدىغانلاردىن. ئۇنىڭ يۇرتتا ئىككى خوتۇنى، ئۈچ بالىسى بار. لېكىن ئۇ ئۆزى بىلەن تۆت ئايلا بىرگە بولغان ئانارخانىنىڭ پىراقىنى مەڭگۈ تارتىدۇ. ئۇنىڭ ئىيىقىنىڭ بەدىنىدەك كۆرۈمسىز تېنىنىڭ مەركىزىدە ئانارخانىنىڭ ئەركەكلەرچە كەسكىن، قورقماس، قايتماس خاراكتېرى بىلەن، قىز-ئاياللىق شەرم-ھايانىڭ ، ئەخلاقىي پەزىلەتنىڭ يارقىن نۇرىدىن يۇغۇرۇلغان مەنىۋى ھەيكىلى قوپۇرۇلىدۇ. ئۇ ئاشۇ چىن ئىتىقادقا ساداقەتمەن قىزنىڭ مەنىۋى ھەيكىلىنى ئۆزىنىڭ ئەڭ بۇيۇك مەبۇدىسى سۈپىتىدە ئۇلۇغلايدۇ.

. .

خېنىيا سايىتنىڭ سىرىق تۆكىدىنمۇ مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان، رامكىغا چۈشمەيدىغان ئەركەكچىلىك پۇراپ تۇرىدۇ. شۇڭا ئۇ ئادەم بىلەن ئەمەس ئىت بىلەن ياشايدۇ. يەتمىش تايغىنى ئۇنىڭ مۇڭدىشى، دوستى، ۋاپادارى، قوي-كالا پادىلىرى سادىق ھەمراھلىرى. بىپايان قۇملۇق، توقايلىق، چىرايلىق جاڭگال، پايانسىز ئاسمان. . . ئۇنىڭ بىردىنبىر ۋەتىنى. . .

خېنىيا سايىتنىكى تەبىئەت بىلەن يۇغۇرۇلۇپ كەتكەن مىجەز-خۇلۇق ئۇنى تولىمۇ سۆيۈملۈك، تىرىك پېرسونازغا ئايلاندۇرۇۋەتكەن. ئاپتور ئەسەرگە باھا بېرىش ياكى شەخسلەرنى تېپقا، تۇرگە بۆلىدىغان، ئىنسان تەبىئىيىتىگە يات مەدەنىي بۆلگۈنچىلىك بىلەن شۇغۇللانماستىن، ئۇلارنى ئەركىگە كەك قويۇۋەتكەنلىكتىن، رومانىدىكى، بىر قىز ئۇچۇن ئۆرە-تۆپە بولۇشلارمۇ ئادەمگە قىلچە ساختىلىق ياكى سۇنئىيلىك تەسىرى بەرمەيدۇ. ئەختەم ئۆمەر ھەربىر پېرسونازنى سۈرەتلەۋاتقاندا ئۇنىڭ يۇرىكىدە ئولتۇرۇپ قەلەم تەۋرىتىدۇ-دە، پېرسونازلىرىنىڭ ئوقۇشقىلا. كۆرۈشكىلا بولۇدىغان ئۆلۈك، جانسىز، يازغۇچىنىڭ ئالدىن ئورۇنلاشتۇرغان فورمۇلىسىمان بۇيرۇقلىرىنىلا قوبۇل قىلىدىغان مېخانىك ئادەملەرگە ئەمەس، سۆزلەشكىلى، بىرگە ياشىغىلى بولۇدىغان، ئۇستىخىنى، قېنى، ھېسسىياتى بار ئادەملەرگە ئايلاندۇرۇۋەتكەن. ئەيسابەگنىڭ ئات چاپارلىقلار ھەققىدە سۆزگەن خىياللىرى بىزنى ئەيسابەگنىڭ ھەقلىق مەيدانىغا ئۆتۈشكە مەجبۇرلايدۇ. ئات چاپارلىقلارنىڭ مەيدانمۇ بىزنى قايىل قىلماي قالمايدۇ. گۈلھېپىزەمنىڭ ئېرىنى، ئىككى ياشلىق ئوغلىنى تاشلاپ ئەيسابەگنىڭ ئېتىنىڭ ئالدىغا مىنگىنىچە قېچىپ كېلىشى بىزدە ئۇنىڭغا كۆچلۈك نەپرەت ئويغاتسا، ھېسسىيات ئۇنىڭ بىلەن توقۇنۇشىدۇ. بۇخىل ئۆزئارا توقۇنۇشقان ھېسسىي كۆچ تۇرتكىسىدە بىزمۇ ئەسلىدىكى، بۇرۇنقى پېرسوناژ باھالاشقا كۆنۈكۈپ كەتكەن ئەسەر ئوقۇش ئۇسۇلىمىزدىن ۋازكېچىشكە مەجبۇر بولىمىز-دە، بىزمۇ ئەسەرنىڭ ئىچىدە ، ھەربىر پېرسوناژنىڭ يۇرىكىدە ياشاشقا باشلايمىز. ئەقلىمىز قەمبەرنىسا خېنىم بىلەن ھەمزە ئاققاشنىڭ كۇپىرانە قىلمىشىغا لەنەت ئوقۇسا، ھېسسىيات ئۇنى شەرەتلەيدۇ. ئەقىل «بىرقىز ئۇچۇن شۇنچىۋالا قىلىش كېتەمدۇ، قىزنىڭ رازىلىقىنى ئالسىلا بولۇدىغان ئىشقىمۇ. . . » دېگەندەك ھېسسىي تۇيغۇنى كۆتۈرۈپ قويسا، ھېسسىيات ئۇنى بوغۇپ تاشلايدۇ. ھەتتا ئىككى تەرەپنىڭ قىلىۋاتقانلىرىنى تامامەن يوللۇقتەك، ئەزەلدىن شۇنداق بولۇشقا تېگىشلىكتەك تۇيغۇغا كەلتۈرىدۇ. بىزنى مامۇت شەيخنىڭ زۆھرە خېنىمنىڭ كۆڭلىكىنى سەللە قىلىپ ئوراپ يېتىشقىمۇ كۆندۈرۈۋېتىدۇ. خېنىيا سايىتنىكى پەلسەپىۋى ھايات تەلقىنلىرى ئۇنى كۆز ئالدىمىزدا بىر بۇيۇك ئەللامە سۈپىتىدە زاھىر قىلسا، ئۇنىڭ ئاشىق ئۇچۇن نامەردلىكنى تىللاپ تۇرۇۋېمۇ نامەردلىككە ھەمتاۋاق بولۇشلىرى ئۇنى ئەرشتىكى كۈرسىدىن تارتىپ چۈشۈرىدۇ. ۋەھالەنكى، خېنىيا سايىتنىكى ئۇلۇغلۇق بۇنىڭ بىلەن كېمەيمەيدۇ، ئوبرازىغىمۇ نۇقسان يەتمەيدۇ. ئەكسىچە، ئۇنىڭ ئەركەكلەرگە خاس ياۋا خاراكتېرى تېخىمۇ يارقىنلىشىدۇ.

ئەسەردىكى ئەقىل بىلەن ھېسسىيات، تۇيغۇ بىلەن چىنلىق، ئۇلۇغلۇق بىلەن ئاددىيلىق، مۇھەببەتتىكى گۈزەللىك بىلەن ھايۋانىيلىقلار بىر-بىرى بىلەن شۇقەدەر كىرىشىپ كەتكەنكى، بۇخىل كىرىشىشنىڭ بىر-بىرىنى قارماپ تۇرغان كۆرۈنمەس تورلىرى ئىختىيارسىز بىزنىمۇ تارتىپ ئەكىرىپ كېتىدۇ. بىزمۇ خېنىيا سايىتتەك سەپرالىق بىلەن بارلىق ئادەملەرنىڭ رەسۋاسىنى چىقىرىپ تاشلايمىز. گاھىدا تېخى راخمان قالماقتەك «مەن ھازىر ئوغرىلىقنى يوقسۇزلۇقتىن ئەمەس، كۆنۈپ قالغانلىقتىن قىلىۋاتىمەن. . . بۇنىڭدىن كېيىن چىدىيالمىسام يەنە ئوغرىلايمەن. جىق ئالماي، ئازراق ئېلىپ خۇمارىمنى بېسىۋالاي» دەپمۇ سالىمىز. . . ئانارخاندىكى شەرم-ھايا بىلەن قەمبەرنىسا خېنىمدىكى شەيتانلىقنى سېلىشتۇرۇپ كۆرگەندە بولسا «يائاللا» دەۋەتمەي، يازغۇچىنىڭ قەلبىدىكى ئاستىدا شۇنچىۋالا ئۆزگىچىلىكى، چىنلىقى بىلەن يارىتىلغان پېرسوناژلارنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىگە ئاپىرىن ئېيتماي قالمايمىز. . .

ئاپتورئەسىرىدە بىرخىل مەردانە - جۇشقۇن

ئېقىمنى باشتىن ئاخىر كۆچلۈك شاۋقۇنلىتىپ ئەكىلىپ، خاتىرىسىدە ئۇدارىنى بىراقلا مىلك گەز چۈشۈرۈۋېتىدۇ. مامۇت شەيخنىڭ ۋەيرانە ھالىتى بەلكى ئوقۇرمەنلەرنى ئەڭ ئۈمىدسىزلەندۈرگەن ھالقا بولسا كېرەك. لېكىن، سىنچى كۆز بىلەن كۆزىتىدىغان بولساق، ئاپتورنىڭ ئەسەرنىڭ ھاۋاسىنى بىراقلا تۇتۇۋېلىشىدە ئاجايىپ كۆچلۈك ھەسرەتنىڭ ، ئېچىنىشنىڭ سۈس ئىزناسى چاقناپ ياتىدۇ. ھەمزىنىڭ خېنىيا سايىت سىياقىدا پەيدا بولۇشى بۇخىل ئېچىنىشنى ئەڭ ئاخىرقى دەردلىك شاۋقۇنغا يەتكۈزىدۇ. ئەسەرنىڭ تراگېدىك تەۋرىنىشى تەسۈرلەپ بولغۇسىز چىڭغا چىقىپ كېتىدۇ. خېنىيا سايىتنىڭ قوپاللىقلىرىدا سىلكىنىشلىنىپ كەلگەن ھەقىقەت ئەڭ ئاخىرقى پېشىمدا تېپىشماقتەك سىلكىنىپ توختاپ قالىدۇ. ئەركەچىلىكنىڭ تۈگەپ، ئاجىزلاپ، نامەردلىكنىڭ يامراپ كېتىشى ئەركەكلەرنى چۆللەرگە، جاڭگاللارغا سۈرگۈن قىلىدۇ. ئۇلار ئادەمزاتتىن يىراق يەردە تۈرۈپ چىن ئادەمىيلىكنى مۇتالىئە قىلىدۇ، ئەركەچىلىكنى ئۇلۇغلايدۇ. «بۇرۇن سېنىڭ . . . ئىدى. ھازىر مېنىڭ . . . »

خېنىيا سايىتنىڭ ئىزىدىن كېتىۋاتقان ھەمزىنىڭ بۇ سۆزىدىن ئېغىر مىللىي پاجىئەنىڭ تۈگۈنچى خۇلاسىسى جۇلالاپ تۇرىدۇ. شەيخ يەنىلا ئەسكى چاپان ئىچىدە سامسا، گۆشگىردە ساقلاپ يەپ قورسىقىنى توقلاپ ئۆتۈۋېرەرمۇ؟ ئۇنىڭ يۈرتداشلىرى، دەۋرداشلىرىمۇ ئەركەكلىكنى، ئەركەكلەرنى يىراق جاڭگالدىن ئىزدىشەرمۇ؟ . . .

تەگسىز سوئاللار ئادەمنى قىينايدۇ. قىينىلىش ھېچ گەپ ئەمەس، ئەڭ قورقۇنچلۇقى مىللىي پاجىئەنىڭ تەكرار-تەكرار داۋاملىشىشى. بۇلارنى ئەركەكلىكنى، ئەركەك ئەركىنلىك ۋە ئادەمىيلىكنى قاراڭغۇ قازناقلاردىن، تار سولاقمىلاردىن تېپىۋاتقان-لارلا ئەمەس، نەپسىگە قۇل بوپقالمىغانلا بولسا، ھەربىر ۋۇجدان ئىگىسى ئوبدانراق ئويلىنىپ بېقىشى كېرەك.

خېنىيا سايىت ئۆزىنىڭ يېگانە ئارىلىدىلا، ئىتتىلار ئارىسىدىلا ئەمەس، ئۇيغۇرنىڭ يېتىم ئارىلىدىمۇ، ئۇيغۇرنىڭ ئارىسىدىمۇ ياشىشى كېرەك.

2001-يىل 15-ئاپرىل، قاراقاش - ياۋا

ئاپتور: قاراقاش ناھىيە ياۋا يېزا مەركىزى باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى

ئۇيغۇر روھىيىتىدىكى «يېگانە ئارال»

- ئەختەم ئۆمەرنىڭ قەلىمىدە يارالغان «يېگانە ئارال»غا سىياھەت

ئەجدادلار قالدۇرغان ئەخلاقنى بويلاپ مېڭىڭلار. ئەجدادلار ئىرادىسى سىلەرنى ئېلىپ ماڭمىسا قانداقمۇ يۈكسىلەلەيسىلەر؟
- نېتزىي (گېرمانىيە)

يەيدىغان زەھەربار، يېمەيدىغان ھەسەل بار
- ئۇيغۇر خەلق ماقالى

سۇلايمان قەيۇم

دىيارىمىزنىڭ جەنۇبىي تامانىغا جايلاشقان، يەر كۆلىمى رايونىمىزنىڭ نەق يېرىمىنى تەشكىل ئېتىدىغان ، ئەسىرلەر مابەينىدە مىللىتىمىزدىكى قارامللىق، ياۋايىلىق، سەزگۈرلۈك، مۇلايىملىق، سەۋرچانلىق كەبىي خىسلەتلەرنى ئاپىرىدە قىلغان تەكلىماكان قۇملۇقى غايەت زور ئېنېرگىيە مەنبەلىرىنى ئۆز قوينىدا پىنھان تۇتۇپ كەلدى ھەم تالاي سىرلىق تارىخلار، تارىخ يارانقان باتۇر ئەزىمەتلەر ، ئۇيغۇرلارنىڭ بۈگۈنى ئۈچۈن تازا كېرەك بولۇۋاتقان قانچىلىغان ئېسىل خىسلەت-ئادەت، ئۇدۇملار تەكلىماكاننىڭ توختاۋسىز ھۇشقىتىپ، ھون ئاتلىرىغا ئوخشاش تىنىمسىز تىپچەكلەپ زادىلا تىنچ تۇرمايدىغان بەڭۈاش قۇملىرىغا سىڭىپ كەتتى. ئاللىقاچان سېھىرلىك رىۋايەتكە ئايلانغان تەكلىماكان قوينىدا يەنە يېڭىدىن يېڭى زامانىۋى رىۋايەتلەر خۇددى توغراقلا ئوخشاش ئۈنۈپ، ئاۋۇپ روھىيىتىمىزنىڭ تەگسىز بوشلۇقلىرىدا شاخلاپ، مېۋىلەشكە باشلىدى. مۇنداق مېۋىلەرنىڭ بەزىسى شۇنچىلىك چىرايلىق، كۆزنىڭ يېغىنى يەپ تۇرسىمۇ ئەپسۇسكى ئۈنۈمى يېيىشكە بولمايتتى.

يېقىنقى بەش ئەسىر مابەينىدە بارغانسېرى ئېچ مىجەز، غەمكىن بوۋايغا ئوخشاپ قېلىۋاتقان ئەزىز مىللىتىمىنىڭ بىر ھۇجەيرىسى بولمىش مەندىمۇ ئېچ مايىل مىجەز خېلى ئوبدانلا يىلتىزلاپ قالغانىدى.

ئابدۇقادىر جالالىددىن «يۇسۇپ ھۇسەيىن» دېگەن ماقالىسىدا «ياشلىقنىڭ شۇنداق بىر پەرىشان چاغلىرى بولىدۇ. ئارزۇلىرىڭ جاھانغا پاتمايدۇ. باشقىلار سېنى چۈشەنمەيدۇ. كىشىلەردىن ئاسانلا قېيداپ قالىسەن. بولۇپمۇ دەۋرىنىڭ ھەسرىتىنى ھۆددىگە ئالغان بىر شائىر پۈتكۈل كائىناتنىڭ پۇقراسى سۈپىتىدە شورپىشانىلەرگە ئورتاق تىل بىلەن خۇداغا پىچىرلايدىغان بوپكەتكەندە، ئۇنىڭ ئاشقانە يۈرىكىنى چۈشىنىدىغان نەبىرقىز، نەبىر يولداش تېپىلمايدۇ. . شۇنداقلا قەلبىڭدىكى مۇتالىئەگە شېرىك بولالايدىغان ئارىغلارنى ئىزدىگۈڭ كېلىدۇ» دەپ يازىدۇ. نەق ئەنە شۇنداق پەرىشانلىق دەقىقىلەردە ئۇيغۇرۇمنىڭ تەگسىز، پىنھانە روھىيەت دېڭىزىدا ئۆزەمنى ئىزدەپ كېتىۋېتىپ، ئۇيغۇرلاردا نۇرغۇن دەتالاشلارنى ئاپىرىدە قىلغان، ئۇزۇندىن بېرى ئۆزگىچە تەملىك ئەسەرلىرى بىلەن مېنى ئۆزىگە شەيدا قىلغان سەپرامىجەز يازغۇچىمىز ئەختەم ئۆمەرنىڭ قەلىمىدە ئاپىرىدە بولغان «يېگانە ئارال»غا چىقىپ قالدىم. بۇئارالدا قانغۇچە سەيرئەتتىم. خۇددى روبىنزون كروزوەك ئارالىنىڭ پۈتكۈل سەتھىنى قانچە مەرتەم تەنھا كەزدىم. ئېچ-ئىچىمدىن دۇنيا-دۇنيا ھاياجان تېشىپ چىقماقتا ئىدى. تۇرۇپلا خىياللىرىم غەزەپلىك ئۆركەشلەپ، قانلىرىم دولقۇنلىنىشقا باشلىدى. ئادەم بولۇپ تۇرىلىپ قالغىنى ئۈچۈنلا ھاياتىنى

مەجبۇرىيەت يۈزىسىدىن بولۇشىغا رىياكارلىق بىلەن ياشاۋاتقان ساناقسىز ماڭقۇرتلارمۇ مۇشۇ ئارالغا چىقىپ سەيلى قىلىپ ھاقسا قانداق بولاركىن، دېگەن خىيال كەچتى.

خىيالىمغا كېمە سېلىپ «يېگانە ئارال» غا قەدەم باستىم. ئارالنىڭ ھاۋاسى شۇنچىلىك ساپ، جانغا ھۇزۇر، ھەرئوچۇم توپىسى شۇنچىلىك يېقىشلىق، ناگان-ناگاندا بىر نېسىپ بولۇدىغان بۇ كۆڭۈللۈك سايامەت بەدىنى چاربازارچىنىڭ يايمىسىغا ئوخشاپ قېلىۋاتقان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ۋارىسى-چۇرۇكلىرىدىن قاقشاپ كەتكەن نەرۋىلىرىمنى تىنچلاندۇرۇپ، جېنىمغا ئاجايىپ بىر شېرىن سۆيۈنۈش ئاتا قىلدى. ئەدەبىيات دېگەن شۇقەدەر ئۇلۇغ نەرە تارتىشكى، سەن قەلەمكەش بولساڭ، سەن ھەربىر توۋلىغاندا مىللەت ۋۇجۇدىدىكى تەگسىز ۋە قارانغۇ ئۆڭكۈرلەر زىلزىلىگە كېلىپ، ھەقىقەت ۋە ئىزگۈلۈك قۇياشىنىڭ ئالتۇن نۇرلىرى چېچىلىشى، قارانغۇ ئورماندا تەمتىرەپ كېتىۋاتقان بىر توپ تائىپە سەن تۇنقان ئونقاشنىڭ نۇرىدا ئۆزىنىڭنى تاپالىشى كېرەك. ئەدەبىيات نوقۇللا روھىي ھۇزۇر ئەمەس بەلكى شۇئارقىلىق ئېرىشىلىدىغان روھىي تەربىيە. سېنىڭ يازمىلىرىڭ مىللەت قەلبىدىكى چانقاللارنى كۆيدۇرۇپ، خۇشپۇراق گۈلستان ئۈچۈن بىنەم ھازىرلىيالىسا، ئەدەبىيات مەقسىتىگە يەتكەن بولىدۇ.

كىتاب ئوقۇشتىن دەۋرەپ چىققان بۇنداق تەپەككۇر ئېسىيانلىرىنى يېزىقتا ئايلاندۇرۇشنى راۋا كۆردۇم. قولۇڭغا قەلەم ئالغان مىنۇتلاردا تەھقىقى دەرەخلىرىگدە يەنە يېڭى تۇيغۇلار چېچەكلىيەلەيدەكەن. ئوبزور نوقۇل تەھلىل ئەمەس بەلكى روھىي تەجرىبە. مۇنداق تۇيغۇ چېچەكلىرىنى مۇشۇ ئارالغا چىقىپ باققان باشقا سەييادلار بىلەن بىللە پۇراپ بېقىشنى مۇۋاپىق ھېسابلىدىم.

* * *

دىيارىمىز ھېكمەتلىك ھەم ھېممەتلىك يارانقۇچىنىڭ قولىدا تولىمۇ مۆجىزىدار قىلىپ يارىتىلغانىكەن. قاراڭ: ئالتاي، تەڭرىتاغ، قاراقۇرۇم تاغلىرى بۇ زېمىننى ئۇچكە ئايرىپ تاشلاپتۇ. زېمىننىڭ قوزۇقلىرى بولمىش بۇ تاغلارنىڭ ئارىسىدا جۇڭغار ۋە تەكلىماكان قۇملۇقلىرى تالاي سىرۇ-ھېكمەتلەرنى يوشۇرۇپ يېتىپتۇ. مەن يۇرتۇمدىن ئۇرۇمچىگە بولغان مۇساپىنى پەقەت ماشىنىدىلا بېسىپ باقتىم. ئەمما ھاۋايى مۇئەللەقتىن بۇيەرگە سەپ سالغانلارنىڭ دېيىشچە، قۇم ۋە جەزىرىلەر قوينىدىكى پارچە-پارچە يېشىل بوستانلىقلار بەدىنى يېشىل ئارالدەك پايانسىز چۆللەرنى ئۆزگىچە بېزەپ تۇرۇدىكەن. مۇشۇنداق سىرلىق جۇغراپىيەۋى تۈزۈلمە مىللىتىمىزنىڭ روھىي قۇرۇلمىسىنى ھېچكىمگە ئوخشىمايدىغان قىلىپ لايىھىلەپ قويغانىكەن.

رومانىنىڭ باش قەھرىمانى - ئاشۇنداق بىر ياپيېشىل يېگانە ئارالنىڭ ياۋايى خوجايىنى خېنىيا سايىت ماڭا بەك سۆيۈملۈك بولۇپ كۆرۇندى. بار-يوقى 12 بابلىق بۇ رومانىنىڭ تۇنجى بابى مۇشۇ سۆيۈملۈك تەلۇە جاڭگالچى، ئۇنىڭ يېشىل پادىشاھلىقى ۋە كىشىنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمىگۈدەك تەسىرلىك مۇھەببەت ھېكايىسىگە ئاجرىتىلغان بولۇپ، ئاپتور قۇم دېگىزىدىكى بۇ يېشىل جەننەتنى شۇنچىلىك ئەستايىدىل تەسۋىرلىگەنكى، ئۇنىڭدا ياشايدىغان ياۋايى جانلارلار، خېنىيا سايىتنىڭ جاڭگال مەنىشتى، قورۇقتىكى تۇرلۇك زىرائەتلەرگىچە بىر-بىرلەپ قەلەمگە ئالغان. ئاجايىپ بىر ھال، خېنىيا سايىتنىڭ جاڭگىلىغا بالا-قازا ياغقاندىن كېيىن شۇنىڭغا ئەگىشىپ بىرمۇنچە دىشۋارچىلىقلار بىر-بىرىگە ئەگىشىپ يۈز بەردى: خېنىيا سايىت ئامراق ۋاپاداری - ئۇمۇرلۇك مەھبۇبى ئانارخاندىن جۇدا بولدى، ئۇنىڭ تىنچ - ئارامىخۇدا ئۇتۇۋاتقان كۈنلىرى بۈزۈلۈپ، ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا مامۇت شەيخكە ئوغلاق مەسلىھەتچىسى بولۇپ، ئوغلاققا ئىشتىراك قىلدى. ئىسمائىل بەگ ئۆلدى. ھەمزە بىلەن قەمبەرنىساخان مۇرادىغا يەتكەن بولسىمۇ، مامۇت شەيخكە نىسبەتەن بۇ ئىككىسىدىن ئايرىلىش تولىمۇ ئازابلىق ئىدى. بىرسى ئۇنىڭ قانداقلا بولمىسۇن ئايالى، يەنە بىرى پانىي ئالەمدىكى ئەڭ سادىق يۆلەنچۇكى، جانجىگەر ئاغىنىسى ئىدى. مۇشۇ بىرقاتار ۋەقەلەردىن ئاپتور «ئىنسان ئىكولوگىيىسىنىڭ بۈزۈلۈشىغا تەبىئىي ئىكولوگىيە سەۋەبكار» دېگەننى ئىشارەت قىلىۋاتسا كېرەك.

خېنىيا سايىتنىڭ «يا پەرۋەردىگارا، بۇ بىر چىرايلىق جاڭگالدا نېمە گۇناھ بار؟ يەر-جاھاننى سۇپۇرۇپ ماڭىدىغان يەجۇجى دېگەن ئاخىرى زامان يالماۋۇزلىرى مۇشۇ ئىكەن چېغى... نېمە كەلگۈلۈك بۇ! توقاي بىلەن ھەممە نېمەدىن ئايرىۋېتەمسەن؟ توقايىنى مەندىن ئايرىغاندا جېنىمنى تېنىمدىن ئايرىشنى ئۇنتۇمىغايسەن... تەكلىماكاندىكى بۇ توغراقلىق، بۇجاڭگال ئاناڭنى بىرنېمە قىلغانمۇ؟ بۇجاڭگالغا نېمىدەپ ئوت قويۇشسەن؟ بۇ توقايلىقتا يەتمىش پۇشتۇڭنىڭ ھەققى بارمىدى؟... بىچارە جانۋار، خۇدا بەندىلىرىنى ھەممە جانۋارلارنىڭ بېشىغا شۇمبۇيا قىلىپ يارىتىپتىكەن، ھەممىنىڭ بېشىنى يەپ توگىتىپ ئاخىرى ئۆزىمىزنىڭ بېشىنىيەيدىغان ئوخشايمىز... ئاتنىڭ نېمە گۇناھى بار؟ ئۇ خۇدانىڭ ھايۋانلار ئارىسىدىكى ئەڭئەزىزى، ئۇ تۇلپار، ئۇچقۇر، ئاتلارنىڭ سەرخىلى بولغاچقا ئۆلتۈرەمدۇق؟ ھەيي! بىز ئادەملەر ھەممە ۋەھشىي يىرتقۇچلاردىنمۇ ۋەھشىي مەخلۇقمىز. كۆرەلمەسلىك ئۇرۇق - نەسلىمىزنىڭ جېنى. ئاللانىڭ ئەڭ ئېسىل ھايۋانىنى ئۆلتۈرەمدۇق» دېگەنگە ئوخشاش جاڭگال ۋە ئات ھەققىدىكى ئازابلىق نالىسى، مەردانە خىتابلىرىنى ئەجىبا ئاردىدىن 70 يىللار كېيىن ياشاۋاتقان، تەبىئىي ئىكولوگىيىنى تىنىمسىز بۇزۇۋاتقان بۇگۈنكىلەرگە نىسبەتەن قالتىس تەبىئەت دەرسى دېيىشكە بولماسمۇ؟

خېنىيا سايىتنىڭ ياڭراق چاقىرىقلىرى ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ پروفېسسورلىرى سۆزلىگەن لاۋزا لېكسىيىلەردىن جىق يارقىن ھەم تېتىملىق ئەمەسمۇ؟

تەبىئەتنى قوغداش يېڭى دۇنياۋى تېما بولۇۋاتقان بۇگۈنكى كۈندە پاتمانلاپ قۇرۇق گەپ سېتىدىغان تالاي ئىلمىي ماقالىلارنى ئوقۇغاندىن كىشىگە تەسىر قىلىدىغان مانا شۇنداق تەربىيەتلەر - مانا شۇنداق سۆيۈملۈك ئوبرازلار كىشى قەلبىنى تىترىتىپ، يۇرەككە مەھكەم ئورناپ قالىدۇ. ئۇيغۇرلار ئەزەلدىنلا تەبىئەت بىلەن تەقدىرداش ياشاپ كەلگەن. ئۇيغۇر تارىخىدىكى چوڭ ئۆزگىرىشلەرنىڭ قايسىبىرىنىڭ تەبىئەت بىلەن ئالاقىسى يوق؟ مانا قارىمامسىز؟ ئۇيغۇر ئائىلىسىنىڭ تولىسىدا تال باراڭلىرى ۋە

مېۋىلىك باغلىرى بولىدۇ. هويلا-ئارا ملاردا گۈل-گىياھ پەرۋىشلەش، گۈل - گىياھلارنىڭ نامىنى پەرزەنتلىرىگە ئىسىم قىلىپ قويۇش بىزدە ھېلىھەم گۈزەل بىر ئەنئەنە. ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ ۋەيرانە، غېرىبسىمىپ تۇرغان، ئەپتىدىن ئوتتۇرا ئەسىر پۇرىقى مىڭ يەردىن تۆكۈلۈپ تۇرۇدىغان ئۆيلىرىگە قەدەم باسسىڭىز غاز-ئۆردەك، توخۇ-كەپتەر، كالا-قوي، ئىت-مۈشۈكلەر (ھازىر مۈشۈكنىڭ نەسلى قۇرۇپ كەتتى) نىڭ غاقىلداپ، ۋارقىرىشىپ، ھويلىنى بېشىغا كىيىپ دېھقانىنىڭ قۇۋناق تۇرمۇشىنىڭ شادلىق ئەرمىكى بوپقالغانلىقىنى بايقايسىز. باشقىلار تەبىئەتنى دەپسەندە قىلمۇاتسا، دېھقان تەبىئەتنى ئاسرايدۇ، تەبىئەتكە يېقىنلىشىدۇ، بىللە نەپەسلىنىدۇ، سىردىشىدۇ. شۇڭا سەھرا-يېزىدا ھەممىلا نەرسە ئۆز تەبىئىيلىكى بىلەن يېقىملىق جىلۋىلىنىپ سىزنى مەست قىلىدۇ، سەھرادا تەبىئەت مەتانەت بىلەن ئەلەڭگىپ يۇرىدۇ.

مەن 26-يېشىمغىچە مانا مۇشۇ تەبىئەت باغرىدا ئۆسكەن بولغاچقىمۇ پەرداز-بويا قىتىن خالىي، تەبىئىيلىك بالقىپ تۇرۇدىغان، تەبىئىيلىككە ياتىدىغان جىمىكى نەرسىگە شۇنچىلىك شەيدا. شۇڭلاشقا ھەرقېتىم تەتىللەردە ئائىلىگە قايتقىنىمدا، كىتاب كۆرۈپ مېڭەم ئاغرىپ كەتكەندە توخۇ-كەپتەرلەرگە دان چاچىمەن ياكى كەپتەرلىرىمنى بىرەر-يېرىمدەم ھاۋادا پەرۋاز قىلدۇرۇپ راھەتلىنىمەن.

جانۋارلار يەردىكى داننى بىر-بىردىن ئىخلاس بىلەن چوقۇپ يەۋاتقاندا شۇقەدەر ھۇزۇرلۇق ھېسلار مېنى چۈلغۇۋالىدۇ. قويلىرىمنى بالىلىقىمدا دائىم باقىدىغان جاڭگالنىڭ يېرىم-يارتىسىدا (ئەسلىدە جاڭگاللار كەڭرى بولۇدىغان. ئادەملەرنىڭ تويماس نەپسى جاڭگاللارنىمۇ يەپ تۈگىتىپتۇ) باقىمەن. قويلىرىم يۇمران قىياق-قومۇشلارنىڭ ئۇچىنى يەپ، ئۆستەڭلەردىن سۇپسۇزۇك سۇلارنى ئىچكىنىدە، خۇددى مۇسائىلەيھىسسالامغا ئوخشاش شادلىنىپ كېتىمەن. خىيالىم - روھىم تەبىئەت بىلەن بىرگەۋدە بوپكېتىدۇ. دەل شۇ سەۋەبتىن بولسا كېرەك، چاچلىرىدىن پارىزنىڭ ئەتىرى ئەمەس، جىگدە ۋە ئوسما پۇرايدىغان قىزلار كۆزۈمگە قەۋەتلا ئۇز كۆرۈنىدۇ. ئىلىم تەھسىل قىلىش باھانىسىدە دىيارىمىزدىكى بۇ مەركىزىي شەھەر - ئۇرۇمچىگە كەلدىم. «زامانىۋىلىشىمەن، مەدەنىيلىشىمەن» دەپ دەل-دەرىخىدىن، ياپېشىل ھۆسنىدىن ئايرىلىپ، تازىنىڭ كاللىسىدەك تاقىرلىشىپ كېتىۋاتقان، باشقىلارنىڭ كۆزىگە سىم تاناپتەك كۆرۈنسىمۇ، مېنىڭ كۆزۈمگە ساھىبجامالىنىڭ يۈزىگە چۈشكەن ۋاقىتسىز تال-تال قورۇقلارنى ئەسكە سالىدىغان ئۆمۈچۈك تورىدەك دەرەخسىز يوللار، دانىخورەكتەك كۈنسېرى ئاۋۇپ كېتىۋاتقان ئاسمانپەلەك بىنالارغا لىق تولغان كېسەلچان بىر شەھەر «مانا مەن ئۇرۇمچى دېگەن شۇ» دەپ كۆز ئالدىمدا غادىيىپ تۇرۇپتۇ. ھەرقېتىم شەھەرنىڭ مىغ-مىغ ئادەم قاينايدىغان قىستاڭ رەستىلىرىدە كېتىۋاتقىنىمدا ھەممە ئۇزايمدىن ھاياتلىق، تىل بىلەن تەسۋىرلىگۈسىز تەبىئىيلىك يېغىپ تۇرۇدىغان قەدىردان ئانا سەھرايىمىزدىكى پايانسىز يېشىللىقنى، ئەلۋەك، ئويناق سۇلارنى قۇدرىتىم يەتسە خىزىرغا ئوخشاش بىرلا دۇئا بىلەن مۇشۇ يەرگە كۆچۈرۈپ كەلگۈم كېلىدۇ. (ياق، يېشىللىق يەنىلا سەھرادا بولغىنى جايىز ئىكەن! ئەگەر شەھەردە بولسا، دەرھال يەپ تاشلايدۇ.) دەل شۇنداق دەقىقىلەردە ئانا سەھرايىمىزدىكى تىلىدىن شېئىر تۆكۈلىدىغان غەزەلخان قۇشلار، سۇنتەك ئايدىڭ كېچىلەردە يارقىن پارقىرايدىغان يۇلتۇزلۇق ئاسمان، تارتىنچاق سەھرا قىزىدەك ئومۇق جىلمىيىپ تۇرۇدىغان تولۇن ئاي، ناخشىچى پاقا، چېكەتكە، تومۇزغىلار، تۇن كېچىنىڭ تىنچلىقىنى بۇزۇپ نەلەردىندۇر كېلىۋاتقان ئىشەكنىڭ ھاكىراشلىرى، ئىتنىڭ بوغۇلۇپ قاۋاشلىرى، ھەتتا بىزەڭ پاشا-چۈنلەرگىچە روھىمغا ئۇچۇپ كېلىشكە باشلايدۇ. ئاشۇنداق خىياللار ۋۇجۇدۇمنىڭ نە-نەلىرىدىن ئۇرغۇپ تاشقانسىرى، مىغىلداپ تۇرغان ئادەملەر ئارىسىدا ئۆزۈمنى تولىمۇ غېرىب، تەنھا ھېس قىلىمەن. ۋۇجۇدۇمنىڭ بىر يېرلىرىنى بىراۋ قىسىۋالغاندەك، ئارامخۇدا نەپەس ئالالمايۋاتقاندەك بىئارام بوپكېتىمەن. دەل شۇنداق دەقىقىلەردە ئەنگلىيىلىك بۇيۇك ئەدىب لاۋرېنسنىڭ ماڭا تولىمۇ يادا بوپكەتكەن:

مىليون كويلۇق پىكاپلاردا يۈرگىچە،
ئارام ئالسام دەيمەن تاشتا ئولتۇرۇپ.
ئارام بەرمەس ئۇلار تۇندىن تاڭغىچە،
پاك روھىمنى زەھەرلەرگە تولدۇرۇپ.
دېگەن مىسرالىرى، ئارقىدىنلا ئافغانىستان شائىرى ئۇلۇپەتنىڭ:
يۈرەك كۈلسە، ياشنار مۇھەببەت،
باشنى ماكان ئەتمىش ئەقىل ۋە پىكرەت.
ئېگىز بىنالاردىن ئەقىل ئىزدىيۇ،
ۋەلېكىن مۇھەببەت ئىزدىمە پەقەت.
دېگەن مىسرالىرى ئاستا-ئاستا لەيلەپ خىيال دەرىخىمگە قونىدۇ.

راست، ئۇرۇمچىدە چىن ئىنسانلىقىنى دەڭسەپ باقىدىغان غەنىمەت ئىلاھىي دەقىقىلەر يوق. ئۇرۇمچىدە ئادەم ئۆزىنى ئاسانلا يىتتۇرۇپ قويىدۇ. شۇڭىمۇ، رومانىدىكى خېنىيا سايىتىنىڭ «جاڭگال ئارامگاھى» غا مۇناسىۋەتلىك قۇرلار مەندە شۇنچىلىك ھاياجان ئاتا قىلدى، يەنە كېلىپ رومانىنىڭ ماۋزۇسىمۇ «يېگانە ئارال». ئاپتور بۇگۈنكى يالتىراق دەۋر ئۈچۈن تۇزدەك زۆرۈر بولۇۋاتقان، بىز تەدرىجىي تونۇپ يېتىۋاتقان خاسىيەتلىك ئۇدۇملىرىمىزنىڭ بىرى - تەبىئەتنى ھەم تەبىئىيلىكنى قوغداش قوڭغۇرقىنى ئۆزگىچە قىياپەتتە قۇلاق تۈۋىمىزدە قايتا جاراڭلىتىۋاتىدۇ. ماڭا مۇشۇنداق تاتلىق ئۇلانما تەسەۋۋۇرلارنى ئاتا قىلغان مۇشۇ نۇقتىنى رومانىدىكى ئۆزگىچە بىر مۇۋەپپەقىيەت دەپ قارىدىم.

* * *

ئوغلاق تارتىشىش - ئاتلىقلار مەدەنىيىتىنى بەرپا قىلغان، كۆچمەن چارۋىچىلىق، ئوۋچىلىق دەۋرىنىڭ شاھىدى بولغان چەۋەنداز تۈركىي خەلقلەر يىگىتلىرىنىڭ قورقۇمسىز، تەلۋىلىك، جاسارەت، ئەقىل ۋە تەۋەككۈلچىلىكىنى سىنايدىغان، باتۇرلارنى تاۋلايدىغان ھەم تاللايدىغان ئەڭ ئامراق كۆڭۈل خۇشى ئويۇنلىرىنىڭ بىرى. ئامىتى، خۇشھاللىقى، تەقدىرىنى «دەتتىكام» دەپ تەۋەككۈل دېگىزىدىن سۈزۈشكە ھېرىسمەن كېلىدىغان «يېگانە ئارال» پۇقرالىرى بىر قىز ئۇچۇن ئوغلاق ئوينىدى. شۇنچىلىك كەسكىن، شىددەتلىك تۇس ئالغان بۇ ئوغلاق تاماشىسىنىڭ ئوجۇر-بوجۇرىنى ئاپتور تولىمۇ

تەپسىلىي يازغان. ئوغلاق ئاتلىرىنىڭ چېپىپ كېتىۋاتقان كۆرۈنۈشلىرى ئىختىيارسىزلا ھون چەۋەندازلىرىنىڭ قۇيۇندەك ئۇچۇپ كېتىۋاتقان تۇلپارلىرىنى، ئوغلاق تارتىشىۋاتقان كۆرۈنۈشلەر ياۋ بىلەن ھايات-ماماتلىق جەڭگە چۈشكەن قىيامەتلىك مىنۇتلاردىكى ھون قوشۇنلىرىنى ئەسكە سالىدۇ. توغرا، ئىسمائىل بەگ ۋە مامۇت شەيخنى شۇنچىلىك ياۋايى ھەم تەلۋىلەشتۈرۈۋەتكىنى، ئوغلاقچىلىقتىكى كونا نامەردلىك پەنتلىرىنى ئىشلىتىپ بىر-بىرىنى ئۇتۇشقا شۇنچىلىك ئۇرۇنۇشلىرىنىڭ ھەممىسى زۆھرەخاننىڭ ئىشقى، بەگ بالىلىرىنىڭ يۇرتتىكى ئىناۋەت -ئابروي مەنمەنچىلىكىدىن بولسىمۇ، ئەمما ئۇلارنىڭ تومۇرىدىكى يەنىلا ئوغۇزخاقاننىڭ، ئاتىللانىڭ، پانتېكىننىڭ، سۇلتان سۇتۇقنىڭ، تېمۇرلەڭ، سادىر پالۋاننىڭ قېنى ئىدى. بۇنى گويا مۇشۇنداق ئۇلاپ تەسەۋۋۇر قىلىشقا بولاتتى.

ئاياللار ئاجايىپ دۇنيا. ئاشۇ ئاياللار بولغاچقا نۇرغۇن تارىخلار باشقىدىن يېزىلغان. «مىلادىدىن ئىلگىرىكى 200-يىلى مەشھۇر بەيدىڭ مۇھاسىرىسىدە 300مىڭ ئاتلىق ئەسكىرى بىلەن خەن سۇلالىسىنىڭ تۇنجى خانى خەن گاۋزۇنى يەتتە كۈن قامال قىلىۋالغان ئوغۇزخان ئالچىسىنىڭ① گېپىگە كىرىپ قامالنى مەردلىك بىلەن بوشۇتىۋەتكەنىدى» (ئەنۋەر بايتۇر، خەيرنىسا سىدىق: «شىنجاڭدىكى مىللەتلەرنىڭ تارىخى»، بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتى 1991-يىل نەشرى، 159-بەت). يەنە شۇ بىر ئايال سەۋەبىدىن قەدىمقى ئافىنا - ترويالىقلار نەچچە يىل قانلىق جېدەللەشكەن، يەنە شۇ ئايال بولغاچقا دەريا-دەريا قانلارنى ئېقىتقان دەھشەتلىك ئۇرۇشلار چىپپىدە توختاپ قالغان. يەنە شۇ بىر ئايال ئۈچۈن ئىسمائىل بەگ رەقىبىنىڭ كۆز ئالدىدا قامچىسىنىڭ دەستىسىنى قورسىقىغا تىقىپ ئۆلۈۋالدى. بۇ ئۆز نۆۋىتىدە مەغلۇب بولغان ياپون سامورايلىرىنىڭ قارنىنى قىلىچلىشىغا مەلۇم دەرىجىدە ئوخشايدىكەن. ئىسمائىل بەگنىڭ ئۆلۈمىگە سىز نېمە دەيسىز؟ 21-ئەسىرنىڭ بۇگۈنكى ھالاۋەتلىك دەۋرىدە ياشاۋاتقان خېنىم سۈپەت، بەگچەك مىجەز - خېنيا سايىتنىڭ سۆزى بويىچە ئالساق «توشقان تىرىسى، لاتا قونجا» يىگىتلەرنىڭ نەزىرىدە ئىسمائىل بەگ ئۇنچىۋالا قىلىپ كەتمىسىمۇ، باشقا بىر يۇرتقا كېتىپ، ئەل كۆزى كۆرمەيدىغان بىرەر پىنھاندا ئەپلەپ-سەپلەپ بىر ئامال بىلەن ياشاپ «كۈننىڭ سېرىقىنى كۆرسە» ئەۋزەلرەك بولاتتى. مەن ئويلىدىمكى، ئىسمائىل بەگ ئۈچۈن ھاياتلىق ئاشۇنچىۋالا قەدىرسىزمۇ؟ ياق!!! بۇبەلكى بىرخىل ھاياتنى قەدىرلىگەنلىك. بىرقىز ئۈچۈن ئۆلدى دېگەندىن كۆرە رەقىبى، مەشۇقى، ئەل-جامائەت ئالدىدىكى ئىززەت-نومۇسىنى قوغداش ئۈچۈن ئۆلدى دېيىش ئاقىلانىلىق. ئەسەردىكى مامۇت شەيخ قىيامەتلىك دوستى ھەمزە بىلەن ئىچپەش تارتىشىپ قالغان ئايالى قەمبەرنىساخانغا چىرايلىق رازىلىق بېرىپ، ئۇلارنى بىرئوبدان يولغا سالدى. ئۇنىڭ شۇ چاغدا ھەمزىگە ئېيتقانلىرىنى بۇگۈنكى ھەربىر ئەركەك ئوبدان چايناپ باقسا ئەرزىيدۇ، ئەلۋەتتە. مانا بۇنى مەردلىك - ئەركەكلىك داستانى دەيمىز. جاھاننىڭ كالامپاي چاقى چۆرگىلىگەنسىرى مەردلىك، ئەركەكچىلىك، ئىززەت-غۇرۇر، ۋىجدان دېگەنلەر ئەسلى مەنىسىدىن ياتلىشىپ باشقا مەنىلەردە ئىستېمال قىلىنسا كېرەك. تېخى يېقىندا ئايالىنىڭ كالتە ئىشتىنىنى تالىشىپ ئايالىغا پىچاق ئۇرغان بىرئەركەكنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلىدىم. ئەركەكچىلىك دېگەن ۋەدىسىنى ئىشقا ئاشۇرۇش، پەرزەنت، ئايال، ئائىلە، ئاتا-ئانىسى، مىللىتى ئالدىدىكى مۇقەددەس مەسئۇلىيىتىنى ھەقدادىغا يەتكۈزۈپ ئورۇنداش دېگەنلىك بولۇپ، خروئىن چېكىدىغان پۇل تۇگىسە ئاتا-ئانىڭىزنىڭ كارنىيىنى سىقسىڭىز، قىز-ئايالىڭىزنى خەققە تۇتۇپ بەرسىڭىز، بوسۇغا ماراپ تىلىڭىزدىن تىكەن تېرىپ، قېرىنداشلىرىڭىزنىڭ كاللىسىنى سېتىپ نان ئېلىپ يېسىڭىز (ئەسەردىكى راخمان قالماقتەك)، سەبىي بالىڭىزنىڭ كۆزئالدىدا مەستۇ مۇستەغرەق بولۇپ يۇرسىڭىز ياكى خەقنىڭ خوتۇن-قىزلىرىنى قولتۇقلاپ يۇرسىڭىز ئەركەكلەرنىڭ سېپىدىن مەڭگۈلۈك يوقالغان بولىسىز. ھېززىبەگ ھاجىنىڭ كاللىسىنى دوغا تىكىپ تۇرۇپ ئوستەڭ چېپىپ ئەل-يۇرتنى قۇتقۇزۇشى - بۇگۈنكى دەۋرنىڭ «ھېززىبەگ» لىرى ئۈچۈن گوياكى مىڭبىر كېچە رىۋايىتى. ئۇلاردا كاللىسىنى تىكىپ قويۇپ تۇرۇپ ئەلنى قۇتقۇزۇش ئېڭى بولمىسىمۇ چىڭ كېجېي (مەملىكەتلىك 9-نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ سابىق مۇئاۋىن باشلىقى، پارىخورلۇق جىنايىتى ئۈچۈن ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەن. - مۇھەررىردىن) دەك «ئەلنىڭ چاكار» لىرى كاللىسىنى تىكىپ تۇرۇپ، ئەلنىڭ يىلىكىنى شورايدىغان بولدى.

بىزنىڭ نەزىرىمىزدە ئەخمەت ئۆزىنى قىلىچلاپ، سۆزىنىڭ چىنلىقىنى ئىسپاتلىمىسىمۇ، ئانچە چېنىپ كەتمەيدىغان، جانغا تاقالمايدىغان، سەل-پەل بىچارىلىك تۇسىنى ئالغان باشقا ۋاستە تاللىسىمۇ بولۇۋېرەتتى. لېكىن ئەخمەتتىكى مەردلىك-ئەركەكچىلىك ئۆلچىمى بىزنىڭكىگە ئوخشىمايتتى. ئابدۇقادىر جالالىددىننىڭ سۆزى بىلەن ئالساق، پەقەتلا كۈن ئۆتكۈزۈش دەۋرىمىز كىشىلىرىنىڭ ئاتالمىش جاھاندارچىلىق يولى. ھايات ھاقارەتلىك ئۆتسىمۇ، ئىككى كۆزۈڭ پارقىراپلا تۇرسا بولۇدىغان بولدى» (ئابدۇقادىر جالالىددىن: «نېسىۋە ئۈچۈن»، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى1995-يىل3-سان). نەق شۇنداق بولغاچقا مۇنداق ئىشلارنى ھازىرقى كىشىلەر ئېڭىغا پەقەتلا سىغدۇرالماس بوپقالدى. ئاتالمىش «زامانىۋىلىق»، «مەدەنىي دۇنيا» دېگەنلەر ئادەملەردىكى ساداقەت، ۋاپا ئۆلچىمىنى شەپقەتسىزلىك بىلەن ئىسلاھ قىلىپ تاشلىدى. ناۋادا «يېگانە ئارال» قەھرىمانلىرىنىڭ ئەرۋاھلىرى پانىي ئالەمنى سەيلى ئېتىپ يۈرگەن بولسا، ئۇلار بۇگۈنكى مالامەتلەرگە قاراپ ھەيرانلىقتىن داڭقېتىپ، ياقىلىرىنى چىشلەشكەنچە، ئەۋلادلىرىنىڭ بىچارىلىكىگە ئىچ ئاغرىتىش تۇيغۇسىدا بولۇدىغاندۇ. خېنيا سايىتنىڭ ئانارخاننى كۈتۈپ بىر ئۆمۈر پادا بىلەن، جاڭگال بىلەن ھەپىلىشىشى ئۇنىڭ ساداقەت ئۆلچىمىنىڭ يەنە بىرخىل ۋارىيانتىدۇر. ئاپتور بىزنى بىر-بىرىدىن سۆيۈملۈك، چىن ئىنسانلىققا باي، يارقىن پېرسوناژلارنىڭ ئەقىللەرنى لال قىلىدىغان ئاجايىپ قىسمەتلىرى بىلەن تارتۇقلىدى. بىزدە ھەريوغان توقۇمدەك كىتابلار يېزىلدى، يېزىلىۋاتىدۇ، ئەمما بۇنداق ئەسەرلەرنىڭ تولىسىدىن بىز ئېمپورت قىلىنغان ئۇيغۇرنى كۆرىمىز. بۇ ئىمانى ئەركەك يازغۇچىمىز «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى ۋە باشقا مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلغان دېداكتىك چاتما ماقالىلىرىدا دەپ بولالمىغان، دەيمۇ ئۇقتۇرۇپ بولالمىغان گەپلىرىنى «يېگانە ئارال» دىكىلەر

هەقدادىغا يەتكۈزۈپ ئېيتقاندەك تۇرىدۇ. بۇنى روماننىڭ ئىككىنچى مۇۋەپپەقىيىتى دېيىشكە بولىدۇ. بۇخىل ئۇسلۇب جەھەتتىكى ئوخشاشلىق مەرھۇم ئۆتكۈر ئەپەندىنىڭ پېرسوناژلىرىنى يادىمغا سالدى.

* * *

ئەسىرلەر مابەينىدە ئۇچ تاغ، ئىككى ئويمانلىققا هاپاش بولۇپ، چۆل بىلەن تىنىمسىز كۈرىشىپ كەلگەن ئۇيغۇر مۇشۇ ئىقلىمغىلا خاس بولغان نۇرغۇن ئۇدۇم - ئادەتلەرنى، بىباها خىسلەتلەرنى يارىتىپ ئۆزلەشتۈرگەن.

قەرەللىك هالدا يۇرت بويىچە چاي-مەشرەپ، ئوغلاق، ئات بەيگىسى ئويناش يېقىنقى 50 يىلدىن بېرى ئاستا-ئاستا يوقىلىپ باردى. مۇندىن ئىلگىرى بىر يۇرت يەنە بىر يۇرتنى چاي-مەشرەپكە چىللاپ، دوستلىشىپ، رېشتىسىنى چىڭىتىپ، ئاداۋەت-دىل رەنجىنى ئەپۇ ۋە مەردلىك سۈيىدە يۇيۇپ، راھەت-پاراغەتتە بىللە بولۇپ، ياۋغا قارشى بىرسەپتە تۇرۇپ، هاياتلىق ماكانىنى قاينام تاشقىنلىق، جەزبىدار هاياتىي كۈچكە تولدۇراتتىكەن. ئاتامنىڭ سۆزلەپ بىرىشىچە، 30 يىللار ئاۋال مۇنداق ئىشلار بىزنىڭ يۇرتتا دائىم بولۇپ تۇراتتىكەن. ئاپتور رومانىدا ئىككى يۇرتنىڭ چاي، ئوغلاق تارتىشىش، ئىت تالاشتۇرۇش، قوشقار سوقۇشتۇرۇش، چېلىشىش، ئوۋ، مەشرەپ پائالىيەتلىرىنى، بۇ پائالىيەتلەردىكى قائىدە-يوسۇن رەسمىيەتلىرىنى، بۇپائالىيەتلەرنىڭ ئالدى-كەينىدىكى تەييارلىق ئىشلىرىنى، ئىنچىكە هۇنەرلىرىنى ئالايىتەن شۇنچىلىك مۇھەببەت بىلەن تەسۋىرلەيدۇ. مەسىلەن: ئەيسابەگنىڭ قورۇسىدىكى بەگنىڭ قىزىغا كەلگەن ئەلچىلەرنى قوبۇل قىلىش چېيىنى ئاپتور شۇنچىلىك زوق-شوق بىلەن بايان قىلغان. بىرىنچى داستىخان، رەسمىي داستىخان، تاماقنىڭ باستۇرمىسى، تائام-غىزالارنىڭ قانداق قاچا-قۇچىلاردا قويۇلغانلىقى، تاماقلىنىشنىڭ هەرقايسى باسقۇچىدا قانداق تائاملارنىڭ يېيىلگەنلىكى، سورۇندا هەركىمنىڭ قانداق ئورۇندا ئولتۇرغانلىقى، چايغا كەلگەن يۇرتلارنىڭ نامى، ئەيسابەگ بىلەن هېززىبەگ هاجى ئوتتۇرىسىدا بولۇنغان قولغا سۇ بېرىش توغرىسىدىكى شۇنچىلىك شېرىن-سۇخەن هۆرمەت-تەكەللۇپلار، تاماقلىنىش جەريانىدىكى پىچاق تەقدىم قىلىش، بۆكەللەر②نىڭ خىزمەتلىرىگىچە يازغۇچىمىزنىڭ نەزىرىدىن ساقىت بولمىغان. غىزالىنىشنىڭ ئۆزى تاماق راسلاشتىن تارتىپ يېيىشكىچە ئاجايىپ بىر سەنئەت. ئۇ هەرگىزمۇ نوقۇللا قورساق چىڭداش ئەمەس. ئاپتورنىڭ بۇيەردە ئىنچىكىلەپ تەسۋىرلىشى ئۇنتۇلۇشقا يۈزلىنىۋاتقان تائام مەدەنىيىتىنى ئېسىمىزگە سېلىش ئۈچۈن بولسا كېرەك. ئەستايىدىل پىكىر يۈرگۈزۈپ، ئىنچىكە تەتقىق قىلىدىغان بولساق ئۇيغۇرلارنىڭ غىزالىنىش، تاماق راسلاش، تائام ۋاقتىدىكى تەكەللۇپ - رەسمىيەتلەر، غىزالىنىشنىڭ تەرتىپ -باسقۇچلىرى، غىزالىنىش شەكىللىرى، تاماق ئەسۋابلىرى، تائامنىڭ دورا-دەرمەكلىرى، تائام ئەسۋابلىرىدىكى گۈل-نەقىشلەر، داستىخاندىكى كەشتىلەر، تاماق ئۈستىدە بولىنىدىغان پاراڭ-مەسلىھەت، تاماقتا بىللە بولۇدىغان ئادەملەر، قانداق تائامنىڭ قانداق قاچىدا قويۇلۇشى، تائامدىن كېيىنكى دۇئا-رەسمىيەتلەرقاتارلىقلاردىن (بۇ هەقتە بىرەر كىتاب يېزىش تامامەن مۇمكىن) ئۇيغۇرلارنىڭ ماددىي - مەنىۋى مەئىشەتلەرنىڭ تاناسىپلىقىغا ئەزەلدىن ئېتىبار بېرىدىغان، تائام ئارقىلىق ساقلىقنى ساقلاشقا بەك ئەھمىيەت بېرىدىغانلىقىنى كۆرۈۋېلىش تەس ئەمەس. قورساق ئاچلىقنىڭ دەردى بەك ئۆتۈلۈپ كەتكەچكە، هازىرقى دېھقانلىرىمىزدىن بۇنداق سەنئەتنىڭ تاكامۇلىنى سۈرۈشتۈرۈش تېخى بالدۇر. ئەمما يازغۇچىمىزنىڭ مەسئۇلىيەتچان ۋىجدانى بۇ ئۇدۇملارنى قايتا ئەسكە سالدى. نۇرغۇنلىغان ئوقۇرمەنگە ئوخشاش، مەنمۇ خېنيا سايىتنىڭ تۇرمۇشىغا ئانارخاننىڭ ئۇشتۇمتۇت ئۈسسۈپ كىرىشىنى قەتئىي ئويلاپ يەتمىگەن. ئانارخاندىكى قىزلىق غۇرۇر، ئىنسانىي بۇرچكارلىق تۇيغۇسى، ئۇنىڭ يارداڭلىقتا خېنيا سايىتقا ئېيتقان يۈرەكلەرنى تىترىتىدىغان يالقۇنلۇق خىتابلىرى بىزنىڭ بۇگۈنكى خانىم - قىزلىرىمىز ئۈچۈن كارامەت پەزىلەت دەرسى. قىسمىتى كۆپ تەقدىر ئۇلارنى موھتاجلىقنىڭ قىسىلچاقلىرىدا ئۇچراشتۇردى. ئانارخاننىڭ نىكاھتىكى دادىللىقى، ئۇلارنىڭ كۈتۈلمىگەن، چەكسىز مەنىلىك نىكاھى، نىكاھ يولىدىكى ئەھدۇ-پەيمانىغا چەكسىز سادىقلىقى بىزگە - ماڭا ئوخشاش نۇرغۇن دىللارغا سۆيۈنۈش لەززىتى ئاتا قىلدى. شۇقۇرلارنى ئوقۇۋېتىپ ئىچ-ئىچىمدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان ماگمىدەك ئېقىم مېڭەمگە تەپتى. خەلقىمىز هۇرلۇك ئۈچۈن قانلىق بەدەللەرنى تۆلەۋاتقان 1930-يىللاردىكى كۈرەشچان شارائىتقا ئاپتور ئانارخان ئوبرازىنى كىرىشتۇرۇپ، تېخىمۇ سۈزۈك بىر ئوبرازنى ياراتتى. ئانارخانغا ئائىت قۇرلارنى ئوقۇۋېتىپ، تارىخىمىزنىڭ ئۆلمەس بەتلىرىدىكى تۇمارس، ئىپارخان، نازۇكۇم، رىزۋانگۇل، ئابدۇللا قادىرىينىڭ «مېھراپتىن چايان» رومانىدىكى رەنا، «ئۆتكەن كۈنلەر» رومانىدىكى كۈمۈش بۇبى . . . قاتارلىقلارنىڭ سىماسى خىيال بەتلىرىمگە ئاستاغىنە لەيلەپ كەلدى. ئانارخاننىڭ قەلبىنى هۇرلۇك ۋە مىللەت سۆيگۈسى لىق چۇلغىۋالغاچقا، ئۇ ئەنە شۇنداق قىيامەتلىك مىنۇتلاردىمۇ هاياتقا - سۆيگۈگە - كەلگۈسىگە ئىشەنچ بىلەن قارىيالىدى. دەل شۇ ئىنسان ياشىيالمايدىغان ئاشۇ ئۆڭكۈرلەرمۇ خۇشھاللىققا، نۇرغا تولدى. ئەمدىلىكتە تاۋار دۇنياسىنىڭ شاۋقۇن-سۇرەنلىرى ئارىسىدا ياشاۋاتقان شۇنداق قىزلارمۇ بىزدە بار بولدىكى، ئۇلارنىڭ نەزىرىدە توي-نىكاھ، ئەر-ئاياللىق، سۆيگۈ-ساداقەت، ۋاپا، قىزلىق ئىپپەت-نومۇس ئۇقۇملىرى ئەسلى مەنىسىدىن پۈتۈنلەي ياتلىشىپ ئەسلى مەنىسى پايخان بولۇپ، تەلتۆكۈس تاۋار تۈسىنى ئېلىپ، پۇل تېپىشنىڭ بىرئەپچىل دەستىكىگە ئايلانغان. ئانارخاننى شۇ كويلارغا سالغىنى مىللەت ۋەسۋەسىسى بولسا، بۇگۈنكى ئاشۇ گۇمراھ بەندىلەرنى دەيدەيگە سېلىۋاتقىنى ئاقچا ۋەسۋەسىسى. مامۇت شەيخ ئىشىق بالاسىغا مۇپتىلا بولغان كۈنلەردە كېرىم هاجى ئۇنى قامچا بىلەن ساۋاپ تۇرۇپ تەربىيەت قىلىدۇ. ئۇنىڭ شۇچاغدىكى قىلغان گەپلىرىنى بۇگۈنكى ئاتىلارمۇ قىلالىسا ئىدى كاشكى. «ماڭا دۇئا بېرىڭ ئاتا! ئۈچ كۈنلۈك ئوۋغا چىقىمەن» دەيدۇ مامۇت شەيخ شۇ چاغدا. كۆرمەمسىز ئاتا بىلەن بالا ئوتتۇرىسىدىكى مۇنداق پەردىشەپ-هايانى. بۇگۈنكى كۈندە ئاتابىلەن ئوغۇلنىڭ بىر ئايالنى تەڭ ئاشنا قىلىشى، بىر داستىخاندا شارابخورلۇق قىلىشى، هېچكىمنىڭ

خىيالىغا كىرىپ قويمايدىغان تولىمۇ نورمال ئىشلار بولۇپقالدى.

تېخى يېقىنلارغىچە يېگىتلەر ئوۋ-سەپەر (ھەي!ي! ئادەمگە ھاياتنىڭ لەززىتىنى تېتىتىدىغان ئاشۇ دەۋردىكى رومانتىك ئوۋ، سەپەرلەرھازىر كەلمەسكە كەتتىغۇ!) گە چىقماقچى بولسا ئاتىسىدىن چىرايلىق دۇئا ئالاتتىكەن. ئاتىسى رىزالىق④ بەرسە قىلاتتىكەن. بۇگۈن شۇنداق يېگىتلەرمۇ بار. لېكىن بالىنىڭ ئەلىمىدىن قان-ياش زارلىنىۋاتقان ئاتا-ئانىلارمۇ كۆپىيىپ قالدى. غەلىتە بىر ھال: دىيارىمىزنىڭ ئۇيغۇر يۇرتىغا كۆچلۈك كەلگەن جەنۇبىي تامانىدىن شىمالىغا، سەھرالاردىن شەھەرگە يۆكسەلگەنسېرى ئاتا-ئانىلارنىڭ پەرزەنت تەربىيىسى توي، ئائىلە ئىناقلىقى قارىشى سۇسلاپ، ياتلىشىپ ماڭىدىكەن. بۇ ھەقتە كىمدۇر بىرى ئاچچىق بىلەن: «كۆپلىگەن ئائىلىلەر ئوغلى ئاق چېكىپ-سېتىپ تۇرمىگە كىرىپ قالمىسىلا، قىزى بىرەر ئاغلاقچىنىڭ④ كەينىدىن ئىچكىرىگە قېچىپ كەتمىسىلا پەرزەنتلىرىمىنى ئۆلچەملىك تەربىيىلەپتىمەن دەپ قارايدىغان بولدى» دەپ يازىدۇ. بۇ گەپنى پۈتۈنلەي مۇتلەقلەشتۈرۈۋەتكىلى بولمىسىمۇ ھەرھالدا شۇ نەرسە قۇياشتەك روشەنكى، ئۇيغۇرلار بۇگۈن قولىنى يۇرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا قويۇپ، ئۇيقۇسى ۋە ئەقلىنى تەڭ ئېچىپ، ئەجدادلار روھىدىن تاراۋاتقان ھارارەتلىك ئېقىمدا ئەسىرلەر سىرى روھىيىتىگە يېغىلىپ قالغان غۇبارلارنى پاك-پاكىزە ئادالىشى، ئۆز ئەقىدىسىنى چوغلاندۇرۇشى، ئۆزىنىڭ نۇرانە كەلگۈسىنى ئۆزئەقلى-ئىرادىسىگە تايىنىپ يارىتىشى كېرەك. بۇقايىتا تەكىتلەش ھاجەتسىز بولغان ئەقلىي چۈشەنچىدۇر.

يازغۇچىمىز خېنىيا سايىتقا ئالاقىدار قۇرلاردىن بىزگە ئوغلاق تارتىشىش ۋە ئۇنىڭغا چېتىشلىق بولغان ئەل ئارىسىدىكى سىرلىق ھۇنەرلەر، سۆت ۋە ھايۋانات تېرىسىنىڭ رولى، قوناق پوخقى⑤، ئىت شالىنىڭ ئاجايىپ شىپالىق رولى قاتارلىقلار توغرىسىدا ئەل ئىچىدىكى قىممەتلىك بىلىملەرنى يەتكۈزدى. مانۇت شەيخ بىلەن ھەمزە ئوتتۇرىسىدىكى كىرپە توغرىسىدىكى پاراڭلار، كۆمەچ كاۋىپىنى ئېتىش ئۇسۇللىرى توغرىسىدىكى بايانلارمۇ ھەقىقەتەن ئۆزگىچە. تولۇق توققۇز بەت كېلىدىغان مانۇت شەيخنىڭ ئۇچەريانى شۇنچىلىك ئەستايىدىل يېزىلغان. خۇددى ئادەم ئاشۇ توقايلىقتا ئۇچىلارغا ھەمدەم بولۇپ تۇرغاندەك تۇيغۇغا كېلىدۇ. ئاپتور ئىزاھات شەكلى ئارقىلىق تارىختىكى مىللىي قەھرىمان ئەختەم ۋە داڭلىق جامائەت ئەربابى ھېززىبەگ ھاجى قاتارلىقلارنى تىلغا ئالغان. راستتىنى دېسەم، مەن بۇ ئىككى تارىخىي شەخسنى مۇشۇ رومانىدىن ئۇچراتتىم. نەمىشقىدۇر، مۇشۇنداق قىسقا ئىزاھلار بىلەن بېرىلگەن تارىخىي شەخسلەرنى ئۇزاققىچە ئۇنتۇپ قالمايمەن. بىرچاغدا ئابدۇللا سۇلايماننىڭ بىر ئەسىرىدىكى مۇشۇنداق ئىزاھاتتىن خوتەنلىكلەرنىڭ باتۇرسەركەردىسى ئاكا-ئۇكا نوقتى رەشىد ۋە چوقتى رەشىدلەر ھەققىدە بايانلارنى ئوقۇپ قالغانىدىم. ئۇنىڭدا يېزىلمىشچە، بۇ ئىككى باتۇر سەركەردە زېمىنىغا باستۇرۇپ كەلگەن قاراخانىيلار-نىڭ لەشكەرلىرىگە قارشى ئۇرۇشتا بارلىق لەشكىرىدىن ئايرىلىپ، بىر تاغقا قامىلىپ قالىدۇ. ئۇلار مىس نوكەشلەردىن پايدىلىنىپ تاغقا سۇ ئاچقىپ، كىشىنى ھەيران قالدۇرۇدىغان جاسارەت بىلەن قاراخانىيلار لەشكەرلىرىگە قارشى نەچچە ئاي ئۇرۇشىدۇ. قاراخانىيلار لەشكەرلىرى مىس نوكەشنى بايقاپ كېسىپ تاشلىغاندىلا، ئاندىن ئۇلار مەردلەرچە قۇربان بولىدۇ. ئەختەمنىڭ ھېكايىسى ئاشۇلارنى ئەسكە سالدى.

بىز ئېشەكنىڭ مۇلىسىدەك توقۇم-توقۇم كىتابلىرىمىزدا «يازغۇچى ئەل ئارىسىغا چۈكۈشى، ئەلنىڭ ھىدىنى ھىدلىشى، يۇرىكىنىڭ سوقۇشىنى ئاڭلىشى كېرەك، شۇندىلا يازمىلىرى تېتىملىق چىقىدۇ» دەپ تەكرار-تەكرار قاقشاپ كەلدۇق. ئەمما تالاي«يازغۇچىلار» كاتەكتەك ئۆيىگە مەھكەم سولىنىۋېلىپ، دۇنيا ھەققىدە غەلىتە خىياللارنى قىلىدۇ. ئەرشتە تۇرۇپ قەلەمكەشلىك دەۋاسى قىلىش ئەخمەقلىقتۇر. ئەختەم ئۆمەر يۇرىكىنى ئۇيغۇرنىڭ قەدىمكى بىر پارچىسى بولغان دولان ۋادىسىدا خېلىلا دومىلاتقاندەك قىلىدۇ. ئۇنىڭسىزمۇ ئاپتور دولان دىيارىدا ئۇزۇن ياشىغاچقا قەدىمىي دولان قەبىلىسىنىڭ ئۆزگىچە تىنىقلىرى ئۇنىڭغا تونۇش ئىدى.

بەئەينى سىرلىق تېپىشماقلا ئوخشايدىغان ئانا قۇملۇقنىڭ باغرىدا تولىمۇ غەلىتە ئۇدۇم-قائىدىلەر، ئەقىل تەستىقلىيەلمەيدىغان مۆجىزىدار رىۋايەتلەر چېچەكلەپ تۇرۇپتۇ. مانا قاراڭ: «يېگانە ئارال» دىكى ئىككى يۇرت قوشقار سوقۇشتۇرۇشتىن ئىلگىرى شۇكۇر نامىزى ئوقۇيدۇ. ئويۇندىن ئىلگىرى قوشقارنىڭ بېشىدىن نەرسىلەرنى ئۆرۈپ، پېقىرلارغا بېرىشىدۇ. كېرەم ھاجى خىزىر بىلەن سۆزلىشىدۇ. مانۇت شەيخ خېنىيا سايىتنى خىزىر دەپ تونۇپ قالىدۇ. ھەمزە چۇشۇۋاتقان بوۋا قاپاق⑥ ۋە كۆرگەن چۈشلىرىگە ئاساسەن مانۇت شەيخنىڭ ئوغلاقتا چوقۇم ئۇتۇپ چىقىدىغانلىقىنى ئالدىن پەم قىلىدۇ. ئۆستەڭ چېپىش باشلانغاندا ۋە تامام بولغاندا نەزىر قىلىنىدۇ. سۇ باشلاشتىن ئىلگىرى ھەممەيلەن نامازئوقۇيدۇ، نەتىجىدە سۇ ئاقىدۇ. مانا مۇشۇ قائىدە-يوسۇنلارنىڭ سەۋەبى-نەتىجىسىنى ئەقلىگىزگە ئاساسەن تەستىقلىيەلەمسىز؟ سىز ئۇلارنى يالغان دېيەلەمسىز؟ ئۇلارنى ئەخمىقانىلىق، خۇراپىيلىق دەمسىز؟ بىر تۇرۇپ راستتەك، يەنە بىر تۇرۇپ چۈشتەك تۇيۇلىدىغان خىيال، رېئاللىق، ئەپسانە-رىۋايەت جەۋەندە⑦ بوپكەتكەن مۇشۇنداق سىرلىق ئۇدۇم-قائىدىلەر مىللىتىمىزنىڭ ئاڭ-روھىيەت-قىممەت چۈشەنچىلىرىنى ھاسىل قىلغان يارقىن قاتلاملاردىن ئىبارەت. بۇنداق قاتلاملار ئەڭ زامانىۋىلاشقان مىللەتلەردىمۇ بار. بۇخىل روھىي قاتلاملار بارغانسېرى زامانىۋى دۇنيانىڭ دىققىتىنى تارتىدۇ، ئۇلارغا ئۆزگىچە تەپەككۇر ئاتا قىلالايدۇ. خۇراپىيلىق دېگەن بۇ ئۇقۇمغا كەلسەك، مانا قاراڭ: ماددىي مەئىشەت، زامانىۋى پاراغەتكە غىق تويۇپ، سېسىق كېكىرىپ كەتكەن غەرب دۇنياسىدا ئادەم ئويلاشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايدىغان، خىيالىمىزنىڭ ئاراچلىرىغا ھېچقاچان كىرمەيدىغان زامانىۋى خۇراپاتلىقلار باش كۆتۈردى. نۇرغۇن ئەللەردە ئالىي مەكتەپلەرنىڭ دەرسلىرى مۇشۇ تېمىغا بېغىشلانغان. روھىي ھادىسىلەرنى نوقۇل ئەقىل بىلەنلا نېرى-بېرى قىلغىلى بولمايدۇ. روھىي ئانالىزچىلىقنىڭ پېشىۋاسى، مەشھۇر يەھۇدىي پسىخولوگ فىرويىد باشلاپ بەرگەن روھىي ئانالىزشۇناسلىق ئىلمى چەت ئەللەردە قالتىس راۋاجلانماقتا. ھەتتا بۇيىللىق نوبېل

مۇكاپاتىنىڭ پسىخولوگىيە تۈرى(تەببىي ئىلمىم مۇكاپاتىنىڭ تارمىقى) گە ئامېرىكىلىق بىر مەشھۇر پسىخولوگ ئېرىشتى. ئەل ئارىسىدىكى تۈرلۈك روھىي ھادىسىلەرنىڭ كەينىدە ھامان بىر ھەقىقەت سايە تاشلاپ تۇرۇۋىدىكەن. مانا بۇنى بىز روھىي رېئاللىققا ئەمەل قىلىش دەيمىز. گارسيا ماركوسمۇ «يۇز يىل غېرىبلىق» رومانىدا مۇشۇنداق ئۇسۇللارنى قوللانغان. ئەل ئارىسىدىكى ئەپسانە-رىۋايەت، ئۇدۇملار ئارقىلىق تىلنى جانلاندۇرۇش، ئاشۇلارنى خەلققە قايتا ئەسلىتىش ئەدەبىياتقا يېڭى ھاياتىي كۈچ ئاتا قىلىدۇ. بۇھەرگىزمۇ خۇراپاتلىقنى تىرىلدۈرۈش ئەمەس. ئەسەردە يەنە«يۇرت ئاتىسى» ، «يۇرت كېڭىشى» دېگەن سۆزلەر غىل-پال ئۇچراپ قالىدۇ. بۇرۇن يۇرتىمىزدا يۇرتنىڭ چوڭلىرى ، ئاقساقاللار يۇرتنىڭ چوڭ-چوك ئىشلىرىنى بىللە كېڭىشىپ قىلاتتىكەن. يۇرتتىكى نىزا، غەلۋە-غەۋغالار ئاشۇ كېڭەشتە بىر چىرايلىق ھەل قىلىنىپ، كىشىلەر بىر-بىرىگە قول-پۇت بولۇپ ئۆم ياشايدىكەن. مۇنداق كېڭەشكە ھۆكۈمەت ئەمەلدارلىرى قاتناشمايدىكەن. ئەل-جامائەتنىڭ قەلب تۆرىدىكى «ئەمەلدار» لار ئىشلارنى جاي-جايىدا يۇرۇشتۇرۇپ كېتىۋېرىدىكەن. مۇنداق ئىشلار ھۆكۈمەت ئەمەلدارلىرىغىمۇ بىرئوبدان خۇشياقمىدىكەن. ھازىرمۇ بىزنىڭ مەھەللىدە قېرى-چۆرىلەر ، كۆپنى كۆرگەن پىشقەدەملەر ئەل-مەھەللىگە يول كۆرسىتىدۇ. بۇ ئىشلار گەرچە ئاشۇ ئۆتمۈشتىكىگە ئوخشاش رەسمىي كېڭەش ئۇسۇنى ئالمىغان بولسىمۇ شۇنىڭ ساقىندىسى دېيىشكە بولىدۇ. بۇ ئەسلىدە تولىمۇ خاسىيەتلىك ئەنئەنە ئىدى. بىلىشىمچە، يۇرت كېڭىشى ياكى ئاقساقاللار ئۇيۇشمىسى ئافغانىستان، چېچەنىستان ، ئىران، تۈركىيە، ئافرىقىدىكى بىر قىسىم دۆلەت-رايونلاردا ھىلىھەم مەۋجۇدكەن. بىزدە بۇنىڭ ئورنىنى «مەھەللە كومىتېتى» ، «مەھەللە مۇرەسسە ھەيئىتى» قاتارلىق يەرلىك ھاكىمىيەت ئورگانلىرى ئاپتۇ. زامانلارنىڭ مېڭىر سوقماقلىرىدا سوقۇلۇپ، تۈگمەنلىرىدە تارتىلىپ، تالاي قېتىم ئەگىلەكلەردە تاسقىلىپ، روھىيەت دېگىزىنىڭ چوڭقۇرىدا نۇرلىنىشنى كۈتۈۋاتقان نۇرغۇن ئەڭگۈشتەرلەرنى يازغۇچىمىز ئۆزگىچە كۆزىتىش كۈچى بىلەن بايقاپ، لاي-پاتقاقلىرىنى تازىلاپ، ماھىر ئۇستىكارلاردەك تاراشلاپ بىزنى تارتۇقلىدى. مۇشۇنداق ۋىجدان ساھىبلىرىنىڭ بىزدە بولغىنى بىزنىڭ ئانچىلا بىتەلەي ئەمەسلىكىمىزنى ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ. مەدەنىيەتلەرنىڭ زامانىۋىلىشىش دولقۇنىدا ئۆزىنىڭ جاھانشۇمۇل خۇسۇسىيىتىدىن ئاستا-ئاستا يىراقلىشىۋاتقان، ئاسىيادىكى «ماكوندو»⑧ نىڭ كۇنسېرى قاغجىراۋاتقان روھىيەت كۆلچەكلىرى غۇبارسىز شەبنەملەرنى (ھەسسىنەي، ھازىرقى تاڭ شەبنەملىرى ئۇنچىلىك غۇبارسىز ئەمەستە!) ئېمەلىسە قۇرغاقلىشىۋاتقان زامانىۋى روھ ئاز-تولا نەمدىلىشى مۇمكىن.

* * *

تىل، تىلدىكى لېكسىكىلىق بايلىق، سۆز - جۇملىنىڭ ئۆزگىچە قۇرۇلمىسى، ئىنسان روھىنىڭ نازۇك، مۇرەككەپ ھالىتىنى ئەينەن ئىپادىلەيدىغان زىل مەنە پەرقى، مۇزىكىدارلىق، ئىنتوناتسىيە، تىلدىكى ۋەزمىنلىك بىرمىللەتنىڭ تەپەككۇر ئادىتى، شەكلى، روھىيەت ئىزنالىرىدىن ئەڭ مۇپەسسەل ئۇچۇر بېرەلەيدۇ. ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئۇچۇر-بۇچۇرىنى بىلمىدىغان، ئۇيغۇر بولمىغان بىرسى مەزكۇر رومانىنى كۆڭۈل قويۇپ ئوقۇپ چىقسا ئۆزىنى نەق«دولان ۋادىسىدا تۇرۇۋاتىمەن» دەپ ھىس قىلالايدۇ.

بىر-بىرىدىن تاتلىق تېتىيدىغان، قۇلاقنى شۇنچىلىك ئىسسىق ئاڭلىنىدىغان يەرلىك ئېغىز تىلى، ھېكمەت ۋە قەدىمىيلىك پۇراپ تۇرۇدىغان يەرلىك شېۋىلەر رومانىنىڭ جېنىغا جان قوشقان. ئاپتورنىڭ ئەل ئارىسىدىكى كونا يەرلىك سۆزلەرنى، سۆزلەش ئادىتىنى تىرىلدۈرۈپ، توپلاشنى مۇھىم بىر بۇرچى دەپ تونىغانلىقى چىقىپ تۇرىدۇ. بىز ئەدەبىي تىل دەپ ئاتاۋاتقان تىل ئاستا-ئاستا ئىلمىي تەتقىقات، تەرجىمە تىلىغا، كىتابىي تىلغا ئايلانغىلى تۇرۇپتۇ. بۇنداق بولۇشتا ناباپ تىلماچىلار ۋە لاكات⑨ يازمىكەشلەرنىڭ تۆھپىسى ئاز ئەمەس. تىلىمىز ئاز كۆرۈلىدىغان ئەجەشلىشىش ، ياتلىشىش ئېقىمىغا دۇچ كېلىۋاتقاندا، ئاپتورنىڭ تۆھپىسىنى زىيادە ھېسابلاش كېرەك.

زامانىۋى دۇنيانىڭ قېلىپلىرى بارغانسېرى لايدەك يۇمشاق، مۇداپىئە قورغىنى شۇنچىلىك ئاگرا⑩ ، ئۇنتۇغاق، «تەييارغا ھەييار» ئادەملەرنى قۇيۇپ چىقارغىلى تۇردى(مۇنداق ئادەملەرگە قارىغاندا كېسەكمۇ خېلى چىڭ) . قاراڭچۇ، يېتۇك تىلشۇناس مەھمۇد بوۋىمىز 20يىلغا يېقىن نەۋقىران دەۋرىنى سەرپ ئېتىپ، يۇتكۇل مەركىزي ئاسىيانى تەنھا كېزىپ تۇمەنمىڭ مۇشكۇلاتتا روھنى تاۋلاپ تۇرۇپ يازغان«تۇركىي تىللار دىۋانى» نىڭ ئۇلۇغ ئەھمىيىتى مېڭىمىزنىڭ سىرتىغا چىقىپ كەتكىلى نەۋاق. بوۋىمىزنىڭ بۇ سەلتەنەتلىك ئەمگىكى ئەلۋەتتە تۇركىي تىللارنىڭ كېيىنكى شەۋكىتى ئۈچۈن ئىدىغۇ! ئەلۋەتتە بىز بۇيەردە «ئانا تىلنىڭ خاسىيىتى ئۇنتۇلمىسۇن» دەپلا قالالايمىز. مەھمۇد بوۋىمىز چەككەن رىيازەتلەردىن پىشكە⑪ چەككەن بولساق، ئانا تىلغا بولغان پەخىرلىنىش تۇيغۇسى باشقىچىرەك بولاتتىمىكىن؟ بىزدە ھۆكۈمەتتىن نان يەيدىغان ، سەللىسى ھەريوغان تىلشۇناسلىرىمىز كۈن بويى ئىشخانىسىغا بېكىنىۋېلىپ نېمىلەرنى تەتقىق قىلىۋاتىدىغاندۇ دەيمەن. ئەگەر ئانا تىل بىر مىللەتنىڭ قان ۋە يىلىكى بولمىغان بولسا، بۇ دۇنيادىكى ئەڭ ئەقىللىق مىللەت - يەھۇدىيلار 2000يىل ئاۋۋالقى ئىبراي تىلىنى تىرىلدۈرۈپ ئاۋارە بولۇپ يۈرەرمىدى؟ «2000 - 3000يىل بۇرۇن ياشىغان سۇلايمان، داۋۇت پادىشاھلار ناۋادا ھايات بولۇپ بۇگۈنكى تىلئاۋىنى⑫ كوچىلىرىدا ماڭسا يەھۇدىيلارنىڭ گىپىنى چۈشەنگەن بولاتتى» («يەھۇدىيلارنىڭ سىرى» غا قارالا) . نېمىشقىكىنتاك، نوچى مىللەتنىڭ ھەممىلا نېمىسى نوچى بولىدىكەن. ئىنگلىز تىلىنىڭ نوچىلىقىنى ئەنگلىيىنىڭ «كۈن پاتماس ئىمپېرىيە» دەۋرىدىن، ئامېرىكىنىڭ بۈگۈنكى سىياسىي ، ئىقتىسادىي، ھەربىي سۈر-ھەيۋىسىدىن ، قەدىمقى ئۇيغۇر تىلىنىڭ يىراق شەرقتە تىنچ ئوكيانىدىن كاسپىيغىچە، پامىردىن فوسفورغىچە پايانسىز زېمىنىدىكى تەخمىنەن سەككىز ئەسىرلىك نوچىلىقىنى ئۇرخۇن ئۇيغۇرخانلىقى، ئىدىقۇت ئۇيغۇر خانلىقى، قاراخانىيلار خانلىقى، سەئىدىيە خانلىقىنىڭ سەلتەنىتىدىن ئايرىپ قاراش مۇمكىن ئەمەس. تىلدىكى ھەربىر سۆزدىن شۇ مىللەتنىڭ تەپەككۇر ھۇجەيرىسى ھەم تومۇرىدىكى قانىنىڭ تەپتى

زاهىر بولىدۇ. بىر كۆلچەك سۇغا بىر تال چالمىنى ئاتساق سۇ بىردەمدىلا لىپىپ كېتىدۇ. ئەمما ئۇ سۇزۇلگىچە چېلەك - قاپاقنى تۆتۈپ كۆتۈدىغان گەپ. ئەلۋەتتە تىل دېگەن خېلىلا مۇرەككەپ بولىدۇ. دۇنيادا شۇنداق بىر ھەقىقەت ئايان بوپكەپتۇ: ئىززىتىڭنى ئۆزۈڭ پايخان قىلساڭ، باشقىلاردىن ئىززەت كۈتمە. مەشھۇر خەنزۇ مۇتەپەككۇرى لىن يۈتاڭ ئەپەندى: « ئىنگلىزلار نەگىلا بارمىسۇن ئىنگلىزچە سۆزلەيدۇ» دەيدۇ. 1950-يىللاردا بىر بەت خەنزۇچە ماتېرىيال تەرجىمە قىلسا بىر بەت ئۇيغۇرچە بولۇدىكەن، ھازىر نەق ئىككى بەت بولىدۇ. ئۇيغۇر تىلى سەمرىپ كەتتىمۇ؟ خەنزۇ تىلى ئورۇقلاپ كەتتىمۇ؟ ياق!! بۇ تىلىمىزدىكى مەنە جۇلاسىنىڭ رەڭسىزلىنىشىدىن باشقا نەرسە ئەمەس.

رومانىدىكى پېرسوناژلارنىڭ خاراكتېرى، سالاھىيىتى، ئادىتىنى ئەينەكتەك يورۇتۇپ بېرىدىغان «ئالتۇن ئۆزۈككە ياقۇت كۆز» دەك ياراشقان پاساھەتلىك دېئالوگلار، نازۇك ئىچكى-تاشقى قىياپەت تەسۋىرلىرى، قالتىس دەللىك ئوخشىتىشلار ئاپتورنىڭ ئۆزگىچە تىل ئىشلىتىش ماھارىتىنى ئايان قىلىپ تۇرۇپتۇ. بىزدە نۇرغۇن يازمىكەشلەر بار. ئۇلارنىڭ «ئەسىرى» نى ئوقۇسا ساۋاتسىز دېھقان پروفېسسور دەك، موخۇركىچى، ھۆپىگەرلەر شائىر -پەيلاسوپلار دەك گەپلەرنى قىلىدۇ. مۇنداق مۇرداسىما پېرسوناژلار ئەدەبىياتىمىزدا ھېلىھەم لۆمۈلدىشىپ يۈرمەمدۇ؟ مەن روزى سايىت، مۇھەممەتجان راشىددىن، ئوسمانجان ساۋۇت، ئادىل تۇنىيازلارنىڭ شېئىرىي تىلىدىن، مەمتىمىن ھوشۇر، زوردۇن سابىر، ئۆتكۈر ئەپەندى، ئەخەت تۇردىلارنىڭ (بولۇپمۇ «ئۇنتۇلغان كىشىلەر» رومانى) پېرسوناژلىرىنىڭ ئاغزىدىن تۆكۈلىدىغان پېرسوناژغا شۇنچىلىك ياراشقان دېئالوگلاردىن ، تەسۋىرلەردىن تولىمۇ سۆيۈنىمەن. ئامېرىكىلىق مەشھۇر يازغۇچى ئېرنست ھېمىڭۋاينىڭ مەشھۇر پوۋېستى «بوۋاي ۋە دېڭىز» نىڭ خەنزۇچىسىنى ئوقۇپ ئانچە ھۇزۇر ئالالمىدىم-ده ئىنگلىزچىسىنى تېپىپ ئوقۇدۇم. ئۇنىڭدىكى ئاجايىپ دېئالوگ تەسۋىرلىرى، مىللىيەتلىك گۈپۈلدەپ پۇراپلا تۇرۇدىغان ئۆزگىچە تىل ماھارىتى مېنى شۇنچىلىك رام قىلىۋالغانىدى. بىز «ئەدەبىيات مىللىيلىشىشى، زامانىۋىلىشىشى، دۇنياغا يۈزلىنىشى كېرەك» دەپ تەكرار-تەكرار توۋلاۋەرمەي، بىر پارچە ھېكايە، بىر پارچە شېئىرنىڭ ھېرەرمىسراسىدا بولسىمۇ ئەملىيەتتە كۆرسەتكىنىمىز تۇزۇك. يېتىۋېلىپ لاپ ئۇرغاندىن ھېرەر چامدام ماڭماق ئەۋزەل. بۇ رومانىدىكى شېئىرىي تىل يىغىنىك تەسۋىرلەرگە شۇنچىلىك ماسلاشقان. قارالڭ: « يۈلتۇزلارنىڭ نۇرلىرى ئاينىڭ يۈزىدە جۇلالىدى. ئاينىڭ يۈزى يۈلتۇزدىن نۇر ئەمدى. بۇ نۇر دالادىكى يۇلغۇنلارنى، يانتاقلارنى، سۆكسۆك، توغراقلارنى، قىرغاۋۇل-كىيىكلەرنى ئۆزىگە شەيدا قىلىپ سۇكۇتكە چۆمدۇرگەنىدى. . . كۆز ئالدىدا تىنىق ئاسمان، ساناقسىز يۈلتۇزلار ، يۈلتۇزلار بىلەن لەۋ يېقىشقان دەريا. . . نامايان بولدى. يەرلەر ئورۇق چۈشسىلا تۇتال بولىمەن دەپ تازا ئېسىلىپ كۈلۈپ تۇرىدۇ» ، مانا بۇ بىز دېمەكچى بولغان رومانىدىكى تۆتىنچى ئالاھىدىلىك.

* * *

قەدىمكى بىغۇبار مەدەنىيىتى، كىشى ئىشەنمىگۈدەك مەردلىك ھەم ئەركەكچىلىك قەسىدىسى بىلەن لىق تولغان بۇ «يېگانە ئارال» ئەلۋەتتە روھىيىتىمىزنىڭ پايانسىز ئوكيانىدىكى بىر دېنبىر «يېگانە ئارال» ئەمەس، ئېچىلىشنى، روبىنزون كروزو ياكى كولومبودەك تەۋەككۇل قىلىپ بايقاشنى كۈتۈپ ياتقان ئاراللار سانسىز. بىزدە ئەمدى ئاپتورەك تەۋەككۇلچى ئىمانى ئەركەك (كەمدۇ بىرسى «بۇگۈن» ژۇرنىلىدا بۇ سۆز بىرىكمىسىنى تازا ياراتمىغاندەك قىلىدۇ. بۇئاپتور خاتىرجەم بولغايكى، جەنۇبتا ھېلىھەم تالاي ئادەملەر بۇ سۆيۈملۈك ئاتالغۇنى ئىشلىتىپ كەلمەكتە. توغرا، ئىمار دېگەننىڭ ئەركەك-چىشىسى يوق. بىراق تىلىمىز لوگىكىغا پەقەتلا ياتمايدىغان ، بىراق ئىنچىكىلە، ئويلاپ كۆرسەك ھېسسىيات لوگىكىسىغا ئۇيغۇر سۆزلەر ساماندەك. بۇ ھەممە تىلدا بار. تىلىمىزدىكى «كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈندى. تاتلىق ئاڭلاندى، چىرايلىق ئاڭلاندى، كۆزۈڭگە قاراپ ماڭ» دېگەندەك سۆزلەر خاتامۇ؟) «كولومبو» لار كۆپەيگۈسى، چۈنكى مۇشۇنداق «يېگانە ئارال» لار بىزدە كۆپلەپ بار بولسا، ئۆزىمىزنى تونۇش، ئىزدەش ئۇچۇن كېرەك بولۇدىغان، بولۇۋاتقان روھىي كەڭلىكلەر كۆپەيگەن بولاتتى.

2002-يىل 22-ئاۋغۇست ، كۇچا

ئىزاھلار

① ئايالى ② گۆش پارچىلىغۇچى ③ رازىلىق بېرىش ④ خوجايىن، پۇلدار ⑤ قوناقتا بولىدىغان قارا رەڭلىك نەرسە ⑥ قىشتا چۈشۈدىغان قىرو ⑦ ئارىلاش ⑧ ماكوندو - گارسىيا ماركوسنىڭ نوبېل مۇكاپاتىغا سازاۋەر بولغان رومانى «100يىل غېرىبلىق» تىكى كەنت. بۇكەنت ماھىيەتتە پۈتكۈل لاتىن ئامېرىكا روھىيىتىنىڭ 100يىل غېرىبلىقىنىڭ يارقىن سىمۋولى ⑨ ئىقتىدارسىز ⑩ جانسىز ⑪ بىر ئاز ، كىچىككىنە، قەشقەر ۋە خوتەن شېۋىسى ⑫ ئىسرائىلىيىنىڭ پايتەختى

ئاپتور: كۇچا ناھىيە ئۇچئۆستەڭ يېزىسىدا ئوقۇتقۇچى(M1)

كومپيۇتېر مەشغۇلاتىدا: ماشىنىست ۋە بەتچى رىسالەت مۇھەممەت
بۇ ساننىڭ تېخنىداكتورى ۋە مەسئۇل كوررېكتورى: قۇربان مامۇت

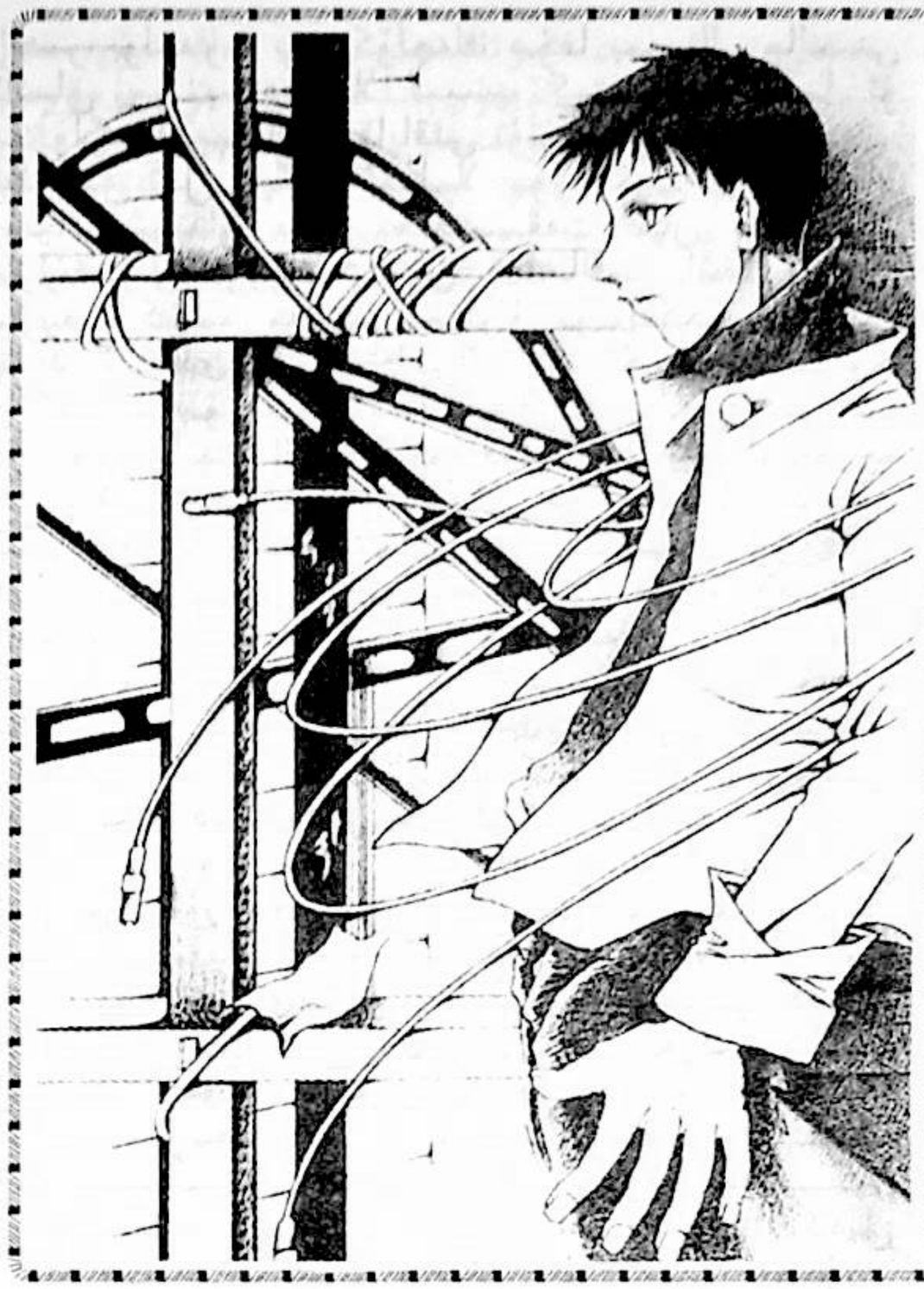

دېھقاننىڭ نالىسى

لى تۇڭگېن

تەرجىماندىن ئىلاۋە:

«ئۇنى-بۇنى ئوقۇپ قويۇش كۆڭۈل ئازادىلىكىنىڭ ئاچقۇچى» دەيدىغان قارىشىم بويىچە، «فېلىيەتونلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 12-سانى پوچتىدىن كېلىشى بىلەنلا قولۇمغا ئېلىپ ۋاراقلاپ چىقتىم. ژۇرنالنىڭ ئاخىرقى بېتىدىكى «دېھقاننىڭ نالىسى» دېگەن ماۋزۇ دىققىتىمنى تارتىۋالدى. ناله - دېمەك دەرد-ئەلەم، ھەسرەت، داد-پەرياد، پىغان ۋە پەرياد دېمەكتۇر. دېمەك خەنزۇ تىلىنىڭ تەرجىمىسىدىن چىققان بۇ سۆزلەر ئۇيغۇر تىلىدىكى شۇ سۆزلەردىن مەنە ۋە مەنىداشلىق جەھەتتىن ھېچقانچە پەرق قىلمايدۇ. شۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، خەنزۇ قېرىنداشلارنىڭ «دېھقاننىڭ نالىسى» دېگەن سەرلەۋھە بىلەن بايان قىلغان «ناله» لىرى بىز ئۇيغۇر خەلقىنىڭ «دېھقان بولماق تەس» دېگەن ئىبارە بىلەن قىلغان پىغانلىرىدىن ماھىيەتتە ئانچە پەرق قىلمىسا كېرەك.

«دېھقاننىڭ نالىسى» سەرلەۋھىلىك بۇ ماقالىنى ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن، بۇنىڭدا بايان قىلىنغان ئەھۋاللار ۋەقەلىك ياكى ئىپادىلەش شەكلى جەھەتتىن ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ ناله-پىغانلىرىغا ئانچە ئوخشاش بولمىسىمۇ، تېگى-تەكتىدىن يەنى ماھىيەتتىن ئېيتقاندا «قەلبىمىز بىر، تەقدىرداش» ئىكەنلىكىنى تولىمۇ ئوبدان ئەكس ئەتتۈرۈپ تۇرۇپتۇ. مۇشۇنداق ماھىيەتتىكى ئورتاقلىقنى چۈشىنىشنىڭ ئۆزىمۇ، مېنىڭچە، كۆڭۈلگە ئارام بېرىدۇ. تەرجىماننىڭ ۋەزىپىسى بىلەلمەيدىغانلارغا «تەرجىمە» ۋاستىسى بىلەن بىلدۈرۈپ، تەشنا كۆڭۈللەرگە ئارام بېرىش ئەمەسمۇ؟

«دېھقاننىڭ نالىسى» دا ئاپتور: «غۇربەتچىلىكتە چىرايى ساماندەك سارغايغان، كالپۇكلىرى گەز باغلاپ كەتكەن، دۇمبىسى ئاسمانغا باقسا، بېشى يەرگە قاراپ مۇكچەيگەن دېھقانغا〈ۋاي بىچارە دېھقان، ئۇۋال ساڭا!〉 دېمەكتىن باشقا نېمە ئامالىم بار؟!»

دېھقان نېمە دەيدۇ

دەپ يازغان. بىز ئۇيغۇرلاردا «بالا يىغلىمىسا ئانا ئەمچەك سالمايدۇ» دەيدىغان گەپ بار. ئاپتور لى تۇڭگىننىڭ دېھقانلارنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇپ، دېھقانلارنىڭ يىغىسىنى يىغلاپ قىلغان «دېھقان نالىسى» ھەرقايسى مىللەت دېھقانلىرىغا ئورتاق بولغانلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۆزۈم ئوقۇپ تەسىرلەنگەنلىكىمدىن ئاتايىتەن ئەستايىدىل تەرجىمە قىلىپ، ئۇيغۇر دېھقانلىرىمىزغا سۇندۇم.

- توختى باقى ئارتىشى

ئەسلى ماقالىنىڭ تولۇق تەرجىمىسى مۇنداق:

جۇۋۇمىن ئەپەندىنىڭ «چوكانتال مەۋسۇمىدە...» سەرلەۋھىلىك ماقالىسى («فېلىيەتونلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 7-سانىدا ئېلان قىلىنغان) نى ئوقۇپ، مەنمۇ شۇنىڭغا ئوخشاشلا چوڭقۇر تەسىرلەندىم.

بىزنىڭ بۇيەردىمۇ كۈز، قىش پەسىللىرىدە يېزا - بازارلىق ھۆكۈمەت ھەرقايسى مەھەللىلەرگە باج يىغىش ۋەزىپىسىنى تاپشۇرىدۇ، ھۆكۈمەت خادىملىرىنى مەھەللىلەردە تۇرۇپ ئىشلەشكە ئەۋەتىدۇ. مەھەللە كادىرلىرى باج يىغىش ئۈچۈن ئۇلارنى دېھقانلارنىڭ ئۆيلىرىگە باشلاپ بارىدۇ. بەزى دېھقانلار دېھقانچىلىق ئىشلىرى ئالدىراش بولغاندا ئاشلىق توشۇشقا، يەرھەيدەشكە، ئۇرۇق چېچىشقا ئىشلىتىش ئۈچۈن ھازىرلاپ قويغان ماشىنا (تراكتور) لىرىغىمۇ باج تۆلەيدىكەن (ئۇنداق باجنىڭ نېمە دەپ ئاتىلىدىغانلىقىنى بىلمىدىم). دېھقانچىلىقتىن قول بوشىغان چاغلاردا ئاياللارنىڭ تولىسى ئۆزئۆيلىرىدە پارچە-پۇرات خەرج - خىراجەتلەرگە پۇل تېپىش ئۈچۈن توقىغان بورىلىرىغىمۇ باج تۆلەيدىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاز-تولا تىجارەت قىلىدىغان دېھقانلار باج يىغقۇچىلار كېلىدىغان چاغلاردا قورقۇپ، ئىشىك-دېرىزىلىرىنى دۇملەپ قويۇپ، ئۆزلىرىنى كۆرسەتمەيدۇ.

يېزىدىكى ئاساسى قاتلام كادىرلىرىدا چىرىكلىك ئومۇملىشىپ قالغان. ئۇلار ئۆزى بەگ، ئۆزى خان؛ مەھەللىلەردە ئالاھىدە ئىمتىيازغا ئىگە، توكقا ھەق تۆلىمەيدۇ، غەللە - پاراق تاپشۇرمايدۇ، مەھەللىگە تەۋە نەرسىلەرنى ئۆز ئۆيىدىكى نەرسىلەرنى ئىشلەتكەندەك ئىشلىتىۋىرىدۇ؛ ئۇنىڭ ئۇستىگە بولۇشىچە يەيدۇ، زىناخورلۇق قىلىدۇ؛ مەھەللىنىڭ ھېسابات دەپتىرىنى ئەزەلدىن ئاشكارا ئېلان قىلىپ باققىنى يوق؛ پۇقرالار ئۇلارنىڭ خىيانەتچىلىكلىرىدىن گۇمانلىنىپ تۇرسىمۇ، كىملەرگە ۋە قايسى يول بىلەن ئىنكاس قىلىشنى بىلمەيدۇ. شۇڭا يېزا كادىرلىرىنىڭ چىرىكلىكلىرى كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇرغان پاكىت بولسىمۇ، پاش بولىدىغانلىرى ناھايىتى ئاز.

بىز مەغرۇرلۇق بىلەن: بىز دۇنيا بويىچە تېرىلغۇ يەرنىڭ ئاران يەتتەپىرسەنتى بىلەن پۇتكۇل دۇنيا ئاھالىسىنىڭ بەشتىن بىرىنى بېقىۋاتىمىز، دەپ دۇنياغا ئېلان قىلىپ كەلدۇق. لېكىن بۇ كىمنىڭ ئەجرى ئىكەنلىكىنى ئويلىغان ئادەم يوق.

چىرايلىرى زەپىرەڭدەك سېرىق، كالپۇكلىرى گەز باغلاپ كەتكەن، دۇمبىسىنى ئاسمانغا قىلسا، بېشى يەرگە قاراپ مۆكچەيگەن دېھقانغا «ۋاي بىچارە دېھقان، ئۇۋال ساڭا!» دېمەكتىن باشقا نېمە ئامالىم بار؟! (M2)

2003-يىل 1-سانغا جىددىي تۈزىتىش

2003-يىل 1-سان 60-بەتكە بېرىلگەن «شەمس تەبرىزىم مازىرىدىكى ماجرا» ناملىق ھېكايە ئاپتورى ھۆرمەتلىك نۇرمۇھەممەت توختى ئەپەندىنىڭ ئىسمى دىققەتسىزلىكىمىزدىن چۈشۈپ قالغان. بۇمۇناسىۋەت بىلەن ئاپتوردىن ئەپۇسوراش بىلەن بىر ۋاقىتتا، مەزكۇر ھېكايە 72-بەتتىكى «ئۇ، خەلقنىڭ ئۆرپ - ئادىتىنى ئاياغ ئاستى قىلغان دىرېكتورنى جازالاش كېرەك دېگەن پىكرىدە باشتىن ئاخىر چىڭ تۇرالمىدى» دېگەننى «چىڭ تۇردى» دەپ تۈزىتىپ ئوقۇشىڭىزلارنى سورايمىز.

- كامالىي ئېھتىرام بىلەن: «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىراتى

ئەل قاتارى

يار ائىلار

ئابدۇراخمان ئەزىز

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 5-سانىدا ئېلان قىلىنغان يۇسۇپجان ساۋۇت شورلۇقنىڭ« نامراتلىق قانداق بولىدۇ؟ » دېگەن ماقالىسىدا ئەكس ئەتتۈرۈلگەن چىن-رېئال مەزمۇنلار ئىختىيارسىز دىققىتىمنى ئۆزىگە تارتتى. سەۋەبى، ئۆزۈمنىڭ ھەم دېھقان ئىكەنلىكىم، شارائىتىمنىڭ ماقالىدىكىگە ئوخشاش بولغانلىقىدىن بولسا كېرەك. ئۇكسەك خەلقچىللىققا ئىگە بۇ ژۇرنالنىڭ تېزلا خەلق ەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئېلىپ، « مەدەنىيەت الاسىدىكى يىگانە چىنار» دېگەن پەخرلىك باھاغا نائىل بولالىشى، ئۇنىڭدىكى ئەسەرلەرنىڭ خەلق تۇرمۇشىغا ئەڭ يېقىن، چىنلىقى يۇقىرى، قۇرۇق شوئار ، يالغان-ياۋىداقتىن يىراق بولۇشى بىلەن باغلىنىشلىق بولسا كېرەك. شۇڭا، ھازىرقى جەمئىيىتىمىزدە ئەڭ تۆۋەن تەبىقە سانالغان دېھقان قەۋمىگە قىممەتلىك بەتلىرىدىن ئىزچىل ئورۇن بېرىپ كېلىۋاتقان ژۇرنىلىمىزدىكى مەزكۇر ماقالىغا ياندىشىما - تولۇقلىما بېرىش ئىستىكى بىلەن كىچىككىنە دەم ئېلىش ۋاقتىمدا كەتمەننى قويۇپ قولغا قەلەم ئالدىم.

مەزكۇر ماقالىدا « نامراتلىقنىڭ يىلتىزى نەدە؟ » نى چۆرىدەپ چوڭقۇر پىكىر يۈرگۈزۈلگەن، ئانالىز قىلىنغان. ئىنسانىيەتنىڭ تالاش-تارتىش تېمىسىغا ئايلانغان نامراتلىققا دائىر ھەرقايسى ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىدىكى مۇھىم مەزمۇن، ئىشارەتلەر بىشارەتلەنگەن. مەن بۇ تولۇقلىما ماقالە ئارقىلىق « سىلەرنىڭ دەردىڭلار مېنىڭكىگە ياماقمۇ بولالمايدۇ» دېمەكچى ئەمەسمەن. « نامراتلىقنىڭ يىلتىزى نەدە؟ » ، « نامراتلىق قانداق بولىدۇ؟ » لار نەزەردىن ساقىت قىلغان مەزمۇنلارنى ئەل قاتارى پاراڭ قىلماقچىمەن.

ئۆز خەلقىنىڭ غېمىنى يېگەن، خەلق دەردىنى ئۆز دەردى بىلگەن كىشىلەر چىن ئىنسانىي تۇيغۇغا ئىگە كىشىلەردۇر. ھازىر تۇرمۇش سەۋىيىمىزنىڭ ئۆسۈشىگە ئەگىشىپ ئاڭ-سەۋىيىمىزمۇ ئۆسۈۋاتىدۇ. خەلقنىڭ، جۇملىدىن مەملىكىتىمىزنىڭ ئاساسلىق ئاھالىسى بولغان دېھقانلارنىڭ غېمىنى ھۆكۈمەت يەۋاتىدۇ. ئۆزىنى بېقىپ، ئۆستۇرگەن خەلقنىڭ گېپىنى ئەل ئوغلانلىرى بولغان شائىر-قەلەمكەشلەر دەۋاتىدۇ. ئازساندىكى(بىراق پارازىت قۇرتىدەك كۆپىيىۋاتقان) بيۇروكرات - پارىخور ئەمەلدارلار دېھقانىنىڭ يىلىكىدە سۇ ئىچىپ، ھەققىنى يەۋاتىدۇ.

يەرلەر ھۆددىگە بېرىلىپ دېھقانلار ئاز-تولا ھاللىنىپ قېلىۋىدى، خۇددى شۆھرەتلىك خەلق شائىرى، رەھمەتلىك روزى سايىت ئاكا يازغاندەك « دېھقانىنى ئالدىغا سېلىۋالدى ئىش» بولدى. بىر كۈنلۈك ئېتىز-ئېرىق، دېھقانچىلىقنىڭ قاتىلاكچىللىقلىرىدىن باش كۆتۈرەلمەيۋاتقان دېھقانلارنى بىكار قالدى دېگەندەك، كېچىسى ئۇخلىماي چىراق يورۇتۇپ قۇرت تۇتۇش، سارائىلار ساناتورىيىسىدىكى نېرۋا كېسەللىرىدەك بىر كۈندە ئىككى قېتىم يول ئېلىپ قايتابۇزۇپ - تۇزلەش. . . تەك باشنى ئايلاندۇرۇدىغان يېڭىدىن يېڭى ئىشلار تىنىم تاپقۇزمىدى. كەنت-مەھەللە ئەمەلدارلىرى تېتىقسىزلىشىپ شۇيەرگە يەتتىكى، تۇتقان قۇرتلارنى خۇددى قۇشخانىدا كارانتىن قىلغاندەك « قۇرتلىرىڭ پارچىلىنىپ كېتىپتۇ، ساناقسىز ئۆتمەيدۇ» دەپ، سان توشمىسا جەرىمانە قويۇپ چۆنتىكىنى تومىلىدى. ھەرقانچە بولسىمۇ، مەركەزدىن ئاپتونوم رايونغىچە چىقارغان ھۆججەت - سىياسەتلەردە « قۇرت جەرىمانىسى» ئال دېگەن تۇزۇمنىڭ بار ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەيمەن. شۇنداقتىمۇ، ئۆزۈم ھەرىملى بىرقانچە قېتىم« قۇرت جەرىمانىسى» ، « سۇ جەرىمانىسى» ، « مەجلىسكە كېچىكىش جەرىمانىسى» دېگەنلەرنى تۆلەپ كېلىۋاتىمەن. قىزىق يېرى شۇكى، ناھىيە، يېزا ئەمەلدارلىرىدىن تۇرپانغا خىزمەتتە تۇرۇپ چىنىقىشقا بېرىپ كەلگەن بىرسى يولدىن تارتىپ ئېتىز-ئېرىقنىڭ قىرلىرىغىچە ئۆزۈم سالدۇرسا، ئارقىدىن كورلىغا بارغان يەنە بىرسى ئەمدىلا تۇتۇپ قۇلاق چىقارغان ئۇزۇملەرنى قومۇرتۇپ تاشلاپ ، « نەشپۈت بازىسى» قۇرغىسى كېلىدىكەن. نەشپۈتلەر ئەمدىلا كۆز قويغىدەك بولغاندا، « پىلىچىلىكنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ، دېھقانلارنى مەشۇت يوتقاندا ياتقۇزغىسى كەلگەن» بىرسى قويۇپ ھەممە جايغا ئاق ئۇجمە قويدۇردى. دېھقانلار ئەمدىلا پىلە بېقىشنىڭ

يوللىرىنى ئىگىلەپ بىرەرنەرسىنى ئاڭقىرىپ بولغۇچە، ئۇرۇك كۆچىتى سېلىش ئالۋىڭى يامراپ ئۇجمىلەر كېسىپ تاشلىنىپ ئوتۇنغا ئايلاندى. «ھەسەلنى كۆپ يېسە ئەمەن تېتىيدۇ» دېگەندەك، سان-ساناقسىز سېلىنغان ئۇرۇكلەرنىڭ باھاسى بىراقلا چۈشۈپ، بازار تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلۇپ، دېھقانلارغا قالغىنى ھەممىلا يېرىنى يىلتىز چىرماپ كەتكەن ھوسۇلسىز ئېتىز بولدى. خۇددى «مايمۇن ئەمەلدار بولسا ئۆزى باشقۇرۇۋاتقان خەلقنى دەرەخكە چىقىشقا مەجبۇرلايدۇ» (ھەبىبۇللا مىجىت: «تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى2002-يىل1-سان)، دېگەندەك ئۆز يېرىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى تەتقىق قىلماي ئىش تۇتۇشتەك بيۇروكراتلىق، قارىغۇلارچە باشقۇرۇشلاردىن دېقھانلار زادى نېمىنى قىلسا ياخشى بولۇدىغانلىقىنى بىلەلمىگۈدەك دەرىجىدە گاڭگىراپ قېلىشتى.

«جان-دىل بىلەن خەلققە چاكار بولىمىز»، «ھۆكۈمەت كادىرلىرى ئاۋامنىڭ چاكىرى» دېگەن قەسەملەر بىلەن ۋەزىپىگە ئولتۇرغان بەزى ئاساسىي قاتلام رەھبەرلىرى ۋە «ئەڭ كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ تۈپ مەنپەئىتىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان» خەلق باشچىلىرىنىڭ «چاكار» بولغۇسى كەلمەي يەرلىك زومىگەرلەرگە ئايلىنىپ، خەلق سايلاپ، ھۆكۈمەت بەرگەن ھوقۇقتىن قالايمىقان پايدىلىنىپ ئەلنىڭ تەقدىرىنى ئالقىنىدا ئوينىتىۋاتقانلىقىدەك رەزىللىكلىرى كىشىنى تولىمۇ ئەپسۇسلاندۇرىدۇ. ھۆكۈمەت ئايمۇ ئاي بېرىۋاتقان مائاشى «يەتمەي» سالا-سالالاپ يەر تېرىۋاتقان باشلىقلار ھەرجايدا بار. نېمە ئۈچۈن دېگەندە، سۇنى ئۆزلىرى باشقۇرىدۇ. دېھقانلارنىڭ يېرىگە سۇ يەتمىسىمۇ ئۇلارنىڭكىگە ۋاقتى - قارايىدا كىرىۋېرىدۇ. تراكتورلارنى ئۆزى باشقۇرىدۇ. دېھقانلارنىڭ يېرىنىڭ ئوسىسى ئۆتۈپ قۇرۇپ كەتسىمۇ، ئۇلارنىڭ ئۆزۋاقتىدا ھەيدەپ-تېرىلىۋېرىدۇ. ئەمگەك كۈچلىرىنى ئۆزى باشقۇرىدۇ. دېھقانلارنىڭ زىرائەتلىرى پىشىپ-قېقىلىپ كەتسىمۇ تۇرۇپ تۇرىدۇ، خۇشامەتچى كىچىك ئەمەلدارلار بىرلا بۇيرۇق بىلەن دېھقانلارنى ئاپىرىپ ئۇلارنىڭ ھوسۇلىنى بىكارغا يىغدۇرۇپ تەييار قىلىپ بېرىدۇ. بۇ ناھەقچىلىكلەرگە بىر ئېغىز قارشىلىق قىلغۇدەك كىشى چىقمايدۇ. چۈنكى قارشىلىق قىلغۇچى يىل بويى ھاشارغا ھەيدىلىشتىن، يەر-سۈيىدىن ئايرىلىپ قېلىشىدىن قورقىدۇ. «ئۆگىنىشنى يۇقىرى دولقۇنغا كۆتۈرۈپ ئىزچىللاشتۇرۇۋاتقان» بەزى باشچىلىرىمىز خەلق مەنپەئىتىگە ئاشۇنداق «ۋەكىللىك» قىلىدۇ.

مۆھتەرەم يۈسۈپجان ساۋۇت شورلۇق ئاكا: سىز ئېيتقان ھەرىيلى «ھەمكارلىشىپ كېسەل داۋالاش» نامى بىلەن پاختا زاۋۇتىنىڭ كىچىك تۆشۈكىدىلا تۇتۇپ قېلىنىۋاتقان ئاقچىلارنىڭ ئەمەلىيلەشمەي، ياقولغا قايتۇرۇلماي تۇرغىنىمۇ بىز دېھقانلار ئۈچۈن بىر پايدىسىز ئىش بولدى. ئىسسىق سۇغا چىلانغان تېرمومېتىرنىڭ سىماب تۈۋرۈكىدەك كۈنسېرى يۇقىرى ئۆرلەۋاتقان داۋالىنىش راسخوتلىرى دېھقان ئۆمرىگە كاپالەتلىك قىلالماي قالدى. بىر سوتكا يېتىپ قالسا نەچچە يۈز سومنى ئېلىپ بولىدىغان ئېغىر داۋالىنىش خىراجىتىدىن قورقۇپ، خەتەرلىك قىزىتمىنى كۆك چامغۇرنىڭ يوبدىنىدا ياندۇرۇپ بولالماي ئۆلۈپ كېتىدىغان ئەھۋاللارنى ھەرقانداق بىر نامرات دېھقاننىڭ ئۆيىدىن ئۈچرىتىپ تۇرغىلى بولىدۇ. دوختۇر چىقىمىنىڭ ئېغىرلىقىدىن دوختۇرغا بارماي، يېزا-بازارلاردا سەييارە كېسەل داۋالايدىغان ئالدامچى-كاززاپ دوختۇر-تېۋىپلارنىڭ ئەرزان، ساختا دورىلىرى بىلەن جېنىنى قىيناپ يۇرۇيدىغان بىچارە دېھقان قەدەمدە بىر.

مۆھتەرەم يۈسۈپجان ساۋۇت شورلۇق ئاكا: «مائارىپنى تەرەققىي قىلدۇرۇش پۈتكۈل جۇڭگونى تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ ئاساسى» دېگەن بۇيۇك شوئار توختىماي ياڭراۋاتقان مۇشۇنداق دەۋردە، سىز نامراتلىقنىڭ دەردىدىن ئوقۇش ھەققى، كىتاب پۇللىرىنى تاپشۇرالماي ئوقۇشسىز قېلىۋاتقان بالىلارنىڭ چەت-يىراق سەھرايى قىيامەتلەردە زادى قانچىلىك ئىكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ باقتىڭىزمۇ؟ كېرىيە شىۋۇلدىكى 13ياشلىق مەسۇم ئوغۇل بىلەن 11ياشلىق سەبىي قىزچاق ئاكا-سىڭىللار 20يۈەندىن جەمئىي 40يۈەن ئوقۇشلۇق پۇلى تۆلەش كېرەك بولغاندا، 360كۈن تاڭدىن شامغىچە ئىشلىگەن جاپاكەش دېھقان ئاتا-ئانا تۈگىمەس سېلىق ۋە جەرىمانىلەردىن ئېشىنىپ ئاران 20يۈەن بەرگەندە، بۇ 20يۈەننى ئاكىسى سىڭلىسىغا ئۆتۈنۈپ: «بۇ پۇلنى سىز تۆلەپ كىتاب ئېلىڭ، ياخشى ئوقۇڭ» دەپ ئۇنى مەكتەپكە ئۇزۇتۇپ، ئۆزى مەھەللىنىڭ سىرتىدىكى دوڭغاق جىگدىگە ئېسىلىپ ئۆلۈۋالغانلىقىدەك (نۇرمۇھەممەت توختى: «شائىرغا كېسەل تەگكەن كۈنلەردە»، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى 2001-يىل 5-سان) پاجىئەلىك ۋەقەنى ئاڭلىغانمىدىڭىز؟! ئىنسان روھىنىڭ ئىنژېنېرلىرى بولغان مۇئەللىملىرىمىزنىڭ ۋەتەن ۋە مىللەت ئۈچۈن تولىمۇ قىممەتلىك بولغان دەرس ۋاقىتلىرىنى ئوقۇش ھەققى، بەدەل پۇلى، كىتاب پۇلى، ئىستراخۇۋانىيە پۇلى، قوشۇمچە راسخوت ھەققى... يىغىش، قەرز سۈيلەش بىلەن ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىنى، مۇئەللىملەردىن خۇددى ئەزرائىلدىن قورققاندەك قورقۇشۇپ، مەكتەپكە كەلمەيۋاتقان ئوقۇغۇچىلارنى يىغىمەن دەپ توپىلىق يولدا كۈندە نەچچە مەرتىۋە سوكۇلدايدىغان، ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى قاتتىق چىشلىگەن مۇئەللىملەرنىڭ يۈرەك قېنى، كۆز نۇرىنى ئەۋلادلارغا بېرىۋېتىشى بەدىلىگە كەلگەن ئازغىنە مائاشىمۇ ئايمۇئاي قولىغا ساق تەگمەي ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ كىتاب پۇلى، بەدەل پۇلى... قاتارلىق ھەرخىل ھەقلەرگە تۇتۇپ قېلىنىپ، ئاخىرىدا كىچىككىنە «قەرزدارلار» بىلەن ھەركۈنى سوقۇشقاق خورازدەك، ئۇرۇشقاق قوشنىدەك، پېتىشماس كېلىندەك زاكونلىشىپ جىلە بولۇۋاتقانلىقى، ئامالسىز پۇلى يوق بالىلارنىڭ پۇل ئورنىغا تۇخۇم ئاپىرىپ قەرز تۆلەۋاتقانلىقىدەك ئىپتىدائىي «نەرسە ئالماشتۇرۇش» ھالەتلىرىنى كۆرگەن ياكى ئاڭلىغاندۇرسىز؟! ئەلۋەتتە ئاڭلاپ، كۆرۈپلا كېلىۋاتىمىز. نامراتلىقنىڭ

سەۋەبى بىلەن بالىلىرىنى مەكتەپتىن چىقىرىۋېلىۋاتقان ئائىلە ۋە خەققە بالا باققۇچىلىققا سېلىنىۋاتقان بالىلار ئازمۇ؟ ئىقتىسادىي ئەھۋالى ياخشى يەرلەردە قانچىلىك بەدەل تۆلىشىدىن قەتئىينەزەر بالىلىرىنى ھەقدادىغا يەتكۈزۈپ ئوقۇتۇشتەك ئېسىل ئادەت شەكىللەنسە، بىزدەكلەرنىڭ يۇرتىدا بالىلىرىنى يېلىنىپ يالۋۇرۇپ مەكتەپ تىزىمىدىن ئۆچۈرگۈزۈشتەك پاجىئەلىك تەتۈرلۈك مەۋجۇد. ھەتتا يېقىندا بىر يېزا دەرىجىلىك ئەمەلدارنىڭ ئۇستىدىكى ئەمەلدارغا ياخشى كۆرۈنۈش ئۈچۈن، يەرلىك مائارىپ تارماقلىرىدىكى مۇناسىۋەتلىك كىشىلەرنى بىرقانچە مىڭ سومغا رېستۇرانغا باشلاپ، بىر قىز چاقنى بالا باققۇچى قىلىپ ئاپىرىپ بەرگەنلىكىنى ئاڭلىدۇق. بۇنداق ئىشلارنىڭ نامراتلىق بىلەن مۇناسىۋىتى يوق، دەپ كىم ئېيتالايدۇ؟ ئەگەر ئاشۇ قىز ئۆزكۈنىنى ئۆزى ئېتەلىگۈدەك ئائىلىدىن بولغان بولسا ھەرگىزمۇ يېڭىچە دېدەكلىككە تۈتۈلماس ئىدى، ئاخىر!

دېھقانلاردىكى ئېغىر نامراتلىق ۋە يەرلىك زومىگەرلەرنىڭ نومۇسسىزلارچە پورداقچىلىق - لەببەيچىلىكى تۈپەيلى، يېڭىچە شەكىلدە بىخلاپ باش كۆتۈرۈشكە باشلىغان «قۇلدارلىق» تۈزۈلمىسىنىڭ ئېبلىس قولى سەبەبى، تاتلىققىنا گۆدەكلىرىمىزگە - ئەتىگەن سائەت سەككىز - توققۇزلاردا كۆتۈرۈلگەن ئۇياشتەك ياش بوغۇنلىرىمىزغا - كەلگۈسىنىڭ ئىگىلىرىگە سوزۇلماقتا. بۇ كەلگۈسىنىڭ ئىگىلىرى ياسىزنىڭ قىزىنكىز، يا سىڭلىڭىز، ياكى بولمىسا ئۇرۇق-تۇغقان، قەۋم-قېرىندىشىڭىزغۇ، ئاخىر؟! ئەگەر رېستۇرانغا خەجلىگەن ئاشۇ بىرەر مىڭ سومنى بالا باققۇچىلىققا مەجبۇرلانغان شۇ سەبەبى قىزچاقنىڭ ئوقۇشىغا يارىدىم قىل دېسە ئاشۇ يالاقچى ئەمەلدار نېمە دەر؟ (مېنىڭچە، بۇنداق قارا قورساق، قارا بىس ئائەھلىلەرگە گەپ قىلىمەن دەپ ئېغىزنى لاۋزا قىلىش ئارتۇقچە بولسا كېرەك. - مۇھەررىردىن) دەرىخا، بىزدەك ئۆز خەلقىنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالىنى ھالاك قىلىش يولىنى تاللىۋالغان تەتۈرلۈك يەنە كىمدە بارىدۇ؟

مېنىڭچە، بىزدىن باشقا ھېچكىمدە يوقتۇر!

يېقىندا بىر ئەمەلدارنىڭ مەلۇم بىر يىغىلىشتا، تاغدىكى چارۋىچىلارنىڭ تۇرمۇشى «كىشىنى خۇشھاللاندۇرغىدەك دەرىجىدە ياخشىلىنىپ كەتكەنلىكىنى، بۇنىڭ دەللىلى سۈپىتىدە ھەرقانداق بىر چارۋىچى ئائىلىسىدىن بىرەر رادىئونى كۆزگە چېلىقتۇرغىلى» بولىدىغانلىقىنى پەخىرلىنىش تۇيغۇسى بىلەن سۆزلىگەنلىكىنى ئاڭلىدىم. بۇنىڭغا گۇمان بىلەن قارىماقچى ئەمەسمەن. بىراق تۇپتۇز سېلىشتۇرغاندا ھەرئۆيدە 50-60سوملۇق رادىئو بولۇش دېگەن 1970-يىللارغا خاس تەرەققىيات بولسا كېرەك. تېخىمۇ ئوبرازلىق قىلىپ ئېيتقاندا بۇ كىچىك بالىلارچە سۆز. چۈنكى، ھازىرغىچە ئېلېكتر نۇرى كۆرمىگەن چارۋىچى ئائىلىلىرىدە رادىئو بولۇشى كۆندۈم ئەھۋال. بولمىسا، ھازىرقىدەك ئېلېكترون، ئۈچۈر دەۋرىدە كىمنىڭمۇ ئۆيلىرىگە كومپيۇتېر، تېلېۋىزور، VCD لەرنى تىزىۋالغۇسى يوق؟ ئەمەلىيەتتە ئېلېكتر يورۇقى كۆرەلمەي ھازىرغىچە ئاسارئەتتىقە چىراقلىرىنى يورۇتۇپ كېلىۋاتقان ساددا چارۋىچىلار تېخى كۆرمىگەن.

ئەھۋال شۇنداق تۇرۇپ ئۆزىگە ئاش-نان، گۆش-ماي بېرىپ بېقىۋاتقان بۇ جاپاكەشلەرنى نادان، قاششاق، ھۇرۇن دەپ يېزىۋاتقان تۇزكور «يازغۇچىلار» نىمۇ ئۈچرىتىپ تۇرىمىز.

مۇقىم دەم ئېلىش ۋاقتى ۋە ماڭاشى بار ئاشۇ كىشىلەر ئازادە، يورۇق، ئىللىق ئىشخانىلاردا ئولتۇرۇپ گەجگىسىدىن شور قاينىغان، چىرايىنى توپا-چاڭ باسقان، جۇل-جۇل دېھقانلارنى يارىتقۇسى كەلمەي، يىرگىنىپ، تېخى ئۆزلىرىچە ئۇلارنى ھۇرۇن دەپ تىللىسا كېرەك. دېھقانىنىڭ جاپاسىغا پەقەت دېھقانلا چىدايدۇ. ئۇلار خوراز چىللاش بىلەن تەڭ تۇرۇپ زىرائەت ئوتاش، يۇمشىتىش، سۇ تۇتۇش، پىشقانىنى يىغىش، ئالۋاڭ-سەيسىلەرگە بېرىش، خالىسانە ئەمگەك قىلىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنداش قاتارلىق ئىشلارغا تەڭ چېپىپ بىر جېنىنى ئونغا بۆلۈپ ئىشلەيدۇ. ئۇندىن باشقا ھەركۈنى تۆت قېتىم «سېغىنىپ» كېلىدىغان «ۋالاقتەگكۈر» مەھەللە باشلىقلىرىنىڭ جازا ئىجرا قىلغۇچى ئەسكەرلەردەك ئالدىغا سېلىپ ھەيدىشى بىلەن كەنت ئىشخانىسى قورۇسىغا يىغىلىپ كۈنىگە ئۈچ-تۆت قېتىم دوق-پوپوزا ئاڭلاش، ئەمەلىي ئۇنۇمدىن كۆرە ئاۋارىگەرچىلىكى تولا تۆگىمەس ئورۇنلاشتۇرۇشلارغا «خوش-لەببەي» دەپ ئاۋاز قوشۇش، ئۇزۇلمەي بېرىلىۋاتقان ئۇششاق ۋەزىپىلەرنى ئورۇندىشەك ئايىغى چىقماس ئىشلارنى ئۆزۈاقتى-قەرەلدە تۆگىتىپ يەنە ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلمىغان ئاشۇ جاپاكەش، بىمىنەت دېھقانىنىڭ ئۆزى چوڭ قىلغان پەرزەنتلىرىدىن بەزىلىرىنىڭ «ھۇرۇن» دەپ كەمسىتىشىگە ئۇچرىشى دېھقان ئۇچۇن كۆتۈرۈپ قويۇسىز ھاقارەتتە، ئاخىر!

دېھقان دېگەن دۆلەتنى باقىدۇ، ئائىلىنى باقىدۇ. ئۇچار-قۇش، قۇرت-قوڭغۇزلارمۇ ئۇنىڭ مېھنىتىگە ھەمشېرىك. ھەركۈنى كېلىپ تۇرۇدىغان سائىللارمۇ شۇنىڭ قولىغا قاراشلىق. دېھقان شۇنداق ئاق كۆڭۈلكى، «تۇنۇگۈنمۇ كەلگەنتىڭ، كېتىپ تۇر» دېمەيدۇ. ھەرخىل سېلىق-ئالۋاڭ، جەرىمانىلەرمۇ شۇنىڭغا قاراشلىق. دېھقان شۇنداق كەڭ قورساقكى، «تۇنۇگۈنمۇ ئالغانىدىڭ، ئېلىۋېرەمسەن؟» دېمەيدۇ. ئاجىز، غېرىب-غۇرۇانمۇ باقىدۇ. كۈچلۈك، قولى ئۇزۇنلارنىمۇ باقىدۇ، ئۇنىڭ دەم ئېلىشى، تەتىلى، پېنسىيىسى ۋە پېنسىيە ماڭاشى دېگەنلەر قەتئىي بولمايدۇ. بۇنداق چىداملىق، كۆتىرىشچان ئادەملەرنى «ھۇرۇن» دېگەنلەر ئۆزى بىر دېھقان بولۇپ، ئاشۇلار چىدىغان كۈنگە بىر چىداپ باقسۇنچۇ، قېنى؟!

ئاپتور: قىرغىز، يېڭىشەھەر ناھىيە ئەرمىدۇن يېزىسىدىن، دېھقان(M1)

دېھقاننىڭ دەيدىغانلىرى

ـ«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىدا ئېچىلغان«دېھقان نېمە دەيدۇ»سەھىپىسىنى كۆرگەندىن كېيىن يۈسۈپجان ساۋۇت شورلۇق

جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ قۇرغۇچىسى ماۋزېدۇڭنىڭ: «خەلقنىڭ ئارمىيىسى بولمىسا، خەلقنىڭ ھېچ نەرسىسى بولمايدۇ»، «مىلتىقتىن ھاكىمىيەت چىقىدۇ» دېگەن ھۆكۈملىرى ھېلىمۇ خەلقىمىزنىڭ ئېسىدە بولسا كېرەك. داھىي بۇ گەپلەرنى سوتسىيالىستىك ئىنقىلاب دەۋرىدە ئەمەس، ئازادلىقتىن ئىلگىرى ـ دېموكراتىك ئىنقىلاب دەۋرىدە ئېيتقانىدى. چۈنكى ئۇ چاغلاردا ئۇرۇش قىلىپ خەلقنى ئازادلىققا ئېرىشتۈرۈدىغان خەلق ئارمىيىسى بولمىسا بولمايتتى. ھازىر جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ تەيۋەندىن باشقا جايلىرىدىكى خەلق خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ غەلبىسى بىلەن جۇڭگو كومپارتىيىسىنىڭ ئازادلىقىغا، ئەدلى ـ ئادالىتىگە ئېرىشتى. ئەمدى خەلق چەت ئەل زوراۋانلىرىنىڭ تاجاۋۇز ـ ئىستېلاسىدىن، ئەكسىيەتچى ھۆكۈمرانلارنىڭ ئېزىش، ئېكسپىلاتاتسىيىسىدىن ۋەھىمە يېمەي، خاتىرجەم كۈن كەچۈرۈدىغان بولدى. شۇ قاتارداخۇددى ماۋزېدۇڭ بىر شېئىرىدا ئېيتقىنىدەك: «بارچە مىللەت چالدى ساز، يۈتيەنمۇ بار بۇ نەغمىدە» دېگەندەك، جۇڭگو زېمىنىنىڭ ئالتىدىن بىرىنى ئىگىلەيدىغان شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىكى بارچە مىللەت خەلقىمۇ، جۇملىدىن، مۇشۇ رايوننىڭ كۆپ سانلىق ئاھالىسى بولغان ئۇيغۇرلارمۇ بار، ئەلۋەتتە!

دېمەكچى، خەلقىمىز ھازىر ماۋزېدۇڭنىڭ يۇقىرىقى سۆزلىرىنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى زاكونى ۋە ئەمەلىيىتى بىلەن چۈشىنىپ يەتتى؛ مىلتىقتىن ھاكىمىيەتنىڭ چىققىنىغا، چىقىدىغانلىقىغا، خەلقنىڭ ئارمىيىسى بولمىسا، خەلقنىڭ راستتىنلا ھېچ نەرسىسى بولمايدىغانلىقىغا چىن دىلىدىن ئىشەندى.

مەملىكىتىمىز جۇڭگو يەنىلا يېزا ئىگىلىكىنى ئاساس قىلىدىغان دېھقانچىلىق چوڭ دۆلىتى. يېزا ئىگىلىكىنى ئاساس قىلىدىغان دۆلەتلەردە يېزا ئاھالىسى ـ دېھقانلارنىڭ شۇ دۆلەت ئاھالىسىنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمىنى ئىگىلەيدىغانلىقى زاكون كەتمەيدىغان مۇقەررەرلىك. جۇڭگودىكى 1 مىليارد 300 مىليون ئاھالىنىڭ 85 پىرسەنتى ئەتراپىدىكىسى دېھقان؛ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونۇم رايونىمىزدىكى توققۇز مىليونغا يېقىن ئۇيغۇرنىڭ 90 پىرسەنتى ئەتراپىدىكىسى دېھقان. شۇنداق بولغاچقىمىكىن، خەلق دېگەندە، كۆز ئالدىمىزغا دەرھال دېھقانلار كېلىدۇ ھەم كېلىشى كېرەك. بەلكىم، ماۋزېدۇڭمۇ

خەلق دېگىنىدە، «خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلايلى» دېگەن ئەسىرىدە ئاساسلىقى دېھقانلارنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرگەن، دېھقانلارنى كۆزدە تۇتقان بولۇشى مۇمكىن. چۈنكى ماۋزېدۇڭ دېھقانلارنىڭ رولى چوڭ، مۇھىم توپ ئىكەنلىكىنى ئەمەلىي تونۇپ يەتكەنىدى. شۇڭا بىز: خەلق دېمەك - دېھقان دېمەك، دېھقان دېمەك - خەلق دېمەك، دېسەك خاتا بولماس. خەلقسىز (دېھقانسىز) دۆلەت بولمايدۇ. خەلقسىز (دېھقانسىز) ھاكىمىيەتمۇ بولمايدۇ. دۆلەت خەلق (دېھقانلار) ئارقىلىق قۇرۇلىدۇ. ھاكىمىيەتمۇ خەلق (دېھقانلار) نىڭ كۈچى ئارقىلىق تىكلىنىدۇ. بىز يىراققا كەتمەي يېقىنغا، دۇنيا تارىخىغا كەتمەي جۇڭگو تارىخىغا، ياتلارغا كەتمەي ئۆزىمىزگە نەزەر سالساقلا، بۇنىڭ ئەمەلىي ئىسپاتىنى كۆرەلەيمىز. جۇڭگو ئىنقىلابىنى غەلبىگە ئېرىشتۈرگەن بۇيۇك ئىنقىلاب خۇنەن دېھقانلار قوزغىلىڭى، جياڭشى دېھقانلار قوزغىلىڭى... غا ئوخشاش دېھقانلار قوزغىلاڭلىرى ئارقىلىق باشلىنىپ، تەرەققىي قىلىپ غەلبىگە ئېرىشكەنىدى. 20-ئەسىرنىڭ 40-يىللىرىدا پارتلاپ، بىر مەھەل نىسبىي غەلبىگە ئېرىشكەن «ئۈچ ۋىلايەت مىللىي ئىنقىلابى» مۇ دەسلەپتە فاتىخ باتۇر، غېنى باتۇرلار باشچىلىقىدىكى نىلقا دېھقانلار قوزغىلىڭىنى ئاساس قىلىپ زورىيىپ، ئاشۇ غەلبىگە ئېرىشكەنىدى. دەپ ئۆتۈش كېرەككى، بۇ ئىنقىلاب شىنجاڭنىڭ تىنچ يول بىلەن ئازاد بولۇشىدا غايەت زور رول ئوينىغاچقا، داھىي ماۋزېدۇڭ: «شىنجاڭ ئۈچ ۋىلايەت مىللىي ئىنقىلابى - جۇڭگو ئىنقىلابىنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى» دەپ مۇئەييەنلەشتۈرگەن ھەم شۇ ئىنقىلابنىڭ شاراپىتىدىن بولسا كېرەك، دىيارىمىزغا ئاپتونومىيە ھوقۇقىغا ئىگە ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇرۇپ بەرگەنىدى. ئەلھال، ھازىر مىلتىقتىن ھاكىمىيەت چىقىپ، جۇڭگو زېمىنىدا يېڭى بىر خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغىلى ئەللىك يىلدىن ئاشتى. خەلقنىڭ ئارمىيىسى بولغاچقا خەلق ھاكىمىيىتى تىكلىنىپ، خەلقنىڭ ئىلگىرى يوق خېلى كۆپ نەرسىلىرى بار بولدى. لېكىن خەلقنىڭ ھەممىلا نەرسىسى تەل بوپكەتتىمۇ؟

كەمىنە دېھقان قەلەمكەشنىڭ چولتىراق ئويلىشىمچە، دانا داھىيمىز ماۋزېدۇڭ گەرچە ئىنقىلابقا رەھبەرلىك قىلىپ جۇڭگودىكى تەيۋەندىن باشقا بارلىق خەلقلەرگە سوتسىيالىستىك ھاكىمىيەت قۇرۇپ بېرەلىگەن بولسىمۇ، تۈرلۈك ئىجتىمائىي ۋە ئىدىيىۋى توسالغۇلار تۈپەيلىدىن خەلقنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى ئېھتىياجىنى زامانغا، زامان ئىنسانىغا لايىق كاپالەتكە ئىگە قىلالمىدى. (بۇنىڭلىق بىلەن ماۋزېدۇڭنىڭ تارىخىي تۆھپىسىنى ئىنكار قىلىۋېتىشكە بولمايدۇ). جۇمھۇرىيەت قۇرۇلغاندىن تارتىپ تاكى ج ك پ 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئومۇمىي يىغىنى ئېچىلغانغا قەدەر بولغان 30 يىلغا يېقىن ۋاقىت ئىچىدە خەلقىمىز (جۇملىدىن دېھقانلىرىمىز) قاتتىق-يىرىك، سۇيۇق-سەلەڭ بولسىمۇ قورسىقى توق بولۇش، ياماق سېلىنغان بولسىمۇ سوغۇقتىن ساقلايدىغان، كۆيدۈرگۈ ئاپتاپتىن دالدا قىلىدىغان كىيىمى بولۇشتەك ئەڭ ئىپتىدائىي ئىنسانىي ھاجەتلىرىمۇ تۈزۈك راۋا بولماي ياشىدى. يەنە تېخى ئۈزۈلمەي توۋلىنىۋاتقان تۈرلۈك قىزىل باشلىق شوئارلارغا ئاۋاز قوشۇپ، قولۇم -قوشنا، قەۋم-قېرىنداشلىرى ھەرخىل ھەرىكەت، دولقۇنلاردا تاياق-توقماق، ئاچ-يالىڭاچلىقتىن ئۆلۈپ كېتىۋاتسىمۇ كۆرمىگەن، بىلمىگەن بولۇپ، ئۇنداق ئىش بولمىغاندەك قىلىپ:

«دەۋرىمىز ئازاد،
كۆڭۈل شادىمان.
بازارلار ئاۋات،
تۇرمۇش پاراۋان.»

دەپ ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناپ يۈردى. بۇ، ئەمەلىيەتتە خەلقنىڭ زامان زورى تۈپەيلى تېشىدا ئايەم، ئىچىدە ماتەم، دىلىدا روزا، سىنىدا① ھېيت قىلىشى ئىدى... بۇنداق ئەھۋالدا دېھقانلارنىڭ مەنىۋى توقلۇقىدىن گەپ ئېچىش مۇمكىنمۇ؟ ئۇ چاغلاردا «ماۋجۇشى سۆزلىرىدىن ئۈزۈندە» دىن بىر نەچچىنى يادلىۋالغانلار زامان ئاقىللىرى -مەنىۋىيىتى تويۇنغان زىيالىيلار بولۇپ ھېسابلىناتتى.

ئاشۇ ج ك پ 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئومۇمىي يىغىندىن كېيىن، جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى تارىخىدا ئۈچ قېتىم خاتالاشتۇرۇلۇپ، يەنە ئۈچ قېتىم ئاقلىنىپ ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن دېڭ شياۋپىڭ ئاخىرقى قېتىم ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ، ئومۇمىي ئىشلارغا يېتەكچىلىك قىلدى. ئۇ، ئالدىنقى رەھبەرلەرنىڭ ئەكسىچە، سابىق سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقىنىڭ قۇرغۇچىسى ۋىلادىمىر ئېلئىچ لېنىننىڭ: «نامرات ئەلدە سوتسىيالىزم قۇرۇش مۇمكىن ئەمەس» دېگەن سۆزىنى قىبلىنامە قىلىپ، «نامراتلىق سوتسىيالىزم ئەمەس» دەپ ئوتتۇرىغا قويۇپ، خەلقنى باي-باياشات تۇرمۇش كەچۈرۈشكە يېتەكلەيدىغان سىياسەت يۈرگۈزدى. بۇنىڭ شاپائىتى بىلەن دېھقانلارنىڭ ماددىي تۇرمۇشىدا ئاددىي بولسىمۇ ئۇچىسى يالىڭاچ قالمايدىغان، قاتتىق-قۇرۇق بولسىمۇ قورسىقى ئاچ قالمايدىغان يېڭىچە يۈزلىنىش بارلىققا كەلدى. لېكىن مەنىۋى جەھەتتە توق بولۇش تەلىپىدىن خەلقىمىز - دېھقانلىرىمىز يەنىلا يىراقتا ئىدى.

1989-يىلىدىن تارتىپ پارتىيىنىڭ ئۈچىنچى ئەۋلاد رەھبىرى جياڭ زېمىن پارتىيە ۋە دۆلەتكە رەھبەرلىك قىلىشقا باشلىدى. شۇندىن تارتىپ خەلقنىڭ تۇرمۇشىدا جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى تارىخىدا كۆرۈلۈپ باقمىغان تەرەققىيات، ئۆزگىرىشلەر بارلىققا كەلگىلى تۇردى. ئەمدىلىكتە دېھقانلار ئاچ، يېلىڭ قېلىشتىن ئاساسەن ئەنسىرىمەيدىغان بولدى. ھازىر قارىسىڭىز، مەندەك نامرات دېھقاننىڭ ئۈچىسىدىمۇ ئۆزىگە لايىق كىيىم-كېچەكلەر كۆرۈنىدۇ، قازىنى ئوچاقتىن چۈشۈپ قالمايدۇ. يىلسېرى يولغا قويۇلۇۋاتقان

پايدىلىق سىياسەت - تەدبىرلەرنىڭ تۈرتكىسىدە دېھقانلارنىڭ يانچۇقى پىشكە(2) پۇل، قوتىنى ئوچ-تۆت تۈياق چارۋا كۆردى. شۇلارغا قاراپ دېھقانلارنى باي بولدى، توققۇزى تەللەشتى دېگىلى بولامدۇ؟ ياق. دېھقانلىرىمىز ھۆ سەۋىيىدىن يەنىلا يىراقتا. گەگەر ئۇنداق بولمىغان بولسا، رەئىس جياڭ زېمىن پارتىيە 16-قۇرۇلتىيىدا «ئومۇمىيۈزلۈك ھاللىق جەمئىيەت بەرپا قىلىش» چاقىرىقىنى ئوتتۇرىغا قويمىغان بولاتتى. ھاللىق دېگەن سۆزنىڭ زاغرا تىلدىكى مەنىسى -ھالى-كۈنى ئوبدان، دېگەنلىك بولىدۇ. ھاللىق ئادەملەر تۈرمۇشتىكى تەلەپ-ئېھتىياجلىرىدىن باشقىلارغا موھتاج بولماي، دەرمەھەل ئۆزى چىقالايدۇ. ج ك پ 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن ۋە يولداش جياڭ زېمىن پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتكە رەھبەرلىك قىلغاندىن كېيىن مەركەز يولغا قويغان تۈرلۈك نەپلىك (پايدىلىق) سىياسەت، بەلگىلىمىلەر تۆۋەندە ئەمەلىي، توسالغۇسىز ئىشلەنگەن بولسا دېھقانلارنىڭ تەڭدىن تولىسى بۇ چاغقىچە ھال-كۈنى ئوبدان (ھاللىق) ھالەتكە يېتىپ كېتەلىشى مۇمكىن ئىدى. پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ ۋاستىلىق راپاۋىتىدە③ دېھقانلارنىڭ يانچۇقى ئاقچا، ئېغىلى چارۋا كۆرۈنۈپدى، «خەلق ئۈچۈن ئىشلەش» دېگەننى ئۇنتۇغان، ئۆز مەنپەئەتلىرى ئۈچۈن يوچۇق ۋە پۈرسەت ئىزدەيدىغان بەزى ئەمەلدارلارنىڭ كۆزى قىزىرىشقا، نەپسى يوغىناشقا باشلىدى. ئۇلار پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ ئەلگە نەپلىك سىياسەت - تەدبىرلىرىنى ئۆزنەپسىلىرىگە نەپلىك تەدبىقلاپ، ئەمدىلەتىن ئۈچىسى ئىللىپ، قورسىقى تويۇشقا باشلىغان دېھقانلارنى ئۆتمۈشتىكى بەگ - دورغىلاردەك يونۇش، شىلىشكە باشلىدى. دېھقانلار ئۇستىدە مەركەز، ئاپتونوم رايون تۈزگەن سىياسەت - بەلگىلىمىلەردىن چوڭراق يەرلىك «بەگ - خوجا» لار «ئۆز يېرىنىڭ ئەمەلىيىتىگە ماسلاشتۇرۇپ» يولغا قويغان سىياسەت - تەدبىرلەر ھۆكۈمرانلىق قىلغىلى تۇردى. دېھقانلارنى تۈرلۈك ناملاردىكى ئالۋاڭ-سېلىق، ھاشار، جەرىمانە چەمبىرەكلىرى ئورۇۋالدى... ماۋزېدۇڭ ئەينى چاغدا «خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلايلى» دېگەن ئەسىرىدە: «... قىلچىمۇ ئۆزمەنپەئىتىمىزنى كۆزلىمەي، ئۆزىمىزنى ئۇنتىغان ھالدا پۈتۈن ۋۇجۇدىمىز بىلەن خەلق مەنپەئىتىنىلا كۆزلەپ خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلايلى!» دەپ كۆرسەتكەنىدى. رەئىس جياڭ زېمىنمۇ «ئۈچكە ۋەكىللىك قىلىش» نى مۇھىم ئورۇنغا قويۇپ تەكىتلىگەنىدى (بۇ، ئەمەلىيەتتە ماۋزېدۇڭ «خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلايلى» دېگەن ئەسىرىدە ئوتتۇرىغا قويغان پىكىرنىڭ زامان تەرەققىياتى ۋە تەقەززاسىغا ماس تەتبىقلىنىشى). ئەمدىلىكتە يېزىلاردا بۇ داھىيلارنىڭ كۆرسەتمىسىگە ھەقىقىي ئەمەل قىلمىدىغان كادىرلار ئازىيىپ كەتتى. نۇرغۇن دېھقانلار: زامان كەينىگە يېنىپ كەتتىمۇ، نېمە بولدى؟ قانداق زامان بوپكەتتى؟ دېيىشىپ ھەيران بولدى، قايمۇقتى، «زامان» دىن زارلاندى. بىر قىسىم ساددا دېھقانلار ئۆزلىرىگە ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان ئاشۇ يەرلىك زامان زورلىرىنى پارتىيە، ھۆكۈمەت دەپ، ئۇلار «ئۆز يېرىگە ماسلاشتۇرۇپ» يۈرگۈزگەن چارە - تەدبىرلەرنى ھۆكۈمەتنىڭ سىياسىتى دەپ بىلىپ، «خانىنىڭ ئەمرى ۋاجىب» دېگەن ئەقىدىلىرى بويىچە غىنىڭ قىلالمىدى. ئاز ساندىكى بىر قىسىم «قۇلاق كەستىلەر» ئۆز يېرىدىكى زامان زورلىرى ھەم ئۇلارنىڭ يەرلىك سىياسەتلىرىگە داۋۇت داڭقان (ياسىنجان سادىقنىڭ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ 1997-يىللىق 6-سانىدىكى «چاشقان ئاپىتى» ناملىق ھېكايىسىدىكى پېرسوناژ)، مەتتىمىن سەيدىن (ئەختەم ئۆمەرنىڭ «قۇرتلاپ كەتكەن كۆل» ناملىق پوۋېستىدىكى پېرسوناژ) لاردەك ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن قارشىلىق قىلدى، زاكونلاشتى، «بويۇنتاۋلىق قىلدى»... بۇلار ئاقمىغاندا، يۇقىرىسىغا ئەرز-داد ئېيتتى. بۇ «يۇقىرى» دىكىلەر ئۇلارنى «يۇقىرىنىڭ بەلگىلىمىسى شۇنداق، بويۇنتاۋلىق قىلماي، چىرايلىقچە بېرىپ ئىشىكىنى قىلىش! بولمىسا...» دېگەن ۋەھىمىلىك تەنبىھنى بېرىپ ئارقىسىغا ياندۇردى. ئۇلار «يېگەن زاغرىسىنىڭ سۆگىنىنى بىلمەي» ئۇلاردىنمۇ يۇقىرىغا باردى. ئۇ يەردىنمۇ كۈتكىنىگە ئېرىشەلمەي دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ، تىت-تىت بولۇپ قايتتى. چۈنكى بۇ يەردىكىلەردىن ئۇلار «بۇ دېگەن يۇقىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى، سىياسىتى. مەسىلە بولسا بىز تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىمىز. سىلەر ھۆكۈمەت بىلەن، ھۆكۈمەتنىڭ سىياسەت، ئەمر-پەرمانلىرى بىلەن قارشىلاشماقچىمۇ؟!» دېگەن پۇت - قولنى تىترىتەرلىك جاۋابنى «يوللۇق» ئالغانىدى. ئۇلارنىڭ ھەيرانلىقى، قايمۇقۇشى تېخىمۇ ئاشاتتى، قورساقلىرى يەل چىڭدىۋالغان رېزىنكە چاقتەك كۆپەتتى. يەنە تېخى دەرد توغرىسىدىكى بىر قوشاقتا:

«دەردكە دەرد بەردىڭ خۇدا،
دەردمەنگە دەرد بەردىڭ خۇدا.
دەرد ئۇستىگە دەرد قوشۇپ،
ھەسسىلەپ بەردىڭ خۇدا.»

دېيىلگەندەك، «قۇلاق كەستىلەر» نىڭ ئەسلىدىكى دەردلىرى ئۇستىگە يەنە دەرد قوشۇلغىنى يەتمەيدىغاندەك، بۇ خۇدا ئۇرغانلارنى «خۇدا بەردىلەر» قوشلاپ ئورۇپ، داۋۇت داڭقان، مەمتىمىن سەيدىنلەردىنمۇ پاجىئەلىك قىسمەتلەرگە گىرىپتار قىلدى④. ئۆز تائىپىلىرىدە موللىلىق قىلالىغان بۇ ساددا «قۇلاق كەستىلەر» ئۆزلىرىنى باشقۇرۇۋاتقان «يۇقىرى» لار بىلەن ئۆزلىرى ئەرز-داد ئېيتقان «يۇقىرى» لارنىڭ ئۆزئارا ئېغىز-بۇرۇن يالىشىپ، ئاللىبۇرۇنلا قاغا قاغىنىڭ كۆزىنى چوقۇمايدىغان، «ئاققوناقتىن ئاق بالام، سېغىزخان-دىن ساق بالام» دېگەن ھالەتنى شەكىللەندۇرۇ-ۋالغانلىقلىرىنى تازا بىلىپ كېتەلمەيتتى. ئۇيغۇر دېھقانلىرى ئۆزلىرىنىڭ دەردۇ-ھالىغا يېتىدىغان، ئۆزلىرى رادىئو-تېلېۋىزىيىلەردە كۆرگەن، ئاڭلىغاندەك ھەق-ئادالەتكە ۋە ئۇنى ئىجرا

قىلدۇرغۇچىلارغا بەكمۇ موھتاج ئىدى، خۇددى قۇرىغان ئېرىقتىكى بېلىق سۇغاتەشنا بولغاندەك. . . ئۇلارنىڭ موھتاجلىقى-ھاجىتىنى راۋا قىلىدىغان، تەشنالىقىنى قاندۇرۇدىغان يەر بولسا ئۇرۇمچىدە، ئۇنىڭدىنمۇ چوڭى بېيجىڭدا ئىدى. نۇرغۇن دېھقانلارنىڭ ئۇ يەرلەرگە بېرىشقا ئىقتىدار-ئىمكانى، قۇربى-چامى يەتمەيتتى. . . ئەھۋال شۇنداق بولغاچقا، ئۇيغۇر دېھقانلىرى ئانچە مۇرەككەپ تېخنىكا، مۇپەسسەل نەزەرىيىۋى بىلىم سەرپ قىلمايلا نەچچە مىڭ يىلدىن بېرى قىلىپ كېلىۋاتقان، ئۆزلىرىگە كەلمەتەبىئىدىنمۇ يادقا بوپكەتكەن دېھقانچىلىق قىلىش تەس بوپكەتتى. دېھقان بولۇش تېخىمۇ تەسلەشتى. ئۇلار بۇ تەسلىكلەرنى يۇقىرى دەرىجىلىك پارتىيە ۋە ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىغا يەتكۈزۈدىغان بىرەر مەنبە (تەشۋىقات مەنبەسى) گە، بىرەر خالىس جاكارچىلار توپى (يازغۇچى، شائىر، مۇخبىرلار توپى) غا ھەم ئېھتىياجلىق ئىدى. بۇ ئېھتىياجمۇ كۆڭۈلدىكىدەك قامدالمىدى. ھازىرغا قەدەر مۇخبىرلارنىڭ قەلەم، سىنتارتقۇ (ئاپارات) لىرىغا ئاشۇ موھتاج، دەردەن دېھقانلارنى تەس كۈنگە قويغان پەرلىك زامان زورلىرىنىڭ «تۆھپە-نەتىجە-لىرى»، دېھقانلارنىڭ تېشىدا بايرام ھالەتلىرى ئېلىندىكى، بۇ ئۇچى سۇنغۇر، كۆزى كور بولغۇر قەلەم، سىنتارتقۇلارغا دېھقانلارنىڭ ئىچىدە ماتەم ۋە روزا ھالەتلىرىنى ئېلىش نېسىپ بولمىدى. تېلېۋىزىيە ئېكرانلىرىدا بىر قىسىم زامان زورلىرىنىڭ كۆرەك، مەغرۇر، «جاپاكەش»، «كۆيۈمچان» ھالەتلىرى كۆرۈندىكى، دېھقانلارنىڭ بىچارە، تەلمۈرۈشچان كۆرۈنۈشلىرى كۆرۈنمىدى. «ئوسۇرۇقتا مەدھىيە» يازغان شائىرغا ئوخشايدىغان نۇرغۇن شائىرلار زامان، دەۋر، تۈزۈم، نەتىجە. . . لەرنى مەدھىيەلەپ تالاي-تالاي شېئىرلارنى يازدىكى، دېھقانلارنىڭ تەس كۈنلىرىنى كۆرۈپ، بىلىپ تۇرۇپمۇ، بۇ ھەقتە بىر پارچىمۇ شېئىر يازمىدى. ئارتىسلىرىمىزمۇ سەھنە - ئېكرانلاردا:

«مول ھوسۇلنىڭ شادلىقىدىن،
يايراپ كەتتى دېھقانلار».

دەپ ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناپ، ئەتىيازدا پەيدا بولغان كۈركىرىغاق، دىكتىك پاقىلاردەك ئۆزلىرى يايراپ كەتتى. . .

مانا مۇشۇنداق شارائىتتا، دېھقان بىلەن تەقدىرداش، دىلداش، نەپەسداش بولغان بىر شائىر شائىرلىرىمىز ئارىسىدىن قاپلاندەك نەرە تارتىپ چىقىپ مەيدانغا چۈشتى. ئۇ، دېھقانلارنىڭ تەس كۈنگە قالغانلىقىنى كۆرۈپ، بىلىپ، ۋىجدانى كۆرمەسكە، بىلمەسكە سېلىشقا يول قويماي ئوتتۇرىغا چۈشكەندى. ئۇ، ماكانداشلىرىغا ئوخشاش «بىرنى بىر» دەپ چوڭ بولغانىدى.

دېھقان ئۇچۇن بىرنى بىر دەپ، بىرنى بىر يېزىپ مەيدانغا چۈشكەن بۇ سەممىي شائىر-ئالەمىي باقىيغا ۋاقىتسىز كەتكىنىگە ئەمدىلا بىر يېرىم يىلدىن ئاشقان مەرھۇم روزى سايىت ئىدى.

زامانداشلارنىڭ كۆپىنچىسىگە مەلۇمكى، مەرھۇم روزى سايىتمۇ ئىلگىرى دەۋرىمىزدىكى نۇرغۇنلىغان مەدھىيىۋى رېئالىزمچى شائىرلارغا ئوخشاش زامانىنى، زامان پوستىدىكى يالتىراق كۆرۈملەرنى مەدھىيىلەپ نۇرغۇن شېئىر يازغان شائىر ئىدى (ئەستاغپۇرۇللا، مەرھۇمنىڭ روھى ئۇياتمىغاي). 1990-يىللارغا كەلگەندە ئۇ ئىجادىيەت خاھىشى ۋە دۇنيا قارىشىدا تۇيۇقسىز بۇرۇلۇش ھاسىل قىلىپ، مەدھىيىۋى رېئالىزمچە يازىدىغان قەلىمىنى تەنقىدىي رېئالىزمچە يازىدىغان قەلەمگە ئالماشتۇرۇپ «دېھقان بولماق تەس»، «دېھقانىنى ئالدىغا سېلىۋالدى ئىش»، «تۆلىمەكلار جەرىمانىنى»... قاتارلىق دېھقانلار تۇرمۇشى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن، دېھقانلارغا جان كۆيەرلىك ئىپادىلەنگەن بىر يۇرۇش شېئىرلارنى يېزىۋىدى، دېھقانلارلا ئەمەس، پۈتكۈل ئەل-جامائەت ئۇنى باشلىرىغا ئېلىپ كۆتۈردى، دېھقان ئۇچۇن ھەقنى يازغان قوللىرىغا قوش-قوشلاپ ئالتۇن ئۇزۇكلەرنى سالدى، قوش-قوشلاپ «ئالتۇن قوي» لارنى سويۇپ مېھمان قىلدى، تون كىيگۈزدى... دېھقانلار بىۋاستە دەردىنى ئېيتىشقا مۇۋاپىق بولالمىغان مەركەز ۋە ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىمۇ ئۇنىڭدىن ھال سورىدى، كېسىلىنى يوقلىدى ۋە باشقا ئىلتىماتلارنى قىلدى. ناۋادا روزى سايىت يازغانىنى باشقا شائىر ياكى مۇخبىرلاريازغان بولساخەلقىمىز ئۇلارنىمۇ ئوخشاشلا قەدىرلىگەن، سۆيگەن بولاتتى. يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلىرىمىزمۇ ئۇ مۇخبىر (ياكى شائىر) نى خاتا قىپسەن دەپ خىزمىتىدىن قالدۇرۇۋەتمەي، مەرھۇم روزى سايىتقا ئىلتىماتكۆرسەتكەندەكلا ئۇنىڭغىمۇ ئىلتىماتقىلىشى مۇمكىن ئىدى.

بىزدە «يالغۇز ئاتنىڭ چېكى چىقماس، چېكى چىقسىمۇ دېكى چىقماس» دېگەن گەپ ۋە ئۇنىڭغا ئىشىنىش بار. مېنىڭچە، روزى سايىت بۇ گەپنىمۇ لېكىشتىپ ئىشەنچسىز قىلىپ قويغان شائىر. چۈنكى ئۇ، ھېچقانداق بىر يازغۇچى، شائىر، مۇخبىر بىلەن ھەمكارلاشمايلا بىر ئۆزى دېھقان ئۇچۇن قەلەم تەۋرىتىپ ھەم چاڭ چىقاردى، ھەم داڭ چىقاردى. بىز ھېلىراقتا روزى سايىتنى قاپلاندەك دەپ تەرىپلىگەنتۇق. ئۇنىڭ قاپلاندەك ئىكەنلىكى دېھقانلارنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك پارتىيە - ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىغا دېيەلمىگەن، دېيىشكە ئىمكانىيىتى يار بەرمىگەن دەردىنى شېئىر ئارقىلىق خالىس دېيەلىگەنلىكىدە ئىپادىلىنىدۇ. شۇ چاغدىمۇ، ھازىرمۇ يازارمەنلەردىن قايسىمىز روزى سايىتتەك قىلالىدۇق؟ ھېچقايسىمىز! ھەتتا بەزىلىرىمىز ئۇنداق قىلىشنى ئويلاشقا جۈرئەتمۇ قىلالمىدۇق.

لېكىن بىز بۇنىڭلىق بىلەن روزى سايىت دېھقانلارنىڭ دەيدىغانلىرىنى دەپ بولدى، ئۇلارنى دەردىتىن خالاس قىلىپ بولدى دېيەلمەيمىز. مەن «نامراتلىق قانداق بولىدۇ؟» دېگەن ماقالەمدە:

«ئاشپەزنىڭمۇ دەردى بار،
شوپۇرنىڭمۇ دەردى بار.

دېھقاننىڭمۇ دەردى بار،
كادىرنىڭمۇ دەردى بار.
...
بۇ جاھاننى ئاختۇرساڭ،
دەردى يوقلار نەدە بار؟»⑤

دېگەن بىر قوشاقنى نەقىل كەلتۈرگەنىدىم. خۇددى شۇ قوشاقتا دېيىلگەندەك، ھەممىلا ئادەمنىڭ، ھەممىلا تائىپىنىڭ ئۆزىگە چۈشلۈق دەردى بولىدۇ. ئەمما باشقىلارنىڭ، باشقا تەبىقىدىكىلەرنىڭ دەردى دېھقاننىڭ دەردىگە ياماق بولماسمىكىن. ئاتۇش خەلق ناخشىسى «دوست خېنىم» نىڭ تېكىستىدە مۇنداق ئىككى مىسرا بار:

«مىڭدىن بىرىنى ئېيتسام،
تۈگىمەيدۇ مېنىڭ دەردىم.»

شۇنداق، دەرد دېگەننى ئېيتىپ-ئېيتىپ تۈگەتكىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە تاشقى دەردنى داۋالاپ ساقايتقىلى بولغان بىلەن، ئىچكى (قەلبتىكى) دەردنى خېلى-خېلى دوختۇرلارمۇداۋالاپ ساقايتالمايدۇ. بەلكىم روزى سايىت دېھقانلار دەردىنىڭ مىڭدىن بىرىنى ئېيتىپ بېرەلىگەندۇر، تۈگىتەلمىگەندۇ. بەلكىم ئۇنىڭ ئۆمرى قىسقا كەپقالمىغان - ۋاقىتسىز كەلگەن قازايىقەدەرىگە باش ئەگمىگەن (بۇنداق قىلىش بەندىنىڭ قولىدىن كەلسۇنمۇ) بولسا، دېھقانلارنىڭ قالغان 999 دەردىنىڭ يەنە بىرىنى بولسىمۇ تۈگىتىش ئۈچۈن قەلىمىنى تەۋرىتىۋەرگەن بولاتتى. ئەلھۆكمىلىللا، مەرھۇم كەلمەسكە كەتتى. ئەمدى ئۇ بۇ دۇنيادىكى دېھقانلارنىڭ دەردىگە دەرمان بولىدىغان ئەسەرلەرنى يازالمايدۇ. ئۇنداق قىلىش ئەمدى ھايات روزى سايىتلارغا قالدى. ئەمما ئۇنداق قىلىش - روزى سايىت بولۇش ئاسانمۇ؟ خۇددى دېھقانلار دېھقان بولماقنىڭ تەسلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە باشقا بىر نېمە بولماي دېھقان بولىۋەرگەندەك، بىزمۇ روزى سايىت بولماقنىڭ تەسلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ روزى سايىت بولمىساق، ھېچبولمىغاندا روزى سايىت بولۇشقا تىرىشمىساق بولمايدۇ. بەلكىم مەرھۇم شائىر ھەمكەسپلىرىنىڭ مۇشۇنداق قىلىشىنى، دېھقان ئۈچۈن تەۋرىگەن قەلىمىنى نۇرغۇن قوللارنىڭ تالىشىپ تەۋرىتىشىنى، ھەرگىز دات باستۇرۇپ قويماسلىقىنى ئۈمىد قىلغان بولغىيتتى... ئەپسۇسكى، شائىر ۋاپات بولغىلى بىر يىلدىن ئاشتى. توم-توم رومانلارنى يازغان، يېزىۋاتقان، دەستە-دەستە شېئىر، داستانلارنى چىقارغان، ھەدېسىلا ساقىلى بىلەن ستاژىنى پەش قىلىپ باشقىلارنى ئىنكار، ئۆزلىرىنى داملىتىپ يۈرۈۋاتقان، گېزىت - ژۇرنال بەتلىرىنى سان ئاتلاتماي بوياپ تۇرۇۋاتقان شۇنچە كۆپ يازغۇچى - شائىرلىرىمىز ئارىسىدىن ھېلىغىچە بىرەرسىمۇ «مانا مەن روزى سايىتنىڭ ئورنىغا شائىر بولىمەن. ئۇ قىلىپ تۈگىتەلمىگەن ئىشلارنى مەن داۋام ئەتكۈزىمەن» دەپ مەيدىسىگە ئۇرۇپ چىققىنى يوق. يازغۇچى - شائىرلاردىكى ئەھۋال شۇ تۇرسا، مۇخبىرلاردىن ئۇنداقلارنىڭ چىقماسلىقى بايىلا تۇرغان گەپ. خۇددى ئىقتىدارلىق ئوبزورچىمىز يالقۇن روزى ئۇلۇغ ئالىمىمىز ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن ۋاپاتى مۇناسىۋىتى بىلەن يازغان «ئۇيغۇرلاردا ئىجادىيەتنىڭ قىممىتى ۋە ئىجادكارنىڭ قىسمىتى مەسىلىسى» دېگەن ماقالىسىدا: «بىر نازىر ئۆلۈپ كەتسە ‹ئورنىغا مەن بار› دەپ مەيدىسىگە مۇشتلاپ چىقىدىغان ئادەمدىن كۈرمىڭى چىقىدۇ، قېنى، ‹ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىننىڭ ئالىملىق ئورنىغا مەن تەييار› دەپ ئوتتۇرىغا چىقىدىغان بىرەر ئەزىمەت بارمۇ؟»⑥ دېگەندەك، بىزدە نازىر، ۋالىي، ھاكىم، يېزا باشلىقى... دېگەندەك ئەمەلدارلاردىن بىرەرسى ئۆلۈپ كەتسە، ئۇنىڭ ئەمەل ئورنىغا چىقىشقا ئۇرۇنۇپ ۋاسىتە تاللىماي يول ماڭىدىغانلار ساماندەك، ئەمما بىرەر يازغۇچى-شائىر، ئالىم ئۆلۈپ كەتسە، ئورنىغا ئالىم، يازغۇچى- شائىر بولىمەن، دەپ چىقىدىغان بىرمۇ ئادەم تېپىلمايدۇ، ھەتتابەزىلەر ئۇنداقلارنىڭ ئۆلۈمىدىن كۈشەندىسىنى يوقاتقان ئىچى قوتۇر گېنېرالدەك نومۇسسىزلارچە خۇشھال بوپكېتىدۇ. ئەمما مەرھۇم كۈشەندىسى قىلغان ئىشنى ئۇ ھەرگىز قىلالمايدۇ ھەم قىلالىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس.

ئەگەر ئۇنداق بولمىغان بولسا، بۇ چاغقىچە مەرھۇم روزى سايىتنىڭ ئورنىغا بىر مۇنچە شائىرلار چىقىپ، دېھقان ئۈچۈن قەلەم تەۋرىتىپ كەتكەن بولاتتى. شۇڭا دېھقانلار روزى سايىتقا، روزى سايىت يازغان-قىلغان ئىشلارغا ھېلىھەم تەقەززا ئىدى. مانا مۇشۇنداق تەقەززالىق كۈنلەردە ئەل سۆيگەن ژۇرناللىرىمىزنىڭ سەرخىلى بولغان «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىدا (2002-يىل 5-ساندىن باشلاپ) دېھقانلار ۋە دېھقان يازارمەنلەر ئۈچۈن تولىمۇ خاسىيەتلىك بولغان «دېھقان نېمە دەيدۇ» دېگەن يېڭى بىر سەھىپە ئېچىلدى. راستىنى ئېيتقاندا، مەن مەزكۇر ژۇرنالنىڭ ئاشۇ تۇنجى سەھىپىسىدە ئەسىرىم⑦ ئېلان قىلىنغانلىقتىنلا ئەمەس، ئۇنىڭدىنمۇ چوڭراق، مەرھۇم شائىر روزى سايىت دەپ تۈگىتەلمىگەن بىز دېھقانلارنىڭ دەردۇ-ھالى دېيىلىدىغان ۋە بىز دېھقان يازارمەنلەرنىڭ يازمىلىرى ئەل بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈلىدىغان بىر سورۇننىڭ، بىر مەنبەئەنىڭ ھازىرلانغانلىقىدىن، دادىسىدىن كاتتا ھېيتلىق ئالغان كىچىك بالىدەكلا خۇش بوپكەتتىم. ئالىي مەكتەپ تاللاش ئىمتىھانىدىن مەجبۇرىي قالدۇرۇلۇپ، خاپىغان يۈرگەن كۈنلىرىمنىڭ بىرىدە كەنتنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بولۇپ سايلانغانلىقىم توغرىسىدىكى خۇش خەۋەرنى ئاڭلىغىنىمدىمۇ بۇنچىلىك خۇش بولمىغانتىم. بەلكىم مەرھۇم شائىر روزى سايىت مۇشۇ كۈنلەردە ھايات بولغان بولسا ياكى ئۇ ھايات (ساق) چاغلاردا بىرەر ژۇرنالدا دېھقان ئۈچۈن مۇشۇنداق بىر سەھىپە ئېچىلغان بولسا، ئۇمۇ ھاياجاندىن جان-تېنى يايراپ كەتكەن، «دېھقان مۇنداق، مۇنداق دەيدۇ» دەپ دېھقانلارنىڭ دەيدىغانلىرىنى يەنە نۇرغۇن شېئىرقىلىپ يېزىۋېتەر ئىدى. ھەتتىگىنەي!... مەن يەنە مەزكۇر ژۇرنالدىكى

«دېھقان نېمە دەيدۇ» سەھنىسى توغرىلىق ئۆزۈمچە ھەر خىل قىياسلارنىمۇ قىپكەتتىم: ئېھتىمال «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىدىكى مۇھەررىرلەر شائىر روزى سايىت قازا قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ دېھقان ئوچۇن قىلۋاتقان ئىشلىرىنى باشقىلار مۇشۇ سەھنىسىز ئارقىلىق داۋام ئەتكۈزسۇن، دەپ ئاچقاندۇ؛ ئېھتىمال، دېھقانلارنىڭ دەيدىغانلىرىنى مۇشۇ سەھنە ئارقىلىق پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتكە يەتكۈزەيلى، دەپ ئاچقاندۇ؛ ئېھتىمال، بىز دېھقان يازارمەنلەرنىڭ مەخسۇس بىر گېزىت - ژۇرنىلىنىڭ، بىرەر ژۇرنالدا مەخسۇس سەھنىنىڭ يوقلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ ئاچقاندۇ... قىياسلىرىمىنىڭ ھېچقايسىسى ئەملىيەتكە مۇخالىپ ئەمەس ئىدى.

بىز بايانتىن خەلق ئوچۇن خىزمەت قىلىش توغرىلىق گەپ ئاچقاندۇق. خەلق ئوچۇن ئىشلىگوچىلەر ئوخشاش بولمايدۇ. خەلق ئوچۇن ئىشلەشنىڭ خاراكتېر، مەقسىتىمۇ ئوخشىمايدۇ. بەزىلەر بۇيرۇق بويىچە ئىشلەيدۇ؛ بەزىلەر قاتاردىن قالماسلىق ئوچۇن ئىشلەيدۇ؛ يەنە بەزىلەر ماختىنىش ئوچۇن ئىشلەيدۇ؛ يەنە بەزىلەر ماۋزېدۇڭ ئېيتقاندەك، قىلچىمۇ ئۆز مەنپەئىتىنى كۆزلىمەي، خەلق مەنپەئىتىنىلا كۆزلەپ ئىشلەيدۇ. ئەمما بۇنداق ئىشلىگوچىلەر تولىمۇ ئاز ئوچرايدۇ. سۆز بۇ يەرگە يەتكەندە لوقمان ھەكىم ھەققىدىكى ھېكايەتلەردىن مۇنداق بىرى يادىمغا كەپقالدى:

لوقمان ھەكىمنىڭ سەل گالۋاڭ ۋە ھۇرۇن بىر ئوغلى بار ئىكەن. ئەر يەتكەندە لوقمان ھەكىم ئۇنى ئەقىللىق، ئىشچان بىر قىزغا ئۆيلەپ قويماقچى بوپتۇ. لېكىن كۆڭۈلدىكىدەك چېچەن قىزنى تېپىش ئاسانغا توختىماپتۇ. لوقمان ھەكىم كۆپ ئويلىنىپ بىر چارە تېپىپتۇ-دە، ئوغلىنى ئالدىغا سېلىپ يۇرت ئارىلاپتۇ. ئۇ، قىزى رەسىدە بولغان ئائىلىلەرنىڭ ئىشىكى ئالدىدا توختاپ ئوغلىنى ئۇرۇپ، ئەدەبلەپتۇ. جېدەل-غەۋغانى ئاڭلاپ رەسىدە بولغان قىزلار چىقىپ لوقمان ھەكىمدىن سورايدىكەن:

- ئېي ئادەم، ئۇرۇۋاتقىنىڭىز كىم بولىدۇ؟

-ئوغلۇم.

-نېمىشقا ئۇرىسىز؟

بۇيرىغان ئىشنى قىلغاچقا...

- ساراڭمۇ -نېمە بۇ ئادەم. بۇيرىغان ئىشنى قىلمامتىكى ئاندىن.

قىزلار شۇنداق دەپ لوقمان ھەكىمنى مەسخىرە قىپتۇ. لوقمان ھەكىم بۇ قىزلارنىڭ بىرىنىمۇ كېلىنلىككە خۇپ كۆرمەپتۇ. بىر كۈنى ئۇ، يەنە يۇرت ئارىلاپ بويىغا يەتكەن يالغۇز قىزى بار بىر نامرات تۇل خوتۇننىڭ ئىشىكى ئالدىدا توختاپ، ئادەتتى بويىچە ئوغلىنى ئۇرۇپ-ئەدەبلەشكە باشلاپتۇ. بىر چاغدا تۇل خوتۇننىڭ قىزى چىقىپ، جېدەلنى توختاتتۇرۇپ، لوقمان ھەكىمدىن سوراپتۇ:

- ئېي ھۆرمەتلىك كىشى، ئۇرغىنىڭىز كىم بولىدۇ؟

- ئوغلۇم.

- نېمە ۋەجىدىن ئۇرىدىكىز؟

- بۇيرىغان ئىشنى قىلغاچقا...

- ئۇنداق بولسا ئۇرۇۋېرىڭ، - دەپتۇ قىز بىر چەتكە چىقىپ، -تاكى ئۇ ئىشنى بۇيرۇتماي، ئۆزى تېپىپ قىلغۇچە...

لوقمان ھەكىم بۇ قىزنى كېلىنلىككە تاللاپتۇ. توي قىلغاندىن كېيىن بۇ قىز لوقمان ھەكىمنىڭ ئوغلىنى باشلاپ، ئۇشلاپ ئوبدان تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ ھەم ئۇنى ھۇرۇنلۇقتىن ئىشچان، گالۋاڭلىقتىن چېچەن ئادەمگە ئۆزگەرتىپتۇ.

جەمئىيەتىمىزدە ھازىر لوقمان ھەكىمنىڭ ئاشۇ ئوغلىغا ئوخشاش ئىشنى بۇيرۇمىغۇچە ئۆزى تېپىپ قىلمايدىغانلار بەك كۆپ. ئۇلارنى «بۇيرىغان ئىشنى قىلدىڭ» دەپ ئەدەبلەيدىغان لوقمان ھەكىمدەك ئاتىلار يوق. ھېلىقى قىزدەك باشلاپ، ئۇشلايدىغانلارغۇ خېلى بار. بىراق بۇيرىغان ئىشنىلا قىلىپ كۆنۈپ كەتكەن بۇ «ئوغۇل بالىلار» ئۇنداقلارنى مىڭ ئامالالارنى قىلىپ يانلىرىغا يېقىن يولاتمايدۇ. پەرىزىمچە، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىراتىدىكىلەرگە باشقۇرغۇچى ئورۇنلىرىدىن ياكى باشلىقلىرىدىن «پالانى ساندىن باشلاپ مۇنداق سەھنە ئاچسەن» دەپ بۇيرۇق چۈشمىگەن بولۇشى، تەھرىر بۆلۈمىدىكى ئىزدىنىشچان مۇھەررىرلەر ئۆزلىرى ئويلاپ تېپىپ، «دېھقان نېمە دەيدۇ» دېگەن بۇ سەھنىنى ئاچقان بولۇشى مۇمكىن.

ئۇچ-تۆت يىلنىڭ ئالدىدا ئاتۇشتا بىر نەچچە كادىر يازارمەنلەر بىلەن ھەسورۇن بوپقالدىم. تونۇشلىرىمدىن بىرى مېنى تونۇشلىرىغا: «بۇ ئاغىنەم كاتتا يايلاقتىن، ئوتتۇرا مەكتەپتە ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى ھەم ھېكايىنى قالتىس ياخشى يازىدىغان يازغۇچى...» دەپ قىپقىزىل يالغانىنى قوشۇپ تونۇشتۇردى ۋە ژۇرناللاردا چىققان بىر نەچچە ھېكايەمنىڭ نامىنى شېپى كەلتۈرۈپ ئۆتۈشنىمۇ ئونتۇمىدى. تونۇشۇمنىڭ يالغانىنى قوشۇپ تونۇشتۇرۇشى يۈزۈمنى يورۇق قىلماي، چورۇق قىلغاندەك سېزىلدى-دە، پۈرسەت چىقىرىپ، ئۆزۈمنىڭ راستتىنلا ئانچە-مۇنچە بىر نەرسە يازىدىغانلىقىمنى، ئەمما ئوقۇتقۇچى ئەمەس، دېھقان ئىكەنلىكىمنى ئېيتىۋەردىم. تونۇشۇمنىڭ مەغرۇرلۇق چىقىپ تۇرغان چىرايى بىردىنلا چۈشۈن يەڭگاندەك بىر قىسىملا بولدى. بايانتىن بېرى ماڭا ھەيرانلىق، قىزغىش بىلەن باققان كۆزلەردىمۇ ئەمدى مەنسىتمەسلىك، پەس كۆرۈش ئالامەتلىرى ئىپادىلەندى. كېيىن تونۇشۇم مېنى بىر چەتكە تارتىپ: «ئادەمنىڭ يۈزىنى قىلىشنىمۇ بىلمەيدىكەنسىلەۋا ئاداش. مەن ‹ئوقۇتقۇچى› دېگەندىكىن، ‹راست شۇنداق› دەپ پونى ئېتىپ ئولتۇرۇۋەرسەكلا بولمامتى، ‹ياق، مەن دېھقان› دەپ كاركىراپ، ئادەمنىڭ ئىناۋىتىنى چۈشۈرگىچە... سىلە ئارىلاشمىسا بولىدىغان ئاغىنىكەنسىلە» دەپ بىر مۇنچە كايىپ كەتتى... دېھقان دېگەن شۇنداق سەت نامۇ؟ دېھقانلار شۇنداق پەس كىشىلەرمۇ؟ قايسىبىر

ئۇيغۇرنىڭ ئەسلى دادىسى ئۇيغۇر دېھقان ئەمەسكەن؟ قايسىبىر كادىر دېھقان ئىشلەپچىقارغان نېمەتىنىز ياشىيالايدۇ؟ بىر دەمدىلا مەن بۇ «ئاقسۆڭەك» يازارمەنلەرنىڭ مەسخىرە ئوبيېكتىغا ئايلىنىپ قالدىم: «سىلە ئۆزۈڭلىنى دېھقان يازغۇچىمەن، دېدىڭلا. يازغان نېمەڭلار دېھقانلارنىڭ قايسى گېزىت-ژۇرنىلىدا چىقىدۇ؟ دېھقانىنىڭمۇ گېزىت-ژۇرنىلى باردۇ؟»، «بىز بىلمىگەن بىلەن بار ھەقىچان، يەنە تېخى دېھقان يازغۇچىلار جەمئىيىتىمۇ باردۇ، ھەقىچان»، «كۆزۈڭلىنىڭ ئەستەر-پاختىسى مەنتاق⑧ ئىچكەن موزايدەك چىقىرىپ تۇرغىنىڭلىغا قارىغاندا، قەلىمىڭلار - كەتمەن، گېزىت-ژۇرنىلىڭلار ئېتىز-ئېرىق، يازغۇچىلار جەمئىيىتىڭلا شياۋدۇي⑨ ئوخشامدۇ؟»... بۇ گەپلەر مېنى ھازىرغىچە ئويلاندۇرماقتا

راست، ئوقۇتقۇچى-ماتارىپچىلارنىڭ ماتارىپقا ئائىت گېزىت-ژۇرنىلى، ئىشچىلارنىڭ ئىشچىلارغا ئائىت گېزىت-ژۇرنىلى، ئەسكەرلەرنىڭ ئارمىيىگە ئائىت گېزىت-ژۇرنىلى، ساقچىلارنىڭ ساقچىلارغا ئائىت گېزىت-ژۇرنىلى، دوختۇرلارنىڭ ساقلىقنى ساقلاشقا ئائىت گېزىت-ژۇرنىلى، تېخنىكلارنىڭ پەن-تېخنىكىغا ئائىت گېزىت-ژۇرنىلى... بار. ئەدەبىياتى تېخى، بوزىيەر ئۆزلەشتۇرگۈچىلەرنىڭمۇ ئۆزلىرىگە خاس مەتبۇئاتى بار. لېكىن ئومۇمىي خەلق نوپۇسىنىڭ 90 پىرسەنتىگە يېقىنىنى ئىگىلەيدىغان دېھقانلارنىڭچۇ؟ يەنە كادىرلارنىڭ كادىرلار ساناتورىيىسى، ئىشچىلارنىڭ ئۇيۇشمىسى بىلەن ئىشچىلار كلۇبى، ئەسكەرلەرنىڭ ئارمىيە دوختۇرخانىسى بىلەن ئەسكەرلەر كۆڭۈل ئېچىش مەيدانى... بار. ئومۇمىي خەلقنىڭ 90 پىرسەنتكە يېقىنىنى تەشكىل قىلىدىغان دېھقانلارنىڭچۇ؟ يەنە تېخى، كادىرلارنىڭ ھەپتىدە ئىككى كۈن دەم ئېلىشى ۋە بايرىمى بار، ئەسكەرلەرنىڭ ئارمىيە بايرىمى بار، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئوقۇتقۇچىلار بايرىمى بار، دوختۇرلارنىڭ سېستىرالار بايرىمى بار، ئاياللارنىڭ ئاياللار بايرىمى بار... ئومۇمىي خەلقنىڭ 90 پىرسەنتىگە يېقىنىنى تەشكىل قىلىدىغان دېھقانلارنىڭچۇ؟ بۇندىن بىر نەچچە يىل ئىلگىرى «بوستان» (ھازىرقى «كوروان») ژۇرنىلىدىن تۇرسۇن ئەبەي ئاپتورلۇقىدىكى، چەت ئەل تەسىراتى ئاساسىدا يېزىلغان بىر ئەدەبىي خاتىرىنى ئوقۇغانىدىم. ئۇنىڭدا بايان قىلىنىشىچە، تۇرسۇن ئەبەي قازاقىستانغا چىققاندا ئۆزى يېتىپ - قوپقان مېھمانسارايىنىڭ ئىشكىباقارلىقىنى قىلىدىغان بىر قازاق بىلەن يېقىنلىشىپ، پاراڭلىشىپ ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى ئۇ ئىشكىباقار قازاق تۇرسۇن ئەبەي بىلەن چېقىشىپ، چاقچاق قىلىپ: «ھوي سارت، قارىسام، سەن بەك چوڭچى، سېپايە كۆرۈنسەن. سەن نېمەڭگە ئىشىنىپ بۇنچە تەكەببۇر يۈرسەن؟ ماناكۆردۇڭ، بىز قازاقلارنىڭ قازاقىستانىمىز بار، قىرغىزلارنىڭ قىرغىزىستانى بار، ئۆزبېكلەرنىڭ ئۆزبېكىستانى بار، تاجىكلارنىڭ تاجىكىستانى بار. ئىشقىلىپ، ھەممىسىنىڭ ئۆزىنىڭ بىر ستانىسى بار. سەن سارتنىڭ نېمەڭ بار؟» دېگەندە قېرىندىشىمىز تۇرسۇن ئەبەي ھېلىقى ئىشكىباقار قازاقنىڭ كۆزىگە مەنىلىك تىكىلىپ قارىغاندىن كېيىن: «بىزنىڭ جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىمىز بار» دەپ دەل جايىدا يۇرەكلىك جاۋاب بەرگەنىكەن. ئەمدى دۇنيانىڭ چوڭ ئىشلىرىنى قويۇپ تۇرۇپ گەپنىڭ ئۆزىگە كەلسەك، ئۇيغۇر خەلق ماقال-تەمسىللىرى ئىچىدە «تازىنىڭ نېمىسى بار؟ بىر تۇپ چېقىر ئۇجمىسى» دېگەن مەسخىرىۋى مەزمۇنلۇق بىرى بار. ئەمما مەتبۇئاتچىلىقىمىزدا، نەشرىي ئەپكارلىرىمىزدا ھازىرغا قەدەر دېھقانلار ئۈچۈن بىر تۇپ چېقىر ئۇجمە چاغلىق گېزىت-ژۇرنال، بىرەر سەھىپە بارلىققا كەلمەكتىدى.

ئاخىرسام، ئىچكىرىكى قايسىبىر ئۆلكىدە «دېھقانلار مۇنبىرى» دەيدىغان بىر گېزىت چىقىپتىش، ئۇنىڭدا دېھقانلار تۇرمۇشىغا ئائىت ئەسەرلەر بىلەن دېھقان ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرى بېسىلىپتىش. ماڭا ئىسمى ۋە ئۆزى تونۇش دېھقان ئاپتورلار خېلى جىق. ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ سۈپىتىمۇ، سەۋىيىسىمۇ مەخسۇس بىلىم ئالغان كادىر ئاپتورلارنىڭكىدىن قېلىشمايدىكەن. ناۋادا ئۇلارنى تەشكىللەپ ئۇيۇشتۇرۇدىغان بىرەر ئورۇن چىقسا خېلى راۋۇس بىر ئىجادىيەتچىلەر قوشۇنى ھاسىل بولىدۇ. مۇشۇ قوشۇن ئارقىلىق دېھقانلارغا ئائىت بىرەر گېزىت ياكى ژۇرنالنى بەخۇدۇك چىقىرىپ كەتكىلى بولىدۇ. مېنىڭ خىيالىمغا خېلى بۇرۇنلا مۇشۇنداق بىر ئوي كەلگەنىدى. بۇ ئويۇمنى ئالتىشەھەر ۋە ئىلى تەرەپلەردىكى تونۇش ۋە تونۇشقان بىر قىسىم دېھقان يازارمەن سەپداشلىرىمغا ئېيتىپ بېقىۋېدىم، كۆپىنچىسى «جان» دەپ قوشۇلدى، بەزىلىرى «چىك، ئا-ي» دەپ چەتكە چىقتى؛ ئۆمرىدە ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك ژۇرنالدا بىر-ئىككى يازمىسى چىقسا «مەندۇرمەن» دەپ مەيدىسىگە ئۇرۇپ يۇرۇۋاتقان بىر قىسىم قاپاق نوچىلار چەللىدە ئات چېپىپ، زەي سالماي پاختا ئېتىپ: «بىز گېزىت-ژۇرنال سەھىپىلىرىنى تالانتىمىزنى رىقابەتكە سېلىپ ئىگىلىۋالساق بولمىدىمۇ» دەپ ئۆزىگە ياراشمايدىغان چوڭ ھەم «كاللا دېسە پاقالچەك، ئۆكىلەيلى دېسە، خام يەيلى دەپتۇ» دېگەندەك تەتۇر گەپ قىلدى؛ قوشۇلغانلارمۇ ئاخىر مەبلەغ ۋە تەستىقلىشىشتىن باش قاتۇرۇپ قوشقۇنغا ئولتۇرۇشتى... شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىش مۇشۇ كەمگىچە سەراتىغا چىقمىدى⑩. كېيىن مەن يەنە دېھقان يازارمەن تونۇشلىرىمغا: «بىرەر ژۇرنالغا (يەنى «تارىم» ژۇرنىلىغا) دېھقان يازارمەنلەر ئۈچۈن بىرەر سەھىپە ئېچىش تەكلىپىنى سۇنايلى» دېگەنىدىم. بۇ گەپمۇ «قىسقۇچ پاقا، كەپتەر، توشقان ۋە كېمە» ھېكايىسىدە قىسقۇچ پاقا كېمىنى سۇغا قاراپ سۆرىسە، كەپتەر ئاسمانغا، توشقان ھەدەپ قۇرۇقلۇققا تارتىپ، مەركەزدىن قاچقان ئۈچ خىل كۈچنىڭ تەسىرىدە بۇ غايەت زور كېمە مېدىرلاپمۇ قويمىغىنىدەك (مۇھەررىردىن)، ئۇ

ئۇياققا تارتىپ، بۇ بۇياققا تارتىپ: ئۇنىڭ دېگىنىگە بۇ قوشۇلماي، بۇنىڭ دېگىنىگە ئۇ ئۇنىماي... دېيىلگەن گەپ پېتى قالدى.

مانا كۆرۈڭ، پېقىرنىڭ ئويلىغانلىرىنىڭ بىرى - بىرەر ژۇرنالدا دېھقانلار ۋە دېھقان يازارمەنلەر ئۇچۇن بىر سەھىپە ئاچتۇرۇش «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىدا ھېچ يەرنىڭ، ھېچكىمنىڭ بۇيرۇقسىز، ئىلتىماس - ئىلتىجاسىز رويابقا چىقىپ قالدى. شۇ تاپتا پېقىرنىڭ دېھقان يازارمەن بۇرادەرلىرى بۇ سەھىپىنى كۆرۈپ نېمىدەپ قېلىۋاتىدىكىن-تاڭ؟ ئەسلىدە مۇشۇنداق بىر سەھىپە باشقا ئەدەبىيات-سەنئەت ژۇرناللىرىغىمۇ خېلى بۇرۇنلا نىسىپ بولسا بولاتتى. ئەلھال، بۇنداق قىلىش ئۇلارنىڭ ئويىغا كىرگۈچە سانسىرى يېڭى-يېڭى سەھىپىلىرى، سەرخىل ئەسەرلىرى بىلەن ئەلنى مايىل، دىلنى قايىل قىلىپ كېلىۋاتقان، «مەدەنىيەت دالاسىدىكى يىگانە چىنار» ⑪ بولۇپ قەد كۆتۈرۈپ تۇرۇۋاتقان «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىغا نىسىپ بوپتۇ. پېقىر بۇ يەردە باشقا ئەدەبىيات-سەنئەت ژۇرناللىرىنى دېھقانلار ئۇچۇن، دېھقان يازارمەنلەر ئۇچۇن تۇزۇك ئىش قىلىپ بەرمىدى، دېمەكچى ئەمەس، ھەرگىز!

ئۇلارمۇ دېھقانلارغا ئائىت ئەسەرلەرنى، دېھقان ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىنى خېلى كۆپ بەردى ۋە بېرىۋاتىدۇ. ئەمما ئۇلار دېھقان ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىگە تازا ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلالمىدى. يەنە مىسال ئۈچۇن ئېيتساق، مەن بىر ئەدەبىي ژۇرنالغا ژانىرىنى «ھېكايە» دەپ ئەۋەتكەن ئەسىرىم يونۇپ-قىرىپ كىچىكلىتىلىپ «نەسىر» دەپ، «پوۋېست» دەپ ئەۋەتكەن ئەسىرىم «ھېكايە» دەپ چىقىرىلدى. ئىسمىمنىڭ ئاخىرىدىكى «دېھقان» دېگەن ئىمزايىمۇ ئېلىپ تاشلىۋېتىلدى. باشقا دېھقان يازارمەنلەرنىڭ ئەسەرلىرى بىلەن «دېھقان» دېگەن ئىمزايىمۇ مۇشۇنداق قىسمەتكە دۇچار بولدى. ژانىرىنى ئۆزگەرتىۋېتىشنى، «قىسقارتىش، ئىخچاملىنىش» نىغۇ بوپتۇ دەيلى. لېكىن «دېھقان» دېگەن ئەسكەرتمىنى ئېلىپ تاشلاشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى؟ ئالتە ھەرپتىن تۇزۇلگەن ئاشۇ سۆز ژۇرنالغا ئېغىر كەلمەيدىغۇ؟ مېنىڭچە، دېھقان ئاپتورلارنىڭ (باشقىلارنىڭمۇ) ئەسەرلىرىنى كەلسە-كەلمەس ئۆزگەرتكەنلىك، قىسقارتقانلىق بىلەن؛ ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئاز بەرگەنلىك ياكى بەرمىگەنلىك بىلەن؛ «دېھقان» دېگەن ئەسكەرتمىنى ئېلىپ تاشلىغانلىق بىلەن ژۇرنالنىڭ نوپۇزى ئېشىپ، ئىناۋىتى يۇقىرىلاپ، تىراژى كۆپىيىپ كەتمەيدۇ. ئەكسىچە، بۇنداق قىلىشنىڭ ژۇرنالغا زىيىنى تەگسە تېگىدۇكى، ئازراقمۇ پايدىسى تەگمەيدۇ. يەنە مىسال: ھازىرغا قەدەر «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىدا بىر نەچچە ئەسىرىم چىقتى. چىققاندىمۇ مەن ژانىرىنى «ھېكايە» دەپ بېكىتكەن ئەسەر ھېكايە پېتى، «ماقالە» دەپ بېكىتكەن ئەسەر ماقالە پېتى چىقىۋاتىدۇ. «دېھقان» دېگەن ئەسكەرتمىمۇ ئۆچۇرۇلۇپ كەتمەيۋاتىدۇ. مەھەللە-مىزدە مەن بىلەن ئۇچ يازارمەن بولغاچقا، بىزدىن كىتاپ، ژۇرنال سوراپ ئوقۇيدىغانلارمۇ خېلى بار. يېقىندا شۇنداقلاردىن بىر نەچچىسىگە «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىدىن ئۇچ-تۆتنى بىرىپ تۇرۇۋېدىم، بىر نەچچە كۈندىن كېيىن ئۇلار يېنىمغا كىرىپ ھاياجانلىنىپ سۆزلەپلا كېتىشتى: «ھېلىقى كىتابلىرىڭىز بەك بەلەن كىتابلار ئىكەن. ئۇنىڭدا بىزدەك دېھقانلارنىڭ دەيدىغان گەپلىرىمۇ يېزىلىدىكەن ئەمەسمۇ. يەنە تېخى دېھقان شائىرلارنىڭ يازمىلىرىمۇ بار ئىكەن. بىزگە دەپ بېرىڭە، بۇ كىتابنى نەدە ساتىدۇ؟ پۇلىمىزغا ئېلىپ، ئۆزىمىزنىڭ قىلىپلا ئوقۇيلى». مەن ئۇلارغا پوچتىخانا ئارقىلىق مۇشتەرى بولۇش يولىنى ئېيتىپ بېرىۋېدىم، ئۇلار خۇش بوپكەتتى. بىزنىڭ 30نەچچە ئۆيلۈك مەھەللىمىزدىكى دېھقانلاردىنلا «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىللىق سانلىرىغا پۇتۇن يىللىق مۇشتىرى بولغانلار ئالتىگە يەتتى.

ئەگەر ئۇ ژۇرنالمۇ ھېلىقىدەك قىلمىغان بولسا، ئۇمۇ دېھقانلارنىڭ ئاشۇنداق قىزغىن ئوقۇشىغا مۇيەسسەر بولاتتى. نۆۋەتتىدە دەپ ئۆتۈش كېرەككى، 15مىڭ ئۇيغۇر بار يېزىمىزدىن ئۇ ژۇرنالنىڭ 2003-يىللىق سانلىرىغا مۇشتەرى بولغۇچىلار ئاران بىرلا بولغان. «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» گە مۇشتىرى بولغۇچىلار 80دىن ئاشقان. دېمەك، ئۇ ژۇرنالمۇ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» گە ئوخشاشلا مەملىكەت ئىچى ۋە چەت ئەللەرگە ئاشكارا تارقىتىلىدىغان ژۇرنال. ئەگەر باشقا ئەدەبىيات-سەنئەت ژۇرناللىرىغىمۇ دېھقان يازارمەنلەرنىڭ ئەسەرلىرىنى «دېھقان» دېگەن ئەسكەرتمىسى بىلەن بېرىۋەرسە ھەم سەرخىللىرىنى تاللاپ مەخسۇس سەھىپە ئاجرىتىپ كۆپرەك بەرسە، ئۇيغۇر تىل-يېزىقىنى بىلىدىغان، ژۇرناللىرىمىزنى ئوقۇيدىغان خەنزۇلار بىلەن چەت ئەللەرمۇ «مانىۋ، ئۇيغۇر دېگەن خەقنىڭ دېھقانلىرىدىنمۇ مۇشۇنداق ئەسەر يازالايدىغان يازغۇچى، شائىرلار بارئىكەن-ھە؟» دەپ بىزگە ھەيران قېلىشى، قايىل بولۇشى مۇمكىن.

ھازىر دېھقانلارنى مەدەنىيەتلىك قىلىش، «ئۇچىنى يېزىلارغا يەتكۈزۈش» تەكىتلەنمەكتە. خەلقنىڭ ماددىي ئېھتىياجى ئاز-تولا كاپالەتلەندۇ-رۇلگەن، لېكىن مەنىۋى ئېھتىياجى تېخىچە قاغجىراق ھالەتتە تۇرۇۋاتقان شارائىتتا شۇنداق قىلماي بولمايتتى. لېكىن يېزىلاردا بىر-ئىككى كىشو قىلمىنى تەشۋىقات ۋە مەدەنىيەت تارماقلىرى مەجبۇرىيەت يۈزىسىدىن قويۇپ قويغان بىلەن، بىر-ئىككى مەيدان كونسېرت كۆرسەتكەن بىلەن، دېھقانلارنىڭ ئۆيلىرىدىمۇ رادىئو، تېلېۋىزور بولغانلىق بىلەن، گېزىتلەردىن قىزىل باشلىق ماقالىلارنى ئوقۇپ بەرگەنلىك بىلەن... دېھقانلارنى مەدەنىيەتلىك قىلغىلى، قىلدۇق دېگىلى بولمايدۇ. بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن گېزىت-ژۇرناللار دېھقانلارغا يۈزلىنىشى، يېزا-كەنت كادىرلىرى

مەدىسلا دېھقانلارنى سېلىق، جەرىمانە، ھاشار، ئۇ-بۇ دەپ قىستاپ دوقۇسلىتىۋەرمەي⑫، زامان تەرەققىياتى ۋە تەقەززاسىغا ئازراق ئەزەر سېلىپ، دېھقانلارغا مەدەنىيەت قوبۇل قىلىش ئىمكانىيىتىنىمۇ بېرىشى، رەسمىي كۇنتەرتىپكە كىرگۈزمىسىمۇ ئۇلارنى مەدەنىيەت بىلىملىرى ئۆگىنىشكە، مەدەنىيەتلىك بولۇشقا تەۋسىيە قىلىشى ۋە بۇ ئىشتا ئۆزلىرى باشلامچى بولۇشى كېرەك. ھېچبولمىغاندا، تۇرلۇك سېلىقلارغا قوشۇلۇپ دېھقانلاردىن يىغىۋېلىنغان پۇلغا مۇشتەرى بولغان گېزىت - ژۇرناللارنى ئىشخانا، ئامبار، ئۆيلىرىگە بېسىۋېلىپ چاشقانغا يەم قىلىپ بەرمەي، سەكسەن خالتىچى، دورا، تاماكا ساتقۇچى كاززاپلارغا ئۆتمەس ماتا ئورنىدا سېتىۋەتمەي، چېكەرمەن بەڭگىلەرگە «ئىلتىپات» قىلىۋەتمەي، دېھقانلارغىمۇ ئاز-تولا بېرىشى، ئوقۇشقا ئوندىشى زۆرۈر. ئەگەر ئۇلارمۇ شۇنداق قىلسا، بۇ، ئۇلارنىڭ خەلق ئۈچۈن قىلغان بىر ياخشى ئىشى بوپقالار.

رەسۇلى ئەكرەم نەبىيى مۆھتەرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسسەلەم ئەپەندىمىز: «ۋەتەننى سۆيۈش - ئىمان جۈملىسىدىندۇر» دېگەنىدى. شۇنىڭدەك، ۋەتەنداشلىرى بولغان خەلقنى سۆيۈشمۇ ئىمان جۈملىسىگە كىرىدۇ. خەلقنى سۆيىمەن، خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىمەن دېگۈچىلەر ئالدى بىلەن دېھقاننى سۆيۈشى، دېھقان ئۈچۈن لىللا ئىشلىشى كېرەك. بولمىسا ئۇ ۋەتەن، خەلق، ئاتا-بوۋىسى ئالدىدا تۇزكور، ئىمانسىزغا ئايلىنىپ قالىدۇ. تارىخ ۋە ئەۋلادلارنىڭ قارغىش-لەنىتىگە نائىل قارا يۈز بولىدۇ!...

رۇسىيىنىڭ 19-ئەسىردىكى مەشھۇر تەنقىدچى يازغۇچىسى ئالېكساندىر پاۋلوۋىچ چېخوفنىڭ «ھەسرەت» ناملىق ھېكايىسىدا زامان ۋە زامان زورلىرى تەرىپىدىن يۇرتىكى مۇجۇلۇپ، قەددى پۈكۈلۈپ، قەلبىي دەرد-ھەسرەتكە تولۇپ كەتكەن نامرات قېرى مەپىكەش ئۇتۇنوف دەرد - ھەسرىتىنى ئاڭلايدىغان بىرمۇ ئادەم تاپالماي، ئاخىرى مەپىگە قوشۇدىغان ئورۇق ئېتىغا سۆزلەپ بېرىدۇ. بولمىسا ئۇتۇنوف جاھاندارچىلىق (مەپىكەشلىك) قىلىۋاتقان شەھەردە ئۇنىڭغا بىلەن دىنى، تىلى ئوخشاش ئادەملەر مىڭ-مىڭ ئىدى. ئۆزىمۇ كۇنىگە ئاشۇنداق ئادەملەردىن نەچچە ئوننى كىرا قىلاتتى. ئېتى بولسا ئادەم ئەمەس، تىلسىز، ئەقىل-ئىدراكسىز ھايۋان بولغاچقا ئۇتۇنوفنىڭ دەردىگە دەردداش، ھالىغا مۇڭداش، ھەسرىتىگە ھەمدەم بولالمايتتى. مەنمۇ ئۇتۇنوفقا ئوخشاش بىر دەردمەن. خۇددى ئۇتۇنوف 19-ئەسىردىكى رۇس شەھەر كەمبەغەللىرىنىڭ دەردمەنى بولغاندەك، مەن 21-ئەسىردىكى ئۇيغۇر نامرات دېھقانلىرىنىڭ دەردمەنى (بۇ، پەقەت ھېسسىي ئوخشىتىش). بەلكىم، ئۇتۇنوفنىڭ دەرد-ھەسرىتى مېنىڭكىگە، مېنىڭ دەرد-ھەسرىتىم ئۇتۇنوفنىڭكىگە ئوخشىماسلىقى مۇمكىن. ئۇتۇنوف دەرد-ھەسرىتىنى ئاڭلايدىغان ئادەم تاپالمىغان بىلەن ئېتىغا سۆزلەپ بېرىدۇ. مېنىڭ دەرد-ھەسرىتىمنى سۆزلەپ بەرگۈدەك ئېتىم ئەمەس، مۆشۈكۈممۇ يوق. ئەمما مەن دەرد-ھەسرىتىمنى ئاڭلايدىغان ئادەم (ئورۇن) تاپالايمەن، يېزىپ دەپ بېرەلەيمەن، ئىپادىلىيەلەيمەن، ئاڭلىتالايمەن. ئەمدى تېخىمۇ شۇنداق بولىدۇ. چۈنكى ئەمدى مېنىڭ - دېھقانىنىڭ دەيدىغانلىرى دېيىلىدىغان بىر سەھىپە بار بولدى!... دەيدىغانلىرىمىزنى دەپ كېلىپ گەپ ئاخىرىدا قېرىندىشىمىز تۇرسۇن ئەبەينىڭ ھېلىقى دەل جاۋابىنى تەكرارلىساق ئەمدى مەنمۇ ھېلىقى كادىر يازغۇچىلار «چاقچاق قىلىپ» سورىغاندەك سوئاللارغا يولۇقسام: «كۆردۈڭمۇ!؟ 〈شىنجاڭ مەدەنىيىتى〉 ژۇرنىلىدا 〈دېھقان نېمە دەيدۇ〉 دېگەن سەھىپىمىز بار!» دەپ ھەقىقىي يۈرەكلىك جاۋاب بېرەلەيمەن.

دېھقانىنىڭ دەيدىغانلىرى تۇگەيدىغاندەك ئەمەس. ئەمما، «دېھقان نېمە دەيدۇ» دېگەن سەھىپىنى كۆرۈپ ھاياجاندىن يېزىپ كەتكەن بۇ تاقا-تۇقا ھاياجانناممىنى مۇشۇ يەردىرەك توختاتمىسام بولماس. رەببىمىز تېنىمىزگە ساقلىق، قەلەم تەۋرىتىشىمىزگە ئىمكان بەرسىلا دېھقانىنىڭ دەيدىغانلىرىنى - روزى سايىت ئېيتىپ قېپقالغان دەردلىرىنىڭ بىرىنى بولسىمۇ تۇگىتىش ئۈچۈن قەلەم تەۋرىتىپ تۇرغايمىز، ئىنشائاللا!

2002-يىل دېكابىر، سەھرايى كانتا يايلاق

ئىزاھلار

①سىرتىدا، تاشقى كۆرۈنۈشىدە②يەرلىك شېۋە، ئازراق، كىچىككىنە③كۆڭۈل بۆلۈشىدە، غەمخورلۇقىدا④داۋۇت داڭقان كەنت كادىرلىرىنىڭ ئەپت - بەشرىسىنى ئېچىپ، ئۇلارنى مات قىلغانلىقتىن دەسلەپتە «ئۆستۈرۈلىدۇ»، كېيىن سۆيىقەست بىلەن «ئەمەلدارلىق ئورنى» دىن چۈشۈرۈلىدۇ، ئاندىن كېيىن يەنە تۆھمەت قۇربانى بولۇپ، كەنت كادىرلىرى تەرىپىدىن قاتتىق ئۇرۇلۇپ ناكار بولىدۇ، ئاخىرىدا پاجىئەلىك ئۆلۈپ كېتىدۇ. مەمتىمىن سەيدىن كەنت كادىرلىرى ئۈچۈن ئابدۇرەشىد خوجا قاتارلىقلار ھەم ئۇلارنىڭ يانتاياقلىرى تەرىپىدىن «سارالاش» ئاتىلىپ چەتكە قېقىلىدۇ. بېشىغا كەلگەن ئاشۇ ئۈچ باشقا كۆڭۈلسىزلىك، پاجىئەلەرگە بەرداشلىق بېرەلمەي ئەقلىدىن ئادىشىپ سارالاش بوپقالىدۇ، ئەسلى-ۋەسلىدىن ئايرىلىدۇ⑤ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى 2002-يىل 5-سان⑥ «ئىشچىلار ۋاقىت گېزىتى» نىڭ 1995-يىل 1-ئاپرىل سانى⑦مۇئەللىپنىڭ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 5-سانىدىكى «نامراتلىق قانداق بولىدۇ؟» دېگەن ماقالىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ⑧ئاش سۆيى دېگەن مەنىدە. بۇ يەردە يۇندا دېمەكچى⑨ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتى ياكى مەھەللە⑩ ئەمەلگە ئاشمىدى⑪سۇلايمان قەيىۋىنىڭ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 5-سانىدىكى شۇ ناملىق ماقالىسىنىڭ ماۋزۇ سۆزى ⑫سىلكىش، دۇشكەلەش، يەرلىك شېۋە.

ئاپتور: ئاتوش شەھىرى كانتا يايلاق يېزا قۇدۇق كەنتىدىن، دېھقان(M1)

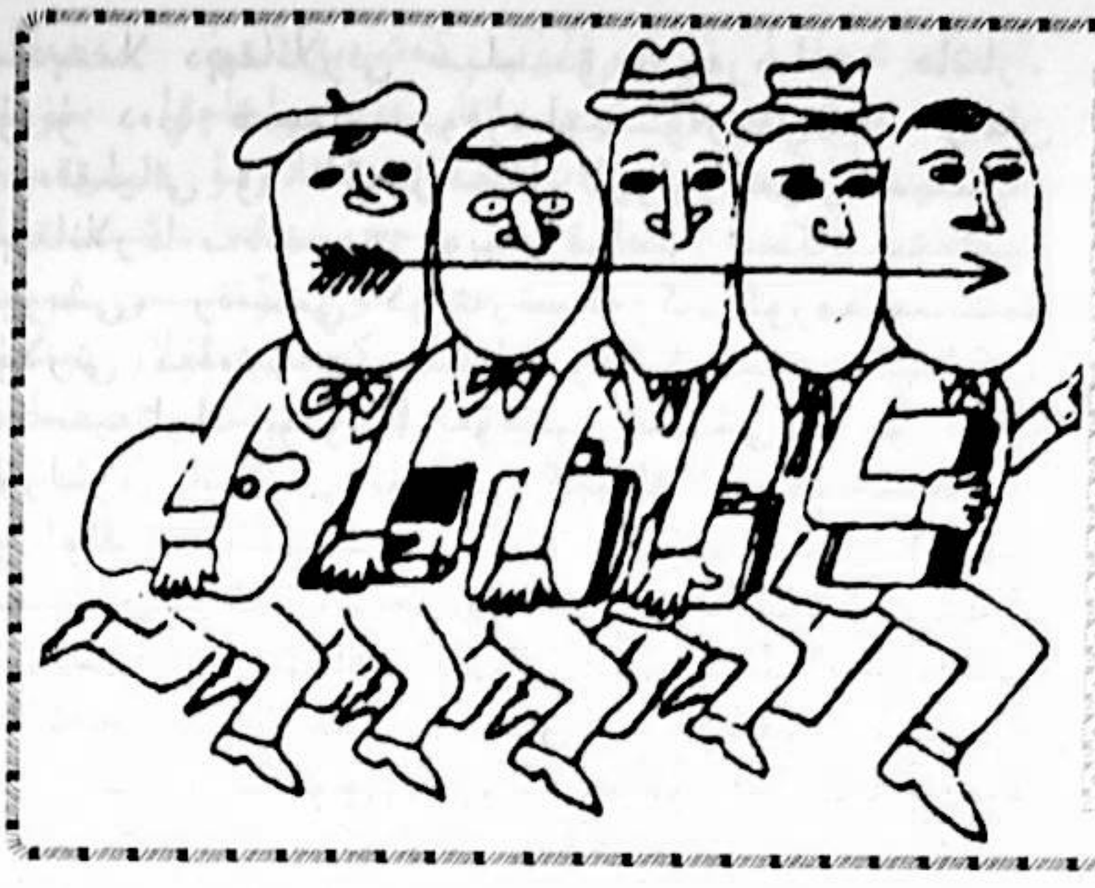

قىرتاق پاراڭلار

ـ تاللانغان فېلىيەتونلار

كۆزگە چېلىقىپ تۇرۇدىغان «ئىلگىرىلەش» گۇەن مىن

بىزنىڭ ئاخبارات ئەركىنلىكىمىز بار، بىراق ھەقىقىي خەۋەرلەرنى ئەينەن ئېلان قىلالمايمىز.

بىزنىڭ نازارەتچىلىك ئورگىنىمىز ۋە تۈزۈمىمىز بار، لېكىن پارىخورلار يەنىلا تەپتارتماستىن چىرىكلىشىۋاتىدۇ.

بىز دېموكراتىيە ھوقۇقىغا ئىگە، لېكىن بىر ئادەمنىڭ دېگىنى ھېساب بولىدىغان ئەھۋال ھېلىھەم مەۋجۇد.

بىزنىڭ مۇكەممەل بولغان ئاساسىي قانۇنىمىز بولسىمۇ، لېكىن «ئادەم ئارقىلىق باشقۇرۇش» ھېلىھەم داۋاملاشماقتا...

گەپ ئاڭلاش «تەربىيىسى» تاڭ شەنپۇ

ئانا بۆشۈكتىكى بالىسىغا: «ئاناڭنىڭ گېپىنى ئاڭلا» دەپ ئۆگىتىدۇ؛ چوڭلار يەسلى بالىلىرىغا: «تەربىيىچىڭىزنىڭ گېپىنى ئاڭلاڭ» دەپ ئۆگىتىدۇ؛ شۇنداق قىلىپ، بالا مەكتەپكە كىرگەندىن كېيىن «مۇئەللىمنىڭ گېپىنى ئاڭلايدۇ»؛ خىزمەتكە چىققاندىن كېيىن «باشلىقىنىڭ گېپىنى ئاڭلايدۇ»؛ باشلىق بولغاندىن كېيىن «يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلىكنىڭ گېپىنى ئاڭلايدۇ».

جۇڭگودا باشقىلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاش «تەربىيىسى» چوڭقۇر يىلتىز تارتقاچقا، شۇڭا كىشىلەرمۇ مۇستەقىل پىكىر قىلىشتىن مەھرۇم بولغان. بۇ بەلكىم مىللەتنىڭ پاجىئەسىدۇر.

ئېتىراپ قىلىش كېرەك لاڭ خۇيفا

ئالىملارغا قارىغاندا سەنئەت ساھەسىدە نام چىقىرىش ئاسان بوپكەتتى. ھوقۇق سىياسەتتىن ئۈستۈن تۇرۇۋاتىدۇ. خۇشامەتچىلىك ئاممىغا كۆيۈنۈشنى بېسىپ چۈشتى. پۇل-مال دوستلۇقنى بېسىپ چۈشتى. ئوقۇشسىز قالغان بالىلارغا ياردەم بېرىش تاشلىنىپ قالدى. ئىقتىدارغا قارىغاندا گۈزەللىكنىڭ قىممىتى يۇقىرى بولدى. مۇناسىۋەت ئورنىتىش ئەمەلىي خىزمەتتىن ئەلا بولدى. يالغان گەپ راست گەپكە قارىغاندا يېقىملىق ئاڭلىنىدىغان بولدى.

مۇشۇنداق «تەرەققىي قىلىدۇ» چۈەن خەي

ئون يىل ئىلگىرى ئىنىستىتۇتلار ئۇنىۋېرسىتېتقا، ئالىي تېخنىكوملار ئىنىستىتۇتلارغا ئۆزگەرگەن. يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بۇيان ئوتتۇرا تېخنىكوملار بەس-بەستە «كەسپىي تېخنىكا ئىنىستىتۇتى» دېگەندەك ۋېۋىسكىلارنى چىقاردى.

جۇڭگونىڭ مائارىپى مانا مۇشۇنداق ھەم تېز، ھەم ئاسان تەرەققىي قىلىدۇ.

«فېلىيەتونلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 12-سانىدىن

ئوبۇلقاسىم ھۈسەيىن تەرجىمىسى

ئاخچىق كۈلكىلەر

«مەشھۇر شەخسلەر قامۇسى»غا تەۋسىيىنامە
جاڭ فېڭ

«21-ئەسىردىكى داڭلىق شەخسلەر قامۇسى» توزۇش ھەيئىتىگە:

ھەيئىتىڭلارنىڭ «21-ئەسىردىكى داڭلىق شەخسلەر قامۇسى» توزمەكچى بولغانلىقىنى ئاڭلاپ ئىنتايىن خۇشھال بولدۇق. بۇ قامۇسنى توزگەندە ئىلغارلىقنى داۋراڭ قىلىپ، كۆرەڭ ئىرادىمىزنى چېنىقتۇرۇشقا پايدىسى بار. بىز قوش قوللاپ قۇۋۋەتلەيمىز. مەزكۇر قامۇسقا داڭلىق شەخسلەرنىڭ ھەممىسى كىرگۈزۈلمىدىغان بولسا، ئەۋلادلىرىمىزغا ناھايىتى ئېسىل بىر سوۋغا بولۇدىغانلىقىدا شەك يوق. داڭلىق شەخسلەرنىڭ قامۇستىن چۈشۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن، سىلەرگە ھۆرمەتلىك نېمە شەھەر باشلىقىمىزنىڭ شەرەپ بىلەن تونۇشتۇرىمىز. تونۇشتۇرۇش سەۋەبسىز تۆۋەندىكىچە:

بىرىنچىدىن، نېمە شەھەر باشلىقىنىڭ ئەقلىي ئىقتىدارى ئىنتايىن يۇقىرى. ئۇ شەھەر باشلىقى بولۇپ2-يىلىلا ئەسلىدىكى ئوتتۇرا تېخنىكوم دىپلومىنى ئارقا-ئارقىدىن ئالىي تېخنىكوم، تولۇق كۇرس، ئاسپىرانتلىق، ماگىستىرلىق دىپلوملىرىغا ئالماشتۇردى. ھازىر دوكتورلۇققا قاراپ يۈرۈش قىلىۋاتىدۇ.

ئىككىنچىدىن، نېمە شەھەر باشلىقىنىڭ بىلىمى ئىنتايىن مول. ئىشقىلىپ رەسساملىق، خەتتاتلىق، ناخشا-ئۇسسۇل، مۇزىكا، شاھمات، كۇلدۇرگە-ئېتوت، سېھىرگەرلىك، بەدەن گۈزەللەشتۇرۇش گىمناستىكىسى، نۇتۇق سۆزلەش، مۇنازىرە، ئىدىيە، سىياسىي، ئىقتىساد، مەدەنىيەت، سەھىيە، WTO، پىلانلىق تۇغۇت، چارۋىچىلىققا ئائىت يېڭىلاردا مۇھىم كۆرسەتمە بېرەلەيدۇ. بارلىق پائالىيەتلەر ئۈنۈملۈك باھالىغۇچىلىققا تەكلىپ قىلىدۇ. يېقىندا XX ئىنىستىتۇتىنىڭ پروفېسسورلۇق تەكلىپنامىسىنى تاپشۇرۇۋالدى.

ئۈچىنچىدىن، نېمە شەھەر باشلىقى پىشقان ناتىق. ھەرقانداق يېڭىدا مۇنداقلا ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ قويسىلا، يېغىن زالىنى كۆتۈرۈۋەتكۈدەك گۇلدۇراس ئالقىشقا ئېرىشىدۇ. زىياپەت سورۇنلىرىدا بىر نەچچە ئېغىز قەدەھ سۆزى قىلىپ قويسىلا، قول ئاستىدىكىلىرىنى مەستخۇش قىلىۋېتەلەيدۇ.

تۆتىنچىدىن، نېمە شەھەر باشلىقىنىڭ قەلىمى كۈچلۈك. چوڭ-كىچىك يېڭىلاردا سۆز قىلسىلا گېزىتلەردە ئېلان قىلىنىدۇ. ئۇ ئاللىقاچان «نېمە XX ئەسىرلىرى» دىن ئۈچ تومنى نەشر قىلدۇردى. يەنە ئۈچ تومى نەشردىن چىقىش ئالدىدا.

بەشىنچىدىن، نېمە شەھەر باشلىقىنىڭ ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ. ھەرقايسى رېستۇران، مەيخانا، مېھمانسارايدىكى مەيلى يەرلىك ياكى سىرتتىن كەلگەن بولسۇن بىر كۆرگەن چىرايلىق قىزنىڭ ئىسمىنى ئۇنتۇپ قالمايدۇ. دادىسىنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى ئۆتكۈزگەندە 300نەچچە قىزىل بولاق تاپشۇرۇۋالغان بولۇپ، ئۇ قىزىل بولاقلارغا بىر قاراپلا قايسى ئەبلەخنىڭ كەلمىگەنلىكىنى بىلىۋالالايدۇ.

ئالتىنچىدىن، نېمە شەھەر باشلىقى ئالاھىدە سەۋرچان. يېغىن ئاچسا رەئىس سەھنىسىدە مىدىر-مىدىر قىلماي تۆت سائەت ئولتۇرالايدۇ. يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلەرگە ھەمراھ بولۇپ شىشخال ئويىنغاندا كەچ سائەت سەككىزدە تاھارىتى قىستىسا ئەتتىگەن سائەت سەككىزگىچە بەرداشلىق بېرەلەيدۇ.

يەتتىنچىدىن، نېمە شەھەر باشلىقىنىڭ جىسمانىي كۈچى تولۇپ تاشقان بولۇپ، يېغىن ئاچقاندا قارشى پىكىرنى ئاڭلاپ قالسا، بىر مۇشت بىلەن ئۈستەلنى يېرىۋېتەلەيدۇ.

سەككىزىنچىدىن، نېمە شەھەر باشلىقىنىڭ تەن ساپاسى ئالاھىدە ياخشى. سىرتقا تەكشۈرۈشكە بارغاندا پىكاپتا ئولتۇرۇپ نەچچە مىڭ كىلومېتىر يول ماڭسىمۇ بېشى قايمايدۇ. ئومۇمىنىڭ پۇلىغا مېھمان بولغاندا زەھەرلىك يىلان، يىرتقۇچ ھايۋانات ياكى خام، چالا پىشقان نەرسىلەر بولامدۇ ھەممىسىگە ئېغىز تەگكۈزمەي قويمايدۇ. ئىشخانىلاردا قايسى دۆلەتنىڭ خانىزى بولۇشىدىن قەتئىينەزەر دەرھال ئىنىكە كەلتۈرەلەيدۇ. ئاۋېنىنىڭ قىمارخانىلىرىدا ھاردىم-تالدىم دېمەي ئۈچ كېچە-كۈندۈز «جەڭ» قىلالايدۇ.

توققۇزىنچىدىن، نېمە شەھەر باشلىقىنىڭ پىسخىك ساپاسى ئالاھىدە يۇقىرى. تۇرتۇرغۇزۇشتا خاتالىق كۆرۈلۈپ ، دۆلەتنىڭ مىليونلىغان پۇلىغا زىيان بولسىمۇ، ناھايىتى تەمكىنلىك بىلەن بارلىق مەسئۇلىيەتتىن پاك-پاكىز قۇتۇلۇپ كېتەلەيدۇ.

بىز يۇقىرىقى ئارتۇقچىلىقلارنى ئىنتايىن يېتەرلىك دەپ قاراپ، نېمە شەھەر باشلىقىنى قامۇستىن چۈشۈرۈپ قويماسلىقىمىز ئۈمىد قىلىمىز.

دەپ ھۆرمەت بىلەن:

غايىبانە شەھىرىدىكى بارلىق پۇقرالاردىن

ئېشەك يىلى ئات ئېيىنىڭ ئىنت كۈنى

«فېلىيەتونلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىل 1-سانىدىن

ئاينۇر مەتتۇرسۇن تەرجىمىسى

سېلىشتۇرما
لىيۇۋېيدۇڭ

مەلۇم ناھىيىدە ئەڭ نامرات بولغىنى ماڭارىپ ئىكەن، ئەڭ باي ئورۇن ماڭارىپ ئىدارىسى ئىكەن. ئەڭ خەتەرلىكى يېزائىگىلىكى ئىكەن، ئەمما يېزا

ئىگىلىك ئىدارىسىدا خىزمەت قىلىش هەممىدىن ئاسان ئىكەن. ناھىيىنىڭ شەھەر قۇرۇلۇشى ناھايىتى ۋەيرانە ئىكەن، ئەمما ناھىيە بويىچە ئەڭ چىرايلىق خىزمەت بىناسى شەھەر قۇرۇلۇشى ئىدارىسىنىڭ خىزمەت بىناسى ئىكەن.

جۇڭگوچە يۇمۇر
لىەن چىن

چەت ئەللىكلەر: جۇڭگولۇقلاردا يۇمۇرىستىك تۇيغۇ كەمچىل دېيىشىدۇ. مېنىڭچە، بۇ قاراش تازا توغرا ئەمەس. نەچچە ئون يىل بولدى، كۇپتەك سەمىرىپ كەتكەن ئەمەلدارلار تەختىراۋانغا چىقىۋېلىپ، تېخى ئۆزلىرىنى «خەلقنىڭ چاكىرى» دەپ ئاتاشتى. ئۇستىۋېشى توپا-چاڭغا مىلىنىپ كەتكەن تەختىراۋان كۆتۈرگۈچىلەر بولسا «خوجايىن» دەپ ئاتالدى. ھەر ئىككى تەرەپ ئاشكارا سورۇنلاردىمۇ مۇشۇنداق ئاتلىپ كېلىۋەردى. ئەمما بۇ خىل ئاتاش ھېچقايسىسىغا بىئەپ تۇيۇلمىدى. قېنى ئويلاپ كۆرەيلى، بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق يۇمۇر بولامدۇ؟

«فېلىيەتون» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 9-سانىدىن **توختىھاجى يۇنۇس** تەرجىمىسى

چۇشەنمەسلىك
لىيۇخېمىن

● «مەجبۇرىيەت ماتارىپى» يولغا قويۇلغان تۇرۇقلۇق يەنە نېمىشكە ئوقۇشسىز قالغان بالىلار بار؟ بۇنى مەن چۈشىنەلمىدىم

● ئىدارىدىن سايلام نامزاتىنى ئېلان قىلدى. بىراق بىز تېخى بىلەت تاشلىماستىن يېڭى باشلىق «سايلىنىپ» چىقتى! بۇنى چۈشىنەلمىدىم.

● بىزدەك ئالىي مەكتەپ، ئوتتۇرا تېخنىكوم پۈتتۈرگەنلەردىن تەركىب تاپقان تېخنىكىلىق ئورۇنغا تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ سەۋىيىسىگە ئىگە، ئىلگىرى ئاشپەزبولغان بىرسى باشلىق بوپكەلدى. بۇنى مەن چۈشىنەلمىدىم.

● «مەلۇم سانائەت ئالاھىدە رايونى» دا يېرىم يىل ئىچىدىلا يېرىمدىن كۆپرەك زاۋۇت تاقىلىپ قالدى، نۇرغۇنلىغان ئىشچى ئىشسىز قالدى. ئەمما يىل ئاخىرىدىكى خۇلاسىدە كىشى ھېشىغا توغرا كېلىدىغان كىرىم ئوتتۇرا ھېساب بىلەن يولتۇرقىدىن 3.6% ئاشتى دېيىلگەن. بىراق ئىشسىزلارنىڭ قوتقۇزۇش پۇلى ئالمىغىنى ئېنىق. بۇنى مەن چۈشىنەلمىدىم.

باش مۇھەررىرنىڭ ئۆلچىمى
خۇاڭ شەن

مەلۇم گېزىتنىڭ باش مۇھەررىرىنىڭ ماقالە بىكىتىشتىكى ئۆلچىمى «مەڭگۈمەدھىيىلەش».

تەھرىر مۇخبىر سوراپتۇ:

- ئەگەر ئوت ئاپىتى يۈز بەرسىچۇ؟
- ئوت ئۆچۈرۈش ئەترىتىدىكى قەھرىمانلارنى مەدھىيىلەيمىز.
- خىيانەتچى ئەمەلدارلار قاپقانغا دەسسىسىچۇ؟
- ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىدىكىلەرنى مەدھىيىلەيمىز.
- ئىشچى-خىزمەتچىلەر ئىش ئورنىدىن قالسىچۇ؟
- دۆلەتنىڭ ئەڭ تۆۋەن تۇرمۇش كاپالىتى سىياسىتىنى مەدھىيىلەيمىز.

«فېلىيەتونلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 11-سانىدىن **ئەسقەر ئەھمەدي** تەرجىمىسى

جاۋابسىز ئۇچ سوئال

1. پۇلنىڭ راست-يالغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن پۇل تەكشۈرۈش ئاپپاراتىدا تەكشۈرىمىز. ئەگەر پۇل تەكشۈرۈش ئاپپاراتى يالغان بولسا، قانداق قىلغۇلۇق؟
2. كارخانىلار ساختىپەزلىك قىلسا، تەپتىش ئورگانلىرى تەكشۈرىدۇ. ئەگەر تەپتىش ئورگانلىرى ساختىپەزلىك قىلسا، قانداق قىلغۇلۇق؟
3. چىرىكلىكنى جازالاشتا ئەدلىيە ئورگانلىرىغا تايىنىمىز. ئەگەر ئەدلىيە ئورگانلىرى چىرىكلەشسە قانداق قىلغۇلۇق؟

خەنزۇچە مەنبەلەردىن توپلىغۇچى: **ئازاد نىزامىددىن ئەنجانىي**

بىر جۈملە سۆزگە ھەيرانمەن
مۇھەممەتئىمىن ئابدۇۋەلى

گېزىت-ژۇرناللاردا يېزىلىشچە «راست گەپ قىلىش كېرەك» مىش؛
يىغىن مۇنبەرلىرىدە دېيىلىشچە يەنە «راست گەپ قىلىش كېرەك» مىش.
ھادىسە جەھەتتىن قارىغاندا، دۇنيادا مۇنداق ئۇچ ئىش ئاساسىي جەھەتتىن ئوخشاپ كېتىدۇ:

بىرىنچىسى، ئېشەكنىڭ ھاڭرىشى، ئىككىنچىسى، ئوسۇرۇق، ئۈچىنچىسى، ئادەمنىڭ گەپ قىلىشى. ھۈلارنىڭ ئۈچىلىسىنىڭ كېلىپ چىقىش مەنبەسى يەل بولسىمۇ، ئادەمنىڭ سۆزى ھەرىكەت بىلەن بىرلىشىپ ماددىي، مەنىۋى ئۇنۇم ئارقىلىق ھاللانلىق تاپىدۇ.

دېمەك، ئۇ ئالدىنقى ئىككىسىگە قارىغاندا ماھىيەت جەھەتتىن ناھايىتى كۆپ ئەۋزەل ئورۇندا تۇرىدۇ. شۇڭا، ئەجدادلىرىمىز «ئادەمنىڭ لەۋزى ھالال» دېگەن مەشھۇر ئىدىئومنى قالدۇرغان. ئەگەر ئۇ ئەمەلىيەت بىلەن بىرلەشتۈرۈلمىسە، ئېيتىلىشىدا قانچە تاتلىق ۋە چىرايلىق بولغىنى بىلەن ئۆز قىممىتى ۋە ھاللانلىقىنى يوقىتىدۇ. ئەكسىچە، تەكرارلىنىۋەرگەنسېرى خۇددى ئېشەكنىڭ ھاڭرىشىدەك قوپال، ئوسۇرۇقتەك سېسىق بىرنېمىگە ئايلىنىدۇ.

راستگەپ قىلىشنىڭ تەكتىلەش خاتامۇ؟ ھازىرچە، بۇنىڭغا كېسىپ بىرنېمە دېگىلى بولمايدۇ. مۇھىمى، راست گەپ قىلىشنى تەكتىلىگۈچىنىڭ مۇددىئاسىنىڭ قانداقلىقىغا قاراش كېرەك. ئۇ ئوبيېكتىپ ئەھۋالنى بىلمەكچى ۋە مۇشۇ ئوبيېكتىپ ئەھۋالغا ئاساسەن ئومۇمىيەتنىڭ كېيىنكى ئىشلىرىغا پايدىلىق بولغان يەكۈن ۋە قارارغا ئېرىشمەكچى بولسا، ئۇنىڭ راست گەپ قىلىشنى تەكتىلىشى توغرا. ئەگەر بىراۋنى راست گەپ قىلدۇرۇپ، ئۇنىڭ قىلغان ئىشى ۋە گەپ - سۆزىدىن پۈتاق چىقىرىپ ئۇنى باپلىماقچى بولغان بولسا، جەزمەنكى خاتا. ھازىر راست گەپ قىلىشنى تەكتىلەۋاتقانلار ئىچىدە كېيىنكى يولنى تۇتقانلار ئاساسىي سالماقنى ئىگىلەيدىغاندەك قىلىدۇ.

مەلۇم بىر يېزىدا مەلۇم بىر رەھبەر كەنت كادىرلىرى بىلەن يىغىن ئېچىپ، كەنتلەردىكى خىزمەتلەرنىڭ كېتىپ بېرىش ئەھۋالىنى بىلمەكچى بوپتۇ. ئۇ، كەنت كادىرلىرىنىڭ خىزمەتلەرنى دوكلات قىلىشىنى ، دوكلات قىلغاندا راست گەپ قىلىشىنى، قىلچە يالغان ئارىلاشتۇرماسلىقىنى تەلەپ قىپتۇ. بۇ رەھبەر راست گەپ قىلىش، يالغان سۆزلىمەسلىكنى تەكتىلەپ ياخشى قىپتۇ، ئەركەكلەردەك ئىش قىپتۇ.

ئالدى بىلەن سۆز ئالغان كەنت باشلىقى ئۆز كەنتىدە يېزا ئورۇنلاشتۇرغان ئىشنىڭ 60% تۈگىگەنلىكىنى، بۇۋەزىپىنى ئورۇنداش داۋامىدىكى قىيىنچىلىقنىڭ بىر قەدەر چوڭ ئىكەنلىكىنى، لېكىن، يەنە بىر ھەپتە ۋاقىت ئىچىدە قېپقالغان 40% قىسمىنى جەزمەن ئورۇنداپ تۈگىتىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. يېزا رەھبىرىنىڭ چىرايى تاتىرىپ، گۈرەن تومۇرلىرى كۆپۈپ ئولتۇرالماي قاپتۇ. ئۇستەلگە قاتتىق بىرنى مۇشتلاپتۇ ۋە «بۇگۈندىن باشلاپ سەن ئېشىكىڭنى باق!» دەپلا كەنت باشلىقىنى يىغىن مەيدانىدىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ.

2-قېتىم سۆز ئالغان كەنت باشلىقى بۇ سورۇندا راست گەپ قىلىشنىڭ ئۆزىگە ھەرگىز پايدا كەلتۈرمەيدىغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن بولۇشچە لاپ ئۇرۇپتۇ. يۇقىرىدىن تاپشۇرغان ۋەزىپە 100% ئورۇندىلىپ بولدى، ئاللىقاچان كېيىنكى ۋەزىپىلەرنى ئورۇنداشقا چۈشۈپ كەتتۇق، دەپتۇ. ئەمەلىيەتتە، ئۇ تېخى بۇ ۋەزىپىنىڭ 20% نىمۇ ئورۇندىمىغانىكەن. يېزا رەھبىرى بۇ كەنت باشلىقىنى راسا ماختاپتۇ، «ئوغۇلبالا كادىر، بىزگە مانا مۇشۇنداق كادىر كېرەك» دەپتۇ. ھەتتا نەق مەيداندا 250 يۈەن مۇكاپات بېرىپتۇ.

ھېلىقى يېزا رەھبىرى «ئوغۇلبالا» دەك سۆز قىلغان بىلەن ئوغۇلبالىدەك ئىش قىلالماپتۇ. ئەتىجىدە، كېيىنكى نۆۋەتتىكىلەرنىڭ ھەممىسى قاتارىسىغا يالغان سۆزلەپ، تىل-ئاھانەتتىن، مەنسەپى ئېلىپ تاشلىنىشتىن قۇتۇلۇپتۇ. نېمە ئامال؟ پۈل بىلەن مەنسەپ ئادەمنىڭ كۆزىنى چاقنىتىدىغان ياخشى نەرسىلەر تۇرسا؟ بۇنداقتا، كىممۇ راست گەپ قىلىشنى خالىسۇن؟

راست سۆزلەشتە «چولپان» غا ئايلانغان خۇبېي ئۆلكىسى جېيەنلى ناھىيىسى چېپەن يېزىلىق پارتكومنىڭ سابىق سېكرېتارى لى چاڭپىڭ ھەممىلەنگە تونۇش. ئۇ راست گەپ قىلغانلىقى ئۈچۈنلا «خاتا» لاشتى. زۇڭلى جۇرۇڭجى ئۇنىڭ راست سۆزلىرىگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ مەركەزدىن تەكشۈرۈش ئۆمىكى ئەۋەتكەن، «ئۆلكىلىك پارتكوم بۇ ئىشقا يۈكسەك ئەھمىيەت بېرىپ، قايتىدىن تەكشۈرۈشكە ئادەم تەشكىللىگەن» بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا «قارا» پېتى قېلىۋەردى. گوۋۈيۈەن ۋە ئۆلكىلىك پارتكومدىن ئىبارەت چوڭ ئىككى ھوقۇقلۇق ئورگاننىڭ تەستىقى ئۆمۈچۈك تورىدەك گىرەلىشىپ كەتكەن بيۇروكرات بىر گۇرۇھنىڭ قولىدا ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدى. ئەسلىدە، گېزىت-ژۇرناللاردا يېزىلغىنىدەك، رادىئو-تېلېۋىزىيىلەردە دېيىلگىنىدەك ۋەياكى يىغىن مۇنبەرلىرىدە سۆزلەنگىنىدەك راست گەپ قىلىدىغانلارنى ئەتىۋارلايدىغان ئىش بولسا، لى چاڭپىڭ ئۆستۇرۇلۇشى، ھېچبولمىغاندا ئۆزىنىڭ خىزمەت ئورنىدا قالدۇرۇلۇشى كېرەك ئىدىغۇ؟ ئۇ، يالغان گەپ قىلمىغانلىقى ئۈچۈنلا خىزمىتىدىن، يۇرتىدىن ئايرىلىپ شىنجىڭ، جۇخەيلەردە خىزمەت ئىزدەپ سەرگەردان بولۇپ يۈردى. (يالڭ شۆۋۈ ئاپتورلۇقىدىكى، توختى باقى ئارتىشى تەرجىمىسىدىكى «ئېچىنىشلىق قىسمەت» ناملىق مۇلاھىزىگە قارالڭ. «شىنجالڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى 2002-يىل 2-سان . - مۇھەررىردىن) بۇنداق ئەھۋالدا يەنە كىممۇ راست گەپ قىلىشنى خالىسۇن؟

ھازىرقى ۋاقىتتا، ئەلۋەتتە مۇھىمى، راست گەپ قىلىش مەسىلىسى ئەمەس، راست گەپنى ئاڭلاشنى خالاش مەسىلىسى. راست گەپنى ئاڭلاشنى خالايدىغان ئادەملەر بولسىلا، راست گەپ قىلىدىغان ئادەملەر ئۆزلىكىدىن چىقىدۇ. دەرۋەقە، راست گەپ ئاچچىق - چۈچۈكرەك كېلىدۇ. ئۇ بەزىدە قەيسى قىلدۇرۇپ

ئىچىنى سۈرۈپمۇ قويمىدۇ. لېكىن، ئۇ بۇنىڭلىق بىلەن قان تومۇرنى راۋانلاشتۇرۇپ تەننى ساغلام قىلىدۇ. يالغان گەپ سىلىق - يۇمشاق كەلگىنى بىلەن ئاخىرى ئادەمنى نابۇت قىلىدۇ. جەمئىيەتنى نابۇت قىلىدۇ. ئېيتايلۇق، مەلۇم بىر ناھىيىدە 15يىلدا بىرىنچى باشلىقلار تۆت قېتىم ئالمىشىپتۇ، ئالماشقانلىرىنىڭ ھەممىسى ئۆسۈپتۇ. لېكىن، بۇ ناھىيىنىڭ ئومۇمىي قەرزى مۇشۇ 15يىلدا ئەسلىدىكى 2مىليون يۈەندىن 72مىليون يۈەنگە كۆتىرىلىپتۇ.

ھازىر ھەممە ئىشنى تېرىۋاتقىنى يالغانچىلىق! يالغان مەلۇمات، يالغان ئۈچۈر، يالغان دوكلات... گەرچە، راست سۆزلەش ، راست گەپنى ئاڭلاش جەمئىيىتىمىز ئۈچۈن بىرخىل شىپالىق دورا بوپقالغان بولسىمۇ، ئەمما، ھەردەمبىلىك رەھبەرلىك قاتلىمىدا بۇ دورىنى ئىستېمال قىلىشنى خالايدىغانلار بەك ئاز. شۇڭا، مەن مۇنداق ئىككى تەكلىپنى بېرىشنى ئويلاۋاتىمەن:

بىرى، راست گەپ قىلىشنى تەكىتلەشتىن ئاۋۋال، راست گەپنى ئاڭلاشنى تەكىتلەش؛ يەنە بىرى، راست گەپ قىلىشنى مەنئىي قىلىش.

بۇ ئىككى تەكلىپنىڭ ئالدىنقىسىنىڭ پايدىسى چوڭ، لېكىن ئۇنۇمسىز، كېيىنكىسىنىڭ پايدىسى يوق ياكى ئاز، ئەمما ئۇنۇملۇك. بۇنداق بولغاندا، كىشىلەر ھېچبولمىغاندا، بىر تەرەپتىن بولسىمۇ مەسىلىنىڭ ماھىيىتىنى كۆرۈۋالالايدۇ، ئازراق ئالدىنىدۇ. بىزنىڭ زىيانلىق ئىشنى قىلغىنىمىزدىن پايدىسى بولمىسىمۇ، ھەرھالدا زىيانسىز ئىش قىلغىنىمىز تۈزۈك!

2002-يىل 16-دېكابىر

ئاپتور: چىرا ناھىيىلىك مەدەنىيەت ئىدارىسىنىڭ خادىمى(M1)

ژۇرنالىمىزنىڭ كېيىنكى بېرىم يىللىق سانلىرىغا مۇشتەرى بولۇشقا ئالدىراڭ

ژۇرنالىمىزنىڭ 2003-يىل كېيىنكى بېرىم يىللىق سانلىرىغا مۇشتەرى قوبۇل قىلىش 5-ئاينىڭ 1-كۈنى باشلىنىپ 5-ئاينىڭ 20-كۈنى ئاياغلىشىدۇ.ژۇرنالىمىزنىڭ يەككە باھاسى 5يۈەن، بېرىم يىللىقى 15يۈەن. مۇشتەرىلەرنىڭ پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ، ئۆزلىرى تۇرۇشلۇق جايلاردىكى پوچتىخانىلار ئارقىلىق ژۇرنالىمىزنىڭ 2003-يىل كېيىنكى بېرىم يىللىق سانلىرىغا مۇشتەرى بولۇشنى قەتئىي تەۋسىيە قىلىمىز. ژۇرنالىمىزغا مۇشتەرى بولۇشتا پوچتا ۋاكالەت نومۇرى22-58نى ئېيتىپ بەرسىلا مەملىكىتىمىزنىڭ ھەرقانداق جايىدىكى پوچتىخانىلاردا لىنتايىن ئاسان مۇشتەرى بولالايسىز. شۇنىمۇ ئالاھىدە ئەسكەرتىمەكچىمىزكى،ژۇرنالىمىز بۇ ئاستە تەھرىر بۆلۈمى ئارقىلىق مۇشتەرى قوبۇل قىلمايدۇ، شۇنداقلا پارچە سېتىش كەسپى يولغا قويۇلمايدۇ. شۇڭا مۇشتەرىلەرنىڭ ئەك ياخشىسى پوچتخانا ئارقىلىق مۇشتەرى بولۇشنى سورايمىز.

ـ كامالىي ئېھتىرام بىلەن:«شىنجاڭ مەدەنىيىتى»ژۇرنىلى تەھرىرلىتى

يېڭى دەۋر شەھەر قىزىنىڭ ئۆزىنى «تەكشۈرۈشنامە»سى

روشەنگۈل ئابلىكىم

كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلسام، قەلەم تەۋرىتىۋاتقان شۇمىنۇتلاردا كۆزلىرىمدە ياش لىغىرلاپ، يۈرىكىم نېمە ئۈچۈندۇر قاتتىق مۇجۇپ كېتىۋاتىدۇ. خەلقىمنىڭ، يېزىلاردىكى ئاشۇ دىلكەش ئۇيغۇر دېھقانلىرىمنىڭ يۈرەك ساداسىنى ئىزھار قىلىپ كېلىۋاتقان «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» دىن ئىبارەت مۇشۇنداق سىرداش ژۇرنالنى تاكى خىزمەتكە چىقىپ ئالتە يىل بولغانغا قەدەر بىرەر قېتىم قولۇمغا ئېلىپ ئوقۇپ باقمىغانلىقىمدىن قاتتىق ئۆكۈنمەكتىمەن. ئۆزۈم ئۇيغۇر، ئۇيغۇرچە مەكتەپتە ئوقۇغان، ئۇيغۇرلار ئارىسىدا ئىشلەۋاتقان بولساممۇ، ئانا تىل-يېزىقىمدا چىقىۋاتقان مۇشۇ ژۇرنالنى ئوقۇمىغانلىقىمدىن تۇرمۇشۇمنى بەكلا مەنىسىز ئۆتكۈزۈپ كەپتىمەن، دەپ ئويلاپ قالدىم. بۇ توغرىسىدا شۇنداق كۆپ يۈرەك سۆزلىرىم بار ئىدى، لېكىن نېمە ئۈچۈندۇر يازالمايۋاتىمەن. پەقەت ئۆز-ئۆزۈمگە: «خۇدايىم، ھېلىمۇ كېچىكمىگەندىمەن» دەپ تەسەللىي بېرىۋاتىمەن ھەم شۇنداق دېيىشكە مەجبۇر بولۇۋاتىمەن.

2002-يىلى 10-نويابىر بىر دوستۇمنىڭ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 5-سانىغا يۈسۈپجان ساۋۇت شورلۇق يازغان «〈نامراتلىق قانداق بولىدۇ؟〉ناملىق بىر ماقالە چىقىپتۇ» دېگەن گېپى بويىچە دادام ئابلىكىم سابىر (يازغۇچى، پېشقەدەم مائارىپچى. - مۇھەررىردىن) نەچچە يىللاردىن بۇيان ئۈزۈلدۈرمەي يېزىلىپ كېلىۋاتقان ۋە ئوقۇپ كېلىۋاتقان، ئەپسۇسكى، ئۆزۈم بىرەر قېتىممۇ قولۇمغا ئېلىپ باقمىغان بۇ ژۇرنالنى قولۇمغا ئالدىم؛ ئالدىمىۇ، ژۇرنالغا بېشىمچىلاپ كىرىپ كېتىپ تاشلىيالمىدىم. مېنى ئۆزىگە شۇنچە مەھلىيا قىلىۋالغىنى، بىر دېھقان ئاكىمىزنىڭ ئابدۇقادىر جالالىددىن ئەپەندىگە شۇنداقلا بىزگە ئوخشاش ھازىرقى زامان «مائاشلىق نامرات» ياشلىرىغا قارىتىپ يازغان «ئاچچىق» گەپلىرى مېنى ھەم

خانىم-قىزلىرىمىز نېمە دەيدۇ؟

ئۆيدىكىلىرىمنى يىغلاتتى. ماقالىنى ئالىي مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتقان يولدىشىم، ئاخبارات ساھەسىدە ئىشلەۋاتقان مەن، يېزىدىن ئۆيۈمگە كېلىپ ئىككى باالمنى بېقىۋاتقان چوڭ قىزىم (راست گەپنى دېسەم بالا باققۇچۇم) بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ ئوقۇدۇق. ئۇالرغا ئوقۇپ بېرىۋاتىمەن، ئەمما ئاۋازلىرىم تىترەپ، نەپسىم بوغۇلۇپ كېتىۋاتاتتى. يولدىشىمۇ كۆزلىرىنى يۇمۇپ، ئۇن-تىنسىز ئاڭلىدى. بالا باققۇچۇم كۆزلىرىنىڭ جىيەكلىرى قىزارغان هالدا: «راست، يېزىلاردا ئىشلارپۈتۈنلەي مۇشۇنداق. . . » دەپ سۆزلىرىمگە تولۇقلىما بېرىپ تەستىقلاپ ئولتۇراتتى. ماقالىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن خېلى ئۇزۇن سۈكۈتتە ئولتۇردۇق. يولدىشىم: «ئابدۇقادىر مۇئەللىمگە تېلېفون قىلىپ بۇ ماقالىگە قانداق قارايدىغانلىقىنى سوراپ باقاي» دېدى (ئابدۇقادىر جالالىددىن مۇئەللىم يولدىشىمنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچىسى ئىدى). ئەپسۇس، ئابدۇقادىر مۇئەللىم ئۆي كۆچكەنلىك سەۋەبىدىن تېلېفون نومۇرى ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ.

كەچتە پەقەتلا ئۇيقۇم كەلمىدى. «بۇ ماقاله يالغۇز ئابدۇقادىر جالالىددىن ئەپەندىگىلا ئەمەس، مۇشۇنداق بەختلىك دەۋرده ياشاۋاتقان، يېزىلارنىڭ ئېغىر - جاپالىق تۇرمۇشىنى كۆرمىگەن، پەقەت يېزىلارغا بېرىپ كەلگەن دوستلىرىمىزدىن ياكى ئائىلىمىزده بالا بېقىپ، ئاشۇ100-200يۈەن ئۈچۈن كېچە-كۈندۈز خىزمەتمىزنى قىلىۋاتقان يېزا قىزلىرىدىنلا ئاڭلاپلا قالغان بىزگە ئوخشاش «ماڭاشلىق نامرات» هازىرقى زامان ياش زىيالىيلىرى ئۈچۈنمۇ يېزىلغان تۇرسا: جاۋابنى ئۆزىمىزدىن سورىماي، نېمە ئۈچۈن خەقتىن سورايمىز» دەپ ئويلىنىدىم. شۇنداق، بۇ ماقاله بىزگە ئوخشاش هازىرقى زامان ئۇيغۇر ياشلىرى ئۈچۈن بېرىلگەن ئاگاهلاندۇرۇش سىگنالى بولدى.

«نامراتلىق قانداق بولىدۇ؟» ناملىق ماقالىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىنكى تۇنجى تەسىراتىم شۇ بولدىكى، گەرچە نامراتلىق ئىسكەنجىسىده ياشاۋاتقان بولسىمۇ يىلىغا 30يۈەن خەجلەپ مۇشۇنداق ئېسىل ژۇرنالنى ئېلىپ ئوقۇپ كېلىۋاتقان يۇسۇپجان ساۋۇت شورلۇق ئاكام هەقىقىي باي ئىكەن. ماڭا ئوخشاش هۆكۈمەتنىڭ ئېيىغا 1000نەچچه يۈەن مۇقىم ماڭاشىنى، هېيت-ئايەملەرده تارقىتىپ بېرىۋاتقان پاراۋانلىق تەمىناتىنى ئېلىپ تۇرۇپ يەنه: «ۋىيەي، دېهقان خەق دېگەننىڭ ئاش-ئوزۇق، سەي-كۆكتات، مېۋە-چېۋە ۋە يېقىلغۇلىرى ئېتىزى هەم بېغىدىن، گۆشلىرى ئېغىلىدىكى مال-چارۋىلىرىدىن چىقىدىغان تۇرسا، يەنه تېخى قىشچه ئىشلىمەي بىكار يېتىپ يەپ بىز كەمبەغەل دەيدۇ. بىزچۇ؟ شەهەرده هاجەتخانىغا كىرسەكمۇ پۇل، بىرباش پىياز ئالساقمۇ پۇل، ئىشلا قىلىپ مىدىراپلا قويساق هەممىسىگه پۇل خەجلەيدىغان تۇرساق، ماڭاشىمىز نېمىگەيېتەتتى. مانا بىز هەقىقى كەمبەغەل» دەپ يۇرگەن، ئائىلىده ئېلېكتر سايمانلىرىنىڭ هەممىسى تەل بولسىمۇ، يىلىغا ئون-يىگىرمه يۈەن خەجلەپ بىرەر پارچه كىتاب سېتىۋالمايدىغان، مەنۇى ئوزۇق ئالمايدىغان «روهى نامرات» هازىرقى زامان ياشلىرى هەقىقىي نامرات ئىكەنمىز، دەپ ئېتىراپ قىلىشقا مەجبۇر بولدۇم.

يېزا تۇرمۇشىنى يۇسۇپجان ساۋۇت ئاكام ئۆزئەسىرىده بىزگه قىلچه مۇبالىغه قىلماي سۈرەتلەپ بەردى. بۇ يەرده يەنه ئۇ توغرىسىدا سۆزلىشىم هاجەتسىز. هازىر پەقەت ئۆزۈم ۋە ماڭا ئوخشاش يېڭى دەۋر شەهەر ياشلىرى توغرىسىدا بىر «تەكشۈرۈشنامه» يازماقچىمەن.

گەپنى ئۆزۈمدىن باشلىسام دۇرۇستەك قىلىدۇ. مەن زىيالىي ئائىلىسىده دۇنياغا كېلىپ، باللىق دەۋرىمنى غەم-غۇسسىسىز ئۆتكۈزگەن. باشلانغۇچتىن تارتىپ ئالىي مەكتەپكىچه ئوقۇش، تۇرمۇش پۇلىدىن غەم قىلماي ئوقۇدۇم. ئۆيده ناهايىتى سەككىز ئاي خىزمەت كۆتۈپ ئولتۇرۇپ ماڭاشى، تەمىناتى ياخشى ئىدارىگه ئورۇنلىشىپلا 1000يۈەنگه يېقىن ماڭاش ئالدىم. توي قىلىدىغاندا بولسا، خىزمەتكه چىقىپ پۇل يىغمىغاچقا تويلۇقلىرىمنى ئاتا-ئانام، (ئازبىر قىسمىنى مەسلىهەت چايدا چۈشكەن پۇلغا ئالدىم) ئۆزىنى هەم ئۆيگه كېرەكلىك جاهازلارنى ئون‌نەچچه يىلنى بويتاقلىقتا ئۆتكۈزۈپ (رەهمەتلىك قەينانام ئۆلۈپ كەتكەنىكەن) بىرقىز، بىر ئوغۇلغا هەم ئانا، هەم ئاتا بولغان قەينىناتام ئېلىپ بەردى. تويىمىزنى يېزىدىكى خىلى كۆپ دېهقانلىرىمىز پەقەت تېلېۋىزوردىكى ئېلانلاردا ياكى شەهەرگه بېرىپ كىرىپ كۆرۈشكه نىسىپ بولغان بىرەر يۈرتداشلىرىدىن ئاڭلاپ قالغان‌ئاشۇ رېستۇرانلاردا ئۆتكۈزدۇق. يولدىشىم ئىككىمىز تويىمىزنى خۇددى ئۆزىمىز پۇل چىقىرىپ قىلغاندەك دوستلىرىمىز ئالدىدا «تويىنى رېستۇراندا ئۆتكۈزدۇق» دەپ خېلى مەزگىل كېرىلىپ يۈردۇق. تويدىن كېيىن ئىككىمىزنىڭ قوشۇپ كەلسه ئىككى مىڭ نەچچه يۈەن بولىدىغان ماڭاشىنى ئاشۇ ئايىغى چىقماس مېهمان كۈتۈشلەرگه ئىشلەتتۇق. ئىككى مېهمان كەلسىمۇ، ئون مېهمان كەلسىمۇ قورۇشمىز بېلىق، توخۇ (تاماقلار بۇنىڭ سىرتىدا)، ئەرلەرنىڭ ئىچىشى «ئىلى ئالاهىده هارىقى» بولدى.

بىرەر قېتىم توخۇ، بېلىق قورۇيالمىساق مېهمانلار ئالدىدا يۈزىمىز چۈشۈپ كەتكەندەك بىرخىل خىجىللىق ئىچىده خۇددۇكسىرەپ ئۆتتۇق. تاماقلارنىڭ يېيىلگىنى يېيىلمىپ، يېيىلمىگىنى بولسا «خۇدايىم خارى يەتمىسۇن» دەپ ئۆزلىرىمىزچه يالغان دۇئا ئوقۇپ ئەخلەت چېلىكىگه تۆكتۇق (ئىككى جان شۇنچىۋالا تاماقنى ئىسىستىپ يەپ بولغىچه، يەنه مېهمانلار كېلەتتى، ئاشقان تاماقلارىنەكۆپىيەتتى). ئاغزى ئېچىلىپ بىرەر-ئىككى رومكا ئىچىلىپ قېپقالغان هاراقلارنى بولسا: «ۋىيەي، ئاغزى ئېچىلغان هاراقنى يېڭى مېهمانلارغا قۇيساق سەت ئەمەسمۇ» دەپ تاشلۇۋېتەتتۇق. تۇنجى بالىمىز تۇغۇلغاندا بولسا

نانىڭ ئورنىغا ماركا قوغلىشىپ «ئارمان پېچىنلىرى» نى بېرىپ، بىر خالتىسى 20-30 يۈەنلىك سۈت پاراشوكلىرىنى «قۇۋۋەت بولىدۇ» دەپ پۇلىنىڭ كۆزىگە قارىماي سېتىۋېلىپ بەردۇق. كىلوسى ئىككى يۈەنلىك پارچە سۈتنى بولسا «پاكىز ئەمەس، دېزىنفېكسىيە قىلىنمىغان، بالىمىز زەھەرلىنىپ قالمىسۇن» دەپ ياراتماي، بىر خالتىسى 200 گىراملىق، باھاسى 0.80 يۈەنلىك قاپلىق سۈتلەرنى، كېيىنچە «بۈمۈ پاكىز ئەمەسكەن» دەپ داڭلىق ماركا قوغلىشىپ بىر خالتىسى 1.5 يۈەن بولغان «مەيچۈبىر» سۈتلىرىنى بېرىدىغان بولدۇق. سىرتلارغا چىققۇدەك بولساق «بالام توڭلاپ كەتمىسۇن، ئىسسىق ئۆتۈپ قالمىسۇن» دەپ ئويدىن چىقىپلا ئولاق قولىمىزنى شۇنداق كۆتۈرۈپ «تاكسى» دېدۇق. «يەنە تاكسى بىلەن كەپسىلەردە باي بالىلىرىم» دەپ ئالدىمىزغا چىققان ئاتا-ئانىلىرىمىزغا: «بالا كۆتۈرۈپ ئاپتوبۇسقا چىقساق قىستىلىپ قالىدىكەنمىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە سەت ئەمەسمۇ» دەپ جاۋاب بەردۇق. «بالىلىرىم، بىز سىلەردەك ژاقتىمىزدا 60 يۈەنگىمۇ يەتمىگەن مائاشىمىز بىلەن ئۆت بالىنى، ئاتا-ئانىمىزنى باققان، سىلەر نېمىگە يېتىشتۇرەلمەيدىكەنسىلەر كىنتاڭ؟» دېسە، ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئېغىز غېرىچلاپ: «سىلەرنىڭ ژاقتىڭلاردىكى 60 يۈەن هازىرقى 1000 يۈەنگە تەڭ، ئۇ چاغلاردا گۆشنىڭ كىلوسى بىر-ئىككى يۈەن بولسا هازىر 16 يۈەن، بۇرۇن پۇڭچەنگە بىر نەرسە كېلەتتى، هازىر پۇڭچەن ئەمەس موچەنگىمۇ نەرسە كەلمەيدىغان ئورسا، شۇ پۇل هازىرقى پۇلغا تەڭ» دەپ جاۋاب بەردۇق. ئۆزلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى قانچىلىك جاپالاردا هازىرقى كۈنگە ئۆلاشتۇرغىنىنى سۆزلەپ بەرسە، «شۇ، سىلەرنىڭ زامانىڭلار شۇنداقكەنتۇق، هازىر بازارغا چىقساق هەممە نەرسە تەييار ئورسا، جاپا تارتىپ ئىشمۇ» دېدۇق. ئۇلارنىڭ هەر بىر ئېغىز نەسىھەتلىك گېپىمىز يانچۇقىمىزدىلا ئىدى. ئۆي سېتىۋالغاندا بانكىدا بىر پۇڭ پۇلىمىز بولمىغاچقا يەنە ئاتا-ئانىمىزدىن ئېلىشقا خىجىل بولۇپ بانكىدىن قەرز ئېلىپ سېتىۋالدۇق. بۇ ئۆيدە ئولتۇرغىلى تۆت-بەش يىل بولغاندا، بۇرۇنقى زىننەتلىگىنىمىزنى ياراتماي، «ئىككىنچى بالىمىز تۇغۇلغاندا مېهمانلار يوقلاپ كەلسە سەت ئورىدۇ» دەپ ئاقارتىپ ئولتۇرۇشتىن خىجىل بولۇپ قەرز ئۈستىگە يەنە قەرز ئېلىپ زامانغا لايىق، كۆڭلىمىزدىكىدەك ياسىۋالدۇق. «ۋايجان، قەرزدارنىڭ قەبرىسى بارمىتى، قەرز ئېلىۋاتقانلار بىزلىمىتۇق، پۇل يىغالمىغاندىن كېيىن مۇشۇنداق قىلىپ كۆنىمىز» دەپ ئۆزىمىزگە ئۆزىمىز باهانە ئىزدەپ، ئەر-خوتۇن ئۆزئارا تەسەللي بېرىشىپ كۆڭلىمىزنى خۇش قىلىشىپ، ياسىداق ئۆيىمىزگە هۇزۇرلىنىپ قاراپ، باشقىلارنىڭ ئالدىدا بولسا ماشىنىمىز، شۇنداق مودا زىننەتلەنگەن ئۆيىمىز، ئۆيدە تېلېفون، قوللىرىمىزدا يانفون بار دېيىشىپ، «تېشىمىز ۋال-ۋۇل، ئىچىمىز غال-غۇل» بولۇپ يۈرۈشتۇق. تاكى هازىرغىچىلىك مۇشۇ قىلغانلىرىمىزنى توغرا، يېڭى زامان ياشلىرى ئالدى بىلەن راهەت سۈرۈپ، پۇلنى كېيىن تۆلەيدۇ، چوڭلارغا ئوخشاش ئۆمۈر بويى جاپا تارتىپ، ماڭۇنى توي قىلغاندا ئالغان، تاشلىساق بولمايدۇ، دەپ «ئاسارەتتىقە» ساقلاپ، ياپىرايلىق كىيىمەي، ياپىرايغا چىققۇدەك يېمەي، يائۆينى زامانغا لايىق زىننەتلىمەي يۈرۈپ ئىشمۇ؟ دەپ كەلگەنىدىم.

«نامراتلىق قانداق بولىدۇ؟» مېنى غەپلەت ئۇيقۇسىدىن، شېرىن خىياللىرىمدىن، ئاشۇ بىمەنە تەسەللىيلىرىمدىن ئويغاتتى.

شۇنداق، يېزىلاردا ئاپەت بوپتۇ دەپ، ئىدارە ئون يۈەن بېرىڭلار دېسە، ئون يۈەن بەردۇق، بولمىسا كىيىمەيدىغان، ئۆيدە تاقىشىپ يۈرگەن كىيىملىرىمىزنى بوغجۇماقلىپ ئاپىرىپ بەردۇق. ئاپەتكە ئۇچراپ ئاشۇ كىسەك تاملىق ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، سوغۇقتا ۋە ياكى ئىسسىقتا قالغان قېرىنداشلىرىمىز ئۇچۇن بىرەر قېتىملىق مېهماندارچىلىقنىڭ، بىرەر تەخسە توخۇ قوردىقىنىڭ ياكى بالىلىرىمىزنىڭ سۈت پاراشوكىنىڭ پۇلىنى قىسىپراق خەجلەپ، كۆڭلىمىزدىن چىقىرىپ تۇرۇپ بېرىش خىيالىمىزغا كىرىپ چىقمىدى. بىرەر قېتىم كۆلپەتتە قالغان قېرىنداشلىرىمىز ئۇچۇن بىرەرسىدىن قەرز ئېلىپ بولسىمۇ بەرمىدۇق. «قەرز ئېلىپ ئىشمۇ» دېدۇق. ئۆزىمىزگە كەلگەندە بولسا 100 يۈەن ئەمەس، نەچچە ئون مىڭ يۈەن قەرز بولۇشتىن قورقمىدۇق. ئاتا-ئانىلىرىمىز ئاشۇ 50 يۈەن مائاش بىلەن قېرىپ قالغان بوۋا-مومىلىرىمىزنى بېقىپ دۇئاسىنى ئالغان، بىزدەك ئۇچ-تۆت بالىنى بېقىپ چوڭ قىلىپ خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇپ ئاغزىمىزنى ئاش-نانغا تەگكۈزگەن، تويلىرىمىزنى قىلىپ ئۆي - ئوچاقلىق قىلغان تۇرسا ئۇنىڭ بىلەن كارىمىز يوق، هەرقېتىم ئۇلارنىڭ يېنىغا بارغاندا «ئىقتىسادىمىز يېتىشمەيدۇ» دەپ ژايساپلا يۈردۇق. ئۆزىمىزنىڭ هازىر غىچە بىرەر پۇڭ پۇلنى «مايەردە تۇرۇپ تۇرسۇن» دېمىگەنلىكىمىزنى، چوڭلار ئاغرىپ تارتىپ قالسا كېرەك بولار دېمىگەنلىكىمىزنى، بالىلىرىمىز چوڭ بولار، مەكتەپكە كىرەر، پۇل كېرەك بولار، دەپ ئىقتىسادچىللىق بىلەن تۇرمۇش كەچۈرمىگەنلىكىمىزنى ئويلىماپتۇق. ئاتا-ئانىلىرىمىزنىڭ ئۆيىگە بارغاندا ئېشىنساق بىر-ئىككى كىلو بىرەر نەرسە ئېلىپ كىردۇق، ئېشىنالمىساق بىر ئائىلىدىن تۆت-بەش ئادەم بولۇپ چوڭ ئۆيلەرگە قۇرۇق كىرىۋەردۇق. «بالام، ئۆيۈڭلاردا نېمە كەم، ئىككى ياقتىن بانكىغا قەرز تۆلەۋاتىسىلەر، پۇل يېتىشىۋاتامدۇ؟ ياردەم كېرەكمۇ؟ بولمىسا ماڭۇ بىر باك ماينى ياكى ئاڭۇ بىر خالتا گۈرۈچنى، بولمىسا ئاڭۇ بىر پۇت گۆشنى ئەكېتىڭلار، ئىككى بالاڭلاربار ئەمەسمۇ» دېسە، «ئاپا، دادا، سىلەرگە نېمە كېرەك، بىز سىلەرگە ئېلىپ بېرەيلى» دېيىشىنىڭ ئورنىغا موككىدە خۇش

يىقىپ: بويتۇ ئەمسە، دەپ قىزارماستىن ئېلىپ كەتتۇق. ئۇچ-تۆت بالىنى چوڭ قىلىپ، ئۆي-ئوچاقلىق قىلىپ ئەمدى خاتىرجەم بولدۇق دېگەن ئاتا-ئانىلىرىمىز بالىلىرىنىڭ قەرز بولغانلىقىدىن چىرايى بالىلارنىڭكىدىنمۇ بەكرەك سارغىيىپ، ئاشۇ بىزنىڭ ماڭاشىمىزدىنمۇ تۆۋەن بولغان پېنسىيە ماڭاشىدىن ئامال بار ئېشىنىپ يەنە داۋاملىق يارەمدە بولۇۋاتسا، يەسلىگە ئايدا 350 يۈەن تۆلەش ئېغىر كېلىپ، لېكىن ئاتا-ئانىلىرىمىزغا ئايدا 100 يۈەن بېرىپ قويۇش ئېسىمىزگىمۇ كەلمەي بالىلىرىمىزنى باقتۇرۇۋاتىمىز. بىز چوڭلارنىڭ تۇغۇلغان كۈن، ئاتا-ئانىلار بايرىمىنى سەۋەبسىز ئۇنتۇپ قېلىۋاتىمىز. ياشىنىپ قالغان، ئۇيقۇسى ئازلاپ كېتىپ نېرۋىسى ئاجىزلاشقان، ئۇنتۇغاق بوپقېلىۋاتقان ئاقباش ئاتا-ئانىلىرىمىز بىزنىڭ توي خاتىرە كۈنلىرىمىز، بالىلىرىمىزنىڭ تۇغۇلغان كۈنلىرىنى ئۇنتۇپ قالغىنى يوق. چوڭلارنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ ئورۇن بوشتىپ بەرمەيدىغان، قىستاڭ بوپكەتكەن ئاپتوبۇسلارغا ئاران تەسلىكتە چىقىۋاتقان ئاتا-ئانىلىرىمىزنىڭ نەچچە يۈەنلىك تاكسىغا ئولتۇرۇپ ئۆيىنىڭ ئالدىغىچە ماشىنىلىق كەلگۈسى يوقمىدۇ؟ ئاپتوبۇس ھەر بىر بېكەتكە كىرىپ قاتتىق تورمۇزلانغاندا ئۇياق-بۇياققا سىلكىنىپ ئاران تۇرۇشقا شۇنچە خۇشتارمىدۇ؟ ياق! ئۇلار شۇ نەچچە يۈەننى ئايىپ قالماقچى، بىزگە - بالىلىرىغا كېرەك بوپقالار، دەپ ئايىپ قالماقچى. بىزچۇ؟ ئاپتوبۇسنى سېسىقچىلىق، قىستاڭچىلىق، نېمىدېگەن جاپا، دەپ ياراتماي، كۆچلۈك پۇتلىرىمىز-نىڭ تىك تۇرۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، «ئون كويىنى بۇگۈن قويساق ئەتە يوق، بولدىلا» دەپ تاكسىغا بەردۇق. ئايدا بىر-ئىككى قېتىم رېستۇرانلارغا بېرىپ، جوزىدىكى مول-نېمەتلەرنى بىر-بىرىمىزدىن ھال تارتىشىپ يېمەي، ئۇلارنىڭ تۆكۈلۈپ كېتىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ كۈلكە-چاقچاق قىلىشىپ ئويناپ قايتىشتۇق. لېكىن بىر تال ئاق نان ئۈچۈن زار بولغان، «قاچان گۆش يەرمىز» دەپ ئاپتاپتاكۆيۈپ كەتمەن چاپقان، خامان سورىغان دېھقانلىرىمىزنى ئويلىماپتۇق. ئاتا-ئانىلىرىمىز بىزنى ھەم ئاتا-ئانىلىرىنى باققان بولسا، بىز ئاتا-ئانىلىرىمىز تۇغۇل ئاشۇ بىر-ئىككى بالىلىرىمىزنىمۇ باقالماي ۋايساپ ئولتۇرۇپتۇق. بالىلىرىمىزغا زاكا ئىشلەتمەي بىر خالتىسى 20-30 يۈەنلىك قەغەز زاكا ئىشلەتمىگەن كالتسي كەملىكىگە كېرەكلىك دورىلىرى تەييار، ئەمما ياشىنىپ قالغان، سۆڭەكلىرى چۈرۈكلۈشۈپ كەتكەن ئاتا-ئانىلىرىمىزغا ئوخشاش كالتسىي كېرەكلىكىنى ئويلىماپتۇق. بىز مانا مۇشۇنداق ئۇچۇر دەۋرى دەپ قوللىرىمىزغا يانفون تۇتۇۋالغان، ماشىنىلاشقان دەۋر دەپ پىكاپتا ئولتۇرۇدىغان، چوڭ بولۇپ ئۇماچ ئېچىپ، قوناق نېنى يەپ باقمىغان، ياماق ئىشتان كىيىپ باقمىغان، ماڭاشلىق لېكىن ئىقتىسادچىللىق بىلەن تۇرمۇش كەچۈرمىگەن، ئېشىنچە بىر پۇلۇك پۇلى يوق، يۇقىرى ئىستېمال قىلىشقا كۆنگەن «كەمبەغەل» ھازىرقى زامان ياشلىرى. قىشلىق سەي-كۆكتاتلارنى كۈزدە 0.50 يۈەنگە بەرسە ئالماي، قىشتا سەككىز-توققۇز يۈەنگە ئەرزان ئىكەن دەپ ئېلىپ يەيدىغان ئەخمەق ياشلارمىز.

ھازىر ئۆيلەردە سۇ، گاز تۇرۇبىلاشتى، ئۇننىمۇ پۇل بەرسەكلا ئۆيگىچە ئەكىرىپ بېرىدۇ. شەھەرلىك ئەرلىرىمىزنىڭ ئەڭ ئاخىرقى يۈكىمۇ يېنىكلەپتۇ. ئىسسىق نان بازاردا تەييار، خالىساق تەييار كەسمە چۆپ، تۇگۈپ قويغان خام چۆچۈرىدىن تارتىپ لەڭمەن پىلتىسىمۇ بار. شەھەرلىك ئاياللىرىمىزنىڭ يۈكى يېنىكلەپتۇ. ئەمما دېھقانلىرىمىزنىڭ يۈكى يەنىلا ئېغىركەن. بۇرۇن «دېھقانلار يازدائىشلەپ تاپقىنىنى قىشتا بىكار يېتىپ يەيدۇ، شۇڭا كەمبەغەل» دەپ ئويلايتتىم. ئەمدى ئويلىسام، ئۇلار يازچە ئىشلىگەن بىلەن قولىغا ھېچنەرسە قالمىسا نېمىسىگە تاينىپ ئىش قىلىدۇ؟ يېزىلاردا ئۇنىڭ ئېتىزىدا بار سەي-كۆكتات بۇنىڭ ئېتىزىدىمۇ بار تۇرسا كىمگە ساتىدۇ؟ ئۆزىنىڭ ھالال تەرى بەدىلىگە كەلگەن ئاشۇ غورىگىل نېمەتلىرىنى يېمەي نېمە يەيدۇ؟ ھۆكۈمەتمۇ بىز زىيالىيلارغا ھېيتلىق دەپ ماي، گۆش بېرىپتۇ، بىزچۇ؟ ئەقەللىيسى بىرەر نامرات قېرىندىشىمىزنىڭ ئۆيىگە: مانا، ھېيتتا يېگىن، دەپ بىكارغا كەلگەن نەرسىنىمۇ ئاپىرىپ بېرىشكە كۆزىمىز قىيدىمۇ؟ بۇرۇن: «دېھقانلار كەمبەغەل بولسىمۇ مۇنچىغا كىرىپ تۇرسا، بالىلىرىنىڭ كىيىمىنى پاكىز يۇيۇپ، تازىلاپ بەرسە بولمامدۇ؟» دەيتتىم. ئەسلىدە مۇنچىغا كىرگىلى بىر يۈەن تۇگۇل، بىر چېلەك سۇ ئۈچۈن نەچچە پۇلۇك پۇلىمۇ يوق دېھقانلىرىمىزمۇ بار ئىكەن. ھاجەتخانىغا كىرسە قەغەز يوق، داڭگال ئىشلىتىدىغان دېھقانلىرىمىزمۇ كۆرمىگەن ئىكەن. بىزچۇ؟ بالىلىرىمىزنىڭ جىجاپ، يىرتىپ ئويىنىشىغا ئاپئاق قەغەزلەرنى تاشلاپ بېرىمىز، بىر-ئىككى پۇكلۇق پۇللارنى ئويناپ، دەپ تاشلاپ بېرىمىز. ئاشۇ داڭلىق ماركىلىق سۈت پاراشوكلىرىنى ئىچىپ، كۆتىگە بىر قېتىملىق ئىشلىنىدىغان ئالمىي زاكىلارنى ئىشلەتكەن، بىزدەك چوڭچى ئاتا-ئانىلىرىدىن ئۆگەنگەن، ئىككى-ئۈچ ياشقا كىرمەي تۇرۇپلا تاكسى توسۇشنى بىلىدىغان بالىلىرىمىز ھازىر چۈننىنى كۆرسىمۇ قورقۇپ، يىغلاپ ئولتۇرىدۇ. بۇلارغا كىم سەۋەبچى؟

شۇنداق، ئۇلاردا نېمە گۇناھ؟ ئۇلار پەقەت ئاتا-ئانىلىرى قىلىپ كۆنگەن ئىشلارنى داۋاملاشتۇرماقتا، ئاتا-ئانىلىرىدا «ئىقتىسادچىللىق» ئىدىيىسى بولمىغاندىكىن ئۇلاردىمۇ ئەلۋەتتە بۇنداق ئالىق بولمايدۇ-دە. ھەپتىدە بەش كۈن ئىشلەپ ئىككى كۈن دەم ئالىدىغان بىز ياشلار «ئەقلىي ئەمگەك قىلغانلارنىڭ ھاردۇقى چىقمايدۇ، جىسمانىي ئەمگەك

قىلغانلارنىڭ ئۇخلىسىلا ھاردۇقى چىقىدۇ» ، «ۋاي، كىرئالغۇدا كىر يۇيۇپ ھېرىپ كەتتىم، تاماق ئەتكۇدەك ھالىم يوق، سىرتتا تاماق يەيلى» دەپ يۇرۇيمىز. ئېتىزدىن ھېرىپ-ئېچىپ كېلىپ، گۆشسىز تاماق يەپ ھارغىن بەدىنىگە قۇۋۋەت تاپالماي ئۇخلاپ قالغان دېھقانلىرىمىزنى ئەسلەپمۇ قويمايمىز. شاكىلات، ئويۇنچۇق دېگەنلەرنى چۈشىدىمۇ كۆرۈپ باقمىغان، بالىلىرىمىز ئويناپ يېرىتىۋەتكەن قەغەزلەردىن تىكىۋالغان دەپتىرىمۇ يوق يەرگە خەت يېزىپ ئولتۇرغان ئاشۇ سەبىي بالىلارنى بالىلىرىمىزنىڭ «ئانى ئېلىپ بەر، مانى يەيمەن» دېگەن يولسىز تەلەپلىرىنى ئورۇنداۋاتقاندا كۆز ئالدىمىزغا كەلتۈرۈپمۇ قويمايمىز. يېزا تۇرمۇشىنىڭ قىيىنلىقىنى ئاڭلىساق: «ئەجەب جاپالىقكەن-ھە!» دەپلا قويۇپ ئەتىسىلا ئۇنتۇپ كېتىۋاتقانلىقىمىزنى ئويلىماپتۇق.

ئىقتىسادچىللىق بىلەن تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقان، ئاش-نانىنى خار قىلمايۋاتقان، نامراتلارغا يار-يۆلەكتە بولۇۋاتقانلارمۇ ئاز ئەمەس، ئەلۋەتتە. لېكىن بىزگە ئوخشاش «كەمبەغەل مائاشلىق زىيالىيلار» مۇ ئاز ئەمەس دەپ ئويلايمەن. چۈنكى ئەتراپىمدا خىزمەتداشلىرىم، دوستلۇرۇم ئارىسىدا مانا ئوخشاشلار كۆپ. ئۇلارغا، شۇنداقلا ئۆزۈمگە شۇنى تەۋسىيە قىلماقچىمەن: چوڭلارنىڭ ئىقتىسادچىللىقىنىدىن ئۆگىنەيلى. يېزىلاردىكى ئاچ-يالىڭاچ دېھقانلىرىمىزنى ئويلايلى. ئاتا-ئانىلىرىمىزغا ئوخشاش بالىلىرىمىزغا ياخشى ئۈلگە بولۇش ئۈچۈن تىرىشايلى. ئاش-نانىنى خار قىلماي، ئارتۇقچە مەنمەنچىلىك قىلماي، ھازىرقى كۈنىمىزگە شۈكۈر قىلىپ، بولسا ئېشىنالىساق يېزىلاردىكى ئاشۇ دېھقان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئوقۇشسىز قالغان بالىلىرىنىڭ يىللىقى نەچچە ئون يۈەنلىك ئوقۇش پۇلىنى تۆلىشىپ بېرەيلى. ئۇلارمۇ ساۋاتلىق بولسۇن، قارا يەرگە سىڭىپ كەتمىسۇن. دېھقانلىرىمىز بالىلىرىنىڭ ئوقۇش ھەققى ئۈچۈن ئۆيمۇئۆي سارغىيىپ يۈرمىسۇن. ئۇلار بىزگە دۇئا قىلىدۇ، ئاتا-ئانىلىرىمىز بىزدىن خۇش بولىدۇ، كۆڭلىمىز تەسەللىي تاپىدۇ.

ئاخىرىدا تۇنجى قېتىم قەلەم تەۋرىتىپ مۇشۇ ماقالىنى يېزىشىمغا سەۋەب-نەتىجىلىك رول ئوينىغان ھۆرمەتلىك ئابدۇقادىر جالالىددىن ئەپەندىگە، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇغان بولسىمۇ غەيرىي ئىستېمال بۇلغىنىشىغا ئۈچرىغان، دېھقانلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى ھەقىقىي چۈشىنىپ يەتمىگەن بىزدەك ياشلارغا ياخشى ئۇستاز بولغان، قەلبىمى كۈچلۈك قەدىرلىك دېھقان ئاكىمىز يۈسۈپجان ساۋۇت شورلۇققا، خەلقىمگە سىرداش بوپكەلگەن، بىزگە ئوخشاش يېڭى زامان ياشلىرىغا ئەھمىيىتى زور نەسىھەتلىك ماقالىلارنى ئېلان قىلىپ كېلىۋاتقان سۆيۈملۈك «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىغا چىن كۆڭلۈمدىن رەھمەت ئېيتىمەن.

ئاپتور: «ئۇرۇمچى كەچلىك گېزىتى» ئىدارىسىنىڭ خادىمى (M2)

بۇ سان 2003 - يىل 1 - ئاپرېلدا تىزىشقا يوللاندى، 25-ئاپرېلدا باسمىدىن چىقتى. تەھرىرلىگۈچى: قۇربان مامۇت(M1)، رىسالەت مۇھەممەت (M2)، بېكىتكۈچى: قۇربان مامۇت

ھەق گەپنىمۇ ئاڭلاپ قويۇڭ

ياۋۇنىيۇەن ئۆلدىمۇ؟

فېئودال مۇستەبىتلىكنىڭ مۇھىم بىرخۇسۇسىيىتى شۇكى، ئۇنىڭدا ئىدىيە جىنايىتى دەيدىغان گۇنا تەسىس قىلىنغان. جىنايەت قانۇنىدا جازانىڭ مۇددىتى بار، ئىدىيە جىنايىتىگە بېرىلىدىغان جازانىڭ مۇددىتى بولمايدۇ، ئۆلمىگۈچە جازادىن قۇتۇلالمايدۇ، بولۇپمۇ قەدىمقى زامانىدا شۇنداق بولغان. چۈنكى جىنايى ۋەقەدە جىنايەتتىن زىيان يېتىدىغىنى كۆپىنچە كونكرېت ئادەم؛ ئىدىيە جىنايىتىدىن زىيان يېتىدىغىنى سەلتەنەت ياكى ئىلاھىيەت، بۇنىڭغا كىم يول قويالايدۇ؟ (شاڭ خانىدانلىقىنىڭ ئاخىرقى خانى) جۇ ھەم زالىم، ھەم شەھۋەتپەرەس ئىكەن. «شى بوچاڭ كۆزى كۆرگەن، قۇلىقى ئاڭلىغان يولسىزلىقلارغا خۇپىيانە لەنەت ئوقىغانىكەن، بۇنى چوڭ خۇخۇ بىلىپ قېلىپ خانغا چېقىپتۇ. خان شى بوچاڭنى يۇلى دېگەن يەرگە قاماپ قويۇپتۇ.» («تارىخنامە» گە قارالسۇن). جۇخان شۇ «قورسقىدا لەنەت ئوقىغان» شى بوچاڭنى ئۆزۈاقتىدا ئۆلتۈرۈۋەتمىگەنلىكتىن خانلىق سەلتەنىتىمۇ، نەسلى-نەسەبىمۇ يەر بىلەن يەكسان بولغانمىش. كېيىنكى ئەۋلادلار بۇنىڭدىن ئىبرەت ئالغانمىش.

ئادەمنىڭ جىنايەت ئۆتكۈزۈش ئىدىيىسى ئۇچ خىل شەكىلدە ئىپادىلىنەرمىش: بىرى - ئاغزى بىلەن ئىپادىلىنەرمىش، يەنە بىرى قەلەم بىلەن ئىپادىلىنەرمىش، ئۈچىنچىسى - قورسقىدا ساقلىنىپ قالارمىش. «ئېغىز بىلەن ئىپادىلەنسە» ناھايىتى ئاسان مەلۇم بوپقالىدىكەن؛ ئاشكارا سورۇنلاردا «ئىپادە» لىنىشنىڭ مەلۇم بوپقېلىشىدا گەپ يوق، ئۇ ھالدا ھەتتا ئەڭيېقىن ئۇرۇق - تۇغقان، يارۇ-بۇرادەرلەرىڭىز بىلەن ئۆزئارا «خۇپىيانە ھەسرەت» قىلىشسىڭىزمۇئىش چاتاق. «مەدەنىيەتئىنقىلابى» داھەتتا ئۆزىنىڭ ئاق سۈت بىلەن باققان پەرزەنتلىرىمۇ، بىر ياستۇقتا باش قويۇپ ياتىدىغان خوتۇنىمۇ «دەس تۇرۇپ» پاش قىلدىغۇ. «قەلەم بىلەن ئىپادە قىلسا» تاغۇ-تاشلار ئاستىغا كۆمۈپ قويمىسلا تېخىمۇ خەۋپلىك بولىدىكەن. ئېقى قەغەز، قارىسى سىيا - مانا مەن دەپ تۇرسا، مۇبادا كۆرۈپ قېلىشسا، ھەرقانچە قىلغان بىلەنمۇ تېنىۋېلىش مۇمكىن ئەمەس. (16-ئەسىردىكى مىڭ خانىدانلىقى دەۋرىدە ياشىغان مۇتەپەككۇر ئەدىب، يازغۇچى زاھىد -

ئىسىم مۇنبىرى ئاڭلايلى

دەرۋىش.- تەرجىمان ئىزاھى) لى جى ئۆزى يازغان كىتابلىرىنى «كۆمۈلمىدىغان كىتاب»، «كۆيدۈرۈلمىدىغان كىتاب» دېگەنىكەن؛ كۆمۈۋەتمىگەنلىكى ئۈچۈن ئاخىر كاللىسى كەتكەنىكەن. «قورسىقىدا ساقلىسا» خەۋپسىزرەك بولار، لېكىن شۇنى ئەستە مەھكەم تۇتۇش شەرتكى، خاتىرە دەپتىرىنىمىزگە يېزىپ سالمىلى، چۈنكى ئۆي ئاختۇرۇش بىزنىڭ ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ ئاتا مىراس ھۈنىرى.

ئىدىيە جىنايىتىنى ئۈمۈمەن ئىككىنچى تۈرگە ئايرىش مۈمكىنمىش. بىرى - قورسىقىدىكى گەپ-سۆزنى توغرىدىن توغرا تۆكۈۋېتىش، قورسىقىدا گەپ ياتقۇزماسلىق. مەسىلەن: «خەي رۇينىڭ پادىشاھنى تىللىشى» غا، جالاڭ زىشىن، يۈلوكې (كاللىسىغا كەلگەن ھەق گەپنى قورقۇپ ئولتۇرماستىن دادىل سۆزلىگەنلىكى. - تەرجىمانىنىڭ ئىزاھى) غا ئوخشاش. بۇنداق جىنايەتلەر بۇرۇنقى زامانداكى «مازار-ماشايىخلارغا تىل تەگكۈزگەن» دېيىلمىدىكەن؛ ھازىرقى دەۋردە «زەھەرخەندىلىك بىلەن ھۇجۇم قىلغان» دېيىلمۇاتىدۇ. يەنە بىر تۈرى - گەپنى ئەگىتىپ - يوپۇتۇپ قىلىش: قەدىمقى ئىشلارنى ھازىرقى ئىشلارغا دارتىپ سۆزلەش، قىزىمغا ئېيتاي، كېلىنىم ئاخلىسۇن، دەپ دارتىملاش، گەپنى يوپۇتۇپ ئىچىنى ئۆرتەش... مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىككىنچى تۈرگە كىرىدىكەن. لېكىن مۇشۇنداق جىنايەتتە ناھەقچىلىق - ئۇۋالچىلىق ھەممىدىن كۆپ بولىدىكەن. مەسىلەن، ئۆتمۈش خانىدانلىقلار دەۋرىدە يۈز بەرگەن «يېزىق زىندانى» دەيدىغان جازالار (بۇ، تارىختا ئۆتكەن ھۆكۈمرانلار-نىڭ زىيالىيلارغا زىيانكەشلىك قىلىش ئۈچۈن قوللانغان جازالىرىنىڭ بىر تۈرى بولۇپ، قەلەم ئىگىلىرىنىڭ يازغانلىرىدىن ئايرىم سۆز-ئىبارىلەرگە ئېسىلىۋېلىپ، شۇنىڭدىن جىنايەت توقۇپ جازالايدىغان ئەھۋاللارنى بىلدۈرىدۇ.-تەرجىمان ئىزاھى)، «ئۇچ ئۆيلۈك پاينىاپ مەھەللە - سەنجياسۇن» (بۇ ئىبارە ئەسلىدە مەزكۇر ئۇچ نەپەر ئەدىبنىڭ مەخسۇس ھەجۋي ماقالىلىرى ئۈچۈن گېزىت يۈزىدە تەسىس قىلىنغان ئەدەبىي سەھىپە. - تەرجىماندىن ئىزاھ) (بۇ ئۇچ نەپەر ئەدىب - 1960-يىللارنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدىكى بېيجىڭ شەھەرلىك پارتكوم سېكرېتارىياتىنىڭ سېكرېتارى دېڭ تۇ، ئاتاقلىق تارىخشۇناس، دراماتورگ، «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ دۆلەت مارشى» نىڭ ئاپتورى، بېيجىڭ شەھەرلىك مۇئاۋىن باشلىقى ۋۇخەن، بېيجىڭ شەھەرلىك پارتكوم بىرلىكسەپ بۆلۈمىنىڭ باشلىقى لياۋمۇشيادىن ئىبارەت. - ئۇيغۇرچە نەشر مۇھەررىرى ئىزاھى) ئۇستىدىكى ناھەقچىلىقلار. بۇنداق جىنايەتلەرنى بىلىۋېلىش، ئايرىۋېلىش ئاسان ئەمەس، ئايرىۋېلىش ئۈچۈن ئالاھىدە بىلىم، ئالاھىدە ماھارەت كېرەك. بولۇپمۇ باشقىچە دىت كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈن بارا-بارا مەزمۇنى كەڭ ھەم چوڭقۇر بىر پەن - «دارتىش ئىلمى» دەيدىغان بىر ئىلىم ۋۇجۇدقا كەلگەن. بۇ ئىلىم «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دا ناھايىتى يۇقىرى پەللىگە چىقتى. ئۇنىڭ نامايەندە ۋەكىلى - ياۋۇنيۈەن (ج ك پ 9-، 10-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى سىياسىي بيۇروسىنىڭ ئەزاسى، ج ك پ مەركىزىي كومىتېتى «مەدەنىيەت ئىنقىلابى رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى» نىڭ ئاساسلىق كاتتىۋېشى. - ئۇيغۇرچە نەشر مۇھەررىرى ئىزاھى) دۇر.

«دارتىش ئىلمى» نىڭ ھەممىدىن چوڭ خۇسۇسىيىتى، گەپ-سۆزنىڭ ھەقىقىي - توغرا مەنىسىنى چۈشەنمەي تۇرۇپلا زوردىن زورغا خاتا يېشىش، مۇجمەل-يوقىلاڭ ھادىسىلەرنى ئاساس قىلىۋېلىش، يوق يەردىن تۈك ئۇندۇرۇش، ئاقنى قارا، قارىنى ئاق دېيىش ۋەھاكازا. ئەگەر سىز: «سەلكىن شامال خەتتونۇمىسا، كىتابنى ۋاراقلىغىنىنېمىسى؟» دېگەن بولسىڭىز، ئۇ پاش قىلىمەن دەپ، سېنىڭ «مەيىن شامال» دېگىنىڭ «مەنچىلىڭ» خانىدانلىقىغا دارتىملىغانلىقىڭ دەيدىكەن. خان بۇ گەپكە ئىشىنىپ، سىزنى جازالاپ نەسلى-ۋەسلىڭىز بىلەن قۇرۇتۇپ تۈگىتىدىكەن. ياۋۇنيۈەن شۇنداق دارتىپ بوھتان قىلىشتا ناھايىتى چېكىگە يەتكەن. ئۇ قاراپ تۇرۇپ ئاقنى قارا دەپ، قارىنى ئاق دەپ، سىزنى ئاغزىڭىزنى ئاچۇرالمايدىغان ھالغا چۈشۈرۇپ قويغان. مېنىڭچە ياۋۇنيۈەننىڭ نامايەندە ئەسىرى «يېڭى يېزىلغان تارىخىي دراما خەي رۇينىڭ مەنسەپتىن قالدۇرۇلۇشىغا باھا» ئەمەس، بەلكى «تاۋجۇنىڭ ئىككى كىتابىغا باھا» دېگەن ئەسىرى. ياۋۇنيۈەن «يېڭىسىغا باھا» دا يوق يەردىن تۈك ئۇندۇرۇش بىلەنلا توختاپ قالغان، «تاۋجۇنىڭ كىتابىغا باھا» دا بولسا، تەپ تارتماستىن ئاقنى قارا، قارىنى ئاق دېگەن. يەنى سۆڭگىچىگە تاپانچا قىستۇرۇپلا ئوتتۇرىغا چىققان. تاۋجۇ «يۈكسەك غايە» نى مەدھىيىلىسە، ياۋۇنيۈەن: «... مەدھىيىلەپ كۆككە كۆتۈرگەن (غايە) سى بۇرژۇئا ئەكسىلئىنقىلابچىلارنىڭ غايىسىدۇر، كاپىتالىزمنى قوغدايدىغان ۋە راۋاجلاندۇرۇدىغان ئەكسىيەتچىل غايىدۇر، جۇڭگودا پرولېتارىيات دىكتاتورىسىنى ئاغدۇرۇپ تاشلاپ، كاپىتالىزمنى تېرىلدۇرۇدىغان خام خىيالدۇر» دېگەن. تاۋجۇ «سەممىي ئىتتىپاقلىق» نى تەرغىب قىلسا، ياۋۇنيۈەن: «... تاۋجۇنىڭ (سەممىي ئىتتىپاقلىق) دېگىنى پرىنسىپنى قايرىپ قويۇپ، سوتسىيالىستىك نىشانغا ئاسىيلىق قىلىپ، بۇرژۇئازىيىنىڭ ئارزۇسىغا يارىشا ئىش قىلىدىغان سەممىي ئىتتىپاقلىقتۇر» دېگەن. مۇشۇنداق ھەددىدىن ئاشقان دەھشەتلىك «كالتەك-چوماق» قاقاندىق نېمە دال بولالىسۇن؟!

گىئولوگىيە ئالىمى بىر ئۇچۇم قۇمنى قولىغا ئېلىپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئالتۇن بار دېسە، دەرۋەقە ئۇنىڭ ئىچىدە راستىنلا ئالتۇن بولۇشى مۈمكىن؛ تاغدىن بىر پارچە تاشنى كولىۋېلىپ، مۇشۇ تاغنىڭ تېگىدە تۆمۈركان بار ئىكەن دېسە، دەرۋەقە راستىنلا تۆمۈركان چىقىشى مۈمكىن. چۈنكى بۇ بىر پەن. قۇرئەندىن قۇرراسىغا قاراپ تۇرۇپ، پالانى يەر خاسىيەتلىك ئىكەن، شۇيەرنى قەبرىستان قىلغان

جەمەتتىن چوقۇم پادىشاھ چىقىدۇ دېسە، پادىشا چىقىشى بۇياقتا تۇرسۇن، پۈتكۈل جان-جەمەتى پادىشاھ تەرىپىدىن قۇرۇتۇلۇشى ئېھتىمالدىن يىراق ئەمەس. چۈنكى ئۇ (دۇنيا ھادىسىلىرىغا تۇرغۇن، ئۆلۈك ھالەتتە قارايدىغان. - تەرجىماندىن ئىزاھ) ئىلمىي ھېكمەت ئەمەس مېتافىزىكىدۇر. دارىتمىلايدىغان كىنايىچىلەر ئەنە شۇ قۇرئەندازلارغا ئوخشاش كۆزىنى يۇمۇپ تۇرۇپ ئاغزىغا كەلگىنىنى سۆزلەيدۇ. شۇنداق بولسىمۇ ئۇلارغا ئىشىنىدىغانلار يوق ئەمەس، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ پۈشتى قۇرۇمايدىكەن.

ياۋۇنىيەن ئاللىقاچان دەككە بىلەن ئاغدۇرۇپ تاشلاندى. لېكىن سېستىلدىمۇ؟ مېنىڭچە، سېستىلغانلىقى ناتايىن. قورسىقىنى تويغۇزۇالغاندىن كېيىن ئەتتىدىن كەچكىچە كۆزەينەكنى تاقاپ ياكى قولىغا چوڭايتقۇچىنى ئەينەكنى ئېلىپ، خەت-قۇرئاربلىقىدىن «بىدئەت» - كۆپۈرلۈق، غەيرىي ئىدىيە ئىزدەش بىلەن مەشغۇل بولىدىغان بەندىلەرنىڭ ئايىغى ئۆزۈلمەيۋاتىدۇ. سىز چۈننى تەتقىق قىلسىڭىز، ئۇ سىزنى شىر-يولۋاسقا «دارىتىۋاتىدۇ» دەيدىكەن. سىز ئۇمۇرتقىسىزھايۋان توغرىسىدا بىرنېمە دېسىڭىز، ئۇ سىزنى ئەجدىھارغا «دارىتىۋاتىدۇ» دەيدىكەن... ئۇلار ئەتىدىن-كەچكە-چە «ئىنقىلاۋىي چوڭ تەنقىدنى قانات يايدۇرساق بولاتتى» دەپ ئويلايدىكەن.

1980-يىلى «4كىشىلىك گۇرۇھ» (بۇ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» - ج ك پ 10-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ۋالك خۇكۇېن، ج ك پ 10-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى سىياسىي بيۇروسى دائىمىي كومىتېتنىڭ ئەزاسى، گوۋۇيۈەننىڭ مۇئاۋىن زۇڭلىسى جيانك چۈنچياۋ، ج ك پ 10-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى سىياسىي بيۇروسىنىڭ ئەزاسى جيانك چىڭ (رەئىس ماۋزېدۇڭنىڭ ئايالى) ۋە ياۋۇنيۈەنلەردىن ئىبارەت ئىدى. - ئۇيغۇرچە نەشر مۇھەررىرى ئىزاھى) سوتقا تارتىلغاندا ياۋۇنيۈەنگە 20يىللىق جازا كېسىلگەنىدى. 1976-يىلى قولغا ئېلىنغان ۋاقتىدىن باشلاپ ھېسابلىغاندا، ئۇ «توقماق» تۇرمىدىن چىققان بولۇشى مۇمكىن. شۇنداق بولسا ئۇ ھازىر ئۆلگەنمىدۇ؟ مەيلى ئۇ يەنە ئادەم قاتاردا ھايات تۇرسۇن، مەيلى گۆردە ئەرۋاھقا ئايلىنىپ كەتسۇن، ئىزباسارلىرىنىڭ بار ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، ماڭغان يولۇمدا يالغۇز يېتىم ئەمەسكەنمەن، دەپ پىسسىكلاپ كۈلۈشى چوقۇم.

ۋۇجياۋمىن قەلەمدىكى بۇ فېلىيەتون «فېلىيەتون گېزىتى» نىڭ 2002-يىل 6-دېكابىر سانىغا بېسىلغان. **توختى باقى ئارتىشى** تەرجىمىسى

سۇك جيانكنىڭ «مەنسەپ تۇتۇش ماھارىتى»

بالا ۋاقتىمدا «سۇبويىدا» نى ئوقىغىنىمدا، كېلىپ چىقىشى ئەرزىمەس پۈتۈكچى، قارامۇتۇق، پەتەك سۇك جيانكنىڭ لياڭشەن كۆلىنىڭ غوجىسى بولغانلىقىغا قاراپ، بۇ بەلكىم «تارىخىي ئۇقۇشماسلىق بولسا كېرەك» دېگەن ھېسسىياتقا كەلگەنىدىم. ئوتتۇرا ياشقا كەلگەندە «سۇبويىدا» نى قايتا ئوقۇپ، ئۇنىڭدىكى بەزى «ھەقىقەت» لەرنى بايقىۋالغاندەك بولدۇم. سۇك جيانك «ئەمەل-مەنسەپ» سورۇنىدىكى كارامەت ئىگىسى» بولۇپ، «غوجا» بولۇشقا مۇناسىپ ئىكەن.

كونىلاردا: «ئادەم كەيپچىلىكتە راست گېپىنى قىلىدۇ» دېگەن گەپ بار. سۇك جيانك كەيپچىلىكتە شۇنياك راۋنقىدا ئىسيان نەزمىسى يازغاندا، ئۆزىنى قالتىس چاغلاپ، «مەن دېگەن كارامەت ئىستېدات ئىگىسى» دەۋالىدۇ. ئۇنىڭ زادى قانچىلىك كارامىتى بار؟

ئالدى بىلەن ئۇنىڭ يۇنچىلىك ناھىيىسىدە پۈتۈكچى بولغان چاغدىكى ئەھۋالىغا قاراپ باقايلى. «سۇبويىدا» نىڭ 18-بابىدا: سۇك جيانك ئۆمرىدە جاھانكەزدى مەرد-ئەزىمەتلەرنى دوست تۇتۇپ كەلگەن، بايلىقنى دوست تۇتمايدىغان دەپ تەسۋىرلەنگەن. قارىغاندا، سۇك جيانك «كىچىك مەمۇر» ۋاقتىدىلا پۇل-مال ئارقىلىق ئۆزىنىڭ مۇناسىۋەت تورىنى توقۇشتا كامالەتكە يەتكەن. ئۇ پۇل خەجلەشكە كەلگەندە ئەزەلدىن بېخىللىق قىلمايتتى. ئۇنىڭ مۇناسىۋەت توردا «جاھانكەزدى» كاللا كېسەرلەرمۇ، كوچا-كويلاردا لاغايلاپ يۈرۈدىغان لۇكچەكلەرمۇ بار ئىدى. تاك نيۇ ئېر ئەنە شۇلارنىڭ بىرسى ئىدى. ئۇ، سۇك جيانكنىڭ يېنىدىن ئىككى-تۆت تەڭگە تېپىپ خەجلەپ تۇراتتى. ناۋادا سۇك جيانكنىڭ ئۇنىڭغا ھاجىتى چۈشۈپ قالغۇدەك بولسا، جېنىنىمۇ ئايامايتى. كېيىن سۇك جيانك يەن پۈشىنى ئۆلتۈرۈپ قويۇپ، دەۋا-دەستۇرغا قالغاندا، تاك نيۇئېر ئۇنى قاچۇرۇۋەتكەن. ئەلۋەتتە سۇك جيانكنىڭ ئەڭ زور مۇناسىۋەت توري يەنىلا ئەمەل سورۇندا ئىدى. تاك نيۇئېر سۇك جيانك ئۈچۈن رىيازەت چەككەندە، «ئامبال بېگىم گەرچە ئۇنىڭ ھېچ ئىشتىن خەۋىرى يوقلۇقىنى، سۇك جيانكنىڭ قۇتقۇزۇش ئۈچۈن قەتئىي نىيەتكە كەلگەنلىكىنى بىلسىمۇ، يەنىلا ئۇنى سوراق قىلىۋەرگەن». ئامبال بېگىمنىڭ سۇك جيانكنى «قوغدايدىغان كۈنلۈك» بوپقالغان. بۇيرۇق بويىچە سۇك جيانكنى تۇتۇشقا كەلگەن ئەمما ئۇنى قاچۇرۇۋەتكەن جۇتۇڭنى تىلغا ئېلىپ ئولتۇرمىساقمۇ بولار. ئادەم ئۆلتۈرگەن تۇرۇقلۇق خىيىمخەتەردىن ساق قۇتۇلۇپ كېتەلىگەن ئادەمنىڭ مۇناسىۋەت تورىنىڭ شۇنچىلىك دەرىجىدە كەڭلىكى ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدۇ. سۇك جيانكنىڭ يۇنچىلىك ناھىيىسىدە ئادەمنى ھەيران قالدۇرۇدىغان يەنە بىر ئىشى «مەخپىي ئۇچۇر يەتكۈزۈش» تۇر. سۇك جيانك

يامۇلنىڭ چاۋگەينى تۇتماقچى بولغانلىقىدىن خەۋەر تېپىپ، خې تاۋنى سارايدا قالدۇرۇپ قويۇپ، ئۆزى ئاتلىق بىرنەچچە چاۋگەيگە خەۋەر يەتكۈزۈپ ئۇنى قاچۇرۇۋەتكەن. ئۇ، قارىماققا بىرخىل «مەردانىلىق» تەك كۆرۈنىدۇ. ئەمەلىيەتتە پايدا-مەنپەئەت مەسىلىسى ئۈيەردە ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدۇ. چاۋگەي دېگەن تۆرە بولۇپ، زامانىمىزدىكى يېزا-بازار كادىرلىرىغا ئوخشاپ كېتىدۇ. ئاھىيە يامۇلدا ئىستىقبال تاپماق بولسا، رەھبەرنىڭ تەخسىكەشلىكىنى قىلمىسا، «تۆرىلەر» گە ئىلتىپات كۆرسەتمىسە بولمايدۇ. سۇڭ جيالڭ بۇ ئارقىلىق «نەپ» كە ئېرىشتى. كېيىن لىۋ تالڭ تاغدىن چۈشۈپ يۈزسەر ئالتۇننى سوغا قىلغانلىقى ئۈنىڭ دەللىلى. سۇڭ جيالڭ پۈتۈنى ئايماي خەجلەيدىغان ئادەم. ئۇنىڭ شۇنچىۋالا پۈلى زادى نەدىن كېلىدۇ؟ بۇنىڭدىن گۇمانلانماي بولمايدۇ.

ئىنتايىن ئۇستىلىق بىلەن مۇناسىۋەت توري توقۇپ چىقىش، يەڭ ئىچىدە نەپكە ئېرىشىش، كۆرۈنۈشتە بولسا يېتىم-يېسىرلارنىڭ غەمگۇزارى، مەرد-مەردانە بولۇۋېلىش، سۇڭ جيالڭنىڭ «ئىستېدات» لىرىنىڭ بىرى، ھەمدە ئۇنىڭ ئەمەل سورۇنىدىكى كارامەت ئىگىسى بولۇشىنىڭ نەق ماھىيىتى. لياڭشەندە چاۋگەي «تاغتۇرانىڭ غوجىسى» ئىدى. ھەرقېتىم جازا يۈرۈشى قىلغاندا، سۇڭ جيالڭ: ئاغىمىز تاغتۇرانىڭ غوجىسى. سىلى يەڭگىللىك بىلەن لەشكەر تارتسىلا بولمايدۇ»، دەپ باھانە كۆرسىتىپ، چاۋگەينى جازا يۈرۈشىگە چىققۇزماي، ئۆزى بارىدۇ. ئەمەلىيەتتە بولسا، ئەمەلىي ھوقۇقنى ئۆزى چاڭگىلىغا ئېلىۋېلىپ، چاۋگەينى «قارانچۇق» قىلىپ قويىدۇ. سۇڭ جيالڭ گۈرۈھۋازلىق قىلىشقىمۇ ئىنتايىن ماھىر بولۇپ، ئۆز يېقىنلىرىنى مۇھىم ئورۇنلارغا قويىدۇ. ئائىلىسىدىكىلەرنى تاغقا ئالدۇرۇپ چىقىپ، ئىنىسى سۇڭ چىڭغا مالىيە ھوقۇقىنى تۇتقۇزىدۇ، ئۆزى بولسا لەشكەر ھوقۇقىنى قولىغا ئېلىۋالىدۇ. ھۆسنى-كامالەتتە تەڭداشسىز خۇسەننىياڭنى شەھۋەتپەرەس «پەتەك يولۋاس» قا خوتۇن بولۇشقا بۇيرۇيدۇ. بۇ ئارقىلىق ئەتراپىغا ئۆزى ئۈچۈن جان بېرىشكە تەييار تۇرۇدىغان سادىق مۇرت توپلايدۇ.

چاۋگەي قارانچۇق بوپقالغىنىغا تەن بەرمەي، ئۆزى لەشكەر باشلاپ زىڭتۇغا جازا يۈرۈشى قىلدى. نەتىجىدە زەھەرلىك ئوقيا ئوقى تېگىپ يارىلاندى. ناھايىتى روشەنكى، چاۋگەي ئۆزىنىڭ غوجىلىق ئورنىنىڭ سۇڭ جيالڭغا قېلىشىنى ھەرگىز خالىمايتتى. شۇڭا، جان ئۈزۈش ئالدىدا: «كىم مېنى ئۆلتۈرگەن قاتىلنى تىرىك تۇتالىسا، شۇ تاغتۇرانىڭ غوجىسى بولسۇن» دەپ ۋەسىيەت قالدۇرغان. سۇڭ جيالڭ ئەلەم ماھارىتىدىن قارىغاندا، ئۇ، شې ۋېنگۇڭغا ھەرگىزمۇ تەڭ كېلەلمەيتتى. شې ۋېنگۇڭنى تۇتالايدىغانلاردىن پەقەت قاپلانباش لىن چۈڭنىلا ساناش مۇمكىن ئىدى. لېكىن ئۇ سۇڭ جيالڭنىڭ مۇرتى بولمىغاچقا، چاۋگەي ئۆلگەندىن كېيىن سۇڭ جيالڭ زىڭتۇغا يۈرۈش قىلىش ئىشىنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، بېيجىڭغا بېرىپ، لۇجۇنيىنى تاغقا چىقىشقا ئۈندەيدۇ. لۇ جۇنيى ئارقىلىق لىن چۈڭغا تاقابىل تۇرماقچى، ئۆزىگە تەھدىت بولىدىغان كۈچلەرنى تەڭپۇڭلاشتۇرماقچى بولىدۇ. لۇ جۇنيىنىڭ «كالتەك ماھارىتى ئالەمدە تەڭداشسىز» بولۇپ، ئۇ شې ۋېنگۇڭنى تۇتالايتتى. ئەمما ئۇ لياڭشەنگە يېڭى كەلگەچكە ئەتراپىدا ئۆزىنى قوللىغۇدەك ئادەم يوق دېيەرلىك بولۇپ، تاغتۇراغا غوجا بولۇشقا پېتىنالمايتتى. شې ۋېنگۇڭ تۇتۇلۇپ، سۇڭ جيالڭ لۇ جۇنيىگە «ئورۇن بوشتىپ» بەرگەندە، ۋۇيۇڭ خەلپەت لى كۈي، ۋۇسۇڭ، لۇجىشىنلارغا كۆز ئىشارىسى قىلىپ قويىدۇ. ئۇلار چۈقان سېلىشىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا لۇجۇنيى قانداقمۇ «غوجا» بولۇشقا پېتىنالمىسۇن؟ سۇڭ جيالڭنىڭ ئىقتىدارسىز-لىقى ئۆزىگە بەشقولدەك ئايان، ئۆزىدىن ئىقتىدارلىقلار قوشۇنغا قېتىلسا، مەككارلىق بىلەن ئورۇن بوشاتماق بولۇشى، ئەمەلىيەتتە، باشقىلارنىڭ «ھوقۇق تارتىۋېلىش» ئويىنى بالدۇرراق يوق قىلىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس.

باشقىلارنى قارانچۇق قىلىپ قويۇش، ئۆزى ئەمەلىي ھوقۇقنى چاڭگىلىغا ئېلىۋېلىش، ئۆز گۈماشتىلىرىنى تەربىيەلەپ ئۆستۇرۇش، گۈرۈھۋازلىق قىلىش، قارشى پىكىردىكىلەرنى باستۇرۇش، ئۆزىگە بولغان تەھدىتنى يوقىتىش سۇڭ جيالڭنىڭ «ئىستېدات» لىرىنىڭ ئىككىنچىسى، شۇنداقلا ئۇنىڭ «ئەمەل سورۇنىدىكى كارامەت ئىگىسى» بولۇشىدىكى ئاڭ زەھەرخەندە ئۇسۇلى.

چاۋگەي ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ تەسىر كۈچى يەنىلا مەۋجۇد بولۇپ تۇرىدۇ. سۇڭ جيالڭغا بۇ نۇقتا ئىنتايىن ئايان بولغاچقا، ئۇ دائىم «چاۋگەينىڭ ۋەسىيىتى» دىن ئىبارەت بۇ چاقىرىق كۈچىگە ئىگە بايراقتىن پايدىلىنىشنى ئۇنتۇپ قالمايدۇ، ئۆزى چاۋگەينىڭ سادىق مۇرتى بولۇۋالىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا كىممۇ ئۇنىڭغا قارشى تۇرالىسۇن؟ ئەمەلىيەتتە بولسا، ئاغزىدا چاۋگەينىڭ نامىنى دەستەك قىلىپ، يەڭ ئىچىدە ئۆزىنىڭ پىچىقىنى بىلەيدۇ. «مەردلەر سارىيى» نى «سادىق مەردلەر سارىيى» غا ئۆزگەرتىدۇ. «تەڭرى يولىدا ئادالەت يۈرگۈزۈش» نى «پەقەت پارىخور ئەمەلدارلارغا قارشى تۇرمىز، خانغا قارشى تۇرمايمىز» دېگەن بىلەن چەكلەپ قويىدۇ. ئۆزىنىڭ نوپۇزىنى تىكلەش ئۈچۈن ئەل بولۇشقا قارشى تۇرغانلارنى چەتكە قاقىدۇ. يەنە مۇنداق ئىككى ھۇنەرنىمۇ ئويناپ چىقىدۇ. بىرى، ئۆزىگە خۇەنداۋ كەتتىدە ئۇچ جىلدلىق ساماۋي كىتاب نازىل بولغانلىقىنى ئويدۇرۇپ چىقىپ، شەخسكە چوقۇنۇشنى بازارغا سالىدۇ. باشقىلارنى ئۆزىگە قارشى تۇرۇشقا پېتىنالمايدىغان قىلىپ قويىدۇ. يەنە بىرى، ئومۇمنىڭ نامىنى سۈيىئىستېمال قىلىپ ئۆز خاھىشىنى يولغا قويىدۇ. لياڭشەن كۆلىنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدە ھوقۇق تۇتۇپ تۇرغان «ئۇچ كىشى» ئىچىدە لۇ جۇنيى ۋە ۋۇيۇڭلار بار بولسىمۇ، ئەمەلىيەتتە، يەنىلا سۇڭ جيالڭنىڭ دېگىنى ھېساب ئىدى.

ئۆز غەرىزىگە يېتىش ئۈچۈن خىجىل بولماي

يالغاننى توقۇپ چىقىش، تۇغنى ئېگىز كۆتۈرۈۋېلىپ سۇر-ھەيۋە كۆرسىتىش، شەخسىي نوپۇزىنى تىكلەش، ئۆزئورنىنى مۇستەھكەملەش، ئوخشاش بولمىغان پىكىردىكىلەرنى باستۇرۇش، سۇڭ جياڭ «ئىستېدات» لىرىنىڭ ئۈچىنچىسى.

مۇشۇنداق يۇقىرى ماھارەتلەرگە ئىگە بولغان سۇڭ جياڭنى «ئەمەل سورۇنىدىكى كارامەت ئىگىسى» دېسەك ھەرگىزمۇ مۇبالىغە قىلغان بولمايمىز. شۇڭا ئۇنىڭ «غوجا بولۇشى» مۇ ئەقىلغە مۇۋاپىق ئىش بولسا كېرەك.

شاجۇنشەن ئىمزالىق بۇ مۇھاكىمە ج ك پ جېجياڭ ئۆلكىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى بىلەن ئۆلكىلىك رىۋىزىيە نازارىتىنىڭ نەشرى ئەپكارى «چىرىكلىككە قارشى تۇرۇش» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىللىق 11-سانىغا بېسىلغان. **ئىبراھىم ئەمەت** تەرجىمىسى

نەچچە يىل ۋە نەچچە يۈز يىل

ھەرقېتىم بەزى ئىلغارلىقلارنى تەشۋىق قىلىدىغان خەۋەرلەردە، (كۆپىنچىلىرىدە بىزنىڭ مەلۇم تۈردە مۇۋەپپەقىيەتلىك بولغان تۈزۈلمە ئىسلاھاتىمىز، بولۇپمۇ ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىمىز تىلغا ئېلىنىدۇ) «بىز قىسقىغىنە بىرنەچچە يىل ئىچىدە تەرەققىي قىلغان كاپىتالىستىك دۆلەتلەر نەچچە يۈز يىل سەرپ قىلىپ تاماملىغان ئىشنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇندىدۇق» دېگەندەك غەلىتە جۈملىلەرنى كۆرگىنىمدە، يۈرىكىم بىرقىسما بولۇپ، ئەتراپىمدا يەنە «تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەر» نىڭ ھەمسەپەرلىرى بوپقالمىسۇن دەپ ئوغرىلىقچە تاراپ باقىمەن. مەن ئۇلارنىڭ بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئېلىپ، بىزنى مەسخىرە قىلىشىدىن تولىمۇ ئەنسىرەيمەن.

ۋات 20 يىل ۋاقىت سەرپ قىلىپ، نۇرغۇن قېتىملىق تەجرىبە ئارقىلىق 1782-يىلى ھور ماشىنىسىنى كەشپ قىلدى. 2002-يىلىغا كەلگەندە، مەن نەچچە يۈز يۈەن پۇل خەجلەپ، ۋات ئەينى چاغدا كەشپ قىلغان نەرسىدىن خېلىلا ئىلغار بولغان بىر ئۈسكۈنە سېتىۋېلىپ ئارقىدىنلا: « مانا مەن بىر نەچچە مىنۇتتىلا تەرەققىي تاپقان كاپىتالىستىك دۆلەتتىكى مەشھۇر ئالىم ۋات ئەپەندى 20 يىلدا ياساپ چىققان نەرسىنى ياساپ چىقتىم» دەپ يازسام، ناۋادا مېنىڭ بۇ گېپىمنى يەرنىڭ تېگىدە ياتقان ۋات ئاڭلاپ قالسا، چوقۇم گۆرىدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ ياقامغا ئېسىلىشى مۇمكىن. بەختىمگە يارىشا مەن تېخى ئەخمەقلىقتە ئۇ دەرىجىگە بېرىپ يەتمىدىم. يۈزۈممۇ ئۇنچە قېلىنلىشىپ كەتكىنى يوق. چۈنكى مەن بۇنداق گەپنى قىلىشقا قەتئىي بولمايدىغانلىقىنى بىلىمەن. ئەمما بەزى يولداشلىرىمىز بۇ گەپنى دېدى. دېدىلا ئەمەس بەلكى گېزىت، تېلېۋىزىيىلەردە ئوچۇق-ئاشكارا سۆزلەپ يۈردى. شۇنداق ئىكەن، مەن ئۇلارغا بۇنداق گەپنى دېيىشنىڭ تولىمۇ نومۇسسىزلىق ئىكەنلىكىنى دېمەي تۇرالمايمەن.

بۇلارنىڭ نومۇسسىزلىقى ئالدى بىلەن «بۇرۇن قول سېلىش» بىلەن «كېچىكىپ قول سېلىش» نى ئايرىيالمىغانلىقىدا. باشقىلار نەچچە يۈز يىل ئىلگىرىلا بۇ يولدا مېڭىشنى باشلىغان، بىزگە بولسا ئەمدى تېخى بىر نەچچە يىل بولدى. بىز ئۇلاردىن توپتوغرا نەچچە يۈز يىل كېيىن قەدەم تاشلىدۇق. شۇنداق تۇرۇقلۇق، بىزنىڭ يەنە ئۇنى-بۇنى دېگۈدەك يۈزۈمىز بارمۇ؟ ئەسلىدە ئاغزىمىزنى يۇمساق بولاتتى.

يەنە بىر جەھەتتىن ئۇلارنىڭ نومۇسسىزلىقى «ئىجادىيەت» بىلەن «دورامچىلىق» نىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى پەرقلەندۈرەلمىگەنلىكىدە. باشقىلار نەچچە يۈز يىل بۇرۇن تۇنجى قەدىمىنى تاشلىغان ۋاقىتتا، ئۇلارغا ئەزەلدىن تەييار يول يوق ئىدى. ئۆزلۈكسىز ئىزدىنىش ۋە ئېچىش ئارقىلىق تالاي جاپا-مۇشەققەتلەرنى تارتىپ، يول يوق جايدا يىپيېڭى بىر يول ئاچتى. مانا بۇ «ئىجادىيەت» تۇر. نەچچە يۈز يىلدىن كېيىن بىز باشقىلار ماڭغان يول ئاغزىدا تۇرۇپ، گەرچە يول ياقىسىغا ئوت-خەسىلەر ئۈنۈپ كەتكەن، يول يۈزى ئېگىز-پەس بوپكەتكەن بولسىمۇ، يەنىلا ئالدىمىزدا يول بارلىقىنى پەرق قىلالايمىز. پەقەت نىشاننى پەرق قىلالىساقلا پۇختا قەدەم بىلەن بۇ يولدا ماڭىۋېرىمىز. مانا بۇنى «دوراش» دەيمىز.

ئۇلارنىڭ ئۈچىنچى نومۇسسىزلىقى، يول ئېچىش سۈرئىتى بىلەن يول مېڭىش سۈرئىتىنى سېلىشتۇرغانلىقىدا. يول ئاچقۇچىلار نەچچە يۈز يىل ۋاقىت سەرپ قىلىپ، تۈپتۈز بىر يولنى بەرپا قىلسا، سىز «بېنس»، «تۇلپار» ماركىلىق پىكاپلارنى ھەيدەپ سائىتىگە 200 كېلومېتىرلىق سۈرئەت بىلەن بۇ مۇساپىنى تاماملاپلا ئارقىدىن پۈتكۈل دۇنياغا: «مېنىڭ سۈرئىتىم ئۇنىڭدىن تېز. ئۇ نەچچە يۈز يىل سەرپ قىلىپ باسقان مۇساپىنى مەن بىر نەچچە مىنۇتتىلا تاماملىدىم» دېسىڭىز بولامدۇ؟ ناۋادا مەن يول ئاچقۇچى بوپقالسام، ئۇنداقتا مەن سىزنىڭ گېپىڭىزگە قۇلاق سېلىش ئەخمەقلىق دەپ قارايمەن. چۈنكى مېنىڭ سىز بىلەن تالىشىپ ئولتۇرغىدەك ۋاقتىم يوق. مەن يەنە يېڭى بىر يول ئاچمىسام بولمايدۇ-دە.

«فېلىيەتون» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىلى 8-سانىدىن

مەن ۋە بېل گېيتسنىڭ ئۆسۈپ - يېتىلىشىدىكى پەرقلەر

مەن بېل گېيتس بىلەن بىر يىلدا تۇغۇلغان بولساممۇ، ئەمما ئىككىمىزنىڭ ئۆسۈپ-يېتىلىش جەريانىمىز زادىلا ئوخشىمايدۇ.

1950-يىللارنىڭ ئاخىرىدا:

گېيتس ئامېرىكىنىڭ سىئاتىلدىكى بىر ئوتتۇرا قاتلام بۇرژۇئا ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن بولۇپ،

كىچىك ۋاقتىدا ناھايىتى ياداڭغۇ ۋە گالۋاڭراق بالا ئىدى.

مەن جۇڭگونىڭ ئوتتۇرا قىسمىدىكى چەت ياقىدىكى كىچىك بىر ھازاردا نامرات ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن بولۇپ، چوڭلار مېنى تولىمۇ ئەقىللىق، چېچەن دەپ ماختىشاتتى.

1960-يىللارنىڭ دەسلىپىدە:

گېيتىس خۇسۇسىيلار قۇرغان خوپپېن مەكتىپىدە ياخشى بولغان زامانىۋى تەربىيىنى قوبۇل قىلىپ، كومپيۇتېر ۋە BASIC تىلى ئۈگىنىشكە باشلىدى.

مەن بىر يېزا باشلانغۇچ مەكتىپىدە ئوقۇدۇم. مەن مۇئەللىم بىلەن بىللە ئاچارچىلىق بىلەن كۆرەش قىلدۇق. شۇنىڭ بىلەن بىرگە يەنە سىنىپىي دۇشمەنلەر بىلەن بولغان كۆرەش قىلىش ھۇشيارلىقىمىزنى ئۆستۈرۈش بىلەن بوپكەتتۇق. ئۇ ۋاقىتلاردا مەن «ئېلېكتر» نىڭ نېمىلىكىنىمۇ بىلمەيتتىم. ئۇ كىچىك بازارغا تېخى 1980-يىلى ئاندىن توك سىمى تارتىلدى.

1967-يىلىدىن 1968-يىلىغىچە: گېيتىس 13 يېشىدىلا كومپيۇتېر پروگراممىسى تۈزەلدى. 14 ياشقا كىرگەن يىلى مەكتەپتىكى كومپيۇتېرغا مۇناسىۋەتلىك بىر تەشكىلاتنىڭ رەئىسلىك ۋەزىپىسىنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ، كومپيۇتېر تالانتى ئوقۇتقۇچى-ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىردەك ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشتى.

مەن ساۋاقداشلىرىم بىلەن بىرگە، تولۇقسىز ئوتتۇرىغا ئىمتىھان بېرىشتىن بىر يىل ئىلگىرى رەسمىي دەرس توختىتىپ، ئىنقىلابقا كىرىشىپ كەتتۇق. تارىختا مىسلى كۆرۈلمىگەن «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» غا بېشىمىزچىلاپ كىرىپ كەتتۇق. بىزنىڭ ئەڭ زور قىزغىنلىق بىلەن قىلىدىغان ئىشىمىز چوڭ خەتلىك گېزىت يېزىش بولۇپ، قەلەم-قەغەز بىكارلىق ئىدى. گېزىتتىكى ماقالىلەرنى كۆچۈرۈپ مەكتەپ تاملىرىغا، كېيىن يەنە كوچىلارغا چاپلىدۇق. بىزنىڭ شوئارىمىز: «دۇنيادا يەنە ئۇچتىن ئىككى قىسىم ئازاب تارتىۋاتقان سىنىپىي قېرىنداشلىرىمىز بار. ئەڭ ئاخىرىدا پۈتكۈل ئىنسانىيەتنى ئازاد قىلىش ئۈچۈن كۆرەش قىلايلى!» دىن ئىبارەت ئىدى.

1970-يىلىدىن 1971-يىلىغىچە:

گېيتىس 16ياش ۋاقتىدا دوستى ئەيلۇن بىلەن قاتناش سانلىق مەلۇمات شىركىتىنى قۇرۇپ، ئىنتېر 8008ئۆزەك ياپراقچىسىدىن پايدىلىنىپ شەھەر قاتنىشىنى نازارەت قىلىش، كۆزىتىش سىستېمىسىنى لايىھىلەپ چىقتى. 2-يىلى، 17 ياشلىق گېيتىس مەكتەپكە ئۆزىنىڭ تۇنجى پروگراممىسىنى سېتىپ، 4200 ئامېرىكا دوللىرى تاپتى.

دەرس توختىتىپ ئۈچ يىل ئىنقىلاب قىلغاندىن كېيىن مەن ۋە بارلىق ساۋاقداشلىرىم ئىمتىھانسىزلا ناھىيىلىك ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 2-يىللىقىغا ئوقىدۇق. ئەدەبىيات دەرسلىكىمىز گېزىتلەردىكى باش ماقالىلەر ۋە تەنقىد ماقالىلىرى ئىدى. ئىنگلىز تىلى دەرسلىكىمىز يوق بولۇپ، ئەمدىلا 26 ھەرپنى ئۆگەنگەندۇق. ماتېماتىكا دەرسىدە بىر نامەلۇملۇق بىرىنچى دەرىجىلىك تەڭلىمىنى ئۆگىنىۋاتاتتۇق. مېنىڭ ئەڭ چوڭ ئىقتىسادىي مەنبەئەيىم دادامنىڭ 23يۇەن ماڭاشى ئىدى. ئوقۇش خىراجىتىنى تاپشۇرۇش ئۈچۈن تاشچىلار ئەترىتىگە كىرىپ تاش چوقۇيتتۇق. پۈتۈن يازلىق تەتىلدە تاش چوقىساق، ئالتە يۇەن تاپاتتۇق.

1972-يىلىدىن 1973-يىلىغىچە:

گېيتىس 19 يېشىدا خارۋارت ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇپ، دۇنيادىكى ئەڭ ئىلغار پەن-تېخنىكىنى ئۆگەندى. مەن تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن يېزىغا چۈشۈپ، كەڭ تەبىئەت ئۈچۈن «زور تۆھپە قوشتۇم»: بۇرژۇئازىيىنىڭ قۇيرۇقىنى كېسىپ، ئېتىزدا سوتسىيالىزمنىڭ ياۋا ئوتلىرىنىڭ ئۆسۈشىگە رازى ئىدۇقكى، بۇرژۇئازىيىنىڭ مايىسىنىڭ ئۆسۈشىگە قەتئىي يول قويمايتتۇق.

1974-يىلى:

ئىنتېر 8008دىن ئون ھەسسە تېز بولغان 8080ئۆزەك ياپراقچىنى ئىشلەپ چىقىرىپ گېيتىس يەنە بىر قەدەم ئالدىدا ماڭدى. ئۇ كېچە-كۈندۈز سەككىز ھەپتە ئىشلەپ، ئەمدىلا دۇنياغا كەلگەن دۇنيادىكى ئەڭ بۇرۇنقى مىكرو تېپلىق ھېسابلاش ماشىنىسى Aitair8800غا BASIC تىلىنى سەپلەپ، شۇندىن باشلاپ CP يۇمشاق دېتال كەسپىنىڭ يېڭى ئېچىلىشىنى ئېچىپ، پۈتكۈل سانائەت قۇرۇلمىسىنى ئۆزگەرتىۋەتتى.

مەن يېزىدىن زاۋۇتقا قوبۇل قىلىندىم. ئايلىق تۇرمۇش خىراجىتىم 18يۇەن ئىدى. ئىشقا چىققاندا قىلىدىغان ئەڭ چوڭ ئىشىم كۈڭزىنى، لىن بياۋنى، جۇگۇڭ(جۇ ئېنلەي) نى پىپەن قىلىشقا، كۈڭزىچىلار بىلەن قانۇنچىلارنىڭ كۇرىشىنى پىپەن قىلىشقا قاتنىشىش ئىدى.

1975-يىلى:

بۇيىل، دۇنياIT تەرەققىيات تارىخىغا مەڭگۈ خاتىرىلىنىدىغان ئىش بولغان يىل بولۇپ، ئامېرىكىدا گېيتىس بىلەن ئەيلۇن سىئاتىلدا مىكرو سوفىت شىركىتىنى قۇرۇپ 20 ياشلىق گېيتىس CEO بولدى.

بۇ يىلى مەن زاۋۇتتا شاگىرتلىققا قوبۇل قىلىنىپ ئۇستام بىلەن بىرلىكتە دېڭ شياۋپىڭنىڭ «ئۈچ تۈرلۈك كۆرسەتمىسى(يولىورۇقى) نى تۇتقا قىلىش» نى تەنقىد قىلىپ، «ئوڭچىل دېلو ئاغدۇرۇش شامىلى» غا قارشى تۇرۇپ، «ماددىي مۇكاپاتنى قوماندان قىلىش»، «ماددىي رىغبەتلەندۇرۇش»، «سۇڭ جياڭنىڭ تەسلىمچىلىك لۇشيەنى» نى تەنقىد قىلىش بىلەن بوپكەتتۇق.

1977-يىلى:

گېيتسنىڭ ئىشلىرى كۇنسېرى روناق تېپىپ، مىكرو سوفىت شىركىتىنىڭ مەھسۇلات ماركىسى ئۆزكەسپى ساھەسىدە ئۆز نوپۇزىنى تىكلىۋالدى.

مەن «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دىن كېيىنكى تۇنجى نۆۋەتلىك ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىغا قاتنىشىپ پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ جۇڭگو ئەدەبىياتى فاكۇلتېتىغا قوبۇل قىلىنىپ، بەش يىل كېچىككەن

ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش ئارزۇيۇمنى ئىشقا ئاشۇردۇم.

1980-يىلى:

مىكرو سوفىت شىركىتى MS — DOS سىستېمىسىنى بارلىققا كەلتۈرۈپ، ناھايىتى جانلىنىپ كەتتى. DOS شۇنىڭدىن ئېتىبارەن بارلىق خۇسۇسىي كومپيۇتېرلارنىڭ دېگۈدەك ئىچكى قۇرۇلما سىستېمىسى بوپقالدى.

مەن تۇنجى قېتىم دەرس مۇنبىرىگە چىقىپ، بىر ئوتتۇرا مەكتەپتە پراكتىكانت ئوقۇتقۇچى بولدۇم. ئەمما DOS ئەمەس، بەلكى كومپيۇتېرنىڭ نېمىلىكىنىمۇ ئاڭلاپ باقمىغانىدىم .

1986-يىلى:

مىكرو سوفىت شىركىتىنىڭ پاي چىكى ئوچۇق-ئاشكارا بازارغا سېلىنىپ، ھەر بىر دانە پاي چېكىنىڭ باھاسى 21 ئامېرىكا دوللىرى بولۇپ، جەمئىي توپلىغان مەبلەغ 61 مىليون ئامېرىكا دوللىرى بولغان، گېيتس ئۆزىمۇ بىر سەكرەپلا دۇنيا بويىچە ئەڭ ياش، قۇرۇق قول ئىگىلىك تىكلىگەن مىليادىر بوپقالغان.

ئۇيىلى مەن ئورگانغا يۆتكىلىپ خان ئاشلىقى يەيدىغان دۆلەت خىزمەتچىسى بولۇپ ئۆزۈم ئەڭ ياقتۇرمايدىغان ھۆججەت يېزىقچىلىقى خىزمىتى بىلەن شۇغۇللاندىم. ئايلىق ماڭاشىم 57 يۈەن ئىدى.

1990-يىلى:

گېيتس Windows 3.0 مەشغۇلات سىستېمىسىنى تارقىتىپ، پۈتكۈل يەرشارىدىكى سېتىلىش سوممىسى بىر مىليارد ئامېرىكا دوللىرىدىن ئېشىپ كەتكەن.

مېنىڭ ئايلىق ماڭاشىم 200 يۈەنلىك چوڭ ئۆتكەلنى بۆسۈپ ئۆتۈپ، كۆپ يىلدىن بېرى ئامانەت قويغان پۇلۇمغا 18 دېيۇيملىق رەڭلىك تېلېۋىزور سېتىۋالدىم.

1995-يىلى:

گېيتس Windosws95 نى تارقىتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، Internet نى ئېچىش ئۈچۈن زور كۈچ چىقىرىدىغانلىقىنى ۋە قوللايدىغانلىقىنى قارار قىلدى.

مەن تۇنجى قېتىم بېيجىڭدىكى بەزى ئەدەبىلەرنىڭ كومپيۇتېر ئىشلىتىشكە باشلىغانلىقىنى، ئۇنىڭ نۇرغۇنلىغان ئالاھىدىلىكلىرى بارلىقىنى ئاڭلىدىم.

1997-يىلى:

مكرو سوفىت شىركىتىنىڭ خىزمەتچىلىرى 58 دۆلەتكە تارقىلىپ ، 250 مىڭ نەپەردىن كۆپرەككە يېتىپ، تىجارەت سوممىسى 11 مىليارد 300 مىليون ئامېرىكا دوللىرىغا يېتىپ، بازار قىممىتى 158 مىليارد ئامېرىكا دوللىرىغا يەتكەن. گېيتسنىڭ ھەشمەتلىك تۇرالغۇسى «كەلگۈسىدىكى ئۆي» پۈتكەن بولۇپ، ۋاشىنگتون كۆلىگە بويىغا جايلاشقان. ئەتراپتىكى مەنزىرىسى تولىمۇ گۈزەل بولۇپ، كۆلىمى 3700 كۋادرات مېتىر كېلىدۇ. پۈتۈش باھاسى تەخمىنەن يۈز مىليون ئامېرىكا دوللىرى بولغان.

بۇيىل مېنىڭ ئائىلەمگە نىسبەتەن قوش خۇشھاللىق بولغان بىرىيل بولدى. بىرىنچى خۇشھاللىق: ئوغلۇم ئۆلكىلىك نۇقتىلىق تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە ئىمتىھان بېرىپ ئۆتۈپ، ئۇزۇندىن بۇيان يىغىپ كېلىۋاتقان ئونىڭ يۈەن مەكتەپ تاللاش خىراجىتىنى تېجەپ قالغانلىقى ئۈچۈن، مۇشۇ پۇلغا 486 تېپلىق كومپيۇتېردىن بىرنى سېتىۋېلىپ ئوغلۇمنى مۇكاپاتلىدىم. 2-خۇشھاللىق: مەنمۇ «ئۆي ئىسلاھاتى» غا قاتنىشىپ ، دوست-بۇرادەرلىرىمگە يالۋۇرۇپ يۈرۈپ، ئۆي سېتىۋالىدىغان پۇلنى راستلاپ ئۈچتىن ئىككى قىسىم مۇلۇك ھوقۇقىنى سېتىۋالدىم. شۇندىن ئېتىبارەن جۇڭگودىكى «مۇقىم مۇلكى» بار دۆلەت خىزمەتچىلىرى قاتارىغا كىرەلىدىم.

1998-يىلى:

گېيتس Windows98 نى تارقىتىپ، IE كۆزەتكۈچ پۈتكۈل يەرشارىنى قاپلىدى. تورغا كىرىش ئامېرىكىلىقلار ئۈچۈن ئادەتتىكى بىرئىش بوپقالدى.

ئېلىمىزدە بولسا ، تورغا كىرىش ناھايىتى چوڭ بىر يېڭىلىق ئىدى. مەن بېيجىڭدىن يىراق بولغان كىچىككىنە بىر شەھەردە كومپيۇتېر ئۆگىنىشكە باشلىدىم. توغرىسىنى ئېيتقاندا «بەش سىزىقلىق خەت كىرگۈزۈش ئۇسۇلى» نى، WORD دا ماقالە تەھرىرلەشنى مەشق قىلىشقا باشلىدىم.

1999-يىلى:

مىكرو سوفىتنىڭ بازار قىممىتى 407 مىليارد 200 مىليون ئامېرىكا دوللىرىغا يېتىپ، پۈتكۈل يەرشارىدىكى 1000 چوڭ كارخانىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ، ئەنئەنىۋى بولغان داڭلىق شىركەتلەرنىڭ ئالدىدا مېڭىپ، گېيتس داۋاملىق يەرشارى بويىچە ئەڭ چوڭ باي دېگەن تەختتە ئولتۇردى.

مەنمۇ كومپيۇتېردا يېزىقچىلىق قىلىشقا خېلى پىشىپ قالدىم. مېنى ھەممىدىن بەكرەك خۇشھال قىلغىنى شۇكى، مەن شەھىرىمىز بويىچە بىرقەدەر بۇرۇن ئىنتېرنېت تورىغا كىرگەن «ئىلغار» لارنىڭ بىرى سانىلاتتىم. توردىكى دۇنيا شۇنچە رەڭگا رەڭ بولۇپ، ھەقىقەتەن مېنىڭ نەزەر-دائىرەمنى كېڭەيتىپ، مېنى تولىمۇ خۇشھال قىلاتتى. ئەمما مېنىڭ قەلبىمدىكى ئەڭ چوڭ ئازاب شۇكى، مەن گېيتستىن توپتوغرا بىر ئەسىر ئارقىدا قالغانىدىم.

ئەسلىدە مەن ئۆزۈمنى بۇنداق سېلىشتۇرماسلىقىم، بولۇپمۇ داڭلىق شەخس بىلەن سېلىشتۇرماسلىقىم كېرەك ئىدى. ئەمما، مېنىڭچە، بۇنداق سېلىشتۇرۇپ كۆرگەنىنىڭمۇ بەلگىلىك ئەھمىيىتى بار. بىزدىن كېيىنكى ئەۋلادلار ھەقىقەتەنمۇ بەختلىك، تەلەيلىك، ئۇلار بىز ئۈچرىغان ئوخشۇشسىزلىقلاردىن ئۇزۇل-كېسىل خالىي .

لېۋ يەنمىڭ قەلىمىدىكى بۇ ماقالە «فېلىيەتونلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 8-سانىغا بېسىلغان. ئەسەرلەرنىڭ تەرجىمانى: **توختىھاجى يۇنۇس**

خىزمەتچى قوبۇل قىلىش توغرىسىدا خەلقئارا خەۋەر

ياپونىيىدىكى بىر شىركەت خىزمەتچىدىن ئوننى ئالماقچى بولۇپ، 300 ئادەمدىن يېزىقچە، ئېغىزچە ۋە تەكرار ئىمتىھان ئېلىش ئارقىلىق ئون ئادەمنى تاللاپ چىقىپتۇ. تۇفېيئېر ئىسىملىك يىگىت قوبۇل قىلىنغانلار تىزىملىكىدە ئىسمىنىڭ يوقلىقىنى بىلگەندىن كېيىن قاتتىق ئازابلىنىپ، جاھان زۇلمەتلىك تۇيۇلۇپ، ئۆلۈۋالماقچى بوپتۇ. ھېلىمۇ ياخشى، تۇفېيئېرنىڭ ئۆيىدىكىلىرى ۋاقتىدا توسقاچقا، پاجىئە يۈز بەرمەپتۇ. دەل شۇ چاغدا ھېلىقى شىركەت تۇفېيئېرنىڭ ئىمتىھاندىن ئۇچىنچى بولۇپ ئۆتكەنلىكى، بىراق كومپيۇتېردىن چاتاق چىققانلىقى تۈپەيلى ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ قوبۇل قىلىنغانلار تىزىملىكىدىن چۈشۈپ قالغانلىقى توغرىسىدا گېزىتتە بايانات ئېلان قىپتۇ. تۇفېيئېرنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر بۇنى كۆرگەندىن كېيىن قايغۇنى شادلىققا ئايلاندۇرۇپ، تۇفېيئېرنى شىركەتكە ئەكەپتۇ. بىراق شىركەت: تۇفېيئېرغا ئوخشاش ئوڭۇشسىزلىققا يولۇقسىلا ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالماقچى بولۇدىغان، روھىي چىدامچانلىقى ئاجىز كىشىلەر شىركىتىمىزدە ئىشلىسە، شىركەتنىڭ مەنپەئىتىگە زىيان يەتكۈزىدۇ دەپ قاراپ، تۇفېيئېرنى قوبۇل قىلماپتۇ.

گېرمانىيىدىكى بىر شىركەت خىزمەتچىدىن ئوننى ئالماقچى بولۇپ 300 ئادەمدىن يېزىقچە، ئېغىزچە ۋە تەكرار ئىمتىھان ئېلىش ئارقىلىق ئون ئادەمنى تاللاپ چىقىپتۇ. راين ئىسىملىك يىگىت قوبۇل قىلىنغانلار تىزىملىكىدە ئىسمىنىڭ يوقلىقىنى بىلگەندىن كېيىن قاتتىق ئازاپلىنىپ، ھەممە ئارزۇ-ئارمانلىرى بەربات بولغاندەك بولۇپ، ئۆلۈۋالماقچى بوپتۇ. ھېلىمۇ ياخشى، ئائىلىسىدىكىلەر ۋاقتىدا توسقاچقا، پاجىئە يۈز بەرمەپتۇ. دەل شۇ چاغدا ھېلىقى شىركەت راينىنىڭ ئىمتىھاندىن ئۇچىنچى بولۇپ ئۆتكەنلىكى، بىراق كومپيۇتېردىن چاتاق چىققانلىقى تۈپەيلى ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ قوبۇل قىلىنغانلار تىزىملىكىدىن چۈشۈپ قالغانلىقى توغرىسىدا گېزىتتە بايانات ئېلان قىپتۇ. شىركەت يەنە راينىنىڭ ئۆيىگە ئادەم ئەۋەتىپ، راينىنىڭ شىركەتكە بېرىپ ئىشلىشىنى قارشى ئالىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرۇپتۇ. بىراق راين ۋە ئائىلىسىدىكىلەر شىركەت خىزمەتچى قوبۇل قىلىشتەك مۇشۇنداق مۇھىم ئىشتا ئېغىر خاتالىق ئۆتكۈزدى، بۇنىڭدىن بۇشىركەتنىڭ باشقۇرۇش سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرى ئەمەسلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ، بۇنداق شىركەت رىقابەت جەريانىدا جەزمەن شاللىنىپ قالىدۇ، بۇنداق شىركەتتە ئىشلەش نومۇس، شۇنداقلا راينىنىڭ ئىستىقبالىغا تەسىر يېتىدۇ دەپ قاراپ، ئۇ شىركەتتە ئىشلەشنى رەت قىپتۇ.

ئامېرىكىدىكى بىر شىركەت خىزمەتچىدىن ئوننى ئالماقچى بولۇپ 300 ئادەمدىن يېزىقچە، ئېغىزچە ۋە تەكرار ئىمتىھان ئېلىش ئارقىلىق ئون ئادەمنى تاللاپ چىقىپتۇ. مىك ئىسىملىك يىگىت قوبۇل قىلىنغانلار تىزىملىكىدە ئىسمىنىڭ يوقلىقىنى بىلگەندىن كېيىن قاتتىق ئازابلىنىپ، جان بېقىشقا كۆزى يەتمەي ئۆلۈۋالماقچى بوپتۇ. ھېلىمۇ ياخشى ئائىلىسىدىكىلەر ۋاقتىدا توسقاچقا، پاجىئە يۈز بەرمەپتۇ. دەل شۇ چاغلاردا ھېلىقى شىركەت مىكنىڭ ئىمتىھاندىن ئۇچىنچى بولۇپ ئۆتكەنلىكى، كومپيۇتېردىن چاتاق چىققانلىقتىن ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ قوبۇل قىلىنغانلار تىزىملىكىدىن چۈشۈپ قالغانلىقى توغرىسىدا گېزىتتە بايانات ئېلان قىپتۇ. مىك ۋە ئائىلىسىدىكىلەربۇنى كۆرگەندىن كېيىن قاتتىق غەزەپلىنىپ، ئادۋۇكات تەكلىپ قىلىپ، مەزكۇر شىركەت خىزمەتتىكى سەۋەنلىكى تۈپەيلى ئىمتىھاندا ياخشى نەتىجىگە ئېرىشىپ قوبۇل قىلىنغان مىكنى تىزىملىكتىن چۈشۈرۈپ قويۇپ مىك ۋە ئائىلىسىدىكىلەرنى زور ھاقارەتكە ئۇچراتتى، مەنىۋى جەھەتتە زور بېسىم پەيدا قىلىپ، ئائىلىنىڭ تىنچلىقى ۋە خۇشھاللىقىنى بۇزدى، دەپ قاراپ ھېلىقى شىركەت ئۈستىدىن سوتقا ئەرز قىپتۇ ۋە سوت مەھكىمىسىدىن ھېلىقى شىركەتتىن مىك ۋە ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ روھىي زىيىنى ئۈچۈن 200 مىڭ دوللار تۆلەم ئېلىپ بېرىشىنى تەلەپ قىلىپتۇ.

جۇڭگودىكى بىر شىركەت خىزمەتچىدىن ئوننى ئالماقچى بولۇپ، 300 ئادەمدىن يېزىقچە، ئېغىزچە ۋە تەكرار ئىمتىھان ئېلىش ئارقىلىق ئون ئادەمنى تاللاپ چىقىپتۇ. كۇشۇ ئىسىملىك يىگىت قوبۇل قىلىنغانلار تىزىملىكىدە ئىسمىنىڭ يوقلىقىنى بىلگەندىن كېيىن قاتتىق ئازابلىنىپ، ئاتامغا يۈز كېلەلمەيمەن دەپ ئويلاپ ئۆلۈۋالماقچى بوپتۇ. ھېلىمۇ ياخشى، ئائىلىسىدىكىلەر ۋاقتىدا توسقاچقا، پاجىئە يۈز بەرمەپتۇ. دەل شۇ چاغلاردا ھېلىقى شىركەت كۇشۇنىڭ ئىمتىھاندىن ئۇچىنچى بولۇپ ئۆتكەنلىكى، بىراق كومپيۇتېردىن چاتاق چىققانلىقىتىن، ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ قوبۇل قىلىنغانلار تىزىملىكىدىن چۈشۈپ قالغانلىقى توغرىسىدا گېزىتتە بايانات ئېلان قىپتۇ. كۇشۇ ۋە ئائىلىسىدىكىلەر بۇنى كۆرگەندىن كېيىن ھاياجانلانغانلىقىدىن كۆز يېشى قىپتۇ ۋە «يۈكسەك پەزىلەتلىك، چوڭقۇر مېھىر-شەپقەتلىك شىركەت رەھبەرلىكىگە تەقدىم» دېگەن خەتلەر يېزىلغان لەۋھە بىلەن «بۇ قېتىمقى خىزمەتچى قوبۇل قىلىش جەريانىدىن شىركەت رەھبەرلىرىنىڭ دانا، ئادىل ئىكەنلىكىنى، خىزمەتچىلەرنىڭ ياخشى چاكىرى ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. سىلەر ئۆزۈڭلارنىڭ كەمچىلىك - خاتالىقلىرىڭلارنى تۈزىتەلەيدىغانلىقىڭلارنى ئەمەلىيەت ئارقىلىق ئىسپاتلىدىڭلار. بىز سىلەرگە ئىشىنىمىز، سىلەر بىزنىڭ تايانچىمىز. سىلەرگە رەھمەت-ھەشقاللا!» دېگەن خەتلەر يېزىلغان تەشەككۇرنامىنى شىركەتكە ئاپىرىپ بېرىپتۇ.

دەن خۇڭئېن ئىمزالىق بۇفېلىيەتون «فېلىيەتون ئايلىق ژۇرنىلى» نىڭ 2003-يىل 1-سانىغا بېسىلغان. **ئازاد نىزامىددىن ئەنجانىي** تەرجىمىسى

ئۆز پۇقرالىرىمىزنى ھۆرمەتلەيلى

مەندە مۇنداق بىر تۇيغۇ بار، دۆلىتىمىزدە ئۆز پۇقرالىرىمىز ھەمىشە چەت ئەللىكلەرگە ئوخشاش سىپايە مۇئامىلە ۋە ھۆرمەتكە ئېرىشەلمەيدۇ. مەسىلەن، بېيجىڭدىكى گۈگۈك سارىيىدا مەخسۇس «چەت ئەللىك سىياھەتچىلەر كىرىش ئېغىزى» تەسىس قىلىنغان، مەلۇم شەھەرنىڭ قاۋاق كوچىسىغا مەخسۇس «چەت ئەللىكلەر ھاجەتخانىسى» سېلىنغان. سودا ساراي، مېھمانخانىلاردا مۇلازىمەتچىلەر چەت ئەللىكلەرگە ئىنتايىن تەكەللۇپ بىلەن سۆزلەيدۇيۇ، ئۆز قەۋم-قېرىنداشلىرىنى ھەتتا تىللاپ قويىدۇ. چەت ئەللىكلەر جۇڭگودا ئۇيناپ يۈرۈپ بىرەر مەسىلە كۆرۈلسە، ئەڭ زامانىۋى قاتناش قوراللىرى ئەۋەتىلىدۇ ھەم ئەڭ ئۈستا دوختۇرلار قۇنقۇزۇشقا ئاتلاندۇرۇلىدۇ، ئەمما جۇڭگولۇقلارغا ئۇنداق تەلەي نېسىپ بولمايدۇ. دۆلەت ئىچىدە ماشىنا ئۆرۈلۈپ كەتسە، كېمە چۆكۈپ كەتسە، كەلكۈن، يەر تەۋرەش ئاپىتى يۈز بەرسە، بەختسىزلىككە يولۇققۇچىلار ئۈچۈن كىملەرنىڭ ئوچۇق-ئاشكارا تەزىيە ئىلدۇرگىنىنى ئېنىق بىلگىلى بولمايدۇ، ئەمما چەت ئەلدە پويىز رېلىستىن چىقىپ كېتىپ ياكى كۆۋرۈك گۈمۈرۈلۈپ كېتىپ نەچچە ئون ئادەم ئۆلۈپ كەتسە ئۇلاردىن ئەھۋال سوراپ، ئۇلار ئۈچۈن قايغۇرۇپ ھالىمىز قالمايدۇ.

ھەيران بولماڭكى، بىز جۇڭگولۇقلار ئۆزىمىزنى ئۆزىمىز كۆزگە ئىلمايدىغاندەك قىلىمىز. ئەمما چەت ئەللىك خەقلەر ئۇنداق ئەمەس، ئۇلارنىڭ پۇقرالىرى ئەڭ ئەلا مۇئامىلىدىن بەھرىمەن بولىدۇ. ئامېرىكا ئايروپورتلىرىنىڭ كىرىش ئېغىزلىرىدا ھەمىشە ئامېرىكىلىقلار ئالدىدا چەت ئەللىكلەر كەينىدە كېرىدۇ. يۇك-تاق تەكشۈرگەندە ئامېرىكىلىقلارغا ناھايىتى ياخشى مۇئامىلە قىلىنسا، چەت ئەللىكلەرگە ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىنمىدۇ ھەم قاتتىق تەكشۈرۈلىدۇ. ياپونىيەدىمۇ ئوخشاش، ئۇيەرنىڭ ئايروپورت ۋە پورتلىرىدا ياپونىيە پۇقرالىرىنىڭ پورتقا كىرىش ئېغىزىدىن يەتتە-سەككىزى بولسا، چەت ئەللىكلەر ئۈچۈن پەقەت بىرسىلا بار. ئەگەر كىرىش ئېغىزىنى بەك قىستاڭچىلىقكەن دەپ قارىسىڭىز، ياپونىيىلىكلەرنىڭ كىرىش ئېغىزىدىن كىرسىڭىزمۇ بولىدۇ، ئەمما ياپونىيىلىكلەرنىڭ ھەممىسى ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن ئاندىن سىزنىڭ كىرىشىڭىزگە رۇخسەت قىلىنىدۇ. ئۇلار ئۆز دۆلىتىنىڭ پۇقرالىرىنى بىرىنچى ئورۇنغا قويىدۇ، ئۆز ئادەملىرىنى باشقىلاردىن بەكرەك ھۆرمەتلەيدۇ. سىز: خەق تەرەققىي تاپقان دۆلەت بولغاندىكىن باشقىلارنى كۆزگە ئىلمايدۇ-دە، دەپ قارىماڭ. ياق، ئۇلارغا شۇ نەرسە ئايدىڭكى: مەيلى رەئىس جۇمھۇر (زۇڭتۇڭ) ياكى ئاددىي خىزمەتچى بولسۇن، ئوفىتسىر ياكى ئىشچى قالغانلار بولسۇن ئۇلار بەھرلىنىۋاتقان پاراۋانلىقنى ئۆز دۆلىتىنىڭ پۇقرالىرى يارىتقان، ئۆز دۆلىتىنىڭ پۇقرالىرىلا ئۇنىڭ ھەقلىق ئىگىسىدۇر. بۇنىڭ ئەكسىچە ھىزنىڭ بەزى كىشىلىرىمىزنىڭ يېمەك-ئىچمەك، كىيىم-كېچەك، تۇرالغۇ، قاتناش قوراللىرىنى چەت ئەللىكلەر بىكارغا بېرىۋەتسە كېرەك، شۇڭا ئۇلار ئۆزگىلەرگە خوش-خوش، ئۆزئادەملىرىگە مۇشت-مۇشت دەيدۇ.

ئالدىنقى كۈنلەردە ئىنتېرنېتتىن جېجياڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ دوكتور، پروفېسسورى جى جيالىڭ ئەپەندىنىڭ بىر نۇتۇق ئورىگىنالىنى كۆرۈپ قالدىم. ئۇمۇ مۇشۇ ئىش ئۈستىدە توختىلىپ قالتىس چېچىلىپ مۇنداق دەپتۇ: «مۇشۇ يىللاردا جۇڭگولۇقلارنىڭ كۆپى نېمە ئۈچۈن دېگۈدەك چەت ئەلگە بارىدىغان بوپقالدى؟ ھازىر ئەڭ مۇھىم بولۇۋاتقىنى پۇقرالارنى ئۆز دۆلىتىنىڭ سۆيۈدىغان قىلىش كېرەك. گۇاڭشىدا كۆمۈلۈپ يانقىلى نەچچە ئون يىل بولغان ئامېرىكىلىقلارنىڭ سۆڭەكلىرىنى جۇڭگولۇق ئىشلەمچىلەر ئىزدىدى. سۆڭەكلەر تېپىلغاندىن كېيىن جەسەت ساندۇقلىرىغا سېلىپ، كاتتا مۇراسىم ئۆتكۈزۈپ ئامېرىكىلىقلارغا يەتكۈزۈپ بەردۇق. بۇنىڭدىن ئامېرىكىلىقلار پەخىرلەنمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئەكسىچە، جۇڭگولۇق ئىشلەمچىلەر سۆڭەكنى ئىزدەپ يۈرۈپ يارىلانسا، قولىغا 200 يۈەننى تۇتقۇزۇپلا ئۆيىگە قوغلىدۇق... بىر ياپونىيىلىك دېھقان ئېمېي تېغىغا ئوينىغىلى بېرىپ ئۆزىنى زەخمىلەندۇرۇۋالغاندا، جۇڭگونىڭ ھەربىي تىك ئۇچار ئايروپىلانىنى ئەۋەتىپ ئۇنى قۇتقۇزدۇق. ئەمما ياپونىيە ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى بىر جۇڭگولۇق ئوقۇغۇچى ياتىقىدا ئۆلۈپ كېتىپ يەتتە كۈندىن كېيىن بايقالدى. مىڭگۈۋۇ ئۇنىۋېرسىتېتىدا دوكتورلۇقتا ئوقۇۋاتقان بىر ئائىلىلىك ئەر-ئايال ۋە ئۇلارنىڭ بالىسى زەھەرلىك موگۇ يەپ، ئانا-بالا ئۆلۈپ كېتىپ، ھايات قالغان دادا مىڭگۈۋۇ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ دوختۇرخانىسىغا ئاپىرىلغاندا بىر ياپونىيىلىك پروفېسسور ئۇنىڭ كېسىلىگە دىئاگنوز قويمىدى. بىز نېمىدەپ ئۇلارغا شۇنچە دوستانىلىق قىلغۇدەكمىز. ئۆزىمىزنى بەك كەڭ قورساق چاغلاپ كەتتۇقمۇ نېمە؟» ئادەم ئۆزىنى ھۆرمەتلىگەندىلا باشقىلارنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشەلەيدۇ، ئۆزىنى كەمسىتسە باشقىلار ئادەمنى كۆزگە ئىلمايدۇ. شۇڭا، ئالدى بىلەن ئۆزىمىزنى ئۆزىمىز ھۆرمەتلەيدۇ. ئاندىن باشقىلار بىزنى ھۆرمەتلەيدۇ. بىر قانچە يىللار بۇرۇن يۈز بەرگەن ئامېرىكىلىق ياشىنىڭ سىنگاپوردا قامچىلىنىش ۋەقەسىدە، مىنىڭچە ئىككىلا دۆلەت بوش كەلمىدى. ئامېرىكا نەرەپتىن رەئىس جۇمھۇر

ئۆزى بىۋاستە ئوتتۇرىغا چىقىپ ئۆزپۇقراسى ئۈچۈن گەپ قىلدى، بۇنىڭدىن ئۇ دۆلەتنىڭ ئۆز پۇقرالىرىغا قانچىلىك ئەھمىيەت بېرىدىغانلىقىنى كۆرۈۋالدۇق. سىنگاپور تەرەپ، بۇ ئىش دۆلىتىنىڭ ئىززەت-ھۆرمىتىگە چېتىلىدىغان بولغاچقا ئۇنىڭغا قىلچە پەرۋا قىلمىدى. ئۇلار ئۇرۇۋېدى خەق ئۇلارغا ئوڭ كۆزىدە باقتى. مۇبادائۇرمىغان بولسا خەق ئۇلارنى كۆزگە ئىلمىغان بولاتتى.

بىز بىر مەزگىل ھەمىشە كوللېكتىۋىزملىقنى تەكىتلەپ كەلدۇق، ئەلۋەتتە كوللېكتىۋىزملىق بولمىسا بولمايدۇ، ئەمما بۇ، شەخسنىڭ قىممىتىنى دەپسەندە قىلىشنى ئالدىنقى شەرت قىلماسلىقى كېرەك . ئەمەلىيەتتە، بىر شەخسنىڭ قىممىتىنى دەپسەندە قىلغانلىق بىر مىللەتنىڭ قىممىتىنى دەپسەندە قىلغانلىققا باراۋەر. ئەنگلىيە دۆلەت نېفىت شىركىتى نېفىت تۇرۇبىسى ئورناتقاندا، نېفىت تۇرۇبىسىنى بىر مومايىنىڭ داچىسىنىڭ ئاستىدىن ئۆتكۈزۈشكە توغراكەپقالغاندا، موماي قوشۇلمىغان: دۆلەت شەخسنىڭ مەنپەئىتىگە قانداقمۇ تاجاۋۇز قىلالىسۇن؟ دەرھەقىقەت، شەخسنىڭ مەنپەئىتى بولمىسا، نەدىمۇ مىللەتنىڭ مەنپەئەتى بولسۇن؟ ئاخىرى دۆلەت مومايغا يېڭىلىپ، نېفىت تۇرۇبىسىنى باشقا يەر ئارقىلىق ئايلاندۇرۇپ ئۆتكۈزگەن.

ھەقىقىي ماركسىزمچىلار دۆلەت ۋە كوللېكتىپنىڭ مەنپەئىتىنى دەپ شەخسنىڭ مەنپەئىتىگە سەل قارىمايدۇ. ماركس گېگىل قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتكەن دۆلەت ۋە شەخس مۇناسىۋىتىنى قايتىدىن شەرھلەپ، دۆلەت شەخس مەۋجۇدلۇقىنىڭ مەركىزى بولالمايدۇ، دەپ قاراپ مۇنداق دېگەن: «دۆلەت فۇنكسىيىسى پەقەت ئادەمنىڭ ئىجتىمائىي ئالاھىدىلىكىنىڭ مەۋجۇدلۇق ۋە پائالىيەت شەكلىدۇر» . ماركس: «ئادەملىك ئادەمنىڭ ئەڭ ئاساسىي ماھىيىتىدۇر» دەپ قارىغان. بۇنداق دېگەنلىك، دۆلەت ئادەم ئۈچۈن مەۋجۇد بولىدۇ، ئەمدى ھەرگىزمۇ ئادەم دۆلەت ئۈچۈن مەۋجۇد بولمايدۇ دېگەنلىكتۇر. دۆلەت خەلققە مەجبۇرىي يوسۇندا تېڭىلسا، ھەتتا دۆلەت ئۆز خەلقىنى ھۆرمەتلىمىسە قانداق بولىدۇ؟ بىر مىللەتنىڭ مەنىۋىيىتى ئالدى بىلەن دۆلەتنىڭ ئۆز پۇقرالىرىغا بولغان پوزىتسىيىسىدە گەۋدىلىنىدۇ.

مەن مىللەتچى ئەمەس، ئەمما شۇ نەرسىگە ئىشىنىمەنكى، بىر ئادەم مۇبادا مىللەتنىڭ ئۆز-ئۆزىنى سېزىشى كېرەكلىكىنى ھەم ھۆكۈمەتنىڭ ئۆز خەلقىنى قانداق ھۆرمەتلەش كېرەكلىكىنى بىلمىسە، ئۇ ئادەم ھەرگىزمۇ ئىنتېرناتسىئونالىزمچى ئەمەس. ھازىرقى زامان مەدەنىيىتى : «دۆلەت كىشىلەرنىڭ جىسمانىي بىخەتەرلىكى ۋە سالامەتلىكىنى، كىشىلىك ئەركىنلىكى ۋە خۇسۇسىي مۈلكىنى قوغدىشى، ھەر قانداق شەكىلدىكى زوراۋانلىق ۋە تاجاۋۇزچىلىقنى چەكلىيەلەيدىغان بولىشى كېرەك. ھۆكۈمەتنىڭ مۇشۇ خىل فۇنكسىيە دائىرىسىدىن ھالقىپ كەتكەن ھەرقانداق قىلمىشى جىنايەتتۇر» دەپ قارايدۇ (لور. فون. مىپىسنىڭ «ئەركىن ۋە گۈللەنگەن دۆلەت تۈزۈمى » دېگەن كىتابىدىن) .

جياڭشىنياڭ قەلىمىدىكى بۇ مۇلاھىزە ئەسلى «جەنۇب تۇڭنۇكى ژۇرنىلىنىڭ 2002-يىل 11-سانىدىن «فېلىيەتونلاردىن تاللانما ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىل 1-سانىغا كۆچۈرۈپ بېسىلغان

«بەختىيار كۈنلەر»قانداق بولىدۇ؟

جاڭ يىمۇنىڭ«بەختىيار كۈنلەر» ناملىق كىنو فىلىمىنىڭ سۈرەتكە ئېلىنغانلىقىنى خېلى بۇرۇنلا ئاڭلىغانىدىم. ئەمما ئۇ فىلىمنى ھازىرغىچە كۆرۈپ باقمىدىم. شۇڭىمىكىن، ئۇنىڭدا قانداق مەزمۇنلار ئەكس ئەتتۈرۈلگەنلىكىنى بىلمەيمەن. لېكىن بۇ فىلىمنىڭ ئىسمىدىنلا جۇڭگولۇقلارنىڭ نەقەدەر خۇشھال، نەقەدەر بەختلىك ئىكەنلىكىدەك مەزمۇننىڭ ئەكس ئەتتۈرۈلگەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلماق تەس ئەمەس. لىيۇخىڭشەن ئەپەندى «ۋاتىلداق جاڭ دامېننىڭ بەختىيار تۇرمۇشى» ناملىق بىر رومان يازغانىدى، ئەسلى روماندىكى «بەخت» تەئەددىي بىلەن ئېيتىلغان سۆز بولسىمۇ، بىراق بۇ رومان تېلېۋىزىيە فىلىمى قىلىپ ئىشلەنگەن چاغدا ، ئەسلى ئەسەردىكى جاڭ دامېنلارنىڭ چۈمۈلە كەبى ئەرزىمەس، ئىشچى ھەرىلەر كەبى ئامالسىزلارچە كەچۈرۈۋاتقان تۇرمۇشى «يوللار ئەگرى-توقاي بولسىمۇ ئىستىقبالىمىز پارلاق» دەپ قارايدىغان ئىسمى-جىسمىغا لايىق، بەختىيار تۇرمۇش قىلىپ ئەكس ئەتتۈرۈلگەنىدى . ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، بۇ تېلېۋىزىيە فىلىمى ناھايىتى كاتتا مۇكاپاتلارغا ئېرىشىپ، تېلېۋىزىيە ساھەسىدىكى كەسپداشلارنىڭ بىرمەھەل راسا زوقىنى قوزغاپتىدەك. ئۇندىن باشقا چىن كەيگې رىژېسسورلۇق قىلغان «سىز بىلەن بىرگە بولسام» ناملىق يېڭى فىلىم، ئۆتمۈشتىكى «جەمئىيەتنىڭ قان-قېنىغا سىڭىپ كەتكەن كۆزىتىش ھەم تەنقىد» تىن ئىبارەت بايانلار ئاساسىي مەزمۇن قىلىنغان ۋەقەلىكنى« تاڭ نۇرىدىكى خۇشھال ھايات» ، «ساپ-تەبىئىي خۇشھاللىق» سۈپىتىدە ئۆزگەرتىپ ئىشلىيەلىگەنلىكى ئۈچۈن دۆلەت ئىچى ۋە چەت ئەللەردە ياخشى باھاغا ئېرىشتى. جاڭ يىمۇمۇ كۆز ئالدىمىزدىكى مۇشۇنداق داغدۇغىلىق بەختىيارلىق ۋە خۇشھاللىقنى كۆرۈپ تۇرۇپ كۆرمەسكە سالسا بولمايدۇ، ئەلۋەتتە؟

ئالدىنقى كۈنلەردە تاسادىپىي ھالدا «شىن نىڭ»

تەخەللۇسىدىكى بىر ھېلەننىڭ ماقالىسىنى ئوقۇپ قالدىم. ماقالىدا ئامېرىكىدىكى كۆزگە كۆرۈنگەن كىنو باھالىغۇچى جورجى ئالبېرت ئەپەندىنىڭ جاڭ يىمۇنىڭ «بەختسىيار كۈنلەر» ناملىق كىنو فىلىمى ھەققىدىكى باھالىرى نەقىل كەلتۈرۈلۈپتۇ. ئالبېرت ئەپەندى ئامېرىكىلىق كۆرۈرمەنلەرگە: «بەختسىيار كۈنلەر» ناملىق فىلىمنىڭ ۋەقەلىكىنى قىسقىچە مۇنداق تونۇشتۇرۇپتۇ: بىر توپ ئىشسىز قالغان ئەرلەر بىر ئەما قىزنىڭ تۇرمۇشقا بولغان ئىشەنچ ۋە جاسارىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشىگە يارەم بېرىش ئۈچۈن، بىر تاشلىۋېتىلگەن كونا زاۋۇت ئىچىگە مەخسۇس بىر ساختا ئوينى ياساپ، قىزغا بۇئۆينى قاۋاقخانىنىڭ ئۆيى دەيدىكەن، شۇنداقلا ئۇلار ئۆزلىرى يالغاندىن خېرىدار سۈپىتىدە ياسىنىپ ھەركۈنى قىزغا بەدەن ئۆۋۈلاتقۇزۇدىكەن ھەم ئۇنىڭغا پارچە خىراجەت بېرىدىكەن، بەرگىلى زادىلا پۇل تاپالمىغان چاغلاردا ئاق قەغەزنى پۇل ئورنىدا ئۇنىڭغا بېرىدىكەن. ھېلىقى ئەما قىز ئەمالاردا بولۇدىغان ئالاھىدە سېزىمغا تايىنىپ، بۇ ئىشلارنىڭ باشلانغاندىلا ئاق كۆڭۈللەرچە ئوينالغان بىر مەيدان ساختا ئويۇن ئىكەنلىكىنى بىلسىمۇ، لېكىن «خېرىدارلار» نىڭ ياخشى مىيىتىدىن تەسىرلىنىپ، ئۆزىنىڭ ئالدىنقى ئۇاتقانلىقىنى ملىپ تۇرسىمۇ، چاندۇرماي ئۇلارغا ماسلىشىدىكەن، ەقەت ئەڭ ئاخىرىدا ئۇلارنىڭ يىنىدىن كەتكەندىن كېيىنلا ئۇنىڭالغۇ لېنتىسى ئارقىلىق راست گەپنى ئېيتىدىكەن. . . ئالبېرت ئەپەندى ئامېرىكىلىق كۆرۈرمەنلەرنىڭ بۇ فىلىمنى كۆرگەندىن كېيىن مۇقەررەر بۇ فىلىمنى ئىنتايىن رەھىمسىز ۋە چاكىنا دەپ قارايدىغانلىقىنى تىلغا ئاپتۇ. شۇن نىڭ ماقالىسىدە تېخىمۇ چوڭقۇرلىغان ھالدا مۇنداق دەپتۇ: «غەربلىكلەر بۇ خىل روھىي كەيپىياتنى ھەرگىزمۇ قوبۇل قىلالمايدۇ. ئۇلار: بىر ئادەم ئۆزىنىڭ ئالدىنقى ئۇاتقانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ باشقىلار بىلەن قانداقمۇ ھەمكارلىشالىسۇن؟ ئەجىبا بۇ ئادەمدە غۇرۇر ۋە كىشىلىك پەزىلەت دېگەن نەرسە يوقمۇ؟ دەپ قارايدۇ. بۇ، جۇڭگودا چوڭقۇر يىلتىز تارتقان ئۆزگىچە مەدەنىيەت ئالاھىدىلىكىدۇر. مەسىلەن، ئۆتمۈشتىكى ھاكىمۇتلەق دەۋرلەردە جۇڭگولۇقلار-نىڭ ھەممىسى خانلىق ھاكىمىيىتىنىڭ جىنايى قىلمىشلىرىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، ھەتتا ئۇنىڭ زىيانكەشلىكىگە بۇرۇن-قۇلىقىچە تويغان بولسىمۇ، لېكىن يەنىلا سەۋر قىلىپ، خانلىق بىلەن داۋاملىق ھەمكارلىشىپ كەلگەن.

ئالبېرت ئەپەندىنىڭ تەقرىزى ۋە شىن نىڭنىڭ ماقالىسىدىن شۇنەرسىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇكى، «بەختسىيار كۈنلەر» فىلىمىدىكى ئاتالمىش بەختسىيار كۈنلەر، تېلېۋىزىيە تىياتىرى «جاڭ دامىنىنىڭ بەختسىيار تۇرمۇشى» دىكى «بەختسىيار تۇرمۇش» تىن پەرقلەنمەيدۇ. بۇ فىلىملەردە ئوخشاشلا ئالداش ۋە ئالدىنىش ، ئەخمەق قىلىش ۋە ئەخمەق قىلىنىش مەزمۇن قىلىنغان. بەزىلەر «غەرب دۇنياسىدا نېمە مەخسەت قىلىنىشتىن قەتئىينەزەر ئالىيجاناب ئالداش مەۋجۇد ئەمەس، ئالداش ئالداشتىن باشقا نەرسە ئەمەس، ئۇنىڭغا ھەرگىز چىدىغىلى بولمايدۇ» دېيىشىدۇ. بۇنىڭدىكى ئاساسلىق سەۋەب، غەرب دۇنياسىدىكى ھۆكۈمران بىلەن ھۆكۈمرانلىق قىلىنغۇچى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ كېلىشىم مۇناسىۋىتى بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. غەربتە ھۆكۈمران بىلەن ھۆكۈمرانلىق قىلىنغۇچىنىڭ ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيىتىنى بۇرۇنقى كېلىشىم ئاساسىدا قىلىپلاشتۇرۇشقىمۇ ياكى ئۆزگەرتىلگەندىن كېيىنكى كېلىشىم ئاساسىدا قېلىپلاشتۇرۇشقىمۇ، تەڭشەشكىمۇ بولىدۇ، بۇنىڭ ئۈچۈن ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچىنىڭ باش قاتۇرۇپ ھۆكۈمرانلىق قىلىنغۇچىغا تەھدىت سېلىشنىڭ، ئۇلارنى ئىنەككە كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئۇرۇنۇشنىڭ ياكى ھىيلە-مىكىر ئويلاپ ئۇلارنى ئالداشنىڭ ھېچقانچە ھاجىتى يوق. ئەمما جۇڭگونىڭ ئەنئەنىسى بۇنىڭغا ئوخشىمايدۇ. ئىككى مىڭ يىل بۇرۇنلا كۈڭزى ھۆكۈمرانلار ئۈچۈن: «پۇقرانى ئىشلىتىشكە بولىدۇ، ئىشەنشكە بولمايدۇ» (پۇقرالارنى ئۆزۈك ئۈچۈن ئىشلەتكىن، ئەما ئۇلارغا سەن ئۈچۈن ئىشلەشنىڭ ھەقىقىي سەۋەبىنى بىلدۇرمە) دەپ ئەقىل كۆرسەتكەن. تارىختىن بۇيان ھۆكۈمرانلار مۇشۇ ئاساسىي پرىنسىپنى مۇقەددەس بىلىپ، ئەلنى نادانلىقتا قالدۇرۇش تەدبىرىنى ئۆزلۈكسىز راۋاجلاندۇرۇپ كەلدى. ئۇندىن باشقا يەنە، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئەلنى نادانلىقتا قالدۇرۇش سىياسىتىنى ھەمىشە پەردازلاپ، دۆلەت ئەھۋالىنىڭ ئالاھىدە ئىكەنلىكىنى، پۇقرالار ساپاسىنىڭ تۆۋەنلىكىنى، شۇڭا باشقۇرۇشنىڭ كۈچەيتىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى، بولمىسا، ئالەمنىڭ مالەم بوپكېتىپ، كىيىنىش-تويۇنۇش مەسىلىسىنىمۇ ھەل قىلغىلى بولمايدىغانلىقىنى ئالاھىدە تەكىتلەپ كەلدى. قىسقىسى، خەق سىزنى ئالدىسۇن، ئالدىمىسۇن ئىشقىلىپ سىز ئۈچۈن پايدىلىق بوپكەلدى. سىزنىڭ يەيدىغىنىڭىز، تۇرمۇشقا بولغان ئىشەنچ - جاسارىتىڭىزنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن يارەم قولىنى سۇندى.

ھۆكۈمران ھۆكۈمرانلىق قىلىنغۇچىنى ئالدىسا، ھۆكۈمرانلىق قىلىنغۇچى ئۆزىنىڭ ئالدىنىۋاتقانلىقىنى ئېنىق بىلىپ تۇرۇپ، ھېچنېمىنى بىلمەس قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، ھۆكۈمران بىلەن بولغان ھەمكارلىق مۇناسىۋىتىنى داۋاملاشتۇرۇۋەرسە، لوگىكا جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ھۆكۈمرانلىق قىلىنغۇچىمۇ ھۆكۈمراننى ئالدىغان بولىدۇ. بۇنى بىراۋنىڭ يولۋاسىنىڭ ئاغزىغا چۈشۈپ قالغاندا، ئۆلگەن بولۇۋالمىسا يولۋاسىنىڭ ئاغزىدىن قۇتۇلالمايدىغانلىقى، ئۆلگەن بولۇۋالسىلا ئامان قېلىش ئىمكانىيىتىنىڭ بولۇدىغانلىقىغا ئوخشاتساق، بۇنىڭدىن كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، يولۋاسىنى «ئالداش» راستتىنىلا ئېيتقاندا ئۆزىنىڭ قوغداشنىڭ زۆرۈرىيىتىدىندۇر. بىراق ھۆكۈمرانلار ئىچىدە جىن خۇي خانغا ئوخشاش «دۆلەتتە قەھەتچىلىك بولۇپ، ئەل ئاچ - زارلىقتا قالغان» يىللاردا ھەسرەتلىنىپ «شورپا ئىچسە بولمامدىغاندۇ» دەيدىغان ھاماقەت خانلاردىن باشقا، زور كۆپ ساندىكى ھۆكۈمرانلار

يەنىلا يولۋاستىن كۆپ ئەقىللىق. ئۇلارئوننىڭ توققۇزىدا ئاۋام-پۇقرالارنىڭ قەستەن گالۋاڭ قىياپەتكە كىرىۋالغانلىقىنى بىلىدۇ. شۇڭا ئۇلار ئاۋام پۇقرالارنىڭ «خاننى ئالدىغانلىق جىنايىتى» نى سۇرۇشتۇرۇپ يۇرمەيدۇ. پۇقرالارنىڭ گالۋاڭ قىياپەتكە كىرىۋېلىشنى خالىغانلىقىنىڭ ئۆزىلا، سەۋر قىلىشنى ھەم ھەمكارلىشىشنى خالىغانلىقىنى، داۋاملىق ھۆكۈمرانلىق قىلىشنى قوبۇل قىلغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغانلىقى ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە ئايان. شۇنداق بولغاندىلا، ئۇلار خاتىرجەم دەۋر سۈرەلەيدۇ، جەمئىيەتمۇ تىنچ-ئامان بولىدۇ، بۇنىڭغا قانداقمۇ خۇشھال بولماي تۇرغىلى بولسۇن؟ شۇڭا، ھۆكۈمران بىلەن ھۆكۈمرانلىق قىلىنغۇچى ئوخشاشلا بىر-بىرىنى ئالدايدۇ، شۇنداقلا ئىككىلا تەرەپ قارشى تەرەپنىڭ ئۆزىنى ئالدىغانلىقىنى بىلىدۇ. ئەمما ئىككىلا تەرەپ دانىشمەن گالۋاڭ بولۇۋېلىپ، مۆكۈ-مۆكۈلەڭ ئويناشنى داۋاملاشتۇرۇپ، بۇ تارىخىي ئۇزۇن ھەم چوڭقۇر يىلتىز تارتقان ئويۇننى ئاخىرغىچە قەتئىي داۋاملاشتۇرۇشى كېرەك. خۇددى لۇشۇن ئېيتقاندەك: «جۇڭگولۇقلار ھەرقايسى تەرەپلەرگە يۈزلىنىشكە جۈرئەت قىلالمايدۇ، ھەمىشە ئالداش ۋە يوشۇرۇش ۋاستىسى ئارقىلىق ئۆزىنى قاچۇرۇشنىڭ غەلىتە يوللىرىغا كىرىۋالىدۇ، ئەمما ئۇلار ئۆزلىرىنى دۇرۇس يولدا دەپ قارايدۇ، بۇيول ئۇلارنىڭ ئاجىز، ھۇرۇن ھەم شىتىلە پۇقرالىق خاراكتېرىنى ئاشكارىلاپ قويۇۋاتىدۇ. ئۇلار ئۆزىدىن قانائەت ھاسىل قىلغانسېرى، چۈشكۈنلۈككە قاراپ ماڭماقتا.»، «جۇڭگولۇقلار ئەزەلدىن كىشىلىك ھاياتقا توغرا قاراشقا جۈرئەتسىز بولغاچقا، ئالداش ۋە يوشۇرۇشنى ئادەت قىلىشقا مەجبۇر بولغان، شۇڭا ئۇلار ئالداش ۋە يوشۇرۇش سەنئىتىنى ئىجاد قىلغان. دەل جۇڭگو سەنئىتى جۇڭگولۇقلارنى ئالداش ۋە يوشۇرۇشنىڭ پاتقاقلىرىغا تېخىمۇ چوڭقۇر چۆكۈرۈپ كېتىۋاتىدۇ، بۇنى ھەتتا ئۇلار ئۆزلىرىمۇ ھېس قىلالمايۋاتىدۇ.»

جۇڭگوچە ئالاھىدىلىككە ئىگە «بەختىيار كۈنلەر» مانا مۇشۇنداق ئالدىغۇچى (شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئالدانغۇچى) بىلەن ئالدانغۇچى (شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئالدىغۇچى) نىڭ بىلىپ تۇرۇپ داۋراڭ قىلماي تىنچ ھەمكارلىشىشى داۋامىدا ئۈزۈلمەي داۋاملىشىۋاتىدۇ.

فەن دولا قەلىمىدىكى بۇ فېلىيەتون «گۇاڭدۇڭ سودا-سانائەت گېزىتى» نىڭ 2002-يىل 25-ئۆكتەبىر سانىدىن «فېلىيەتونلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ 2003-يىل 1-سانىغا كۆچۈرۈپ بېسىلغان.
ئەسەرلەرنىڭ تەرجىمانى: ئادىل ئابدۇقادىر

«ۋاگۇننى لىڭشىتىش ھىيلىسى»

«داھىيلارنىڭ پويىزغا ئولتۇرۇشى» دېگەن بۇ يۇمۇردا «سوتسىيالىزم» پويىزى مېڭىپ «بىر بۆلۈك رېلىسسىز يەر» گە كەلگەندە، داھىيلارنىڭ مۇشۇ ئىشقا تۇتقان ئوخشاشمىغان پوزىتسىيىسى سۆزلىنىدۇ.

بۇ ئىشقا قارىتا لېنىن «ئاممىنى سەپەرۋەر قىلىش» ئۇسۇلىنى، ستالىن بولسا «سىنىپىي كۈرەش» ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، تۆمۈر يولنى تېزلا ياساپ يولنى داۋام قىلغان. تارىخ چاقى توختاۋسىز ئالغا باسقان.

خروششېف مىجەزى چۈس ئادەم بولغاچقا، تۆمۈر يولنى ئوڭشاپ ئولتۇرماي پاراۋوزنى كۆتۈرۈپ ئۆتكۈزۈپ، ۋاگونلارنى تاشلىۋېتىپ كېتىۋەرگەن.

گورباچېفنىڭ ئۇسۇلىمۇ ناھايىتى قوپال بولغان. ئۇ مېڭىپ بولغان يەردىكى بىر بۆلۈك رېلىسنى قومۇرۇپ ئەكېلىپ يولنى ياساپ ماڭغان.

خروششېف بىلەن گورباچېفنىڭ ئارىلىقىدا ھۆكۈم سۈرگەن بېرژېنىف قانداق قىلغان؟ بېرژېنىفمۇ خېلى ئۇزاققىچە قاتتىق ئويلانغاندىن كېيىن «پاراۋوزدىكىلەرنى پەسكە چۈشۈرۈپ، ئۇلار بىلەن بىرلىكتە ۋاگوننى لىڭشىتىش ئارقىلىق ۋاگوندىكىلەرنى پويىز ھېلىھەم مېڭىۋېتىپتۇ دېگەن تۇيغۇغا كەلتۈرۈش» تەك قالتىس ھىيلىنى تېپىپ چىققان. مانا بۇ «بېرژېنىف زامانىسى» دىكى رېئاللىقنىڭ چىن تەسۋىرى. «بېرژېنىف زامانىسى» سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ سوتسىيالىزم تەرەققىياتىدا «تۇرغۇن دەۋر» دەپمۇ ئاتالغان بولۇپ، شۇمەزگىللەردە سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى «لىڭشىش» ئىلكىدە گۇمران بولۇشقا يۈزلەنگەنلىكىنى «تۇيغان».

سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدا يۈز بەرگەن «19-ئاۋغۇست ۋەقەسى» نىڭ ئون يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن يېقىندا كىشىلەر «سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ پارچىلىنىشى» ۋە «سوۋېت كومپارتىيىسىنىڭ ھالاكىتى» ھەققىدە قايتا ئويلىنىشقا باشلىدى. مەركىزىي پارتىيە مەكتىپىدىكى داڭلىق ئالىم خۇاڭ ۋېيتىڭ «سوۋېت كومپارتىيىسى ھالاكىتىنىڭ ئون يىللىقىغا تەزىيە» («جەنۇب ھەپتىلىك گېزىتى» نىڭ 2001-يىل 16-ئاۋغۇست سانىغا بېسىلغان) دېگەن ماقالىسىدە سوۋېت كومپارتىيىسىنىڭ ھالاك بولۇشىدىكى ئېچىنىشلىق، كىشىنى ھەيرەتتە قالدۇرۇدىغان تەجرىبە-ساۋاقلارنى سوۋېت كومپارتىيىسى بىلەن سوۋېت خەلقى ئوتتۇرىسىكى مۇناسىۋەتنىڭ بۇزۇلغانلىقى نۇقتىسىدىن يەكۈنلەپ چىقتى. سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى ئالىي سوۋېتىنىڭ رەئىسى لۇكيانوف بولسا «دېموكراتىيە - مەركەزلەشتۈرۈش پرىنسىپىنىڭ بۇزۇلۇشى» نۇقتىسىدىن سوۋېت كومپارتىيىسىنىڭ ھالاك بولۇشىدىكى ئاساسلىق سەۋەبنى «مونوپوللۇقتىن كېلىپ چىققان چىرىكلىك» («ھازىرقى دۇنيا» ژۇرنىلىنىڭ 2001-يىل ئاۋغۇست سانىغا بېسىلغان) دەپ ئوتتۇرىغا قويدى. كىشىلەر ئاشۇنچىۋالا يوشۇرۇن ئاپەتنى كۆرۈپ تۇرۇپ نېمىشقا كۆرمەسكە

سېلىۋالغان؟

بۇ سوئالغا بېرژېنسفىنىڭ «ۋاگوننى لىگشىتىش هېيلىسى» جاۋاب بېرىدۇ. بېرژېنسفىتەك رەھبەرلەر ئاشۇنداق ئۆزىنىمۇ، ئۆزگىنىمۇئالدايدۇ. ئۇلار خەلقنىڭ كۆزىنى بويىاپ، سوتسىيالىستىك تۈزۈمنىڭ ئەۋزەللىكىنى «ھېس قىلدۇرماقچى» بولىدۇ. لېكىن خەلق ئۇنىڭغا گول بولارمۇ؟ ياق. بېرژېنسفىنىڭ ئۆز مەنسەپدارلىرى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈشىمۇ بىكارغا كېتىدۇ. يۇقىرى-تۆۋەندىكى بىر توپ بيۇروكرات ئەمەلدارلار ۋاگوننىڭ ئۆپچۆرىسىدە قۇرۇق ھەۋبىلەن «ۋاگوننى لىگشىتقان» دەك قىلغىنى بىلەن، ئەمەلىيەتتە بېرېژىنسفىنىڭ كۆزىنى بويىاپ، ئۇنى «سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ تەڭداشسىز» ئىكەنلىكىدەك «نوچىلىقى» غا مەستخۇش قىلىۋەتكەنىدى.

شۇ مەزگىللەردە سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ پۈتكۈل تۈزۈلمىسى «لىگشىش ئىچىدە مەستخۇشلۇققا غەرق بولغاچقا» ھۇش-كاللىسى جايىدا بىرەرسى چىقمىغان، چىققان تەقدىردىمۇ ھېچقانداق ئىش تەۋرىتەلمىگەن. ئاندىروپوف بېرژېنسفىتىن قېلىشمايدىغان چىرىنىنكونىڭ ئورنىغا چىققان بولسىمۇ، ئۇزاق ئۆتمەيلا «دۆلەتنى گۈللەندۈرۈش ئارزۇ-ئارمانلىرى» بىلەن ئالەمدىن ئۆتكەن. باشقا مۇھىم شەخسلەر ۋە ئەربابلار قانداق قىلدى، بۇنىسى نامەلۇم.

بېرژېنسف تۈرلۈك ھېيلە-مىكىرلەر بىلەن ئۆزىنىڭ ئۇلىنى «چىڭدىغان». خۇاڭ ۋېيتىڭ بېرژېنسفىنىڭ ھېيلە-مىكىرلىرىنى ئىككى نۇقتىغا: بىرى، تۈزۈملەشكەن تەدبىرلەر ئارقىلىق بيۇروكراتلارنىڭ نەپسىنى قاندۇرۇش، يەنە بىرى ئۆز يېقىنلىرىنى ھە دەپ يېنىغا تارتىش، دەپ يىغىنچاقلىغان. (1970-يىللارنىڭ ئاخىرلىرى «بېرژېنسفىنىڭ تەرجىمھالى» دىگەن كىتابتىن «موسكۋا توقلارنىڭ مەسلىسىنى ھەل قىلىشنىڭ ئاچقۇچلىرى» ناملىق ماقالىنى ئاساسلىق قىلىپ: ئىنكەنلىكىنى مەڭگۈ بىلمەيدۇ» دېگەن جۈملىنى كۆچۈرۈۋالغانىدىم.) بېرژېنسف ئاشۇ ھېيلە-مىكىر-لىرى بىلەن ھوقۇق-ئىمتىيازىنى كېڭەيتىپ، يېقىنلىرىنى ئۆز يېنىغا تارتقان. ئۇلار ئۆز ئارا پۈت تېپىشكەچ تىل بىرىكتۈرۈپ، «لىگشۇانقان گەۋدە» ھاسىل قىلغان ۋە قىگىنىپ قالغان سوتسىيالىزم بىناسىنىڭ گۈمۈرۈلۈپ چۈشۈشىنى تېزلەتكەن. بۇ ھالەت مۇقەررەر ھالاكەتكە ئاپىرالتتى. كېيىنچە سوۋېت ئىتتىپاقى مىنىستىرلار كېڭىشىنىڭ رەئىسلىكىنى ئۆتىگەن لۇزكوف مېغىزلىق قىلىپ: «ھوقۇق قىزىقىش-ھەۋەسكە ئايلانغاندا ھەممە ئىشنىڭ تۈگەشكىنى شۇ» دەپ گەپنىڭ پوسكاللىسىنى ئېتقان.

شۇنىڭا يۇقىرىقى سىياسىي يۇمۇرنىڭ داۋامى «يېلىتسىن ئوتتۇرا يولغا كەلگەن پويىزغا سەكرەپ چىقتى-دە ئۇنى باشقا ياققا قاراپ ھەيدىدى. . . » دەپ قارا يۇمۇرغا ئوخشاش تاماملىغان.

كىشىلەرنى ھېلىھەم «ئالغا بېسىۋېتىپتۇ» دېگەن تۇيغۇغاكەلتۈرۈش نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق-ھە! ھەممىدىن مۇھىمى - تەرەققىيات. ئىلغار ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىگە ۋەكىللىك قىلغاندىلا ھەقىقىي ئۈيۇشۇشچانلىق پەيدا بولىدۇ. بېرژېنسفىنىڭ «ۋاگوننى لىگشىتىش ھېيلىسى» دىن ئىبرەت ئالغان چېغىمىزدا، بىزدىكى تەخىرسىزلىك ۋە ئاڭلىقلىق تېخىمۇ كۈچىيىدۇ.

لۇجيەنخۇا ئىمزالىق بۇ مۇلاھىزە «ۋۇخەن سەھەر گېزىتى» نىڭ 2001-يىل 2-ئۆكتەبىر سانىدىن «فېلىيەتونلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ 2001-يىل 7-ئىيول سانىغا كۆچۈرۈپ بېسىلغان.

ئۆزلەشتۈرۈپ تەرجىمە قىلغۇچى: **ئازادنىزامىددىن ئەنجانىي** (M1)

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى مۇھەررىرلىرىنىڭ تەھرىرلىك مەسئۇلىيىتى نومۇرى

باش مۇھەررىر: قۇربان‌ماموت(M1)　مۇئاۋىن باش مۇھەررىر: رىسالەت مۇھەممەت(M2)

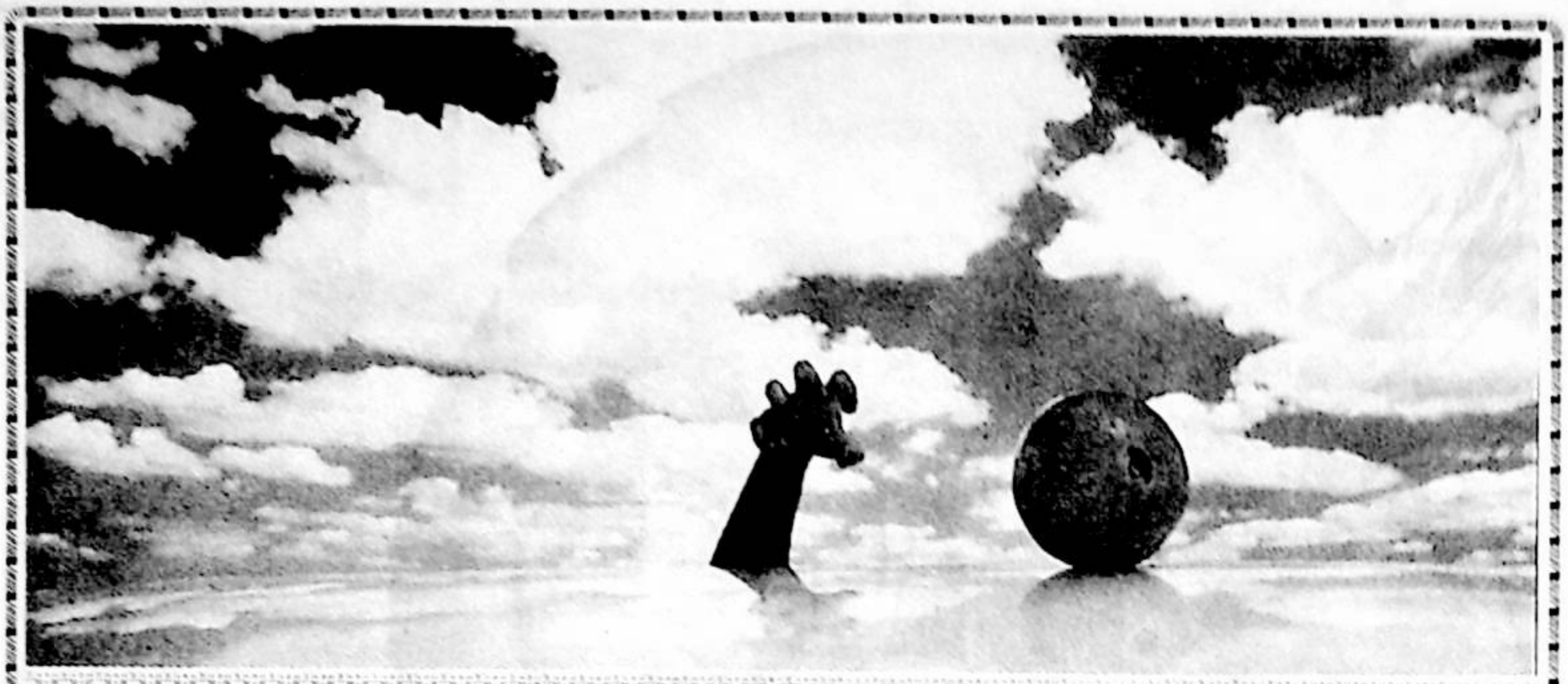

سەرگۈزەشتىلەردىن بىركەلىمە

ئابلەت ئابدۇللا زوقىي

يارالمىشتىن بىركەلىمە

- شەيتاننىڭ ئادەم ۋۇجۇدىدا قالدۇرۇلۇشىنىڭ سەۋەبى نېمە؟
- ئادەمنىڭ جەۋھىرىنى سۈزۈش ئۈچۈندۇر.

ھايات زادى نېمە؟

- ئارزۇ قىلغانلىرىغا ئېرىشىش، ياكى ئېرىشمەكچى بولغانلىرىنى ئارزۇ قىلىش.

كېبىرلىكىڭىز نېمە دەيدۇ؟

- خاتالىقنى بوينۇمغا ئېلىشنى خالىمايمەن. چۈنكى ئۇنىڭغانۇرغۇن ئەجرىم سىڭگەن.

ئاقكۆڭۈللىكىڭىز نېمە دەيدۇ؟

«ئۆزۈم ئارقىلىق باشقىلارنى ئوڭشايمەن» دېگۈچىلەر نېمىدېگەن ئەخمەق! ئەگەر، ئوبيېكت توغرا بولمىسا، ئۇ، ئېشەككە ھېكايە ئېيتىپ بەرگەنلىك ئەمەسمۇ؟

يېڭىلگۈچى كىم؟

ئۆزۈمنىڭ ئاجىزلار تەرەپدارى بوپكېلىۋاتقانلىقىمنى ھېس قىلغىنىمدىن كېيىنلا، ئەڭ چوڭ يېڭىلگۈچى ئىكەنلىكىمگە ئىقرار بولدۇم.

قايتىش

ۋۇجۇدۇم قىلتىرىقتەك تولغانغان چاغدىلا، باياشاد كۈنلەرنىڭ مەن ئۈچۈن بىر ئىمتىھان ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم.

ئاشىق نېمە دەيدۇ؟

سىياسىتىڭگە زورلىما، قەلبىمگە يارنىڭ سىياسىتى ھۆكۈمران چاغدا...

دوست-يارانلەر نېمە ئۈچۈن قەدىرلىك؟

ئۇلار، ئۆزلىرىنى قۇدرەت تاپقۇزۇش ئۈچۈن پىكىر ئالماشتۇرۇش سورۇنىنى ھازىرلىيالىغان.

شائىرنىڭ يۈرىكى

مەن شېئىر توقۇيمەن. گېزى كەلسە ئۇ مېنى چۈۋۈيدۇ ھەم توقۇيدۇ.

كىم كاندىدات ئەخمەق؟

ئۆزلىرى ئەخلاقلىق بولۇشالماي، بالىلىرى ئۈچۈن توم-توم ئەدەب-ئەخلاق كىتابلىرىنى ئېلىپ بەرگەن كىشىلەر.

زادى كىم ساختا؟

ساختىلىقنى كۆڭلى كۆتۈرمەيدىغان، ئەمما گۆدەككە «ئىمزەك» سالىدىغانلار.

قەبرىمۇ ياكى...

«توي مۇھەببەتنىڭ قەبرىگاھى» ئىكەن، ئۇنداقتا، يۈرەكنىڭ ئارمان بىلەن قەبرىگە كىرىۋاتقىنىچۇ؟...

ئادالەت تېشى

سەن ئويغانساڭ دۇنيا ئويغىنىدۇ. سەن ئويلانساڭ كائىنات سۈكۈتكە غەرق.

ۋاقىت دېگەن نېمە؟

تىزگىنىنى سىيرىمەك تەس بولغان، ئەمما، غالىبلارنىڭ ئالدىدا توختايدىغان نەرسە.

پەلەك نېمە ئۈچۈن چۆرگىلەيدۇ؟

خاتا ئىش قىلغانلارنىڭ سەۋەنلىكىنى تۈزىتىش ئۈچۈن.

ئېرىشىش دېگەن نېمە؟

- يوقىتىش دېمەكلىك.

شۈكۈر قىلىش قانداق ئىش؟

شۈكۈر قىلىش - ھالال ئادەمنىڭ پىشانىسىگە يېزىلغان خەتتۇر، ئەمما، تەلەپ ئەھلىنىڭ ئەرمىكى ئەمەس. ئۇ، يۈكسىلىشنىڭ دۈشمىنى.

ھەقىقەتنىڭ ئىقرارى

كېچە پارغائايلىنىپ كەتكەنىدىم، ئەتىگەن شەبنەم بولۇپ تۇغۇلدۇم.

3002-يىل 27-مارت، ئاۋات

ئاپتور: ئاۋات ناھىيە ئايباغ ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى(M1)

ئۆمۈر ئەلفىلىرى

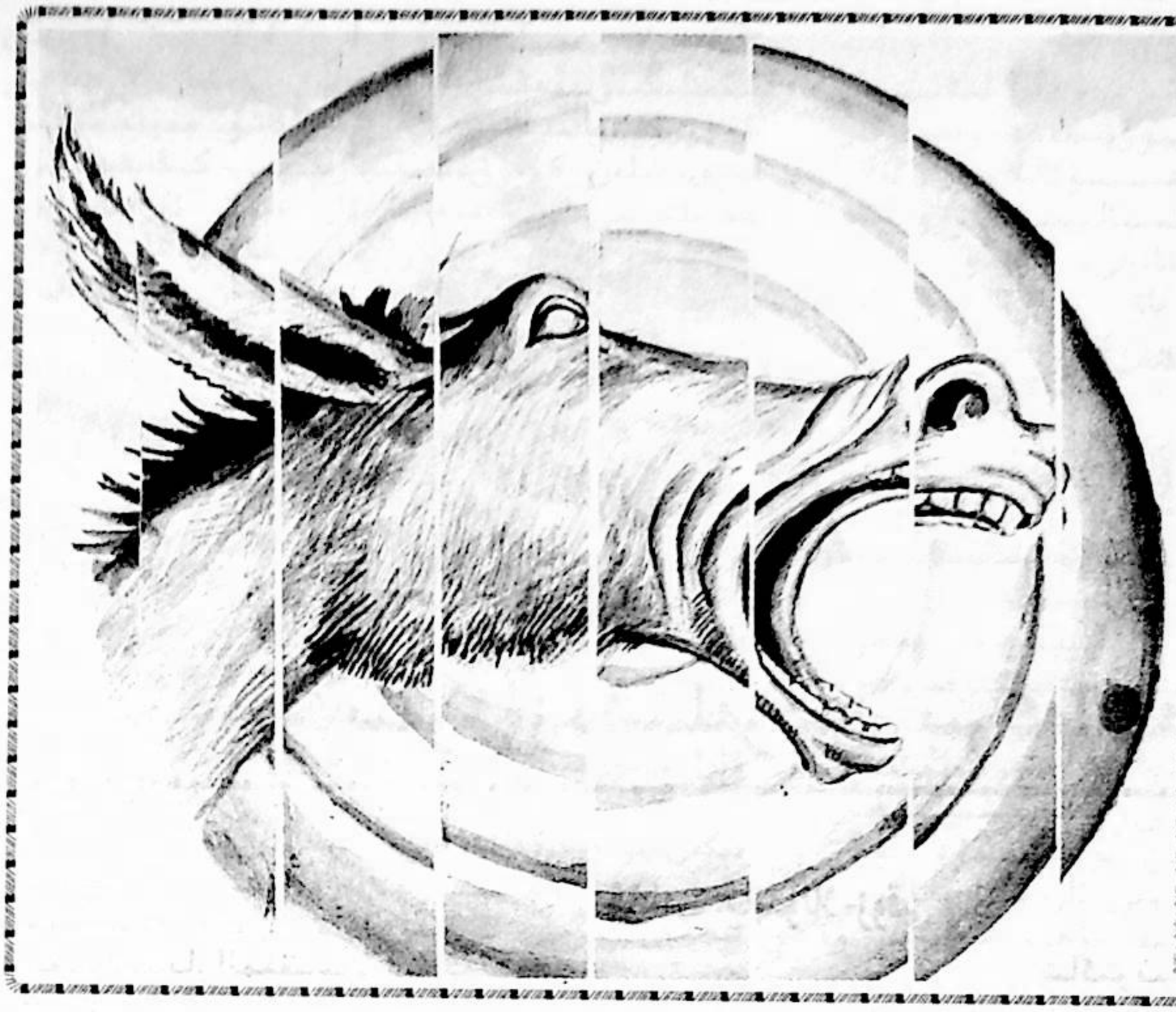

ئېشەكنىڭ تەقدىرى

قۇدۇق ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەن قېرى ئېشەكنىڭ نالىسىنى ئاڭلىغان دېھقانىنىڭ ئېشەككە ھېسداشلىقى كەلسىمۇ، لېكىن ئەھۋالنى تەپسىلىي مۆلچەرلەپ كۆرۈپ، ئۇنى قۇتقۇزۇشقا كېتىدىغان ئاۋارىچىلىقلار ئالدىدا ئېشەكنىمۇ، قۇدۇقنىمۇ ساقلاپ قېلىشقا ئەرزىمەيدىكەن، دەپ قاراپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قوشنىلىرىنى چاقىرىپ، يۈز بەرگەن ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ ھەمدە ئۇلاردىن قېرى ئېشەكنى قۇدۇقتا كۆمۈۋېتىپ ئازابتىن خالاس قىلىشقا يارەملىشىشنى تەلەپ قىپتۇ.

دەسلەپتە قېرى ئېشەك تولىمۇ جىددىيلىشىپ كېتىپتۇ. لېكىن دېھقان ۋە ئۇنىڭ قوشنىلىرى ئېشەك ئۇستىگە توپا تاشلاشنى داۋاملاشتۇرۇۋاتقاندا، ئېشەكنىڭ كاللىسىدىن تۈيۈقسىز بىر خىيال كېچىپتۇ-دە، ئۇستىگە تاشلانغان توپىلارنى سىلكىپ چۈشۈرۈۋېتىپ ، توپا ئۇستىگە دەسسەپ تۇرۇۋېرىپ قېرى ئېشەك ئەھۋالنىڭ قانچىلىك ئېغىرلىقىغا قارىماي، سىلكىنىشىنى ھەم قەدەم ئېلىشنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىپ ئاخىرى قۇدۇق ئۇستىگە چىقىپتۇ. ئۇنى قۇتۇلدۇرۇپ قالغىنى قارىماققا جاننى ئالىدىغان مۇشكۇلات بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئاشۇ مۇشكۇلات ئىچىدە قىلچە ھۈدۈقماستىن ئىزدىنىش ئۇسۇلى ئىكەن.

تۇرمۇشمۇ شۇنىڭغا ئوخشايدۇ. بىز مەسىلىرگە يۈزلىنىلىسەك ۋە ئۆزىمىزدىكى ھۈدۈقۇش ھەم ئازابلارنى يېڭىلىسەك، شۇنىڭ ئۆزى كۈپايە.

مۇشكۇلاتلار بىزگە قاراپ كەلگەندە ، كۆپىنچە ھاللاردا ئۇنىڭ ئىچىگە پايدىلىق ئامىللارمۇ يوشۇرۇنغان بولىدۇ.

يېڭى نەرسىلەرنى سىناق قىلىپ بېقىشتىن قورقماسلىق كېرەك. ئەستە تۇتۇش كېرەككى، ھەۋەسكار ياسىغان قېيىق ساق قېلىپ، مۇتەخەسسىسلەر ياسىغان(غايەت زور پاراخوت) «تىتانىك» چۆكۈپ كەتكەن.

تۇرسۇنبەگ ئىبراھىم تەرجىمىسى(M1)

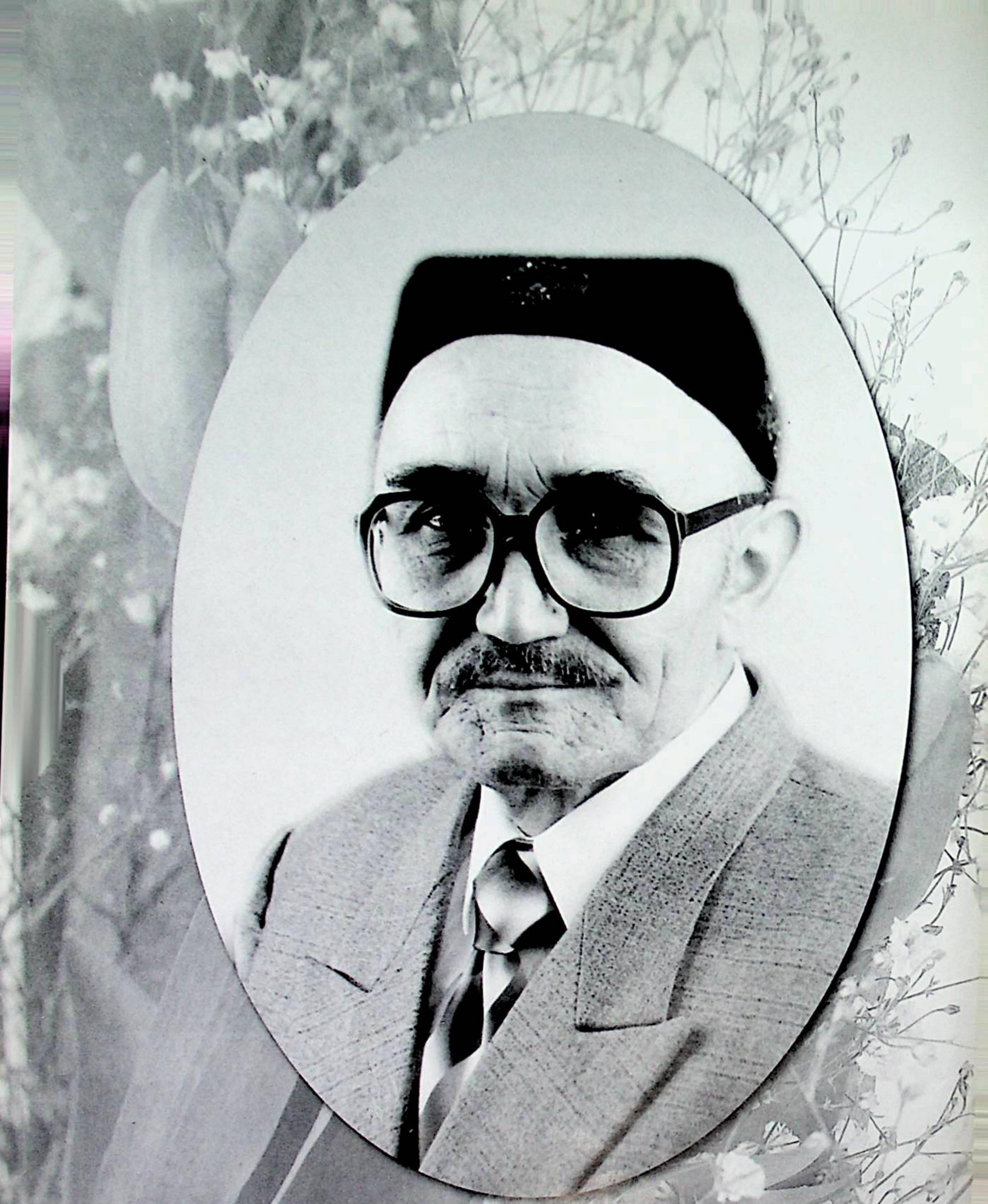

ئۇستاز، تۇنۇلغان ئەدىب، مۇھەررىر، «ساندۇق ئىچىدىكى بوۋاق»، «جۇدالىق»، «يۇسۇپ خاس ھاجىپ»، «سۇلتان سەئىدخان»، «سۇلتان ئابدۇرەشىدخان» قاتارلىق شېئىر ۋە رومانلارنىڭ مۇئەللىپى، مۆھتەرەم ھاجى مىرزاھىد كېرىمى ئەپەندى

تېلېۋىزىيە فىلىملىرى بويىچە تونۇلغان ئەدەبىي تەرجىمان،
ئۇستاز مۇھەررىر ماھىنۇر ھاجىياقۇپ خانىم

《新疆文化》（维吾尔文）
综合性文学双月刊

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» 2003 - يىل 2 - سان
(قوش ئايلىق ئۇنىۋېرسال ئەدەبىي ژۇرنال)

主办:新疆维吾尔自治区文化厅
编辑出版:《新疆文化》杂志编辑部
国际标准刊号:ISSN1008—6498
国内统一刊号:CN65—1073/G2
海外发行:中国图书进出口(集团)总公司出口部
代理者地址:中国北京朝阳区工体东路16号
P.O.BOX 88,16Gongti East Road, Beijing 100020,china
海外发行代号:6498BM
发行范围:国内外发行
地址:乌鲁木齐市团结路72号
邮编:830001 电话:(0991)2856942
印刷:《新疆日报》印刷厂
发行:乌鲁木齐市邮局
订阅:全国各地邮局

ش ئۇ ئا ر مەدەنىيەت نازارىتى تەرىپىدىن چىقىرىلدى
«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى
خەلقارالىق نومۇرى:ISSN1008—6498
مەملىكەتلىك نومۇرى:CN65—1073/G2
چەتئەللەرگە تارقىتىش ئورنى:جۇڭگو
كىتاب ئىمپورت-ئېكسپورت (گۇرۇھى)
باش شىركىتى ئېكسپورت بۆلۈمى
چەت ئەللەرگە قارىتا ۋاكالەت نومۇرى:6498BM
مەملىكەت ئىچى ۋە چەتئەللەرگە تارقىتىلىدۇ
ئادرېس: ئۇرۇمچى شەھرى ئىتتىپاق يولى 72 - قورۇ
پوچتا نومۇرى: 830001 تېلېفون:(0991)2856942
«شىنجاڭ گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئۇرۇمچى شەھرلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ
مەملىكەتنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ

邮发代号:58—22 定价:5元
پوچتا ۋاكالەت نومۇرى: 22 - 58 باھاسى: 5 يۈەن